

INSTITUT PRO KRIMINOLOGII A SOCIÁLNÍ PREVENCI

**MOŽNOSTI TRESTNÍ JUSTICE
V PROTIDROGOVÉ POLITICE I.**
(vývojové aspekty)

**Odpovědná řešitelka: PhDr. Ivana Trávníčková, CSc.
JUDr. Petr Zeman, Ph.D.**

Technická spolupráce: Věra Havránková

Tento text neprošel jazykovou korekturou a je určen pro studijní účely

Neprodejné

Praha 2007

ISBN 978-80-7338-059-5

© Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2007

www.kriminologie.cz

PODĚKOVÁNÍ

Autoři výzkumné studie děkují za odborné konzultace a cenné připomínky plk. Ing. Gabrielu Berzsimu (Národní protidrogová centrála SKPV PČR), Mgr. Věře Brázdové (Krajské státní zastupitelství v Plzni), PhDr. Jitce Čmuharové (Generální ředitelství Vězeňské služby ČR), MUDr. Petru Havláskovi (Odbor zdravotnické služby Generálního ředitelství Vězeňské služby ČR), Mgr. Štěpánce Kasincové (Věznice Plzeň), JUDr. Bohumíru Markovi (Generální ředitelství cel), JUDr. Jaroslavě Novotné (Vrchní státní zastupitelství v Praze), Mgr. Ondřeji Petrošovi (Národní monitorovací středisko pro drogy a drogové závislosti), JUDr. Rudolfu Tomašovičovi (Vrchní soud v Praze), jakož i všem ostatním, kteří k vytvoření zprávy přispěli svými podněty a názory.

Zvláštní poděkování patří JUDr. Aleši Borovičkovi (Národní protidrogová centrála SKPV PČR) a Jaroslavu Šejvlvi (Národní protidrogová centrála SKPV PČR) za zpracování dílčí studie „Vývoj drogové kriminality po roce 1989“.

Obsah:

I. Úvod - předmět, cíl a metodika výzkumu, terminologie	7
II. Koncepte a strategie protidrogové politiky v ČR	12
III. Právní úprava drogových trestných činů a některých trestněprávních institutů využívaných při odhalování a stíhání drogové kriminality	19
III.1. Cesta k současné právní úpravě	20
<i>III.1.1. Vývoj legislativy do roku 1990</i>	20
<i>III.1.2. Změny v právní úpravě drogových trestných činů po roce 1990</i>	22
<i>III.1.3. Vývoj právní úpravy některých dalších trestněprávních institutů využívaných při stíhání drogové kriminality</i>	26
III.2. Drogové trestné činy podle trestního zákona v platném znění	34
<i>III.2.1. Nedovolená výroba a držení omamných a psychotropních látek a jedů podle § 187 tr.z.</i>	34
<i>III.2.2. Nedovolená výroba a držení omamných a psychotropních látek a jedů podle § 187a tr.z.</i>	38
<i>III.2.3. Nedovolená výroba a držení omamných a psychotropních látek a jedů podle § 188 tr.z.</i>	41
<i>III.2.4. Šíření toxikomanie podle § 188a tr.z.</i>	43
IV. Vývoj drogové scény	44
IV.1. Epidemiologická studie	53
IV.2. Drogová kriminalita	61
<i>IV.2.1. Analýza statistických údajů</i>	61
<i>IV.2.2. Vybrané vývojové aspekty z pohledu pracovníků NPC</i>	75
<i>IV.2.3. Trendy po roce 2000</i>	91
IV.3. Exkurs do problematiky užívání drog ve věznicích	98
V. Shrnutí výsledků I. fáze výzkumu	109
Literatura a prameny	113
Resumé	116
Summary	117

*Jakákoli závislost je špatná, ať už je drogou alkohol,
morfin nebo idealismus.*

Carl Jung (Honba za zapomněním)

I. Úvod - předmět, cíl a metodika výzkumu, terminologie

Problematika drog i naše reakce na tento problém se mění. Civilizační vývoj modifikuje strukturu, dynamiku a intenzitu zneužívání jednotlivých druhů drog ve společnosti. Zneužívání drog má řadu příčin, a ve svých důsledcích nepostihuje pouze jedince, kteří se mu oddávají, ale i jejich sociální okolí a celou společnost, a proto je již od samého začátku provázeno snahou společnosti o regulační a ochranná opatření v této oblasti. Snaha účinněji omezit negativní důsledky zneužívání drog při respektování základních práv a svobod jedince klade zvýšené nároky na prevenci a společenskou kontrolu. Sociální reakce společnosti na zneužívání drog obecně i na určité typy chování, jež zneužívání drog provázejí, se odráží v tolerantnosti či rigoróznosti právních norem a v jejich aplikaci.

Možnosti kontroly a regulace drog, způsoby léčení a reintegrace, případně trestní postih osob zneužívajících drogy, to jsou otázky, jejichž optimální řešení hledá každá společnost. Preference jednotlivých přístupů zohledňují dosavadní odborné poznatky, souvisí s různými společenskými faktory a tradicemi, ovlivňujícími drogovou politiku dané společnosti, ale rozhodují i problémy, které s drogami ta která země má.

Koncepce zákonů upravujících drogovou problematiku je velmi různorodá. Nejčastěji vychází ze zásady, že nedostupností drogy se zamezí jejímu zneužívání a zároveň i nežádoucím společenským projevům a důsledkům, které jsou se zneužíváním drog spojeny.

Komparativní studie¹ zaměřené na právní úpravy drogové problematiky v Evropě ukazují nejen různou škálu trestně právních přístupů, ale také některé specifické problémy vznikající při realizaci právních norem v praxi.

Posláním trestního práva je především určení, které ze společensky škodlivých činů dosahují takového stupně nebezpečnosti, aby je bylo možno prohlásit za trestné činy, stanovení trestů za jejich spáchání (popř. stanovení podmínek uložení jiných opatření v souvislosti s jejich spácháním), vymezení formálního postupu, v jehož rámci má dojít k odhalení a objasnění trestného činu a k potrestání pachatele, jakož i stanovení prostředků, které lze v průběhu uvedeného postupu k dosažení jeho cíle použít. Jedním z charakteristických rysů trestního práva je subsidiarita jeho použití. Trestní právo disponuje těmi nejcitlivějšími prostředky státního donucení, které značně zasahují do práv a svobod občanů a jejich blízkých, a mohou vyvolat i řadu vedlejších negativních účinků. Proto legitimitu trestněprávních zásahů může odůvodnit výlučně nutnost ochrany elementárních právních hodnot před činy zvláště nebezpečnými pro společnost s tím, že neexistuje jiné řešení než trestněprávní, a že pasivita státu by mohla vést ke svémoci či svépomoci občanů a k chaosu.²

---

¹ Cotič, D : Drogy a trest, IKSP Praha 1991

Prosecution of drug users in Europe, EMCDDA, 2002, Luxembourg, EMCDDA insights series, number 5
Marešová, A.a kol.: Drogy a česká vězeňská populace v kontextu drogové scény a trestně právní legislativy, IKSP Praha 2003

² Novotný, O. a kol.: Trestní právo hmotné - I. obecná část. CODEX, Praha 1997, s. 15

V případě trestné činnosti spojené s neoprávněnou dispozicí s nelegálními drogami nabývají tyto postuláty velmi zřetelného praktického významu. Společenská redukce negativních dopadů užívání drog musí být především zaměřena na snižování jejich nabídky a snížení poptávky zejména mezi mladou populací. K tomu je nutno kombinovat tři složky - prevenci, léčbu a represí. Prevence je uznávána jako složka nejvýznamnější, a ve své primární formě by měla zasahovat celou společnost. Význam léčby a aktivit v oblasti Harm Reduction spočívá ve snižování škodlivosti následků již vzniklé situace a jejich možnosti jsou do značné míry determinovány vývojem stupně lékařského poznání v dané oblasti.

Žádoucí míra represe v protidrogové politice je, a to v celosvětovém měřítku, předmětem dlouhodobé a vzrušené diskuse (vzhledem k pestrosti subjektů, které se v České republice k této otázce veřejně vyjadřují je škoda, že se většinou jedná jen o izolované projevy některé z názorových skupin, a proto o skutečné celospolečenské diskusi hovořit nelze). Rozdíly jsou již v základní otázce, zda do problematiky neoprávněného nakládání s drogami prostřednictvím trestního práva vůbec zasahovat. S tím souvisí i problém určit, která z možných konkrétních jednání konkrétních osob jsou vzhledem k možným kombinacím jednotlivých typů manipulace s drogou i k druhům drog samotných natolik škodlivá, aby bylo důvodné posuzovat je jako trestné činy. A konečně je třeba stanovit, jaká opatření je vůči pachatelům vhodné použít, aby bylo dosaženo účelu trestu.

Vzhledem ke skutečnosti, že od r. 1989 nedošlo v ČR k rekonstrukci trestního práva, vychází i úprava trestněprávních instrumentů užívaných při postihu neoprávněného nakládání s drogami stále z původního znění zákona č. 140/1961 Sb. (ovšem základ úpravy skutkových podstat trestného činu nedovolené výroby a držení omamných a psychotropních látek a jedů zůstává obdobný stavu založenému opiovým zákonem č. 29/1938 Sb.). Přesto došlo i v této oblasti k řadě změn, jejichž zhodnocením se zabývají zprávy orgánů činných v trestním řízení. Realizována byla i komplexní analýza dopadů zavedením ustanovení § 187a do trestního zákona³.

V příštích letech by mělo dojít k přijetí zcela nových kodexů trestního práva. Lze předpokládat, že v jejich rámci dojde i k některým velmi významným změnám koncepce trestněprávního postupu proti neoprávněné dispozici s nelegálními drogami.⁴ Období od pádu komunismu do vytvoření nových kodexů lze tedy do určité míry pokládat za ucelenou etapu vývoje přístupu státu k otázce represe v oblasti protidrogové politiky, přístupu, který sice procházel svým vývojem, ovšem za stále stejných východisek. Zde se nabízí příležitost pro důkladné zhodnocení této etapy.

---

³ Zábranský, T. a kol.: Projekt analýzy dopadů novelizace drogové legislativy (PAD) - souhrnná závěrečná zpráva. ResAd, Praha 2001

⁴ Viz např. usnesení vlády č. 1177/01 ze dne 14. 11. 2001

Předmět, cíl a metodika výzkumu

Tato výzkumná studie volně navazuje na publikace IKSP, které se již v předchozím století drogové problematice z různých úhlů pohledu věnovaly⁵.

Základním cílem výzkumu je zhodnocení vzájemného vlivu vývoje právní úpravy a aplikace jednotlivých zkoumaných prostředků, zejména trestního práva a vývoje drogové kriminality a drogové scény v České republice po roce 1989. Ve spojení s drogovou problematikou lze vlastně hovořit o výzkumu tzv. „ex post facto“, který je ve vědách o člověku velmi běžný, protože často nacházíme až výsledky změn, a k nim se pak snažíme hledat příčiny.

Jedním z rysů našeho přístupu k řešení výzkumného úkolu byla snaha zaměřit se na oblasti, jež hrají v rámci působení systému trestní justice v širším kontextu protidrogové politiky zásadní roli. Nesnažili jsme se tedy vyčerpat všechny možné aspekty zapojení trestní justice do protidrogové politiky, ale soustředili jsme se na ty oblasti, kde její vliv je či byl zjevně nejsilnější, a to ve sledovaném období, tedy od r. 1990 do současnosti. Z toho důvodu jsme se např. podrobněji nezabývali činností Probační a mediační služby ČR (PMS). Obecné možnosti této instituce při řešení trestních věcí pachatelů užívajících drogy nejsou zanedbatelné a byly již podrobně popsány v literatuře.⁶ V praxi je však zatím i vzhledem k podílu takových případů na celkové činnosti PMS⁷ specializovaná práce probačních úředníků s uživateli drog spíše v zárodku.

Hypotézy

Při hodnocení jednotlivých institutů trestního práva hraje svou roli i otázka, co bylo impulsem k jejich zavedení či změně. Jednalo se o reakci na skutečné dění na drogové či kriminální scéně, nebo šlo o spíše uměle vytvořenou poptávku? Hrála větší roli snaha po efektivnějším postihu drogové kriminality, nebo pouze po usnadnění práce orgánů činných v trestním řízení? Odpovídají důvody přijetí konkrétních právních předpisů nabízené v jejich důvodových zprávách realitě? Na základě sledování paralelního vývoje drogové scény, drogové kriminality a právní úpravy se pokusíme alespoň částečně odpovědět i na tyto otázky.

Předmět

Předmětem realizovaného výzkumu jsou:

- a) *prostředky trestního práva (a souvisejících právních oborů) využívané po r. 1989 při postihu drogové kriminality*
- b) *vývoj drogové kriminality a drogové scény v ČR po r. 1989.*

⁵ V IKSP byla této tématice věnována pravidelná pozornost. Blíže viz seznam literatury na konci této studie.

⁶ Viz. Sotolář, A. a kol: Trestná činnost spojená se zneužíváním drog a formy jejího řešení. Příručky MS ČR, svazek 65, Institut vzdělávání MS ČR, Praha 2002, str. 568 - 680

⁷ Podíl případů týkajících se drogové kriminality či „trestné činnosti páchané za účelem obstarání drogy“ na všech případech řešených PMS činí dlouhodobě cca 3 %; viz Statistika PMS ČR 2001 – 2005 na adrese http://www.pmscr.cz/scripts/index.php?id_nad=38

Metodika výzkumu

Vzhledem k značnému rozsahu sledovaných informací a poznatků jsme rozdělili jejich prezentaci do dvou částí.

V této první – teoretické části práce jsme na základě deskripce chtěli rozšířit a prohloubit znalosti o vývoji drogové scény a drogové kriminality v kontextu analýzy vývoje trestněprávní legislativy.

Druhá - empirická část zprávy bude prezentovat poznatky získané rozбором vytypovaných trestních spisů a dotazníkovým šetřením mezi různými skupinami expertů, zabývajících se problematikou drog, doplněné resp. korigované informacemi získanými z rozhovorů s nimi.

Druhá část zprávy včetně souhrnných výsledků z obou fází výzkumu bude publikována v roce 2008.

Metodologické těžiště teoretické části spočívá v:

- a) *analýze právních předpisů a dostupné literatury*, která posloužila k získání uceleného přehledu o dosaženém stavu poznání právních prostředků využívaných od r. 1989 při postihu drogové kriminality
- b) *analýze dokumentů relevantních státních orgánů* (např. zprávy o bezpečnostní situaci, výroční zprávy Národní protidrogové centrály PČR, zprávy Nejvyššího státního zastupitelství, výroční zprávy Meziresortní protidrogové komise, Rady vlády pro koordinaci protidrogové politiky, epidemiologické zprávy Hygienické stanice hl. m. Prahy, materiály vězeňské služby..), která zmapovala významné změny na české drogové scéně a v oblasti drogové kriminality
- c) *analýze statistických údajů Policie ČR a Ministerstva spravedlnosti ČR k drogové kriminalitě*, která určila charakteristiky vývoje registrované drogové kriminality a jejího postihu.

Vzhledem k častému a nejednotnému používání pojmů souvisejících s drogovou problematikou a tomu, že se zabýváme situací týkající se drogové problematiky v ČR v kontextu vývoje stávajících legislativních norem, je vhodné zdůraznit, že i naše terminologie odpovídá definicím uváděným v českých právních předpisech.

Drogami tedy budou chápány omamné a psychotropní látky uvedené v přílohách č. 1 - 7 zákona č. 167/1998 Sb. o návykových látkách, v platném znění.

Další klíčový pojem, který bude užíván, je drogová kriminalita. *Drogovou kriminalitou budeme rozumět trestné činy nedovolené výroby a držení omamných a psychotropních látek a jedů podle § 187, § 187a a § 188 trestního zákona, a trestný čin šíření toxikomanie podle § 188a trestního zákona.*

V souvislosti se zmapováním drogové scény budou k frekventovaným pojmům patřit: *Incidence léčených uživatelů drog* – všichni nově evidovaní uživatelé drog – žadatelé o první léčbu v životě.

Prevalence léčených uživatelů drog – všichni uživatelé drog – žadatelé o léčbu, kteří v průběhu roku alespoň jedenkrát navštívili některé ze zařízení poskytující péči osobám užívajícím drogy.

Problémové užívání je dle definice EMCDDA definováno jako injekční užívání drog a/nebo dlouhodobé či pravidelné užívání opiátů a/nebo amfetaminů a/nebo kokainu. V ČR tvoří převážnou část problémových uživatelů drog uživatelé pervitinu a heroinu. Zneužívání opiátů, které jsou součástí léků, je v České republice málo časté, stejně tak jako sezónní užívání opiátů vyráběných podomácku z makovic. Také užívání kokainu je zatím v ČR málo časté a prozatím není v ČR ani součástí definice problémového užívání.

Intoxikace – akutní předávkování nebo zdravotní komplikace související s užitím drogy.

Epidemiologické studie jsou kompatibilní se systémem sběru dat Evropského monitorovacího centra pro drogy a drogové závislosti (EMCDDA), jehož standardizovaný formulář využívají.

Odhad celkové prevalence všech problémových uživatelů drog v epidemiologických studiích vychází z hlášené prevalence léčených problémových uživatelů drog a tzv. in-treatment rate (ITR), což je procentuální vyjádření odhadu počtu problémových uživatelů drog léčených v L/K centrech k počtu všech problémových uživatelů drog.

V textu jsou dále používány pojmy *toxikoman, narkoman* – vždy jde o synonyma pro uživatele drog bez bližší diference.

Použité zkratky :

ČR – Česká republika

EMCDDA – Evropské monitorovací centrum pro drogy a drogové závislosti

GŘC – Generální ředitelství cel MFČR

Kč – koruna česká

L/K – léčebně/kontaktní (centra)

MF – ministerstvo financí

NPC – Národní protidrogová centrála Služby kriminální policie a vyšetřování Policie ČR

OPL – omamné a psychotropní látky

PMS – Probační a mediační služba ČR

Sb. – sbírka zákonů

tr.ř. – zákon č.141/1961 Sb. o trestním řízení soudním (Trestní řád)

tr.z – zákon č. 140/1961 Sb., Trestní zákon

WHO – Světová zdravotnická organizace

IOPL – Inspektorát omamných a psychotropních látek

Případně další v textu používané pojmy, budou vždy vysvětleny – operacionalizovány v poznámce pod čarou.

Z hlediska metodologického je třeba vidět i určité determinanty, ve kterých se zpracování dané problematiky pohybuje:

- jako lukrativní forma organizovaného zločinu je drogová kriminalita značně latentní
- vzhledem k charakteru drogové trestné činnosti a ke způsobu jejího vykazování v příslušných statistikách (policejních a justičních), přináší práce se statistickými údaji o drogové kriminalitě řadu problémů – blíže viz úvod do kapitoly o statistice.

II. Koncepce a strategie protidrogové politiky v ČR

Drogový fenomén se stal chronickým problémem dnešního světa, jehož příčiny lze spatřovat jak ve vlivech prostředí, tak v oblasti biologických či psychických dispozic jedince. Drogovou problematiku je třeba řešit v kontextu systémových opatření, týkajících se ochrany veřejného zdraví, zdravotní a sociální péče, prevence rizikových jevů a prevence kriminality, vnitřního pořádku a bezpečnosti státu, výchovy a vzdělávání, podpory rodiny i řady dalších oblastí. V protidrogové politice se střetávají hlediska odborná s argumenty ideologickými a morálními. Obecně je sdílen konsensus, že navzdory nepříliš optimistickým výsledkům protidrogových strategií je nutné problému čelit, a to vyváženými přístupy kombinujícími preventivní, léčebná a represivní opatření, a to především taková, u kterých se v praxi ověřilo, že fungují.

Státní instituce začaly věnovat pozornost drogové problematice s jistým zpožděním. Po vzniku samostatné České republiky byla v rámci Dohody o spolupráci ve věcech ochrany před omamnými a psychotropními látkami (podepsané 3. března 1993) ustanovena jako koordinační a koncepční pracoviště *Meziresortní protidrogová komise vlády České republiky* (MPK). Komise umožnila projednávat a řešit problémy v oblasti drog na úrovni ministrů vlády, pověřených pracovníků z jednotlivých resortů a expertů komise.

Klíčovým dokumentem, který byl rozhodující pro vývoj drogové problematiky v ČR, se stala ***Koncepce a program protidrogové politiky vlády ČR na období 1993 – 1996***.⁸ Česká republika zvolila usnesením vlády ze dne 18. srpna 1993 č. 446 systémový přístup k řešení problematiky drog vycházející z Akčního programu OSN, schváleného Valným shromážděním na mimořádném zasedání v roce 1991.

Vláda schválila „Koncepci a program protidrogové politiky“ jako základní dokument určující rámec protidrogového působení v letech 1993 – 1996, definující jednotlivé oblasti drogové politiky, hlavní priority a program i jednotlivé úkoly k jeho naplnění, a vymezila kompetence a odpovědnost věcně příslušných ministrů. Koordinací protidrogové politiky pověřila Meziresortní protidrogovou komisi. Zároveň vytvořila mechanismy pro praktickou realizaci protidrogové politiky na dvou vzájemně nezastupitelných úrovních: centrální a místní, tj. okresní nebo městské.

Vládní politika⁹ se zaměřila především na ochranu občanů před vlivy nezákonného trhu a na podporu individuálního rozhodnutí pro život bez drog. Hlavním cílem bylo snižování nabídky drog na straně jedné, a poptávky po drogách na straně druhé pomocí vyváženého přístupu a kombinací opatření v oblasti prevence, léčby a represe.

Koncepce protidrogové politiky vlády z roku 1993 vznikala v době, kdy naše drogová scéna nebyla ještě dostatečně zmapována, neexistovala epidemiologická šetření uživatelů drog, nebyly souhrnné údaje o sortimentu a četnosti zneužívání jednotlivých druhů drog v České republice apod. Stále naléhavěji se ukazovala nezbytnost zmapovat existující situaci

---

⁸ Záměrem je podat v této kapitole stručnou informaci, nikoliv hodnocení dosavadní strategie nebo realizace protidrogové politiky v České republice. S ohledem na zaměření studie se soustředíme na priority a úkoly Ministerstva spravedlnosti ČR.

⁹ Srovnej: Nožina M.: Svět drog v Čechách, Koniasch Latin Press, Praha 1997 str. 284 - 289

na naší drogové scéně pro další potřebu policejní a zdravotnické praxe i další koncepční činnost.

Velkým přínosem pro realizaci protidrogové politiky na místní úrovni bylo vybudování sítě protidrogových koordinátorů, kteří pomáhají při vytváření systému prevence i při pomoci drogově závislým a jejich rodinám. Centrálním pracovištěm pro koordinaci drogové epidemiologie se na základě usnesení vlády ČR č. 44/1993 stala *Hygienická stanice hl. m. Prahy*. Data, která pracoviště shromažďuje, posunula mapování drogové scény v České republice významně vpřed. V roce 1995 byla na základě zkušeností z dosavadní činnosti Policie ČR při potírání drogové kriminality zřízena *Národní protidrogová centrála* – v současné době jako *Národní protidrogová centrála Služby kriminální policie a vyšetřování Policie České republiky*. NPC je vrcholným analytickým, metodickým, koordinačním a výkonným útvarům Policie ČR v oblasti potírání drog a obchodu s nimi. V rámci *Generálního ředitelství cel MF ČR* se hlavním garantem boje proti nelegální přepravě a obchodu s drogami stalo *Protidrogové oddělení Odboru proti podloudnictví*. Kontrolní činnosti při zákonném zacházení s OPL a monitorováním jejich pohybu na území České republiky i v zahraničí byl pověřen od září 1994 *Inspektorát omamných a psychotropních látek*. V oblasti léčby a prevence zneužívání drog převzaly v té době hlavní aktivitu nevládní iniciativy, které postupně nahradily zanikající státní systém poraden alkohol – toxikománie. Velkou výhodou nevládních institucí je to, že obecně mají mezi uživateli drog větší důvěru než státní instituce, a nevýhodou je poměrně značná ekonomická závislost na státních dotacích.

Koncem roku 1995 byla práce Meziresortní protidrogové komise kritizována zástupci z regionů, což v době před volbami vyvolalo značnou pozornost médií. Proto vláda v květnu 1996 na základě návrhu organizace a systémového řízení protidrogové politiky stanovila nový statut a jednacím řád komise. Předsedou komise se stal premiér ČR a jejími členy ministr vnitra, ministr spravedlnosti, ministr školství, mládeže a tělovýchovy a ministr zdravotnictví. Ostatní členové vlády měli v případě zájmu možnost se jednání komise zúčastnit.

Navazujícím vládním dokumentem byla **Koncepce a program protidrogové politiky na období 1998 – 2000**, která vycházela z obecných zásad koncepce platné od r. 1993, zohledňovala však specifickou vývoj drogové scény v ČR v předchozích letech. Zároveň se zaměřovala na nová témata, která se ukazovala pro další protidrogové působení na národní úrovni jako klíčová.

Ústředním motivem protidrogové politiky vlády ČR zůstala ochrana občana před negativním vlivem drog a podpora jeho individuálního rozhodnutí pro život bez drog s tím, že mu v případě potřeby musí být poskytnuta poradenská, léčebná a resocializační pomoc.

Ke snížení nabídky a dostupnosti drog se vláda zavázala učinit tato potřebná opatření:

- Vytvářet legislativní nástroje a právní ochranu společnosti před různými formami trestné činnosti související s drogami.
- Potlačovat organizovaný obchod s drogami v ČR i v rámci zahraniční spolupráce.
- Potlačovat pouliční dostupnost drog.
- Omezovat průnik ilegálních drog do ČR prevencí i represí kriminality páchané v souvislosti s drogami.
- Omezovat průnik zisků z trestné činnosti do legální ekonomiky a veřejného života včasným a účinným uplatňováním zákona v oblasti trestní justice a kontrolou zákonného zacházení s omamnými a psychotropními látkami včetně prekursorů.

Zároveň se vláda zavázala učinit také potřebná opaření ke snížení poptávky po drogách v oblasti primární, sekundární a terciární prevence.

Ministerstvo spravedlnosti nese v oblasti protidrogové politiky odpovědnost za:

- protidrogovou legislativu
- trestní justici, činnost státních zastupitelství a soudů včetně působnosti probačních úředníků a výkonu alternativních trestů pro uživatele drog
- vězeňství, a především diferencovaný výkon trestu pro problémové uživatele drog a osoby závislé na drogách.

Pro zabezpečení koordinace a realizace protidrogové politiky v období 1998 - 2000 byly Ministerstvu spravedlnosti uloženy tyto prioritní úkoly:

1. V oblasti protidrogové legislativy zohlednit vládou schválené zásady Koncepce a programu protidrogové politiky v rámci připravované rekodifikace trestního zákonodárství.
2. V oblasti trestní justice vytvořit a zavést ucelený a dlouhodobý systém vzdělávání pro státní zástupce, soudce a vyšší soudní úředníky se zaměřením na komplexní řešení drogové problematiky, na možnosti a výhody uplatňování jiných než trestně právních opatření u problémových uživatelů drog a osob závislých na drogách.
3. Doporučit Nejvyššímu státnímu zastupitelství (NSZ) s ohledem na závažnost drogové problematiky zavedení specializovaných státních zástupců na jednotlivých stupních soustavy státního zastupitelství a dbát na maximální možnou součinnost a harmonizaci postupů při snižování všech forem nabídky OPL v rámci spolupráce těchto státních zástupců s Policií ČR, úřady vyšetřování, vojenskou policií, soudy, i s resortem zdravotnictví.
4. Vyhodnotit Zvláštní zprávu NSZ o závažných poznatcích k trestným činům spáchaným v souvislosti s výrobou, držením, přechováváním a prodejem drog z roku 1997, a po konzultaci s NSZ navrhnout příslušná opatření k projednání MPK.
5. Podpořit další rozvoj Probační služby a její nezastupitelnou roli v případě dohledu nad problémovými uživateli drog a závislými osobami s podmíněným trestem odnětí svobody s dohledem nebo v rámci využití institutu upuštění od potrestání s dohledem, případně v rámci využití přiměřených omezení při podmíněném odsouzení. Zabezpečit vypracování metodického materiálu k výkonu Probační služby u problémových uživatelů drog a osob závislých na drogách.
6. V oblasti vězeňství vytvořit dostatečné kvantitativní i kvalitativní podmínky pro diferencovaný výkon trestu v případě osob závislých na drogách. Zabezpečit nárůst kapacity míst v rámci specializovaných oddělení pro diferencovaný výkon trestu z původních 25 na 75 v roce 1998, 100 v roce 1999 a 150 v roce 2000.
7. Ve spolupráci s Ministerstvem zdravotnictví (MZ) zabezpečit zpracování podmínek pro způsob výkonu tzv. „ochranného léčení protitoxikomaničského“ během výkonu trestu odnětí svobody.
8. Průběžně monitorovat drogové i lékové závislosti vězňů při přijetí a v průběhu výkonu trestu s cílem snížit nabídku drog a poptávku po nich ve vězeňských zařízeních.
9. Zavést v roce 1998 experimentálně programy tzv. „bezdrogových zón“ ve vybraných věznicích v ČR, jejichž cílem je ochrana odsouzených uživatelů návykových látek motivovaných k abstinenci, a po ověření experimentu rozšířit jejich působnost do celé ČR.

10. Zabezpečit v součinnosti s MZ a národním koordinátorem drogové epidemiologie průběžné monitorování drogové problematiky ve výkonu trestu včetně vazebních věznic.
11. Zabezpečit realizaci penologického výzkumu zaměřeného na zacházení s drogově závislými pachateli trestné činnosti.
12. V návaznosti na připravované legislativní změny v oblasti nezákonné výroby, držení, šíření OPL a obchodu s nimi provést analýzu dalších legislativních potřeb ve vztahu k drogové problematice, vyhodnotit stávající úroveň součinnosti mezi orgány trestní justice a Ministerstva vnitra (MV), vyhodnotit další potřeby v oblasti diferencovaného výkonu trestu a vyhodnotit potřebný rozsah služeb v oblasti probační práce s uživateli drog a závislými na drogách.
13. Vyhodnotit stávající úpravu institutu záměny zásluky a dočasného odložení trestního stíhání v trestním řádu s využitím těchto opatření v reálné praxi za účelem potírání vyšších forem organizovaného obchodu s OPL.
14. Provést vyhodnocení dopadu Koncepce a programu protidrogové politiky na období 1998 – 2000 na resortní rozpočtovou kapitolu a zohlednit prioritní úkoly při sestavování rozpočtů na rok 1999 a 2000.

Další vládní dokument, který určil priority a jednotlivé úkoly v protidrogové politice ČR byla ***Národní strategie protidrogové politiky na období 2001 – 2004***, kterou schválila vláda 23. 10. 2000 svým usnesením č. 1045/00. Strategie navazuje na předešlé dva koncepční dokumenty o protidrogové politice vlády a dále je rozvíjí. Obsahově i časově koresponduje s Akčním plánem EU boje proti drogám 2000 – 2004. Národní strategie vychází z analýzy slabých a silných stránek stávajícího systému protidrogové politiky, a na jejich základě definuje základní východiska, cíle a úkoly. Na základě údajů z výzkumných zpráv a studií o aktuální situaci v ČR byl pojem droga definován takto: „Pod pojmem drogy rozumíme rozsáhlou skupinu látek, do níž spadají nejenom látky definované mezinárodními úmluvami OSN a přílohami zákona č. 167/1998 Sb. o návykových látkách (sem patří i skupina léků, např. analgetika, hypnotika, barbituráty a některé opiáty, jsou-li užívány jinak než na lékařský předpis), ale i látky běžně dostupné (organická rozpouštědla) a společností zpravidla vysoce tolerované a veřejně propagované (např. alkohol a tabák).“

Základním cílem přijaté strategie bylo aktivně zapojit co nejširší část naší společnosti do činností, které směřují ke snižování dostupnosti drog, a zvrátit dosavadní nepříznivý stav jejich šíření a užívání.

Usnesením vlády č. 1057 z 15. října 2001 byl schválen statut rady s názvem Rada vlády – Meziresortní protidrogová komise. Tím byla vyjádřena návaznost na dosavadní poradní orgán vlády, který působil v letech 1993 - 2001 pod názvem Meziresortní protidrogová komise. V červnu 2002 byl usnesením č. 643 změněn název vládní rady na současný – *Rada vlády pro koordinaci protidrogové politiky* – a zároveň bylo v jejím sekretariátu zřízeno *Národní monitorovací středisko pro drogy a drogové závislosti*.

Realizace Národní strategie protidrogové politiky na období 2001–2004 byla zaměřena na:

- Prevenci užívání drog zejména dětmi a mladými lidmi, posun prvního setkání s nimi do dospělého věku, a na minimalizaci negativních důsledků jejich užívání u uživatelů, u jejich blízkých i u nejširší veřejnosti.
- Snižování poptávky po drogách a snižování poškození zdraví, které drogy způsobují, preventivními aktivitami a profesionálními službami.

- Rozlišení mezi drogami v závislosti na jejich zdravotních a společenských rizicích. Cílem tohoto přístupu je předejít tomu, aby experimentátoři a uživatelé drog byli vytlačováni na okraj společnosti, a aby nepřecházeli k nebezpečnějším druhům a formám užívání drog a chování.
- Nabídku odpovídající pomoci a služeb závislým lidem, a tím jejich podporu v tom, aby se užívání drog vzdali. Pokud se k tomu rozhodnou, je jim poskytnuta odpovídající péče. Hlavním cílem tohoto přístupu je pomoc při obnově jejich fyzického a psychického zdraví a při jejich opětovném zapojení do společnosti.
- Informovanost co nejširší veřejnosti o rizicích spojených s užíváním drog, informace o nebezpečí nově se objevujících druzích drog. K tomu je nezbytný monitoring nových látek a podpora výzkumu.
- Snižování nabídky drog zejména postihem a potíráním organizovaného zločinu a pouliční kriminality, která s užíváním drog souvisí.
- Potírání organizovaného zločinu v oblasti nedovolené výroby, pašování, držení a distribuce drog jako nejvyšší priority v oblasti potlačování nabídky.
- Preferenci léčby a pomoci před postihem za užívání a držení drog pro osobní potřebu, která je efektivnější než pronásledování a stigmatizace.

Hlavní cíle protidrogové politiky ČR byly definovány takto:

- zastavit nárůst užívání drog a snížit počty dětí a mladých experimentujících s drogami¹⁰,
- poskytnout rodinám a jedincům, kteří přijdou do styku s drogami a řeší problémy spojené s jejich užíváním, odpovídající dostupnou, včasnou a profesionální pomoc,
- snížit dostupnost všech typů drog (včetně alkoholu a tabáku), zejména pro děti a mladé lidi,
- zachovat stávající síť poskytovaných služeb,
- vytvořit ucelený systém vzdělávání v oblasti protidrogové politiky a zvyšování odborné způsobilosti pracovníků,
- aktivně se podílet na realizaci mezinárodních aktivit a programů k potlačování nabídky a poptávky po drogách,
- zkvalitnit systém koordinace protidrogové politiky na horizontální a vertikální úrovni,
- zapojit do prevence užívání drog celou společnost se zvláštním důrazem na obce/místní komunity,
- zabezpečit odpovídající finanční zdroje, vytvořit a zavést do praxe nový systém financování programů protidrogové politiky s ohledem na reformu veřejné správy.

Cílem právní úpravy drogové problematiky bylo prostřednictvím přijatých opatření a zákonů snížit dostupnost drog na území České republiky.

V této souvislosti bylo zdůrazněno, že:

- je nezbytné přijmout řadu zásadních opatření, která znesnadní etablování a činnost zahraničních organizovaných skupin distributorů drog na našem území.

---

¹⁰ V souvislosti s realizací protidrogové politiky státu zřídila Rada vlády pro koordinaci protidrogové politiky „Pracovní skupinu prevence zneužívání syntetických drog“. Zástupci komise z řad Ministerstva vnitra, Ministerstva spravedlnosti, Ministerstva zdravotnictví a Rady vlády pro koordinaci protidrogové politiky se zabývali otázkou, zda systematicky na masových tanečních akcích mládeže provádět testování tablet extáze spojené s dalšími preventivními aktivitami jako program minimalizace rizik. Výsledné řešení vychází ze stanoviska Nejvyššího státního zastupitelství z 17. 10. 2002 poř. č. 26/2002 - Stanovisko ke sjednocení výkladu zákonů a jiných právních předpisů k možné trestní odpovědnosti při testování drogy „extáze“ nestátními organizacemi, zabývajících se preventivní činností v boji proti drogám.

- Postih držení drog pro osobní spotřebu není prioritou. Právní úprava musí rozlišovat postih za držení a distribuci OPL podle míry jejich zdravotního a společenského rizika. V oblasti postihu trestné činnosti spjaté s užíváním drog včetně držení drog pro vlastní potřebu je třeba zvážit uplatňování trestu odnětí svobody zejména u mladých lidí a experimentátorů s drogami.
- Cílem efektivní protidrogové politiky je, aby se zejména mladí lidé, kteří začali s drogami experimentovat nebo se poprvé dopustili trestného činu, spočívajícího v držení drogy pro vlastní potřebu, nedostávali do vězení. V takovém případě by k postihu této ze zákona trestné činnosti měla být využívána škála tzv. odklonů v trestním řízení i alternativních trestů, které nejsou spojeny s odnětím svobody. To předpokládá i podporu a rozvoj mediační a probační služby.
- Vzhledem k zaznamenaným trendům nárůstu užívání alkoholu a tabákových výrobků dětmi a mladými lidmi a prokázaným negativním dopadům těchto látek na zdraví člověka je třeba věnovat mimořádnou pozornost i zacházení s touto skupinou látek. V případě, že se právní předpisy upravující podmínky prodeje alkoholu a tabákových výrobků zejména nezletilým a mladistvým osobám ukáží jako nedostatečné, bude nutné je odpovídajícím způsobem změnit a aktualizovat (např. živnostenský zákon, zákon o reklamě, zákon o ochraně před škodami způsobenými tabákovými výrobky, alkoholem a jinými návykovými látkami).

Národní strategie protidrogové politiky na období 2005 až 2009, schválená usnesením vlády č. 1305/2004, je v pořadí čtvrtou strategií za dobu existence České republiky. Ve svých východiscích, principech a cílech navazuje na dosavadní pozitivní kroky v protidrogové politice za posledních 12 let. Jako každá moderní protidrogová strategie v rámci EU je založena na vyváženém uplatňování intervencí v oblasti snižování poptávky (prevence, léčba a resocializace), minimalizace rizik a potlačování nabídky (snižování dostupnosti drog).

Národní strategie protidrogové politiky 2005 – 2009 je klíčový dokument vlády ČR, který aktualizuje předcházející strategie v souladu se současným stavem vědeckého poznání o fenoménu užívání drog. Vláda v něm definuje základní východiska a směry řešení problému užívání drog a doporučený základní rámec pro tvorbu a uskutečňování protidrogových strategií všech článků veřejné správy na úrovni resortů, krajů a obcí. Vláda České republiky schválila dne 13. července 2005 svým usnesením č. 886/2005 Akční plán realizace Národní strategie protidrogové politiky na období 2005 – 2006. V Akčním plánu jsou podle jednotlivých oblastí rozpracovány cíle, činnosti, odpovědnosti, termíny a ukazatele, které mají vést k naplnění hlavních specifických a technicko-organizačních cílů Národní strategie protidrogové politiky na období 2005 – 2009. Česká republika bude při řešení problému užívání drog vycházet z konceptu Světové zdravotnické organizace „Zdraví pro všechny v 21. století“, podle nějž představuje užívání drog problém ohrožení veřejného zdraví. Jde zejména o jeho možné nepříznivé sociální, zdravotní, trestněprávní, bezpečnostní a ekonomické dopady, jež mohou nepříznivě ovlivňovat zdravý vývoj jednotlivce i společnosti v širším společenském kontextu.

V kontextu vyváženého uplatňování tří základních strategií – snižování nabídky drog, snižování poptávky po drogách a snižování potencionálních rizik spojených s jejich užíváním - má národní strategie dva hlavní cíle:

1. Potírat organizovaný zločin zapojený do nezákonného nakládání s drogami a vymáhat dodržování zákonů ve vztahu k distribuci legálních drog.

2. Snížit užívání všech typů drog a potencionální rizika a škody, které mohou jednotlivcům a společnosti v důsledku jejich užívání nastat.

Ministerstvo spravedlnosti jako jeden z klíčových subjektů v protidrogové politice odpovídá za tvorbu legislativních návrhů v oblasti trestního práva. Vytváří podmínky pro součinnost soudů a státních zastupitelství ve věcech týkajících se drogové kriminality. Zabezpečuje činnost Probační a mediační služby, odklony v trestním řízení nebo alternativy trestu odnětí svobody. Odpovídá za realizaci služeb prevence, léčby a minimalizace rizik a odpovídající pomoci osobám závislým na drogách v podmínkách výkonu trestu. Současně nese odpovědnost za profesní vzdělávání soudců, státních zástupců, pracovníků Vězeňské služby a Probační a mediační služby MS ČR.

Průběh realizace aktuální národní protidrogové strategie je zhodnocen ve „Vyhodnocení plnění Akčního plánu realizace Národní strategie protidrogové politiky na období 2005 – 2006“, které je v současné době předloženo vládě ČR¹¹.

---

¹¹ Blíže viz: www.vlada.cz

III. Právní úprava drogových trestných činů a některých trestněprávních institutů využívaných při odhalování a stíhání drogové kriminality

Trestněprávní úprava¹² musí, tak jako jiné vnitrostátní právní předpisy, odpovídat mezinárodním závazkům České republiky v dané oblasti. V oblasti kontroly drog tvoří mezinárodněprávní rámec zejména tzv. protidrogové úmluvy. Jedná se o Jednotnou úmluvu o omamných látkách z roku 1961 (vyhláška ministra zahraničních věcí č. 47/1965 Sb.), která vstoupila pro ČSSR v platnost dne 13. 12. 1964, ve znění Protokolu o změnách Jednotné úmluvy o omamných látkách z roku 1972 (sdělení ministerstva zahraničních věcí č. 458/1991 Sb.), který vstoupil pro ČSFR v platnost dne 4. 7. 1991. Dále se jedná o Úmluvu o psychotropních látkách z roku 1971 (vyhláška ministra zahraničních věcí č. 62/1989 Sb.), která vstoupila pro ČSSR v platnost dne 11. 1. 1989, a Úmluvu OSN proti nedovolenému obchodu s omamnými a psychotropními látkami z roku 1988 (sdělení ministerstva zahraničních věcí č. 462/1991 Sb.), která vstoupila pro ČSFR v platnost dne 2. 9. 1991.

Vnitrostátní právní úprava musí rovněž respektovat relevantní ustanovení práva EU, obsažená především ve Smlouvě o Evropské unii, příp. v legislativě EU týkající se právní pomoci v trestních věcech. Kontrola nakládání s omamnými či psychotropními látkami (OPL) je předmětem řady dalších mezinárodních dokumentů upravujících specifické oblasti, (např. Úmluva o nedovoleném obchodu na moři, viz sdělení ministerstva zahraničních věcí č. 50/2005 Sb.m.s.), či dvoustranných smluv. Totéž platí o mezinárodněprávní úpravě právní pomoci v trestních věcech. V té souvislosti je třeba zmínit především Evropskou úmluvu o vydávání (vyhlášena pod č. 549/1992 Sb.), Evropskou úmluvu o vzájemné pomoci ve věcech trestních (vyhlášena pod č. 550/1992 Sb.), Evropskou úmluvu o předávání trestního řízení (vyhlášena pod č. 551/1992 Sb.), či Úmluvu o předávání odsouzených osob (vyhlášena pod č. 553/1992 Sb.), vše ve znění příslušných Dodatkových protokolů, dodatků či doplňků. Ustanovení o právní pomoci ve věcech trestních lze rovněž nalézt v jiných mnohostranných, (např. Úmluva o praní, vyhledávání, zadržování a konfiskaci výnosů ze zločinu, vyhlášena pod č. 33/1997 Sb.) a především dvoustranných smlouvách.

---

¹²Tato kapitola studie je věnována popisu a analýze trestněprávní protidrogové legislativy a jejího vývoje zejména po roce 1989. Logicky největší pozornost bývá věnována právní úpravě skutkových podstat drogových trestných činů. Trestní právo však obsahuje řadu dalších institutů, jež se při postihu drogové kriminality pravidelně využívají, třebaže jejich využití není omezeno jen na tento druh trestné činnosti. Pro účely naší studie jsme se pokusili vybrat ty, jež jsou podle našeho názoru pro roli trestní justice v protidrogové politice obzvláště významné, a zachytit vývoj jejich právní úpravy od roku 1990. Vybraný okruh prostředků trestního (příp. tzv. policejního) práva, používaných při postihu drogové kriminality jistě není vyčerpávající, ale měl by i v návaznosti na další části studie zahrnovat především ty nástroje trestní justice, jež jsou pro tuto oblast typické, nebo jejichž právní úprava prošla ve sledovaném období zajímavým vývojem, který mohl účinnost práce orgánů činných v trestním řízení výrazněji ovlivnit. Vzhledem k předmětu výzkumu jsme se v této části nepouštěli do rozsáhlého rozboru platné právní úpravy, ale zaměřili jsme se spíše na vývojové aspekty protidrogové legislativy především v oblasti trestního práva.

Podrobný rozbor platné právní úpravy prostředků , využívaných při odhalování a stíhání drogové kriminality, byl v odborné literatuře již publikován, viz Sotolář,A. a kol: Trestná činnost spojená se zneužíváním drog a formy jejího řešení. Příručky MS ČR, svazek 65, Institut vzdělávání MS ČR, Praha 2002, str. 48 - 480

Pro úplnost je třeba připomenout, že drogovými trestnými činy rozumíme pro účely této studie trestné činy nedovolené výroby a držení omamných a psychotropních látek a jedů dle § 187, § 187a a § 188 tr.z., a trestný čin šíření toxikomanie dle § 188a tr.z.

III.1. Cesta k současné právní úpravě

III.1.1. Vývoj legislativy do roku 1990

Skutkové podstaty drogových trestných činů se od účinnosti platného trestního zákoníku (zákon č. 140/1961 Sb.), tedy od 1. ledna 1962 až do poloviny roku 1990 nezměnily. Původní znění trestního zákona z roku 1961 obsahovalo dvě základní skutkové podstaty trestného činu nedovolené výroby a držení omamných prostředků a jedů (§ 187 a § 188). Tato úprava byla značně podobná úpravě drogových deliktů v předešlém trestním zákoně č. 86/1950 Sb.

Trestného činu podle § 187 se dopustil ten, kdo bez povolení vyrobil, dovezl, vyvezl, jinému opatřil nebo přechovával omamné prostředky nebo jedy, a hrozil mu trest odnětí svobody až na dvě léta, nebo nápravné opatření, nebo peněžitý trest. Nápravné opatření bylo až do roku 1990 druhem trestu, jehož podstata spočívala v tom, že odsouzenému se po dobu až jednoho roku strhávala až čtvrtina z odměny za práci (mzdy) a připadala státu. Soud mohl rovněž na dobu výkonu trestu nařídit změnu zaměstnání odsouzeného a uložit mu na tuto dobu i jiná přiměřená omezení. Přísnějším trestem odnětí svobody na dvě léta až osm let byl potrestán pachatel, který se uvedeného jednání dopustil jako člen organizované skupiny, nebo získal takovým jednáním značný prospěch, nebo jím způsobil těžkou újmu na zdraví více osob nebo smrt.

Trestného činu podle § 188 tr.z. se dopustil ten, kdo vyrobil, sobě nebo jinému opatřil anebo přechovával předmět způsobilý k nedovolené výrobě omamných prostředků nebo jedů. Za tento trestný čin hrozil trest odnětí svobody až na dvě léta, nápravné opatření, peněžitý trest nebo propadnutí věci.

Seznam omamných prostředků měl být podle § 195 tr.z. obsažen ve vyhlášce ministra spravedlnosti. Až do 1. 7. 1967 byl v platnosti seznam uvedený ve vyhlášce ministerstva zdravotnictví č. 167/1955 Ú.l. Na základě zmocnění obsaženého ve vládním nařízení č. 56/1967 Sb. poté seznam omamných látek vydala ministerstva zdravotnictví a spravedlnosti společně vyhláškou č. 57/1967 Sb. V osmdesátých letech byl seznam nejprve doplněn vyhláškami těchto ministerstev č. 146/1980 Sb. a č. 127/1984 Sb., a následně nahrazen novou právní úpravou. Vyhláška ministerstva spravedlnosti č. 244/1988 Sb. světila vydání seznamu omamných prostředků a jedů pro účely trestního zákona zvláštnímu předpisu, kterým bylo nařízení vlády č. 192/1988 Sb., přičemž výslovně stanovila, že takovým omamným prostředkem není látka, se kterou se pod odborným dohledem zachází k účelu léčení, mírnění, prevenci nebo diagnóze chorob. Seznam omamných látek byl uveden v příloze č. 3 uvedeného nařízení vlády. Tato právní úprava vymezení OPL pro účely trestního práva byla nahrazena až od roku 1999, a to zákonem č. 167/1998 Sb. o návykových látkách, který je

základním právním předpisem upravujícím nakládání s návykovými látkami a prekursory do současnosti.¹³

Konkrétnímu vymezení pojmu „omamné a psychotropní látky“ se před rokem 1990 věnovala i judikatura, zejména v souvislosti s tehdy se šířící praxí získávání roztoků pro nitrožilní aplikaci z volně dostupných léčiv. Příkladem může být známé výkladové stanovisko Nejvyššího soudu ČSR z roku 1984¹⁴, které za omamnou látku ve smyslu vládního nařízení č.56/1967 Sb. označilo též roztok rozšířeného léku Alnagon, připravený k nitrožilní aplikaci (narozdíl od samotných tablet Alnagonu). Přípravek proti bolesti Alnagon obsahoval mj. 20 mg kodeinu v jedné tabletě.

Nutnost změny právního řádu tak, aby absorboval obvyklé principy demokratického právního státu, byla v Československu po roce 1989 naléhavým problémem. Tento vývoj se samozřejmě nevyhnul ani oblasti trestního práva. Spíše naopak, proměna nástroje hypertrofované státní represe v účinný prostředek kontroly trestné činnosti včetně nových závažných forem kriminality souvisejících se znovuotevřením hranic a celosvětovým socioekonomickým vývojem, byla obtížným a neodkladným úkolem. Postupně byly do právního řádu zakotveny základní zásady demokratického právního systému, jež se následně promítly i do trestního práva (zejména princip *ultima ratio*). Účelem trestního zákonodárství je ochrana zájmů společnosti, fyzických a právnických osob, a to cestou trestní represe i preventivním a výchovným působením. Přes nepochybný preventivní význam trestního řízení, trestů a ochranných opatření spočívá těžiště trestní justice v oblasti represe. V průběhu devadesátých let se i v Československu a následně v České republice v drogové politice postupně prosadily trendy zdůrazňující prioritu prevence a doplňkovou roli represe tam, kde prevence selhala. V tomto kontextu se nelze snažit pomocí trestněprávních institutů řešit drogovou problematiku jako celek, ale je třeba chápat oblast trestního práva jako jednu ze složek uceleného systému protidrogové politiky, zaměřenou na potírání nejzávažnějších projevů nelegální dispozice s drogami.

Vývoj českého trestního zákonodárství v oblasti potírání drogové kriminality po roce 1989 lze zjednodušeně charakterizovat několika základními trendy:

- a) upřesnění a doplnění skutkových podstat trestných činů spojených s nedovolenou výrobou, držením a distribucí drog tak, aby více reflektovaly skutečnou situaci a odpovídaly mezinárodním závazkům ČR;
- b) zpřísnění postihu zejména organizované nedovolené výroby a distribuce drog;
- c) zavádění procesních institutů pro účinné odhalování a stíhání drogové kriminality a doplňování institutů již v právním řádu existujících;
- d) vytváření prostoru pro alternativní řešení jednotlivých případů;
- e) vytváření právního rámce pro účinnou mezinárodní spolupráci ve věcech trestních.

---

¹³ Viz kapitulu II.1.2.

¹⁴ Bulletin NS ČSR, 1/1985, Nejvyšší soud ČSR

III.1.2. Změny v právní úpravě drogových trestných činů po roce 1990

Znění skutkových podstat drogových trestných činů, uvedených v trestním zákoně, hovořilo původně pouze o nakládání s omamnými prostředky a jedy. Prováděcí vyhláška č. 244/1988 Sb. a na ni navazující nařízení vlády č. 192/1988 Sb. sice od 1. 1. 1989 upravovaly zvláště omamné a psychotropní látky a výslovně je všechny podřadily pod pojem „omamné prostředky“ podle trestního zákona, ovšem terminologie samotného trestního zákona se tomu přizpůsobila až od 1. 7. 1990, a to *novelou č. 175/1990 Sb.* Novela též doplnila výčet způsobů nelegální dispozice s OPL o průvoz.

Právní úprava účinná do poloviny roku 1990 mj. umožňovala trestní postih přechovávání omamných prostředků pro vlastní potřebu. S účinností od 1. 7. 1990 byla trestnost přechovávání OPL omezena na případy, kdy šlo o přechovávání „pro jiného“. Došlo k tomu rovněž novelou č. 175/1990 Sb., která byla velmi rozsáhlá a obsahovala více než 100 různých změn a doplňků textu trestního zákona. Skutečnost, že se uvedená významná změna § 187 obešla bez větších politických diskusí, potvrzuje názor, že v té době byla drogová problematika spíše na okraji zájmu většiny představitelů politických stran i médií. To je pochopitelné vzhledem k tomu, že v té době bylo prvořadým úkolem legislativy odstranit nejhrubší deformace právního řádu z období komunismu, což se týkalo i oblasti trestního práva. Tento přístup se však záhy začal měnit. Drogová problematika byla postupně stále více popularizována v médiích, povědomí veřejnosti o drogách a jejich uživatelích (byť nerovnoměrně) rostlo a s tím rostla i polarizace společnosti ve vztahu k nim, čímž se související otázky stále více přesouvaly i na politickou půdu. Drogy se staly zřetelným tématem české politické scény, a to zejména pokud jde o míru represe použitelnou při boji s nelegálním nakládáním s OPL.¹⁵

Ustanovení § 188 bylo novelou č. 175/1990 Sb. změněno tak, že se vrátilo ke koncepci trestního zákona z roku 1950, který ve svém § 198 sankcionoval neoprávněné nakládání s předmětem určeným k neoprávněné výrobě omamných prostředků nebo jedů. Původní znění § 188 trestního zákona č. 140/1961 Sb. nevyžadovalo, aby byl předmět přímo „určený“ k výrobě drogy, jehož výroba, opatření či přechovávání byly trestné, ale stačilo, aby k ní byl „způsobilý“. To jistě usnadnilo proces dokazování trestné činnosti, ovšem zároveň došlo k nemístnému rozšíření podmínek trestní odpovědnosti. Rovněž se dopad tohoto ustanovení vymykal účelu, kterým byla ochrana společnosti před nelegální výrobou drog, neboť na jeho základě bylo možno stíhat i osoby, které uvedený předmět vyrobily či přechovávaly ke zcela jiným účelům (přístroje či suroviny k neškodným chemickým pokusům apod.). Subjektivní stránka činu tedy vůbec nemusela zahrnovat vůli uvedený předmět použít či umožnit jeho použití k výrobě drogy, stačilo srozumění (jednalo se o úmyslný trestný čin) s tím, že je k takovému použití způsobilý.

S účinností od 1. 7. 1990 byl též do trestního zákona zařazen nový trestný čin šíření toxikomanie podle § 188a, spočívající v tom, že pachatel svádí jinou osobu ke zneužívání jiné návykové látky než alkoholu, nebo ji v tom podporuje, anebo zneužívání takové látky jinak podněcuje nebo šíří. Trestní sazba u tohoto trestného činu činila až jeden rok odnětí svobody, příp. mohl soud uložit zákaz činnosti nebo peněžité trest. Původně byla stanovena

¹⁵ Viz např. Nožina, M.: Svět drog v Čechách. Koniasch Latin Press, Praha 1997, str. 283 a násl.

jediná kvalifikovaná skutková podstata spočívající v tom, že se pachatel dopustil činu uvedeného v základní skutkové podstatě vůči osobě mladší osmnácti let. Na takové jednání byla stanovena trestní sazba až tři roky odnětí svobody.

Zároveň byl v trestním zákoně definován pojem „návyková látka“ jako alkohol, omamné látky, psychotropní látky a ostatní látky způsobivé nepříznivě ovlivnit psychiku člověka, nebo jeho ovládací nebo rozpoznávací schopnosti, nebo sociální chování.

Trestní zákon původně stanovil za drogové trestné činy poměrně nízké tresty. Horní hranice trestní sazby trestu odnětí svobody ukládaného za trestný čin, spočívající v nelegální dispozici s drogou, činila dva roky, resp. osm let v případě, že se pachatel dopustil trestného činu jako člen organizované skupiny, získal-li jím značný prospěch, nebo jím způsobil těžkou újmu na zdraví více osob nebo smrt. Nízké tresty stanovené trestním zákonem za uvedené trestné činy spolu s poměrně mírnou soudní praxí při jejich ukládání byly příčinou domácí i zahraniční kritiky a spoluvytvářely příznivé prostředí pro rozvoj drogového trhu. Novela č. 175/1990 Sb. zvýšila horní hranici trestní sazby u trestného činu dle § 187 tr.z. v základní i kvalifikované skutkové podstatě ze dvou na tři, resp. z osmi na deset let. Dále rozšířila výčet okolností podmiňujících použití vyšší trestní sazby o případy, kdy pachatel čin uvedený v základní skutkové podstatě spáchal ve větším rozsahu nebo vůči osobě mladší osmnácti let. Vytvořila novou kvalifikovanou skutkovou podstatu s trestní sazbou osm až patnáct let odnětí svobody, dopadající na pachatele, který spáchal čin uvedený v základní skutkové podstatě ve spojení s organizovanou skupinou působící ve více státech. Stejnou trestní sazbu vztáhla i na případy, kdy pachatel činem uvedeným v základní skutkové podstatě způsobí těžkou újmu na zdraví více osob nebo smrt. V souladu s vypuštěním trestu nápravného opatření z trestního zákona již také tento druh trestu nadále nehrozil ani za drogové trestné činy.

U trestného činu dle § 188 tr.z. byla rovněž zvýšena horní hranice trestní sazby v základní skutkové podstatě ze dvou na tři léta. Dále byly vytvořeny kvalifikované skutkové podstaty tohoto trestného činu. Trest odnětí svobody na jeden rok až pět let hrozil pachateli, který uvedený čin spáchal ve větším rozsahu, či získal-li jím značný prospěch, a dvě léta až osm let byla trestní sazba pro pachatele, který se činu dopustil vůči osobě mladší osmnácti let.

Ustanovení § 195 tr.z., vymezující OPL pro účely trestního zákona, bylo s účinností od 1. 7. 1990 novelou č. 175/1990 Sb. změněno tak, že nadále odkazovalo na obecně závazný předpis vlády, v němž byly tyto látky uvedeny. Na základě *novely č. 290/1993 Sb.* již text ustanovení § 195 tr.z. s účinností od 1. 1. 1994 odkazoval výslovně na nařízení vlády, kterým bylo zmiňované nařízení vlády č. 192/1988 Sb. Naposledy bylo ustanovení § 195 tr.z. novelizováno zákonem o návykových látkách (zákon č. 167/1998 Sb.) s účinností od 1. 1. 1999, kdy bylo vymezení omamných látek, psychotropních látek, přípravků obsahujících omamnou nebo psychotropní látku a prekursorů svěřeno zvláštnímu zákonu (tj. zákonu o návykových látkách, viz dále).

Novela č. 112/1998 Sb. s účinností od 1. 7. 1998 rozšířila výčet forem nelegální dispozice s OPL podle § 187 o nabízení, zprostředkování a prodeji drogy. Zároveň trestnost výslovně vztáhla i na nelegální nakládání s přípravky obsahujícími OPL a prekursory, a to i u trestného činu dle § 188 tr.z. U obou trestných činů též zvýšila trestní sazby u základních skutkových podstat na jeden rok až pět let. Dosavadní třetí odstavec § 187 s trestní sazbou osm až patnáct let odnětí svobody rozdělila novela do dvou, odlišených závažností

příslušného jednání pachatele. Trest odnětí svobody na osm až dvanáct let stanovila na jednání, kdy pachatel získal činem uvedeným v základní skutkové podstatě značný prospěch (u tohoto jednání tedy došlo ke zvýšení trestní sazby), spáchal-li jej vůči osobě mladší patnácti let nebo způsobil-li jím těžkou újmu na zdraví. Nový čtvrtý odstavec § 187 stanovil trest odnětí svobody na deset až patnáct let pro případy, kdy pachatel činem uvedeným v základní skutkové podstatě způsobil těžkou újmu na zdraví více osob nebo smrt, získal-li jím prospěch velkého rozsahu, nebo spáchal-li jej ve spojení s organizovanou skupinou působící ve více státech. Z výčtu trestů, které může soud za trestný čin dle § 187 uložit samostatně, novela vypustila peněžitý trest, takže nadále zůstal jediným samostatně uložitelným trestem trest odnětí svobody.

U trestného činu dle § 188 tr.z. novela (kromě již zmíněného zvýšení trestní sazby v základní skutkové podstatě) spojila dosavadní druhý a třetí odstavec do jediného, přičemž výčet okolností podmiňujících použití vyšší trestní sazby zůstal zachován. Trestní sazba pro kvalifikované skutkové podstaty trestného činu dle § 188 tr.z. byla stanovena na dvě léta až deset let, čímž došlo ke zvýšení nejvyššího možného trestu za tento trestný čin z osmi na deset let odnětí svobody. Do výčtu trestů, které soud může za trestný čin dle § 188 tr.z. uložit samostatně, přibyl zákaz činnosti. Ke zvýšení trestních sazeb došlo i u trestného činu šíření toxikomanie dle § 188a tr.z., a to jak v základní (až na tři léta), tak i v kvalifikované (jeden rok až pět let) skutkové podstatě.

V průběhu devadesátých let došlo k několika pokusům uzákonit opět trestnost držení drogy pro vlastní potřebu. Návrhy vyvolaly vzrušenou diskusi, a to jak mezi odbornou veřejností, tak i na půdě parlamentu. Zastánci uzákonění trestnosti přechovávání drog pro vlastní potřebu zamýšleli dát policejním a justičním orgánům do rukou účinný nástroj k potírání obchodu s drogami. V praxi totiž zejména pouliční dealeri argumentovali právě tím, že drogy u nich nalezené (a často zjevně určené k obchodu) jsou drženy pro jejich vlastní potřebu, což při absenci jiných důkazů trestní stíhání vylučovalo. Někteří odborníci dále poukazovali na to, že podle jejich názoru je absence trestnosti držby drogy pro vlastní potřebu v našem právním řádu v rozporu se závazky vyplývajícími pro ČR z mezinárodních úmluv.¹⁶ V neposlední řadě se objevovaly možná spíše politicky než odborně motivované požadavky vyslyšet volání části veřejnosti silně vnímající hrozbu pramenící ze zneužívání drog po výrazně represivním přístupu k nealkoholové toxikomanii obecně.¹⁷ Představitelé opačného názorového proudu argumentovali často zájmem na ochraně práv a svobod jedince. Jedním z implicitních principů českého právního řádu je, že sebepoškození není trestné. Ani samotné požívání drog tedy nemůže být trestným činem, a vzhledem k tomu, že držení drogy pro vlastní potřebu je pouhou přípravou ke konzumaci, lze podle tohoto názorového proudu dovodit, že by nemělo být trestné.¹⁸ Někteří odborníci na práci s toxikomany dále poukazovali na to, že kriminalizace držby drog pro vlastní potřebu povede k ještě větší konspirativnosti toxikomanské subkultury, a že tito lidé přestanou být ochotni vyhledávat pomoc v institucích

¹⁶ Budina, Z.: Problematika právní úpravy nedovoleného obchodu s omamnými a psychotropními látkami. Kriminálnístka, 1995, č. 1, s. 61 - 67

¹⁷ Celkově k argumentům pro takovou změnu viz např. důvodovou zprávu k návrhu novely trestního zákona z r. 1997 (sněmovní tisk č. 179), zavádějící trestnost přechovávání OPL i pro vlastní potřebu:

<http://www.psp.cz/eknih/1996ps/tisky/t017900.htm>;

Srov. též vyjádření předkladatele a zastánců návrhu při jeho projednávání v Poslanecké sněmovně Parlamentu ČR: <http://www.psp.cz/eknih/1996ps/stenprot/012schuz/s012071.htm#r5>;

<http://www.psp.cz/eknih/1996ps/stenprot/020schuz/s020051.htm#r1>

¹⁸ Teryngel, J.: K lidoveckým návrhům novel trestního zákona. Trestní právo, 4/1996, str.14 - 15

poskytujících poradenskou, terapeutickou, hygienickou či léčebnou péči.¹⁹ Některé argumenty proti takové legislativní změně zaznívaly i z prostředí trestní justice.²⁰

V roce 1998 nicméně Parlament ČR přijal již zmíněnou novelu trestního zákona č. 112/1998 Sb., která s účinností od 1. 1. 1999 mj. zařadila do výčtu trestných činů nové ustanovení § 187a, na jehož základě je možné stíhat toho, kdo bez povolení přechovává omamnou nebo psychotropní látku nebo jed v množství větším než malém. Za uvedené jednání hrozí pachateli trest odnětí svobody až na dvě léta nebo peněžitý trest, přičemž spáchá-li takový čin ve větším rozsahu, hrozí mu trest odnětí svobody na jeden rok až pět let. Uvedená novela byla přijata ve znění, jež je kombinací původního poslaneckého návrhu a následné vládní verze. Kontroverznost novely přispěla k tomu, že prezident republiky využil svého ústavního práva a vrátil ji Poslanecké sněmovně. Ta však setrvala na svém stanovisku a novelu přijala s konečnou platností.²¹ Tím ovšem zdaleka neskončily rozpory, které nová úprava vyvolává mezi odborníky i laiky.²² V roce 2001 byl v Poslanecké sněmovně projednáván návrh novely trestního zákona, která mj. měla ustanovení § 187a z trestního zákona vypustit. Návrh byl ovšem poměrně jasnou většinou poslanců zamítnut.²³

Jak již bylo výše uvedeno, od 1. 1. 1999 je nakládání s OPL upraveno v širším rámci regulace nakládání s návykovými látkami *zákonem č. 167/1998 Sb. o návykových látkách*. Zákon o návykových látkách rozděloval i pro účely trestního práva do jedenácti příloh seznamy omamných látek, psychotropních látek, přípravků obsahujících návykové látky, prekursorů a pomocných látek. Od roku 1999 byl zákon již několikrát novelizován, přičemž změny se týkaly zejména upřesnění pravidel zacházení s OPL mj. v souvislosti se vstupem ČR do EU, dále zpřísnění přístupu k přípravkům obsahujícím efedrin a pseudoefedrin, přesunu kompetencí v důsledku územní reformy veřejné správy, zpřísnění správních sankcí či doplnění seznamů příslušných látek. Zatím poslední změna zákona, provedená novelou č. 74/2006 Sb. měla za cíl upravit zákon tak, aby odpovídal znění nových právních aktů Evropských společenství.²⁴ V důsledku toho byla ze zákona vypuštěna ustanovení upravující oblasti přímo upravené uvedenými předpisy ES. To se mj. týká dosavadních příloh 9, 10 a 11 zákona, takže nadále se za prekursory a pomocné látky pokládají látky uvedené v příslušných přílohách uvedených přímo použitelných předpisů ES.

Dosud poslední změny právní úpravy drogových trestných činů přinesla s účinností od 1. 7. 2002 *novela č. 134/2002 Sb.*, která u trestného činu šíření toxikomanie přidala do druhého odstavce § 188a novou kvalifikovanou skutkovou podstatu spočívající v tom, že pachatel spáchá čin uvedený v základní skutkové podstatě tiskem, filmem, rozhlasem, televizí, veřejně přístupnou počítačovou sítí nebo jiným obdobně účinným způsobem. Uvedené jednání je tedy nadále postižitelné vyšší trestní sazbou jeden rok až pět let odnětí

¹⁹ Presl, J.: Jednoduchá řešení. Trestní právo, 4/1996, str. 17 - 20

²⁰ Např. Růžička, M.: K problematice trestného činu nedovolené výroby a držení omamných a psychotropních látek nebo jedů podle ustanovení § 187a trestního zákona. Trestní právo, 6/1999, str. 8 - 13

²¹ K historii návrhu novely, obsaženého původně ve sněmovním tisku č. 179 a následně ve sněmovním tisku č. 226, viz <http://www.senat.cz/xqw/xervlet/pssenat/historie?action=detail&value=1043>

²² Např. Juráková, I.: Několik poznámek ke kriminalizaci držení drog pro vlastní potřebu. Právní rozhledy, 1/1999, str. 15 - 18

²³ Viz <http://www.psp.cz/sqw/historie.sqw?o=3&T=1122>

²⁴ Nařízení Evropského Parlamentu a Rady (ES) č. 273/2004 ze dne 11. února 2004, o prekursorech drog; nařízení Rady (ES) č. 111/2005 ze dne 22. prosince 2004, kterým se stanoví pravidla pro sledování obchodu s prekursory drog mezi Společenstvím a třetími státy; rozhodnutí Rady č. 2003/847/SVV, ze dne 27. listopadu 2003, o kontrolních opatřeních a trestních sankcích ve vztahu k novým syntetickým drogám 2C-I, 2C-T-2, 2C-T-7 a TMA-2.

svobody, zatímco před uvedenou novelou bylo stíháno podle základní skutkové podstaty s horní hranicí trestní sazby ve výši tří let.

III.1.3. Vývoj právní úpravy některých dalších trestněprávních institutů využívaných při stíhání drogové kriminality

V rámci obecné tendence českého trestního zákonodárství po r. 1989 k nahrazování trestů odnětí svobody tresty alternativními a k alternativním postupům v trestním řízení vůbec bylo české trestní právo v uvedeném období obohaceno o několik institutů této povahy, které též přímo či nepřímo souvisejí s řešením drogové kriminality (a lze říci, že i drogové problematiky jako celku), zatímco jiné již existující instituty byly doplněny či pozměněny tak, aby lépe odpovídaly novým podmínkám.

V první polovině devadesátých let doznalo trestní právo změn, jež měly zejména odstranit některé prvky právní úpravy, které byly jen obtížně slčitelné s představami o fungování systému trestní justice v demokratickém právním státě. V souvislosti se zavedením pojmu „návyková látka“ do trestního zákona bylo *novelou č. 175/1990 Sb.* s účinností od 1. 7. 1990 upřesněno znění podmínky pro uložení ochranného léčení (protialkoholního či protitoxikomanického) dle § 72 odst. 2 písm. b) tr.z. Současně novela výslovně stanovila, že pokud je ukládán trest odnětí svobody, ochranné léčení se zpravidla začíná po nástupu výkonu trestu v nápravně výchovném ústavu (dnes ve věznici). V ostatních případech se ochranné léčení vykonává zpravidla v léčebném zařízení. Lze-li však vzhledem k povaze choroby a léčebným možnostem očekávat, že účel splní i léčení ambulantní, může soud nařídit i tento způsob léčby, popřípadě ústavní léčení změnit dodatečně na léčení ambulantní nebo naopak. Nepostačí-li délka výkonu trestu odnětí svobody v nápravně výchovném ústavu (ve věznici) ke splnění účelu léčení, soud může rozhodnout o jeho pokračování v léčebném nebo ambulantním zařízení. Maření nebo podstatné ztěžování výkonu rozhodnutí soudu formou odmítnutí podrobit se uloženému ochrannému léčení, nebo jiné podstatné ztěžování výkonu takového rozhodnutí, zejména útekem z ústavu, zařadila tatáž novela do trestního zákona jako novou skutkovou podstatu trestného činu maření výkonu úředního rozhodnutí dle § 171 odst. 1 písm. c) tr.z., sankcionovanou trestem odnětí svobody až na šest měsíců či peněžitým trestem.

Novela tr.ř. č. 178/1990 Sb. s účinností od 1. 7. 1990 upřesnila znění ustanovení o domovní a osobní prohlídce. Za zásadní změnu v souvislosti s ochranou lidských práv a svobod v trestním řízení (ale i s bojem proti závažným formám trestné činnosti) lze pokládat zařazení právní úpravy odposlechu telefonních hovorů, byť v původním znění velmi strohé a nedokonalé, do trestního řádu. Novela přinesla též významné změny do úpravy právního styku s cizinou. Kromě některých změn, které zpřesnily stávající úpravu, upravila postup soudu po vydání osoby, které byl pravomocným rozsudkem uložen trest nebo ochranné opatření cizím státem, k výkonu trestu nebo ochrannému opatření, pokud vydávající stát učinil výhradu vztahující se na rozsudek nebo řízení mu předcházející. Zároveň do trestního řádu zařadila úpravu převzetí trestní věci z ciziny a odevzdání trestní věci do ciziny.

Pro oblast odhalování trestné činnosti mělo význam přijetí *zákona č. 283/1991 Sb.* o Policii České republiky, který s účinností od 15. 7. 1991 na zákonné úrovni upravil mj. používání operativně pátracích prostředků a operativní techniky ze strany policie. Zákon též

výslovně dává policistům oprávnění k provedení prohlídky dopravních prostředků mj. při pátrání po omamných prostředcích. Pro území celé tehdejší České a Slovenské Federativní Republiky plnil tuto roli až do rozdělení státu *zákon č. 333/1991 Sb.* o Federálním policejním sboru a Sboru hradní policie.

Novela trestního zákona č. 557/1991 Sb. s účinností od 1. 1. 1992 zavedla v rámci úpravy ukládání ochranného léčení pravidlo, že soud ochranné léčení pachateli, který se oddává zneužívání návykové látky a spáchal trestný čin pod jejím vlivem nebo v souvislosti s jejím zneužíváním neuloží, je-li vzhledem k osobě pachatele zřejmé, že jeho účelu nelze dosáhnout. Dále v této souvislosti stanovila, že trvání ochranného léčení uloženého takovému pachateli může být ukončeno, jestliže se během jeho výkonu zjistí, že jeho účelu nelze dosáhnout.

Novela trestního řádu č. 558/1991 Sb. s účinností od 1. 1. 1992 poněkud zpřesnila úpravu odposlechu telefonních hovorů. Podstatných změn doznala úprava prohlídek. Vedle dosud rozlišované domovní a osobní prohlídky byla upravena i prohlídka jiných prostor. Zavedena byla možnost vyšetřovatele či policejního orgánu vstoupit do obydlí za účelem odstranění naléhavého nebezpečí, přičemž bylo upřesněno vymezení pojmu obydlí. Režim nařizování prohlídky byl rozdělen podle jejich druhu, přičemž domovní prohlídky mohl nově i v přípravném řízení nařizovat pouze soudce, osobní prohlídku či prohlídku jiných prostor mohl nadále v přípravném řízení nařizovat prokurátor, či s jeho souhlasem vyšetřovatel. Úprava výkonu prohlídky byla zpřesněna a nově bylo zařazeno významné ustanovení § 85a, ukládající osobě, u níž má být provedena prohlídka či vstup do obydlí, výslovně povinnost tyto úkony strpět. V případě porušení této povinnosti poskytlo cit. ustanovení orgánu vykonávajícímu daný úkon oprávnění překonat odpor dotyčné osoby. V oblasti právního styku s cizinou bylo svěřeno rozhodování předsedovi senátu krajského soudu o vzetí osoby, ohledně níž probíhá řízení o vydání do ciziny, do vydávací vazby za účelem zamezení jejího útěku, což mělo souvislost s přesunem kompetencí při rozhodování o závažných zásazích do lidských práv a svobod z prokurátora na soudce. Dále byl novelou zařazen institut průvozu osoby pro účely řízení v cizině přes území republiky, a doplněna úprava výkonu rozsudků cizozemských soudů, kde bylo především Nejvyššímu soudu svěřeno rozhodování o uznání rozhodnutí cizozemského soudu, které se stalo nezbytnou podmínkou následného rozhodnutí o výkonu takového rozhodnutí.

Od 1. 1. 1993 došlo ke změnám v právní úpravě operativní techniky obsažené v zákoně o Policii ČR. *Zákon č. 26/1993 Sb.* poněkud změnil její vymezení a podmínky používání, když přesunul pravomoc vydat povolení k použití operativní techniky z ministra vnitra na prokurátora. Zároveň zakotvil kontrolu používání operativní techniky mimo systém trestní justice, a to na parlamentní úrovni, kde ji měl vykonávat kontrolní orgán tehdejší České národní rady (následně Poslanecké sněmovny Parlamentu ČR). Tímto orgánem se stala Stálá komise pro kontrolu použití operativní techniky Policie ČR.

S účinností od 1. 1. 1994 byl *novelou č. 292/1993 Sb.* do trestního řádu zařazen institut podmíněného zastavení trestního stíhání. Použití tohoto institutu při řešení méně závažných případů drogové kriminality umožňuje právní úprava u všech drogových trestných činů, neboť kritériem je, aby horní hranice trestní sazby u daného trestného činu nepřevyšovala pět let. Tatáž novela doplnila okruh prostor, ve kterých lze provádět prohlídku výslovně o pozemky, a zakotvila možnost vstupu vyšetřovatele či policejního orgánu za účelem odstranění naléhavého nebezpečí kromě obydlí též do jiných prostor a na pozemky. Zařadila také nové ustanovení § 85b, upravující postup při provádění rekonstrukce, rekognice

a vyšetřovacího pokusu v bytě, obydlí, jiných prostorách a na pozemku bez souhlasu uživatele bytu, obydlí, jiných prostor či pozemku. Změny přinesla novela i do právní úpravy zadržení a otevření zásilek, kdy pravomoc nařídit zadržení zásilky v přípravném řízení přesunula ze státního zástupce (prokurátora) na soudce a souhlasem soudce podmínila oproti dřívějšímu stavu též otevření zásilky v přípravném řízení státním zástupcem, vyšetřovatelem či policejním orgánem.

Významné změny přinesla uvedená novela do oblasti odposlechů, nově koncipovaných jako „odposlech a záznam telekomunikačního provozu“. Tuto činnost umožnila realizovat za stanovených podmínek v rámci trestního řízení, nikoliv jako dosud až po zahájení trestního stíhání. Pravomoc vydat příkaz k odposlechu a záznamu telekomunikačního provozu získal i pro přípravné řízení soudce, na šest měsíců (s možností dalšího prodloužení) byla omezena doba provádění odposlechu a záznamu. Novela dále zpřesnila úpravu možnosti provádět odposlech a záznam se souhlasem účastníka odposlouchávané stanice, upravila režim uchovávání a zničení záznamů. Významným prvkem bylo zavedení možnosti použít za stanovených podmínek záznam telekomunikačního provozu jako důkaz i v jiné trestní věci než v té, v níž byl odposlech a záznam proveden.

Rovněž s účinností od 1. 1. 1994 novelizoval *zákon č. 326/1993 Sb.* o Policii ČR v tom směru, že přesunul pravomoc rozhodovat o povolení k použití operativní techniky na soudce.

Zákon č. 152/1995 Sb. významně novelizoval trestní zákon, trestní řád i zákon o Policii ČR. Do trestního zákona s účinností od 1. 9. 1995 zařadil ustanovení o zločinném spolčení. Vymezil je jako společenství více osob s vnitřní organizační strukturou, s rozdělením funkcí a dělbou činností, které je zaměřeno na dosahování zisku soustavným páčáním úmyslné trestné činnosti. Byly vytvořeny skutkové podstaty nového trestného činu účasti na zločinném spolčení (§ 163a - § 163c tr.z.). Skutečnost, že obviněný přispěl k objasňování trestné činnosti spáchané ve prospěch zločinného spolčení, se stala novou polehčující okolností, a příspěvek pachatele k objasnění trestné činnosti spáchané ve prospěch zločinného spolčení nebo k zabránění trestné činnosti, kterou ve prospěch zločinného spolčení jiný připravoval nebo se o ni pokusil, může za stanovených podmínek vést k mimořádnému snížení trestu odnětí svobody pod dolní hranici trestní sazby. Přísnější postup při ukládání trestu odnětí svobody pachateli trestného činu spáchaného ve prospěch zločinného spolčení byl stanoven obdobně jako v případě ukládání trestu odnětí svobody zvláště nebezpečnému recidivistovi.

Do ustanovení § 12 odst. 2 tr. ř., upravujícího okruh orgánů, které se pro účely řízení v některých specifických věcech pokládají za policejní orgány, zařadil cit. zákon mj. výslovně též celní úřady v řízení o trestném činu nedovolené výroby a držení omamných a psychotropních látek a jedů podle § 187 tr.z., pokud byl čin spáchan v souvislosti s dovozem, vývozem nebo průvozem omamných a psychotropních látek a jedů. U institutu zadržení zásilky došlo k navrácení pravomoci nařídit tento úkon v přípravném řízení zpět státnímu zástupci, zpřesněna byla úprava otevření zásilky, a jako nový prostředek ke zjištění osob podílejících se na nakládání se zásilkou obsahující mj. OPL byl do trestního řádu zařazen institut záměny zásilky.

Novinkou v trestním řádu, zavedenou *zákonem č. 152/1995 Sb.* bylo i ustanovení § 159a o dočasném odložení trestního stíhání. Možnost dočasného odložení trestního stíhání měla napomoci vyřešit případy, kdy měly orgány činné v trestním řízení dostatek informací k obvinění konkrétní osoby, ovšem z určitých důvodů zejména taktického charakteru (rozkrytí

zločinecké sítě, shromažďování dalších informací apod.) nebylo vhodné ihned zahájit trestní stíhání. Dosavadní úprava však orgánům činným v trestním řízení jinou možnost než trestní stíhání zahájit nedávala, což bylo právem předmětem kritiky ze strany řady odborníků. Upřesněno bylo též znění ustanovení o odposlechu a záznamu telekomunikačního provozu, zejména ohledně případu, kdy policejní orgán při této činnosti zjistí, že obviněný komunikuje se svým obhájcem. V oblasti právního styku s cizinou byla doplněna úprava dožádání v souvislosti s možností předběžného zajištění majetku nebo jeho zabránění na žádost cizího státu, a to za podmínek stanovených v mezinárodní smlouvě, kterou je Česká republika vázána.

Zákon č. 152/1995 Sb. významně novelizoval i zákon o Policii ČR, do něhož pro účely odhalování určitých druhů trestné činnosti zavedl mezi operativně pátrací prostředky dva nové, a sice předstíraný převod věci a použití agenta. Zároveň zpřesnil ustanovení o používání operativní techniky.

Významnou změnou trestního zákona, kterou zákon č. 152/1995 Sb. přinesl s účinností od 1. 1. 1996, bylo rozšíření okruhu trestů o trest obecně prospěšných prací. Do trestního řádu byla též (s účinností již od 1. 9. 1995) zařazena příslušná ustanovení o jeho výkonu.

Novela trestního řádu č. 150/1997 Sb. upravila s účinností od 1. 10. 1997 postup při výkonu trestu vyhoštění, včetně možnosti využití vyhošťovací vazby. Dále v oblasti extradice zavedla zkrácené vydávací řízení pro případy vydání osoby, která se svým vydáním do cizího státu k trestnímu stíhání nebo k výkonu trestu za čin, který je uveden v žádosti o vydání, vyslovila souhlas.

Zákon č. 253/1997 Sb. s účinností od 1. 1. 1998 zavedl do trestního zákona výslovně prvky probace (dohledu). Konkrétně se jednalo o institut podmíněného upuštění od potrestání s dohledem, kdy soud dostal možnost od potrestání pachatele podmíněně upustit a po zkušební dobu nad ním současně vyslovit dohled. Mezi tzv. přiměřené povinnosti, které může soud na zkušební dobu pachatelů uložit, patří povinnost podrobit se léčení závislosti na návykových látkách, které není ochranným léčením. V případě pachatelů drogové kriminality, zejména z řad uživatelů drog, se nabízejí i další přiměřené povinnosti, příkladmo vyjmenované v zákoně, jako např. povinnost podrobit se vhodnému programu sociálního výcviku a převýchovy, podrobit se vhodným programům psychologického poradenství, či zdržet se návštěv nevhodného prostředí a styku s určitými osobami. Dále byla zavedena možnost podmíněného odsouzení k trestu odnětí svobody s dohledem, kdy rovněž může soud ve zkušební době uložit podmíněně odsouzenému některou z výše uvedených (či jinou vhodnou) přiměřených povinností. Pro úplnost je vhodné dodat, že uvedený zákon mj. též významně doplnil dosavadní strohou právní úpravu trestu vyhoštění.

V souvislosti se zařazením ustanovení § 187a, o trestném činu nedovolené výroby a držení omamných a psychotropních látek do trestního zákona (viz výše) pozměnila *novela č. 112/1998 Sb.* s účinností od 1. 1. 1999 též znění ustanovení § 34 písm. j) tr.z. Toto ustanovení upravuje jako přitěžující okolnost recidivu, tj. skutečnost, že pachatel již byl pro trestný čin odsouzen. Vedle obecné výjimky, kdy je soud oprávněn za stanovených podmínek nepokládat tuto okolnost za přitěžující, zavedla novela výjimku též v případě pachatele trestného činu dle § 187a odst. 1 tr.z., pokud se tohoto činu znovu dopustil proto, že se oddává zneužívání omamných nebo psychotropních látek a jedů. Touto změnou měl být zmírněn případný dopad zavedení § 187a tr.z. na uživatele drog v případě speciální recidivy.

Na tomto místě je třeba zmínit i změny, které novela č. 112/1998 Sb. přinesla do zákona č. 200/1990 Sb. o přestupcích. Mezi přestupky na úseku ochrany před alkoholismem a jinými toxikomaniemi především zařadila novou skutkovou podstatu přestupku § 30 odst. 1 písm. j), jehož se dopustí ten, kdo neoprávněně přechovává v malém množství pro svoji potřebu omamnou nebo psychotropní látku. Sankcí za tento přestupek je pokuta až do výše 15 000 Kč. Dalším přestupkem s nově vymezenou skutkovou podstatou se stal přestupek dle § 30 odst. 1 písm. f), spočívající v umožnění požívání omamných a psychotropních látek osobě mladší osmnácti let, nejde-li o čin přísněji trestný. Za tento přestupek hrozí pachateli pokuta do 5 000 Kč a zákaz činnosti. Zpřesněny byly v té souvislosti též skutkové podstaty některých dalších přestupků na úseku ochrany před alkoholismem a jinými toxikomaniemi. Řízení o přestupku dle § 30 odst. 1 písm. j) zákona o přestupcích bylo svěřeno orgánům Policie ČR.

Pro zavádění prvků probace do českého trestního práva bylo významným krokem přijetí *zákona č. 257/2000 Sb. o Probační a mediační službě a o změně zákona č. 2/1969 Sb. , o zřízení ministerstev a jiných ústředních orgánů státní správy České republiky, ve znění pozdějších předpisů, zákona č. 65/1965 Sb., zákoník práce, ve znění pozdějších předpisů a zákona č. 359/1999 Sb. o sociálně-právní ochraně dětí (zákon o Probační a mediační službě), který nabyl účinnosti dne 1. 1. 2001.*

Zákon č. 60/2001 Sb. novelizoval s účinností od 19. 2. 2001 zákon o Policii ČR tak, že jednak upravil možnost působení policisty jako agenta v zahraničí, a dále zavedl novou hlavu sedmou zákona, upravující vztahy policie k zahraničí, tedy její spolupráci s mezinárodní organizací Interpol, s jinými mezinárodními organizacemi a zahraničními bezpečnostními sbory.

Tzv. velká novela trestního řádu (ale i trestního zákona a dalších právních předpisů), tedy *zákon č. 265/2001 Sb. se svým rozsahem a závažností některých změn blíží spíše skutečné rekodifikaci než dílčí novelizaci. Narozdíl od jiných novel přinesla některé zásadní změny koncepční povahy, přičemž se nesoustředila na pouhé dílčí zařazení jednotlivých institutů či změn do textu zákona, ale pokusila se o jejich vzájemné propojení. Změny se pochopitelně citelně dotkly i oblastí souvisejících s postihem drogové kriminality.*

Do trestního zákona bylo zařazeno dosud chybějící vymezení dohledu pro účely podmíněného odsouzení k trestu odnětí svobody s dohledem či podmíněného upuštění od potrestání s dohledem, jakož i nově zavedené možnosti podmíněného propuštění z výkonu trestu odnětí svobody s dohledem. Významných změn doznala úprava trestu obecně prospěšných prací, zejména pokud jde o upřesnění podmínek jeho uložení a výkonu, vymezení rozsahu prací, které lze jako obecně prospěšné vykonávat, či možnost ukládání přiměřených povinností.

Trestní řád byl citovanou novelou obohacen o vymezení působnosti úředníka Probační a mediační služby v trestním řízení. Právní úprava výkonu obecně prospěšných prací byla doplněna především v souvislosti se svěřením kontroly nad ním probačnímu úředníkovi. Upřesněna byla právní úprava podmíněného zastavení trestního stíhání. Novela modifikovala vymezení celních úřadů (nově „pověřených celních orgánů“) jako policejních orgánů, když upustila od vyjmenování trestných činů, na jejichž případy se toto postavení celních orgánů vztahuje, a obecně stanovila, že je mají v řízení o trestných činech spáchaných porušením celních předpisů a předpisů o dovozu, vývozu nebo průvozu zboží, a to i v případech, kdy se jedná o trestné činy příslušníků ozbrojených sil nebo ozbrojených sborů a služeb. Výslovně

stanovila, že uvedené orgány jsou až na zákonem stanovené výjimky oprávněny ke všem úkonům trestního řízení, patřícím do působnosti policejního orgánu.

I pro stíhání drogových trestných činů mělo význam zařazení nového odstavce 12 do ustanovení § 12 tr.ř., upřesňujícího vymezení pojmu „skutek“ pro účely trestního řízení. Zákon po velké novele výslovně stanoví, že skutkem se rozumí též dílčí útok pokračujícího trestného činu, není-li výslovně stanoveno jinak. To se promítá především do popisu skutku v případech dealingu drog jako pokračujícího trestného činu, kdy oproti předchozí praxi je nutno v zájmu zachování totožnosti skutku a její přezkoumatelnosti specifikovat jednotlivé případy předání (prodeje) látky, a o každém z nich také rozhodnout.²⁵

Velká novela dále zavedla do trestního řádu jako významnou novinku zkrácené přípravné řízení (§ 179a - § 179h) a na ně navazující zjednodušené řízení před soudem (§ 314b a násl.). V něm je možno projednat mj. některé skutkově a důkazně jednodušší případy jednání, naplňující základní skutkové podstaty trestných činů nedovolené výroby a držení omamných a psychotropních látek a jedů dle § 187a tr.z., či šíření toxikomanie dle § 188a tr.z. Dále byla upřesněna také právní úprava prohlídek (možnost provedení prohlídky jiných prostor a pozemků bez příkazu či souhlasu oprávněného orgánu na základě písemného souhlasu uživatele prostor či pozemků; rozšíření okruhu úkonů, které lze provádět v bytě, obydlí, jiných prostorách a na pozemku bez souhlasu jejich uživatele, o prověrku na místě).

Zásadní změny přinesla velká novela do právní úpravy dispozice se zásilkami pro účely trestního řízení. Především u institutu zadržení a otevíření zásilky zrušila podmínku, že taková zásilka musí pocházet od obviněného nebo mu být určena, a která použití tohoto jinak důležitého prostředku odhalování a vyšetřování určitých druhů kriminality vzhledem k vázanosti na osobu obviněného v praxi téměř znemožňovala. Dále byla tato úprava zpřesněna, stejně jako úprava institutu záměny zásilky, kde byly mj. do výčtu věcí, jež jako obsah zásilky umožňují její záměnu, doplněny prekursory. Zařazen byl dosud citelně chybějící institut sledované zásilky, který je nezbytný pro účinnou spolupráci orgánů činných v trestním řízení různých zemí při potírání mezinárodního obchodu s drogami. A konečně bylo výslovně upraveno, že zásilkou se rozumí předmět dopravovaný jakýmkoliv způsobem, ať již s využitím pošty nebo jiné osoby, včetně dopravy skrytým způsobem.

V oblasti odposlechu a záznamu telekomunikačního provozu velká novela upřesnila znění podmínek pro použití záznamu jako důkazu v jiné trestní věci, než ve které byl pořízen, neboť dosavadní nejednoznačné znění vyvolávalo v praxi pochybnosti.²⁶ Zavedla též nově úpravu zjišťování údajů o uskutečněném telekomunikačním provozu, které jsou předmětem telekomunikačního tajemství, či na které se vztahuje ochrana osobních a zprostředkovacích dat (§ 88a). Do trestního řádu byla zařazena právní úprava použití operativně pátracích prostředků (§ 158b - § 158 f), dosud upravených v zákoně o Policii ČR, a sice předstíraného převodu, sledování osob a věcí a použití agenta. Kromě zpřesnění a rozšíření dosud velmi strohé právní úpravy (zejména u sledování a předstíraného převodu) měla tato změna hlavní význam v přiznání důkazního statutu zvukovým, obrazovým a jiným záznamům získaným při použití operativně pátracích prostředků způsobem odpovídajícím ustanovením trestního řádu.

²⁵ Ačkoliv již byla vyslovena pochybnost, „zda opatření drogy každé jednotlivé osobě (byť v téže době a na tomtéž místě) je vždy samostatným dílčím útokem pokračujícího trestného činu“ (srov. Púry, F.: Souhrn aktuální judikatury – III. drogové trestné činy. Trestněprávní revue, 5/2006, str.149).

²⁶ Šámal, P., Král, V., Baxa, J., Púry, F.: Trestní řád. Komentář. I. díl. 4. vydání. C.H.Beck, Praha 2002, str.549

Velká novela také zavedla možnost upuštění od výkonu trestu vyhoštění nebo jeho zbytku. V oblasti právního styku s cizinou doplnila úpravu vydávacího řízení, zejména pokud jde o vydávací vazbu. Rozhodování o převzetí trestní věci z ciziny v případě tzv. přímého styku justičních orgánů přesunula z Nejvyššího státního zastupitelství na příslušného státního zástupce. Upřesněna a doplněna byla právní úprava dožadání a výkonu rozsudku cizozemského soudu, a nově byla zařazena úprava předání výkonu rozsudku do ciziny v případě, že se odsouzený, který má podle pravomocného rozsudku soudu ČR vykonat trest nebo jeho zbytek, nachází na území cizího státu a nebyl vydán (§ 384g).

Zákon č. 265/2001 Sb. významně novelizoval i zákon o Policii ČR. Zásadní koncepční změnou, dotýkající se i trestního řádu, bylo zrušení institutu vyšetřovatele a sloučení agendy úřadů vyšetřování a služby kriminální policie do služby kriminální policie a vyšetřování. V souvislosti se zařazením právní úpravy operativně pátracích prostředků (sledování osob a věcí, předstíraného převodu a použití agenta) do trestního řádu zůstaly nadále v zákoně o Policii ČR upraveny tzv. podpůrné operativně pátrací prostředky, kterými se rozumí krycí doklady, konspirativní prostředky, zabezpečovací technika, zvláštní finanční prostředky a využití informátora. Za zmínku stojí ještě zavedení možnosti policie použít na žádost zahraničního bezpečnostního sboru operativně pátrací prostředky, je-li to třeba k objasnění skutku, který by v České republice byl úmyslným trestným činem.

Zákonná definice zločinného spolčení byla s účinností od 1. 7. 2002 *zákonem č. 134/2002 Sb.* pozměněna tak, že byl vypuštěn znak „dosahování zisku“, takže nadále stačí, aby takové společenství osob bylo zaměřeno na soustavné páchaní úmyslné trestné činnosti, aniž by jím muselo být zamýšleno dosahování zisku.

V přehledu vývoje právní úpravy související s postihem drogové kriminality by nebylo správné opomenout přijetí *zákona č. 218/2003 Sb.* o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže, a o změně některých zákonů (zákon o soudnictví ve věcech mládeže), který nabyl účinnosti 1. 1. 2004. Tento zákon se stal základní právní úpravou podmínek odpovědnosti mládeže (dětí mladších patnácti let a mladistvých) za protiprávní činy uvedené v trestním zákoně, opatření ukládaných za takové protiprávní činy, jakož i postupu, rozhodování a výkonu soudnictví ve věcech mládeže.

V průběhu roku 2004 nabyly účinnosti i dvě novely trestního řádu, týkající se úpravy právního styku s cizinou. *Zákon č. 200/2002 Sb.* s účinností od 1. 5. 2004 upravil působnost při provádění úkonů přímo souvisejících se sledováním osob a věcí a pronásledováním podezřelých a obviněných přes hranici ČR, a postup při udělování souhlasu k využití údajů či věcí, předaných z ČR do ciziny, jako důkazů v trestním řízení v cizině. Zcela zásadní změny do této oblasti pak s účinností od 1. 11. 2004 přinesl *zákon č. 539/2004 Sb.* Prakticky nová komplexní právní úprava celé hlavy dvacáté páté trestního řádu byla vyvolána jednak potřebami praxe (nutnost zrychlení, zjednodušení a zefektivnění spolupráce orgánů činných v trestním řízení různých zemí v reakci na vývoj v oblasti mezinárodního zločinu), a jednak snahou o implementaci příslušné evropské legislativy a mezinárodních smluv.²⁷

---

²⁷ Rámcové rozhodnutí Rady 2002/584/JVV o evropském zatýkacím rozkazu a postupech předávání mezi jednotlivými členskými státy; Rámcové rozhodnutí Rady 2002/465/JHA o společném vyšetřovacím týmu; Úmluva členských států ze dne 19. 6. 1990 k provedení dohody ze dne 14. 6. 1985, o postupném odstraňování kontrol na společných hranicích; Úmluva Evropské unie o vzájemné právní pomoci ve věcech trestních ze dne 29. 5. 2000; Druhý dodatkový protokol k Úmluvě Rady Evropy o právní pomoci ve věcech trestních ze dne 8. 11. 2001.

Zákon č. 283/2004 Sb. novelizoval trestní řád s účinností od 1. 7. 2004 mj. tak, že zavedl možnost státního zástupce za stanovených podmínek podmíněně odložit návrh na potrestání, a to se zkušební dobou na šest měsíců až jeden rok.

Rovněž rok 2006 přinesl do právní úpravy prostředků využívaných při odhalování a stíhání (nejen) drogové kriminality některé změny. Novela zákona o advokacii č. 79/2006 Sb. zavedla s účinností od 1. 4. 2006 zvláštní režim pro realizaci prohlídky domu, bytu či jiných prostor, v nichž advokát vykonává advokacii. Pokud se v takových prostorách mohou nacházet listiny, které obsahují skutečnosti, podléhající povinnosti mlčenlivosti advokáta, musí si nově orgán prohlídku provádějící vyžádat součinnost České advokátní komory.

Dne 30. 6. 2006 nabyl účinnosti *zákon č. 321/2006 Sb.*, který mj. doplnil trestní řád a zákon o policii o možnost účinněji vymáhat provedení prohlídky těla či podobných úkonů směřujících k identifikaci podezřelého či obviněného, a to prostřednictvím oprávnění orgánu činného v trestním řízení překonat odpor této osoby. Toto oprávnění se však nevztahuje na odběr krve či jiný obdobný úkon spojený se zásahem do tělesné integrity. *Zákon č. 253/2006 Sb.*, který s účinností od 1. 7. 2006 novelizoval trestní zákon a trestní řád především v souvislosti se snahou o odčerpávání výnosů z trestné činnosti (možnost uložit trest propadnutí jiné majetkové hodnoty než věci či propadnutí náhradní hodnoty, obdobná úprava ochranného opatření zabránění jiné majetkové hodnoty či zabránění náhradní hodnoty, související zajišťovací prostředky atd.), zařadil do trestního řádu mezi ustanovení o právním styku s cizinou nový oddíl osmý, pojednávající o uznávání a výkonu rozhodnutí o zajištění majetku nebo důkazního prostředku mezi členskými státy Evropské unie.

III.2. Drogové trestné činy podle trestního zákona v platném znění

Jak již bylo uvedeno v úvodu této kapitoly, problematika právní úpravy skutkových podstat drogových trestných činů byla v odborné literatuře rozebrána poměrně podrobně. Účelem této části textu proto není rozbor jednotlivých znaků skutkových podstat, jejichž výklad se ve většině případů v teorii i praxi ustálil a byl podrobně popsán v uznávaných odborných pramenech.²⁸ Pokusíme se spíše upozornit na některé interpretační problémy, a to i prostřednictvím relevantní judikatury, která je v této oblasti zajímavá a rozhodně nikoliv statická.

III.2.1. Nedovolená výroba a držení omamných a psychotropních látek a jedů podle § 187 tr.z.

Trestného činu nedovolené výroby a držení omamných a psychotropních látek a jedů podle § 187 tr.z. se dopustí ten, kdo neoprávněně vyrobí, doveze, vyveze, proveze, nabízí, zprostředkuje, prodá nebo jinak jinému opatří nebo pro jiného přechovává omamnou nebo psychotropní látku, přípravek obsahující omamnou nebo psychotropní látku, prekursor nebo jed. Pachateli hrozí trest odnětí svobody na jeden rok až pět let. Přísněji trestné, a to trestem odnětí svobody na dvě léta až deset let je, pokud pachatel takový čin spáchá jako člen organizované skupiny, ve větším rozsahu, nebo vůči osobě mladší než osmnáct let. Trest odnětí svobody na osm až dvanáct let hrozí pachateli, pokud získá uvedeným činem značný prospěch, spáchá-li jej vůči osobě mladší patnácti let, nebo způsobí-li jím těžkou újmu na zdraví. A konečně odnětím svobody na deset až patnáct let může být pachatel potrestán, způsobí-li trestným činem těžkou újmu na zdraví více osob nebo smrt, získá-li jím prospěch velkého rozsahu, nebo spáchá-li takový čin ve spojení s organizovanou skupinou působící ve více státech.

Jak již bylo uvedeno, základní skutková podstata tohoto trestného činu prošla v průběhu let významnými změnami, aby na jejím základě bylo možno postihovat v úvahu připadající nelegální dispozici nejen se samotnými OPL, ale i s látkami, používanými k jejich výrobě.²⁹

Při interpretaci výrazu „přechovává“ došly soudy k závěru, že se jím rozumí jakýkoli způsob držení zmíněné látky, přípravku, prekursoru nebo jedu, přičemž pachatel je nemusí mít přímo u sebe, avšak musí je mít ve své moci, v dispozici. Držení může být i krátkodobé, což vyplývá zejména ze skutečnosti, že pachatel drží drogu či jinou látku pro jiného, tedy zjevně jen přechodně, avšak nestačí pouze chvilkové držení, neboť by se již nejednalo o přechovávání, které předpokládá určitý časový prostor k uplatnění dispoziční moci držitele. Jednání pachatele, spočívající ve spolupráci při balení heroinu, který tak obviněný sice fyzicky držel, avšak toliko po krátkou dobu, nelze podřadit pod pojem „přechovává“

²⁸ Viz např. Šámal, P., Púry, F., Rizman, S.: Trestní zákon. Komentář. II. díl. 6., doplněné a přepracované vydání. C.H.Beck, Praha 2004, str. 1153 - 1171; nebo Sotolář, A. a kol: Trestná činnost spojená se zneužíváním drog a formy jejího řešení. Příručky MS ČR, svazek 65, Institut vzdělávání MS ČR, Praha 2002, str. 48 – 91.

²⁹ K ustálenému výkladu jednotlivých znaků skutkové podstaty viz Šámal, P., Púry, F., Rizman, S.: Trestní zákon. Komentář. II. díl. 6., doplněné a přepracované vydání. C.H.Beck, Praha 2004, str. 1154 a násl.

a je nutné je hodnotit jako účastenství ve formě poskytnutí pomoci ke spáchání zmíněného trestného činu.³⁰

Za výrobu OPL je podle názoru Nejvyššího soudu třeba považovat jakékoli zhotovení nebo vytvoření této látky (kromě pěstování určitých rostlin), a to bez ohledu na chemický či technologický postup a bez omezení jen na určité způsoby, jimiž je taková látka získána. Nemusí jít přitom nutně o proces, při němž vzniká výrobek, který je kvalitativně a kvantitativně zcela odlišný od vstupních komponentů.³¹

V této souvislosti panují mezi odborníky určité pochybnosti o správné právní kvalifikaci pěstování rostliny konopí. Jedná se zejména o otázku, zda lze pěstování rostliny konopí pokládat za „výrobu“ ve smyslu § 187 tr.z. či nikoliv. Nejvyšší soud vydal v červnu roku 2006 usnesení³², v němž tuto otázku řeší, a zvolené řešení náležitě zdůvodňuje. Nejvyšší soud došel k závěru, že samotné pěstování rostliny konopí (rod Cannabis), kterou zvláštní zákon považuje za omamnou látku ve smyslu § 195 odst. 1 tr.z., nelze zároveň ztotožňovat s pojmem „výroba“ omamné nebo psychotropní látky podle § 187 tr.z. O výrobu (resp. některou její fázi) by mohlo jít jedině v případech, pokud by rostlina konopí byla sklizena a následně došlo k jejímu neoprávněnému zpracování v procesu, v němž by jako vstupní komponent byla dále upravována, a to buď do stavu způsobilého již ke spotřebě (marihuana), anebo k získání psychotropní látky tetrahydrokanabinolu (THC). Zároveň však také uvedl, že by bylo možno případy, kdy pěstování rostliny konopí sice směřovalo k uskutečnění výroby, avšak z určitých důvodů k ní nedošlo, podle okolností posoudit jako pokus (§ 8 odst. 1 tr.z.), eventuálně přípravu (§ 7 odst. 1 tr.z.) trestného činu nedovolené výroby a držení omamných a psychotropních látek a jedů podle § 187 tr.z.

Nejvyšší soud své rozhodnutí zdůvodnil tím, že samotná rostlina konopí sice je omamnou látkou, uvedenou v příloze č. 3 zákona o návykových látkách (a tedy omamnou látkou ve smyslu trestního zákona), ovšem její pěstování nelze považovat za její výrobu. Kromě již citovaného názoru, vysloveného v usnesení Nejvyššího soudu sp. zn. 5 Tdo 1238/2003, lze tento závěr opřít též o znění Jednotné úmluvy o omamných látkách z roku 1961³³. Podle čl. 1 odst. 1 písm. i) této Úmluvy se výrazem „pěstování“ označuje pěstování opiového máku, keře koka a rostliny konopí. V ustanoveních čl. 1 odst. 1 písm. n) a t) téže Úmluvy se dále rozlišuje mezi výrazy „výroba“ a „produkce“, přičemž výraz „výroba“ označuje všechny procesy, kromě produkce, jež umožňují získání omamných látek a zahrnuje rovněž čištění a přeměnu těchto látek v jiné drogy. „Produkce“ pak znamená proces, který spočívá v získávání opia, listů koka, konopí a konopné pryskyřice z rostlin, které tyto rostliny obsahují.

Dlužno dodat, že se objevují i názory rozdílné. Uvádí se např., že čeština není originálním jazykem Úmluvy, takže český překlad jejího znění by neměl být nadřazován originálnímu znění trestního zákona. V rámci jazykového výkladu trestního zákona by mělo být zohledněno běžné používání výrazů jako „zemědělská výroba“ apod. Přesto se domníváme, že se lze s názorem Nejvyššího soudu v této otázce ztotožnit. Podpůrným argumentem může být i způsob, jakým termín „výroba“ definoval tzv. opiový zákon³⁴. Ten

³⁰ Usnesení NS ČR sp. zn. 5 Tdo 115/2003.

³¹ Viz usnesení NS sp. zn. 5 Tdo 1238/2003.

³² Viz usnesení NS sp. zn. 3 Tdo 687/2006.

³³ Vyhláška ministra zahraničních věcí č. 47/1965 Sb.

³⁴ Zákon č. 29/1938 Sb., kterým se provádí Mezinárodní opiová úmluva ze dne 23. ledna 1912, vyhlášená pod č. 159/1922 Sb. z. a n., Mezinárodní opiová úmluva ze dne 19. února 1925, vyhlášená pod č. 147/1927 Sb. z. a

prováděl v té době platné mezinárodní dokumenty regulující nakládání s některými omamnými látkami a stal se základem právní úpravy skutkových podstat drogových trestných činů, neboť obsahoval ustanovení o správních deliktech (přestupcích) na tomto úseku, ale poprvé též regulérní skutkové podstaty soudně trestných deliktů, podobných dnešním trestným činům dle § 187 - § 188 tr.z.³⁵ Opiový zákon výslovně za „výrobu“ omamných látek pokládal jen „výrobu nebo rafinování alkaloidů nebo jejich směsí včetně výroby jejich solí ze surovin (opia, surového kokainu a pod.) či synteticky.“

Výše prospěchu je určena v § 89 odst. 11 tr.z., podle něhož je „značným prospěchem“ prospěch ve výši nejméně 500 000 Kč, a „prospěchem velkého rozsahu“ prospěch ve výši nejméně 5 000 000 Kč. Značnou diskusi vyvolal v roce 2005 Nejvyšší soud svým rozhodnutím, podle něhož je třeba prospěch z trestného činu i v případě prospěchu z distribuce drog interpretovat jako čistý zisk. Znamená to, že při posuzování otázky, zda pachatel získal z takového trestného činu značný prospěch (či prospěch velkého rozsahu), musí soudy odečíst nákupní cenu drogy od částky, kterou pachatel získal jejím prodejem. Nejvyšší soud uvedl, že trestní zákon používá pojmu „prospěch“ jako ekonomické kategorie. Tímto způsobem je uvedený pojem užíván i v jiných skutkových podstatách, a proto je třeba jej vykládat jednotně.³⁶ Uvedené rozhodnutí se setkalo se značnou nelibostí řady pracovníků v oblasti trestní justice (ostatně citované rozhodnutí bylo vydáno v řízení o dovolání Nejvyšší státní zástupkyně proti rozhodnutí Vrchního soudu v Praze, spočívajícímu na stejném názoru).³⁷

Třebaže tato interpretace může přinést v praxi komplikace při stíhání určitých trestných činů, nezbyvá než konstatovat, že Nejvyšší soud pouze přesně vyložil znění ustanovení § 187 tr.z. v kontextu celého trestního zákona. Kvalifikační okolnost, spočívající v určitém prospěchu dosaženém trestnou činností, je skutečně ekonomickou kategorií a je třeba ji vykládat jako skutečný prospěch, tedy zisk (nikoliv hrubý výnos) z trestné činnosti. Trestní zákon umožňuje odhlédnout od ekonomické stránky věci pomocí jiné kvalifikační okolnosti, a sice rozsahu trestné činnosti. Rozhodnutí Nejvyššího soudu poukázalo na nedostatky platného trestního zákona, zejména pokud jde o formulaci kvalifikovaných skutkových podstat trestných činů, při nichž pachatel sice obvykle získává určitý prospěch, ovšem jejichž objekt, tedy zájem chráněný příslušným ustanovením trestního zákona, není

---

n., a Úmluva o omezení výroby a úpravě distribuce omamných látek ze dne 13. července 1931, vyhlášená pod č. 173/1933 Sb. z. a n. (opiový zákon).

³⁵ Jako přečin trestaný tuhým vězením od tří měsíců do tří let a peněžitým trestem od 5 000 Kč do 50 000 Kč bylo označeno jednání, kterým pachatel neoprávněně omamnou látku vyrobil, připravil, zpracoval, přepracoval, přechovával, měl na prodej, uvedl do oběhu, nabídl, dovezl, vyvezl, provedl nebo zprostředkoval obchod s ní. Spáchal-li však takový čin ve velikém rozsahu nebo po živnostensku nebo za takových okolností, že z toho vzešlo těžké poškození těla nebo smrt člověka nebo nebezpečí pro život nebo zdraví lidí ve větším rozsahu, byl trestaný za zločin žalářem od jednoho roku do pěti let a peněžitým trestem od 10 000 Kč do 100 000 Kč. Přečinu postížitelného tuhým vězením od jednoho měsíce do jednoho roku a peněžitým trestem do 5 000 Kč se dopustil ten, kdo vyrobil, sobě nebo jinému opatřil nebo přenechal, nebo přechovával nástroj nebo předmět, který byl nepochybně určen k neoprávněné výrobě nebo k přípravě, nebo k neoprávněnému zpracování nebo přepracování omamné látky. Dále mohl soud v uvedených případech uložit propadnutí věci (omamné látky, předmětu určeného k její výrobě apod.), svěření osoby pod policejní dohled či u cizince vyhoštění. I v případě soudně trestných přečinů a zločinů bylo možno uložit správní sankci, spočívající v odejmutí zvláštního povolení k nakládání s omamnými látkami, odejmutí živnostenského oprávnění či zákazu výkonu určité funkce.

³⁶ Usnesení NS ČR sp. zn. 7 Tdo 207/2005.

³⁷ Z nesouhlasných ohlasů viz např. Nedbálková, I., Šejvl, J.: Dvě usnesení Nejvyššího soudu. Bulletin NPC, 3/2005, str. 5 – 11; či argumentaci Nejvyšší státní zástupkyně, citovanou v odůvodnění uvedeného rozhodnutí Nejvyššího soudu.

především ekonomické povahy. Mezi takové trestné činy patří např. kuplířství (§ 204tr.z.) či obchodování s lidmi (§ 232a tr.z.), u nichž je okolností podmiňující použití vyšší trestní sazby dosažení (či úmysl dosáhnout) určitého prospěchu, nikoliv však určitý rozsah trestné činnosti. V praxi tedy mohou nastat problémy při dokazování výše prospěchu (čistého výtěžku) pachatele, který bude uvádět vysoké náklady konkrétní trestné činnosti, i když jinak bude dokázán třeba i značný rozsah takové trestné činnosti. To může vést ke snížené schopnosti státu stíhat a trestat určité trestné činy, což by v důsledku mohlo ohrozit i plnění závazků ČR, vyplývajících z mezinárodních úmluv zaměřených proti určitým druhům trestné činnosti. Bylo by tedy patrně žádoucí, a to i s ohledem na probíhající rekodifikaci, uvažovat o doplnění kvalifikovaných skutkových podstat vybraných trestných činů o kvalifikační okolnost spočívající v určitém rozsahu trestné činnosti.

Na druhou stranu je ovšem třeba uvést, že při stanovení výše prospěchu jako zisku by se mělo postupovat důsledně a do výnosu z trestné činnosti nezahrnovat pouze získané finanční prostředky, ale i jiná plnění, která lze majetkově vyjádřit. Kupříkladu ve věci, v níž Nejvyšší soud komentované rozhodnutí vydal, pachatelé metamfetamin nabízeli a předávali kromě peněz i „za věci, za odvedenou práci či za hlídání dětí“. Pokud Nejvyšší soud uvádí, že „prospěch má povahu přírůstku, k němuž došlo ve sféře majetku provozovatele činnosti“, lze dojít k závěru, že majetek pachatelů se mohl zvýšit i o hodnotu takto získaných věcí či o hodnotu práce, která pro ně byla vykonána (a která nepochybně svoji majetkovou hodnotu má).

Soudy se musely dále vypořádat s interpretací pojmu „ve větším rozsahu“ (§ 187 odst. 2 tr.z.). Podle ustálené judikatury tento pojem vyjadřuje jednak kvantitativní a jednak kvalitativní stránku prodeje a držení OPL ve svém celku a míru ohrožení života a zdraví jejich uživatelů. Při hodnocení tohoto kritéria je zásadní vedle množství též druh účinných látek a četnost osob, jejichž potřebu mohou potencionálně uspokojit. Musí přitom jít o množství, které značně přesahuje jednotlivou denní spotřební dávku (jako spodní hranice se v judikatuře objevilo množství odpovídající čtyřicetinasobku spotřební dávky) a zároveň je tak velké, že je potencionálně způsobilé ohrozit na zdraví nebo přímo na životě větší počet osob (judikatura uvádí počet alespoň dvaceti potenciálně ohrožených osob). Významné je také finanční vyjádření hodnoty prodávané nebo držené látky, způsob provedení činu a kvalita takové látky. Přitom se za dostatečné pokládá i splnění jen jednoho ze shora uvedených kritérií. Soudy také nevyloučily, že s ohledem na konkrétní specifické okolnosti případu může převážet význam i některého jiného kritéria, například délka doby, po kterou pachatel uvedené látky prodával či držel, nebo pravidelnost zásobování určité osoby těmito látkami.³⁸

V souvislosti s uvedeným trestným činem řešil Nejvyšší soud v nedávné minulosti též otázku možného vlivu negativního právního omylu pachatele ohledně příslušné látky na jeho trestní odpovědnost. V rozhodnutí, kterým zamítl stížnost pro porušení zákona podanou ministrem spravedlnosti ve prospěch obviněné uvedl, že na trestní odpovědnost pachatele nemá vliv, že nevěděl, že do ČR dovezl návykovou látku, k jejímuž dovozu je podle zákona č. 167/1998 Sb. třeba zvláštního dovozního povolení. Neznalost zákona pachatele neomlouvá nejen pokud se týká norem trestních zákonů, ale i pokud jde o mimotrestní právní normy, jichž se trestní zákony dovolávají.³⁹ Dlužno dodat, že v daném případě šlo o dovoz krabičky čaje „Mate de Coca“, v jehož obsahu byl zjištěn kokain.

³⁸ Viz např. usnesení NS ČR sp. zn. 6 Tdo 620/2003, usnesení MS v Praze sp. zn. 7 To 380/2001, či usnesení MS v Praze sp. zn. 7 To 173/2001.

³⁹ Usnesení NS ČR sp. zn. 3 Tz 120/2000.

Pachatel se podle právní teorie a názorů soudů pokládá za člena organizované skupiny tehdy, pokud je členem sdružení nejméně tří trestně odpovědných osob, jejichž vzájemná součinnost na realizování trestné činnosti vykazuje takovou míru plánovitosti a tomu odpovídající rozdělení a koordinaci úloh jednotlivých účastníků, že tyto okolnosti zvyšují pravděpodobnost úspěšného provedení trestného činu a tím i jeho nebezpečnost pro společnost.⁴⁰ Taková skupina nevyžaduje trvalejší charakter, ovšem pachatel se do ní svým jednáním musí fakticky včlenit. Naproti tomu „ve spojení s organizovanou skupinou působící ve více státech“ je pachatel, který si je vědom, že se jedná o takto definovanou organizovanou skupinu působící nejméně ve dvou státech, případně i včetně ČR. Přitom se předpokládá, že pachatel působí mimo tuto skupinu a do její činnosti se nezapojuje.

III.2.2. Nedovolená výroba a držení omamných a psychotropních látek a jedů podle § 187a tr.z.

Trestného činu nedovolené výroby a držení omamných a psychotropních látek a jedů podle § 187a tr.z. se dopustí ten, kdo bez povolení přechovává omamnou nebo psychotropní látku nebo jed v množství větším než malém. Za takový trestný čin hrozí pachateli trest odnětí svobody až na dvě léta nebo peněžitý trest, a pokud čin spáchal ve větším rozsahu, trest odnětí svobody na jeden rok až pět let..

Již před zavedením tohoto trestného činu do trestního zákona bylo zřejmé, že se soudní praxe bude muset vypořádat zejména s interpretací pojmu „množství větší než malé“. Od počátku se soudy vesměs shodovaly v názoru, že tento znak je třeba vykládat se zřetelem na individuální okolnosti činu, zejména osobu pachatele. Malé množství OPL bylo v tomto směru vymezováno tak, že se tím rozumí individuálně určená denní dávka látky v množství obvyklém pro konkrétní osobu užívající tyto látky, která odpovídá stupni její závislosti na těchto látkách, aniž je způsobilá vážně ohrozit zdraví nebo život této osoby.⁴¹ I tento názor však našel své odpůrce.⁴² Jiné rozhodnutí Nejvyššího soudu označilo za množství větší než malé takové množství OPL, které podle ohrožení vyplývajícího pro život a zdraví lidí ze škodlivosti jednotlivých dávek pětinasobně až desetinásobně převyšuje běžnou jednorázovou dávku průměrného konzumenta.⁴³ Toto rozhodnutí již bylo pokusem o objektivizaci daného zákonného kritéria.

Zákonná konstrukce tohoto pojmu, kdy jeho interpretace byla zcela ponechána soudům při rozhodování jednotlivých případů, byla totiž od počátku předmětem kritiky z řady důvodů, jako jsou možná nejednotnost výkladů jednotlivých soudů a s tím související nedostatek právní jistoty, příliš vysoká role znalce při posuzování trestní odpovědnosti pachatele, porušení principu rovnosti lidí před zákonem, apod.⁴⁴ Objevily se i obavy

⁴⁰ Např. rozsudek NS ČSR sp. zn. 11 To 51/85.

⁴¹ Rozsudek NS ČR sp. zn. 3 Tz 203/99.

⁴² Kloučková, S.: Hodnocení znaků skutkové podstaty trestného činu přechovávání drog pro vlastní potřebu podle § 187a tr.z.. Právní rozhledy, 6/2000, str. 242-246.

⁴³ Rozsudek NS ČR sp. zn. 4 Tz 142/2000.

⁴⁴ Např. Fastner, J.: Ještě k trestnému činu nedovolené výroby a držení omamných a psychotropních látek a jedů podle § 187a tr.z.. Trestní právo, 11/1999, str. 6-11.

z postupu policie, neboť prvotní posuzování jednotlivých případů podle dosud neexistujících kritérií mohlo snadno vést k nejednotnému přístupů jednotlivých místních útvarů, a ve svém důsledku i ke snížení účinnosti policejní práce v této oblasti. Předejít tomu měl závazný pokyn policejního prezidenta č. 39/1998 ze dne 9. 12. 1998, upravující postup příslušníků policie při odhalování protiprávních jednání souvisejících s toxikomanií, který v příloze obsahoval tabulku s maximálními hodnotami malého množství ve smyslu § 187a tr.z., a to pro nejfrekventovanější drogy. Následoval pokyn obecné povahy nejvyššího státního zástupce ze dne 27. 4. 2000 č. 6/2000 Sbírkou pokynů obecné povahy NSZ. Tento pokyn obecné povahy upravuje podrobnosti postupu státních zastupitelství při postihu trestného činu dle § 187a tr.z., a jeho příloha rovněž obsahuje tabulku orientačních hodnot množství drog nejčastěji zneužívaných v ČR, a to pokud jde o hodnoty „množství větší než malé“ a „větší rozsah“. Ani tento pokyn není závazný pro soudy, které jsou jediné povolány k tomu, aby vykládaly zákon. Pravdou však je, že tabulka obsažená v příloze pokynu obecné povahy NSZ je v praxi soudy jako určitá orientační pomůcka otevřeně používána.⁴⁵ S účinností od 1. října 2006 byl uvedený pokyn nahrazen pokynem obecné povahy nejvyšší státní zástupkyně č. 2/2006 o postihu trestného činu nedovolené výroby a držení omamných a psychotropních látek a jedů podle § 187a tr.z. ze dne 16. 8. 2006. I tento pokyn obsahuje v příloze tabulku orientačních hodnot odpovídajících znění ustanovení § 187a odst. 1,2 tr.z. nejčastěji se vyskytujících omamných a psychotropních látek, s hodnotami odpovídajícími „množství většímu než malému“ a „většímu rozsahu“. Hodnoty v ní uvedené se však od předchozího pokynu, pokud jde o celkové množství⁴⁶, neliší.⁴⁷

Judikatura se v současnosti ustálila na názoru, že množství OPL větší než malé je třeba posoudit individuálně u každé takové látky a s přihlédnutím ke konkrétním okolnostem případu i k osobě uživatele. Určujícím kritériem je účinek dané látky na zdraví a psychiku uživatele, posuzovaný znalcem z oboru zdravotnictví, odvětví psychiatrie, specializace zneužívání OPL. Hraniční množství „větší než malé“ představuje určitý násobek běžné denní dávky (tzv. spotřební dávky) jejího uživatele, stanovený diferencovaně ve vztahu k jednotlivým OPL s ohledem na jejich škodlivé účinky a rizika spojená s jejich zneužíváním.⁴⁸

V jednom ze svých rozhodnutí Nejvyšší soud odlišil různé role expertního vyjádření při určování, zda se v konkrétním případě jedná o množství větší než malé, a to podle osoby pachatele. Jestliže je pachatelem trestného činu nedovolené výroby a držení omamných a psychotropních látek a jedů podle § 187a odst. 1 tr.z. osoba, u které nebylo zjištěno, že uvedené látky zneužívá, a nejsou-li tu ani skutečnosti, které by takové podezření odůvodňovaly, postačí jako podklad k objasnění právní otázky, je-li množství takové látky bez povolení přechovávané výše uvedenou osobou větší než malé, posudek znalce z oboru zdravotnictví, odvětví toxikologie, a v jednodušších případech také odborné vyjádření příslušného orgánu. Přibrání znalců z oboru psychiatrie, specializovaných na tzv. nealkoholovou toxikomanií, bude zpravidla nezbytné tehdy, bude-li u konzumenta výše uvedených látek zapotřebí posoudit stupeň závislosti na nich, a s tím související individuální toleranci (snášenlivost) vůči vyšším dávkám. Stanovení stupně drogové závislosti je pak

⁴⁵ Viz např. rozsudek NS ČR sp. zn. 3Tz 56/2001.

⁴⁶ Nový pokyn pouze u heroinu, morfinu a metadonu obrací u hodnoty „větší rozsah“ poměr počtu dávek a jejich velikosti tak, aby byla velikost dávky stejná jako u hodnoty „množství větší než malé“(tedy např. místo „(asi 30 dávek po 50 mg)“ je nově „(asi 50 dávek po 30 mg)“ .

⁴⁷ V tabulce patrně došlo k písařské chybě, kdy u LSD, kde je jako množství větší než malé uvedeno 0,0005 g, má toto množství představovat asi 10 dávek po 100 mg (správně má činit dávka 100 mikrogramů, nikoliv miligramů).

⁴⁸ Usnesení NS ČR sp. zn. 7To 206/2001.

významné i pro posouzení ovládacích a rozpoznávacích schopností pachatele, a v tomto smyslu také pro pozdější (právní) závěry o jeho trestní odpovědnosti.⁴⁹

Hodnot uvedených v tabulce pokynu obecné povahy NSZ využívají soudy podpůrně také při řešení otázky, zda pachatel spáchal čin „ve větším rozsahu“, ovšem opět pouze jako jednoho z řady důkazů. Nejvyšší soud v již citovaném rozsudku sp. zn. 4Tz 142/2000 v této souvislosti konstatoval, že k uvedené tabulce lze při rozhodování o naplnění příslušného znaku skutkové podstaty trestného činu přihlížet, ovšem hodnoty v ní uvedené představují pouze hledisko kvantitativní. „Větší rozsah“ jako znak skutkové podstaty vyjadřuje kvantitativní i kvalitativní hledisko při přechovávání drogy jako celku, nikoliv jen množství takové látky, i když to bude z hlediska naplnění této okolnosti podmiňující použití vyšší trestní sazby nepochybně zásadní. Mimo množství přechovávané látky nebo jedu, které by mělo značně přesáhnout potřebu pachatele, je třeba při zvažování této okolnosti podmiňující použití vyšší trestní sazby hodnotit i druh a kvalitu takové látky, délku jejího přechovávání, skutečnost, zda pachatel požívá či jinak užívá takové látky pravidelně nebo jen občas, velikost obvykle zneužívané dávky pachatelem apod.

V souvislosti s trestním stíháním pro trestný čin dle § 187a tr.z. se soudy musely též vypořádat s případným rozlišením „přechovávání“ drogy ve smyslu § 187a tr.z., a tzv. spotřební držbou látky, tj. držení drogy konzumentem před jejím užitím. Samotné užívání drog totiž trestné není, přičemž konzumace v sobě přechovávání drogy, byť krátkodobé, zpravidla zahrnuje. Soudy došly k závěru, že pro naplnění znaku „přechovávání“ postačí po formální stránce jakýkoliv způsob držení OPL bez povolení pro sebe. Musí však jít o držení takové látky v množství převyšujícím dávku potřebnou pro držitele (podle stupně jeho závislosti), neboť držení jen jedné dávky konzumentem drog před jejím použitím není přechováváním, ale jen tzv. spotřební držbou, byť by šlo o množství jinak naplňující znak „množství větší než malé“. Pod pojmem „přechovávání“ (pro vlastní potřebu) je třeba rozumět nezákonné ukryvání takové látky na pozdější dobu, bez záměru tuto látku v nejbližší době fyzicky užít pro sebe.⁵⁰ Přechováváním je třeba rozumět nezákonné držení drogy na pozdější dobu bez záměru tuto látku v nejbližším období užít pro sebe, nikoliv předzásobením se uživatele touto látkou pro jeho běžnou potřebu. Za běžnou potřebu uživatele lze pokládat jeho předzásobením pouze k bezprostřednímu užití, tedy na den až dva, a jen s ohledem na výjimečné okolnosti i na delší dobu.⁵¹

V praxi se objevil též případ, kdy soud korigoval zjednodušující přístup policie a státního zastupitelství k prokazování trestné činnosti, přičemž závěr soudu obecně naznačuje meze trestní odpovědnosti při stíhání drogové kriminality. Podle rozhodnutí Městského soudu v Praze trestní odpovědnost podle § 187a tr.z. nelze dovodit pouze ze zjištění, že obviněný užívá určitou omamnou nebo psychotropní látku. Samotné užívání žádné takové látky není trestné. Trestnost držení OPL je spojena buď s jejich opatřením a přechováváním pro jiného, a to v jakémkoli množství (§ 187 tr.z.), nebo s jejich přechováváním pro vlastní potřebu, pak ovšem v takovém množství, které zákon obecně vymezuje jako větší než malé (§ 187a tr.z.). To znamená, že skutková podstata § 187a tr.z. dopadá na případy, kdy je u určitých osob zjištěno přechovávání OPL v množství, které přesahuje jejich běžnou potřebu (větší než malé), ale nepodaří se prokázat, že tak jednaly způsobem uvedeným v § 187 tr.z.⁵²

⁴⁹ Rozsudek NS ČR sp. zn. 3Tz 56/2001.

⁵⁰ Rozsudek NS ČR sp. zn. 4Tz 142/2000.

⁵¹ Usnesení MS v Praze sp. zn. 7 To 206/2001.

⁵² Usnesení MS v Praze sp. zn. 7 To 206/2001.

III.2.3. Nedovolená výroba a držení omamných a psychotropních látek a jedů podle § 188 tr.z.

Trestného činu nedovolené výroby a držení omamných a psychotropních látek a jedů podle § 188 tr.z. se dopustí ten, kdo vyrobí, sobě nebo jinému opatří anebo přechovává předmět určený k nedovolené výrobě omamné nebo psychotropní látky, přípravku obsahujícího omamnou nebo psychotropní látku nebo jed. Pachateli hrozí trest odnětí svobody na jeden rok až pět let, trest zákazu činnosti, peněžitý trest nebo propadnutí věci. Trestem odnětí svobody na dvě léta až deset let může být pachatel potrestán, spáchá-li čin ve větším rozsahu, vůči osobě mladší než osmnáct let, nebo získá-li jím značný prospěch.

V této souvislosti je třeba uvést, že „předmětem“ určeným k výrobě drogy nejsou pouze přístroje, jiná zařízení a jejich součásti, ale i suroviny, které jsou podle své povahy způsobilé (a zároveň určené) k takové výrobě. Nemusí jít však o předměty výlučně určené jen k takové výrobě.⁵³ Někdy se v praxi vyskytují problémy s právní kvalifikací nedovoleného nakládání s některými rostlinami (viz též výše pasáž o právní kvalifikaci pěstování rostlin konopí). Dispozici s určitým rostlinným materiálem lze stíhat jako nelegální dispozici s OPL pouze tehdy, je-li daná rostlina (část rostliny) sama o sobě takovou látkou, a je-li tedy uvedena v seznamu OPL v přílohách zákona o návykových látkách (např. rostlina konopí či listy z keře koka tak, jak jsou tyto rostliny v zákoně definovány). V ostatních případech se může jednat o dispozici s předmětem určeným k nedovolené výrobě OPL ve smyslu § 188 tr.z. Za takový předmět tak mohou být pokládány rostliny máku setého, z nichž lze výrobou získat opium, ale např. i rostlina durmanu obecného, z níž lze výrobou získat sice nikoliv omamnou či psychotropní látku, ale některé jedy ve smyslu trestního zákona (atropin, hyosciamin, skopolamin a jejich soli).⁵⁴ Předpokladem trestní odpovědnosti však je, že jsou tyto rostliny v konkrétním případě skutečně určeny k nedovolené výrobě omamných či psychotropních látek nebo jedů.

S tímto rozlišováním souvisí soudy řešená otázka vzájemného vztahu trestného činu dle § 188 tr.z. a přípravy k trestnému činu dle § 187 tr.z. Příprava některého ze zvlášť závažných trestných činů (§ 41 odst. 2 tr.z.) je trestná obecně podle trestní sazby, která je stanovena na trestný čin, k němuž příprava směřovala. Kvalifikované formy trestného činu dle § 187 tr.z. jsou zvlášť závažnými trestnými činy. Sporné jsou případy, kdy si pachatel opatří a přechovává předmět určený k výrobě OPL s úmyslem drogu skutečně vyrábět. Soudy došly k názoru, že trestný čin dle § 188 tr.z. je v poměru subsidiarity k trestnému činu dle § 187 tr.z., a tedy že podle § 188 tr.z. lze stíhat jen ty případy nižší závažnosti, kdy příprava k trestnému činu dle § 187 tr.z. není trestná.⁵⁵ Jinak, pokud si pachatel opatří předmět určený k nedovolené výrobě OPL v úmyslu uvedené látky vyrábět, má přednost použití primárního ustanovení o přípravě k trestnému činu nedovolené výroby a držení omamných a psychotropních látek a jedů dle § 7 odst. 1 tr.z., § 187 odst. 2 až 4 tr.z. Protože příprava k trestnému činu je úmyslné jednání a je trestná jen u zvlášť závažných trestných činů, musí

⁵³ Šámal, P., Púry, F., Rizman, S.: Trestní zákon. Komentář. II. díl. 6. doplněné a přepracované vydání. C.H.Beck, Praha 2004, str. 1166.

⁵⁴ Srov. Novotná, J.: Můžeme trestně stíhat pachatele nelegální manipulace s rostlinou durmanu obecného? Bulletin NPC, 3/2004, str. 7 – 9.

⁵⁵ Viz usnesení MS v Praze sp. zn. 7To 75/2001.

se tento úmysl vztahovat i k okolnostem podmiňujícím použití vyšší trestní sazby tohoto trestného činu.⁵⁶

Nejvyšší soud v jednom ze svých rozhodnutí podrobil ustanovení § 188 tr.z. gramatickému a historickému výkladu. Jednak dospěl k názoru, že gramatický výklad slov „předmět určený“ je zcela jednoznačný a neumožňuje výklad, že pachatelé sice věděli o jisté možnosti použití předmětné látky k výrobě OPL, ale spoléhali či si mysleli, že bude užitá k jiným účelům. Dále uvedl, že z historického hlediska rozlišování případů trestného činu dle § 188 tr.z. a přípravy k trestnému činu dle § 187 tr.z. umožňovala úprava ustanovení § 188 tr.z. ve znění do 30. 6. 1990, kdy byla trestná dispozice s předmětem „způsobilým“, nikoliv přímo „určeným“ k výrobě OPL (viz výše). Jedním z cílů novely č. 175/1990 Sb. bylo vyloučit trestnost podle § 188 tr.z. u osob, u nichž úmyslné zavinění nezahrnovalo určenost předmětu ke škodlivému účelu.⁵⁷

---

⁵⁶ Usnesení VS v Praze sp. zn. 2 To 144/03.

⁵⁷ Usnesení NS ČR sp. zn. 4Tz 220/2001.

III.2.4. Šíření toxikomanie podle § 188a tr.z.

Trestného činu šíření toxikomanie dle § 188a tr.z. se dopustí ten, kdo svádí jiného ke zneužívání jiné návykové látky než alkoholu nebo ho v tom podporuje, anebo kdo zneužívání takové látky jinak podněcuje nebo šíří. Pachateli hrozí trest odnětí svobody až na tři léta, trest zákazu činnosti nebo peněžitý trest. Trestem odnětí svobody na jeden rok až pět let může být pachatel potrestán, spáchá-li čin vůči osobě mladší než osmnáct let, nebo spáchá-li jej tiskem, filmem, rozhlasem, televizí, veřejně přístupnou počítačovou sítí nebo jiným obdobně účinným způsobem. Novela č. 134/2002 Sb., která s účinností od 1. 7. 2002 mimo jiné zpřísnila trestní sazbu pro trestné činy, spočívající v šíření toxikomanie tiskem, rozhlasem či jinými médii, byla částí veřejnosti nesprávně pochopena jako „zavádění cenzury“.⁵⁸ Uvedené jednání však bylo trestné již před zmíněnou novelou. Novela pouze zpřísnila tresty, a to vzhledem k vyšší typové nebezpečnosti uvedeného způsobu šíření toxikomanie.

Na tomto místě je vhodné upozornit na skutečnost, že § 188a tr.z. se od ostatních drogových trestných činů významně liší. Mimo jiné tím, že jednání, které sankcionuje, nevztahuje pouze na omamné či psychotropní látky (příp. jedy), ale na veškeré návykové látky s výjimkou alkoholu. Proto lze (za splnění dalších zákonných požadavků) jako trestný čin šíření toxikomanie kvalifikovat např. i svádění (resp. podporu, podněcování, či jiné šíření) ke zneužívání některých rostlin, které samy o sobě nejsou omamnou či psychotropní látkou, ale naplňují znaky návykové látky ve smyslu § 89 odst. 10 tr.z.⁵⁹

Z ustálené judikatury k tomuto trestnému činu lze zmínit rozsudek KS v Ostravě sp. zn. 2To 461/97, který dovodil, že k naplnění zákonných znaků tohoto trestného činu není nutné, aby osoby, jimž je jednání pachatele určeno, jím byly skutečně ovlivněny. Soudy se rovněž zabývaly možností jednočinného souběhu trestného činu dle § 188a tr.z. a trestného činu dle § 187 tr.z. Dospěly k závěru, že trestný čin šíření toxikomanie podle § 188a tr.z. je k trestnému činu nedovolené výroby a držení omamných a psychotropních látek a jedů dle § 187 tr.z. v poměru subsidiarity, a proto je jejich jednočinný souběh vyloučen. Skutek, který by vykazoval znaky obou trestných činů, se posoudí jen jako trestný čin dle § 187 tr.z.⁶⁰

---

⁵⁸ Např. Doležal, J.X.: Gumák. Reflex, 4. 4. 2002.

⁵⁹ Novotná, J.: Můžeme trestně stíhat pachatele nelegální manipulace s rostlinou durmanu obecného? Bulletin NPC, 3/2004, str. 7 – 9.

⁶⁰ Viz např. usnesení NS ČR sp. zn. 6 Tdo 1497/2003, či rozsudek VS v Praze sp. zn. 10 To 194/2000.

IV. Vývoj drogové scény

Popsat vývoj české drogové scény není snadné, neboť základní informace se od sebe liší nejen časovým horizontem, lokalitou, jednotlivými zdroji údajů, ale zejména sledovanými indikátory.

Důležitým kritériem je zdroj informací (vzhledem k validitě údajů je důležitá nejen jeho dostupnost, ale zejména spolehlivost). Drogovou scénu lze popsat zmapováním informací o užívání drog v obecné populaci tzv. celopopulační studií, případně podle cílové skupiny populace např. jako užívání drog mezi školní mládeží, návštěvníky tanečních akcí, experimentální užívání těchto látek, užívání drog ve vězení, nebo monitorováním uživatelů drog v epidemiologických studiích atp.

Podle lokality lze jednotlivé studie, výzkumy a sondy rozdělit do tří hlavních okruhů na:

- mezinárodní - zaměřené většinou na komparaci údajů o drogové scéně z několika zemí
- celostátní - mapující drogovou scénu na území ČR pro potřeby jednotlivých státních orgánů a institucí
- místní - popisující specifické údaje o drogové scéně v jednotlivých regionech, městech, školách atp.

Samozřejmě i tyto informace se liší (někdy poměrně významně), neboť záleží nejen na zdrojích základních údajů, ale i na šíři záběrů, tj. počtu a druhu sledovaných indikátorů.

Mezi nejčastěji *sledované indikátory* patří :

- incidence a prevalence⁶¹ drog v populaci (tj. zejména první žádost o léčení, způsoby aplikace a druh drogy, souvislost s HIV/AIDS a hepatitis, úmrtí spojená s drogami,)
- policejní zadržení potencionálních pachatelů
- případy odsouzení a uvěznění
- zabavení drog⁶²
- cena a čistota drog na pouličním trhu.

Vzhledem k zaměření našeho výzkumu je pro nás důležité shromáždit informace mapující drogovou scénu v České republice, zejména indikátory drogové epidemiologie a indikátory související s trestnou činností v oblasti drog (tj. údaje policie, státního zastupitelství a soudů).⁶³

Přestože v současnosti je publikován kompilující materiál „Výroční zpráva o stavu ve věcech drog“ Národního monitorovacího střediska pro drogy a drogové závislosti (bylo zřízeno usnesením vlády č. 643 ze dne 19. června 2002) podávající souhrn multifaktoriálních

---

⁶¹ Incidence léčených uživatelů drog – všichni nově evidovaní uživatelé drog – žadatelé o první léčbu v životě.

Prevalence léčených uživatelů drog – všichni uživatelé drog – žadatelé o léčbu, kteří v průběhu roku alespoň jedenkrát navštívili některé ze zařízení poskytující péči osobám užívajícím drogy.

⁶² Základním zdrojem informací o výrobě, pašování a distribuci drog na území ČR jsou výroční zprávy NPC a GŘC (Generální ředitelství cel).

⁶³ Dále uváděné informace vycházejí z těchto základních zdrojů:

- Epidemiologické údaje, vztahující se na celou populaci ČR za jednotlivé kalendářní roky (1995 – 2005), prezentované v rámci výročních zpráv Hygienickou stanicí hl. m. Prahy.
- Výroční zprávy NPC tvoří společně se statistickými údaji policie a Ministerstva spravedlnosti základní informace zabývající se drogovou kriminalitou. (viz kapitola IV.2)

informací o aktuální drogové scéně v České republice v daném roce, mají zde prezentované informace vzhledem ke krátkému časovému úseku pro náš výzkum pouze doplňující charakter.

Pro každou drogovou scénu jsou charakteristické dva aspekty: nabídka a poptávka. *Nabídka* bývá často označována jako drogový trh, jehož komponenty tvoří sortiment⁶⁴, dostupnost, čistota a cena jednotlivých druhů drog.

Nabídku lze odvodit s určitým omezením od pohybu cen (protože cena jako ekonomická kategorie je vždy výslednicí mezi nabídkou a poptávkou) jednotlivých druhů drog na nelegálním drogovém trhu.

Cena drog stoupá podle obecných zákonitostí trhu na jednotlivých stupních prodeje (stejně jako u jiného druhu zboží) směrem od větších objemů k menšímu množství obchodovaných drog. Samozřejmě i ceny na českém drogovém trhu podléhají změnám způsobeným událostmi radikálně omezující výrobu a pohyb drog na zahraničních (světových) trzích (např. zvýšená bezpečnostní opatření po teroristickém útoku na USA v r. 2001 ovlivnila cenu heroínu), nebo nedostatek na trhu ovlivní čistotu prodávané drogy – tj. koncentraci účinné látky v droze.

Policejní údaje o cenách drog týkající se obchodu v malém jsou dostupnější a lépe odrážejí aktuální situaci na nelegálních trzích než údaje o cenách drog obchodovaných ve velkém, protože se snaží získávat informace od konečného odběratele než od ostatních osob zapojených do nelegální distribuce a výroby drog. NPC získává údaje o cenách drog od regionálních policejních ředitelství PČR. Údaje jsou poskytovány v podobě minimální a maximální ceny, kterou ve svých výpovědích uvedly osoby zapojené do nelegálního obchodu s nimi. Zprůměrováním všech cenových rozpětí udávaných každým policejním ředitelstvím získává NPC hodnoty, které uvádí jako průměrné ceny drog v ČR ve své výroční zprávě a v hlášeních pro mezinárodní organizace. Výroční zprávy NPC obsahují i některé další informace týkající se cen, čistoty i dostupnosti drog zaznamenané při konkrétních policejních akcích nebo v jednotlivých regionech ČR.

Aktuální cenové relace je proto nutné brát do úvahy pouze orientačně s přihlédnutím k faktorům, které je vždy momentálně ovlivňují, jako je např. země původu OPL, množství a kvalita (tj. *koncentrace účinné látky*) prodávané drogy, poptávka ve vztahu k druhu drogy, osoba odběratele, místo prodeje atp.

I přes tato omezení patří ceny jednotlivých druhů drog při monitorování nelegálního trhu k důležitým a často sledovaným kritériím.

---

⁶⁴ - Zdrojem informací o sortimentu, čistotě a ceně jednotlivých druhů drog na nelegálním trhu v České republice jsou výroční zprávy Národní protidrogové centrály (NPC) od r. 1992 - předtím nebyly souhrnné informace k dispozici.

- Informace o dostupnosti jednotlivých druhů drog lze také získat celoplošnými výzkumy populace, zaměřenými na zjištění, zda byla respondentům droga nabídnuta (případně kolikrát), nebo zjištěním, kolik uživatelů drog má přímý kontakt na výrobce nebo prodejce.
- NPC získává údaje o čistotě zachycených a analyzovaných drog od Kriminalistického ústavu Praha a z hlášení jednotlivých útvarů Služby kriminální policie a vyšetřování (SKPV).

Vývoj cen jednotlivých druhů drog i postupně se rozšiřující sortiment těchto látek na našem pouličním trhu dokumentují následující tabulky.

Vývoj cen běžně dostupných OPL /v Kč/ v cenách a čistotě na úrovni pouliční distribuce

OPL	množství	1992	Průměr	1993	Průměr	1994	Průměr
Pervitin	1 gram	1.000 - 1.500	1.250	1.000 - 1.500	1.250	1.000 - 1.500	1.250
Heroin	1 gram	1.800		1.800		800 - 1.000	900
Kokain	1 gram	2.000		2.000		1.800	
Marihuana	1 joint	30		30		30	
Hašiš	1 gram	350 - 500	425	300 - 500	400	200 - 400	300
Extáze	1 tableta	400 - 600	500	400 - 500	450	400 - 500	450
LSD	1 trip	200 - 500	350	250 - 500	375	200 - 300	250

Vývoj cen běžně dostupných OPL /v Kč/ v cenách a čistotě na úrovni pouliční distribuce

OPL	množství	1995	Průměr	1996	Průměr	1997	Průměr
Pervitin	1 gram	800 - 1.200	1.000	800 - 1.000	900	800 - 1.000	900
Heroin	1 gram	600 - 1.000	800	400 - 800	600	1.000	
Kokain	1 gram	1.500 - 2.000	2.250	1.500 - 3.000	2.250	1.500 - 3.000	2.250
Marihuana	1 joint	20		30		20	
Hašiš	1 gram	100 - 200	150	200 - 400	300	200 - 400	300
Extáze	1 tableta	250 - 500	375	400		300 - 400	350
LSD	1 trip	200 - 300	250	250		250	

Vývoj cen běžně dostupných OPL /v Kč/ v cenách a čistotě na úrovni pouliční distribuce

OPL	množství	1998	Průměr	1999	Průměr	2000	Průměr
Pervitin	1 gram	800 - 1.000	900	800 - 1.000	900	800 - 1.000	900
Heroin	1 gram	600 - 1.000	800	600 - 1.000	800	800 - 1.000	900
Kokain	1 gram	2.000 - 2.500	2.250	2.000 - 2.500	2.250	2.000	
Marihuana	1 joint	20 - 30	25	20 - 30	25	20 - 25	23
Hašiš	1 gram	200 - 300	250	200 - 300	250	1.000	
Extáze	1 tableta	300 - 500	400	300 - 500	400	80 - 150	115
LSD	1 trip	100 - 200	150	100 - 200	150	50 - 100	75

Vývoj cen běžně dostupných OPL /v Kč/ v cenách a čistotě na úrovni pouliční distribuce

OPL	množství	2001	Průměr	2002	Průměr	2003	Průměr
Pervitin	1 gram	900 - 1.500	1.200	300 - 3.500	1.900	500 - 2.000	1.250
Heroin	1 gram	1.000		700 - 2.000	1.350	800 - 1.500	1.150
Kokain	1 gram	1.800 - 2.250	2.025	1.500 - 3.000	2.250	1.500 - 3.000	2.250
Marihuana	1 joint	250		150 - 600	375	30 - 300	165
Hašiš	1 gram			150 - 400	275	200 - 500	350
Extáze	1 tableta	150 - 250	200	20 - 360	180	150 - 500	325
LSD	1 trip	200		50 - 300	175	70 - 300	185
Amfetamin	1 gram			600 - 1.200	900	600 - 1.300	950
Morfin	1 ml			600 - 2.000	900		
Opium	1 ml			100		100	
GHB	1 ml			200 - 300	250		
Diazepam	1 tableta					5	
Rohypnol	1 tableta					20 - 25	23
Subutex	2 mg					100 - 200	150
Marihuana scunk						200 - 300	250
Braun	1 ml					100	
Lysohlávky	1 ks					5	

Vývoj cen běžně dostupných OPL /v Kč/ v cenách a čistotě na úrovni pouliční distribuce

OPL	množství	2004	Průměr	2005	Průměr ^{/2}
Pervitin	1 gram	400 - 2.000	1.100	400 - 2.000	1.017
Heroin	1 gram	800 - 1.800	1.050	500 - 2.000	1.089
Kokain	1 gram	1.500 - 3.000	2.300	1.500 - 3.000	2.264
Marihuana	1 joint	20 - 300	170	10 - 50	30
Hašiš	1 gram	150 - 500	280	150 - 500	225
Extáze	1 tableta	100 - 500	230	80 - 500	280
LSD	1 trip	70 - 300	170	70 - 300	181
Amfetamin	1 gram	600 - 1.200	920	600 - 1.000	942
Opium	1 ml	100			
GHB	1 ml			50	
Diazepam	1 tableta	5 - 10	8	5	
Rohypnol	1 tableta	10 - 50	30		
Subutex	2 mg	100 - 200	165	100 - 250	190
Subutex	8 mg	250 - 300	275	250 - 600	375
Marihuana scunk		100 - 350	225		
Marihuana ^{/3}	1 gram			20 - 350	167
Braun	1 ml	100			
Toluen	1 kg			60- 75	68

^{/2} průměr vypočítaný ze **všech** cen uvedených jednotlivými okresy

^{/3} cenu za gram bez ohledu na procento účinné látky - nelze rozlišit

Samozřejmě, stejně jako se postupně, ale pronikavě změnila česká společnost, došlo i k významným změnám na českém drogovém trhu (od relativně uzavřených narkomanských komunit, kdy část populace produkovala drogy nejen pro sebe, ale i pro větší okruh sobě známých konzumentů, až po současný nelegální trh klasického typu, ovládaný nejružnějšími „mafii“, kde jsou drogy pouze lukrativním obchodním artiklem)⁶⁵.

Dominantní drogou na českém trhu je dlouhodobě pervitin – metamfetamin, který jako typicky česká droga podnítl spolu se sniffingem (zejména v 80 letech minulého století) rostoucí zájem o zneužívání těchto látek v české populaci.⁶⁶

I když se všeobecně předpokládalo, že k většímu rozšíření drog v populaci a k vytvoření drogového trhu západního typu dojde až v době plné konvertibility měny, již koncem roku 1993 bylo zjevné, že otevřený drogový trh (v té době převážně s domácím pervitinem a heroinem) se bude „obohacovat“ o další zahraniční drogy (LSD, hašiš, extázi, kokain a další). Spolu s vytvářením drogového trhu dochází i k většímu šíření drog zejména mezi mladou populací, pro niž se experimentování s drogami stalo nejen módou, jedním z prostředků, jak vyjádřit svou „svobodu“ či bohužel dokonce způsobem trávení volného času a relaxace.

⁶⁵ Blíže viz např. Trávníčková I.,: Sociálně patologické aspekty zneužívání drog u pražské mládeže, IKSP, Praha 1999

⁶⁶ Blíže viz např. Drtil J.,: Drogová scéna a její vývoj, Alkoholizmus a drogové závislosti 5/1996, str. 285-287

S postupujícími změnami v české společnosti dochází i ke snahám organizovaného zločinu expandovat na náš drogový trh. To se projevuje od roku 1994 zaváděním tzv. dumpingových cen některých „klasických“ zahraničních drog. Pro dokumentaci uchycení produkce zahraničních drog na území České republiky lze uvést jejich orientační ceny (jak jsou zaznamenány v tabulkách v předchozím textu) v porovnání s domácí produkcí. Jeden gram pervitinu jakožto drogy domácí produkce bylo možno zakoupit za částku 1000 – 1500,- Kč a drogy zahraniční produkce v mnoha případech levněji: např. hašiš 1 gram za 200- 400,- Kč, LSD 1 trip za 200 – 300,- Kč, a heroin 1 gram za 800 – 1000,- Kč. Pouze kokain byl dražší, 1 gram za 1800 – 2000,- Kč, ale byly zaznamenány i místní poklesy cen až na 1000,- Kč za 1 gram.⁶⁷

Z uvedeného přehledu cen jednotlivých druhů drog vyplývá charakteristické snižování typické pro tzv. „dumpingové ceny“ s cílem vytvořit na území České republiky trvalé odbytiště těchto látek. Zvláště zaváděcí cena heroinu byla pro uživatele velmi nízká, a tak byl heroin přitažlivý nejen pro svoji módnost, dostupnost a „cizokrajnost“, ale především pro svoji cenu, která byla nižší než u pervitinu. Cílem bylo převést co nejvíce uživatelů z pervitinu na heroin.

Koncem 90. let se náš drogový trh plně vyrovnal trhům západním co do sortimentu, a pokud jde o ceny, ty byly nižší, a v letech 1994 – 95 měly dokonce klesající tendenci. Cena pervitinu se v té době udržovala na hodnotách kolem 1000,- Kč za gram, i když v regionech, kde byla vysoká poptávka a akutní nedostatek, jeho cena stoupla až na 1500 – 2000,- Kč za gram⁶⁸. Tyto skutečnosti se začaly odrážet nejen v rozšíření drog mezi naši populaci, ale i v růstu kriminality, zejména trestné činnosti spojené s nedovolenou výrobou a obchodem s drogami.

Přelom století lze charakterizovat především zmenšováním relativně uzavřené a roztržité pervitinové scény, skládající se z malých skupinek kolem jednotlivých vaříčů, a jejím nahrazováním klasickou sítí organizovaného zločinu, který nejen získal větší kontrolu nad výrobou a prodejem pervitinu, ale zároveň pro něj našel odbyt na zahraničních trzích. V České republice tak vzniká velký, organizovaný pervitinový trh, který je strukturou i zákonitostmi obdobou trhu heroinového a postupně se s ním propojuje.

S narůstající komercializací původně subkulturní taneční scény, která byla od počátku spojena s „rekreačním“ užíváním tzv. tanečních drog (extáze, halucinogeny), stoupá i jejich popularita. Vzrůstá také experimentování a „rekreační“, resp. příležitostní konzumace konopných látek mezi mladou populací.

K většímu cenovému výkyvu dochází začátkem roku 2002, kdy byl policejními složkami zaznamenán nárůst ceny pervitinu z důvodu nedostatku výchozí suroviny efedrinu na nelegálním trhu v důsledku přerušení provozu jeho největšího výrobce v ČR, ICN a.s. Roztoky. V souvislosti s nedostatkem efedrinu na nelegálním trhu v ČR byla zaznamenána zvýšená výroba metamfetaminu z léčiv, které efedrin v různé formě obsahují. Jednalo se zejména o lék Modafen a další volně prodejné léky s obsahem pseudoefedrinu, a to Paralen plus. Výroba metamfetaminu z těchto léčiv přetrvávala ve zvýšené míře zhruba do měsíce dubna 2002. Od této doby bylo na nelegálním trhu v ČR množství efedrinu v relativně

⁶⁷ viz např. Komorous J., : Současná situace v oblasti nedovolené výroby, dovozu, převozu, vývozu, obchodu a šíření OPL na území České republiky, Bulletin NPC č. 1/1995, str. 9-14

⁶⁸ Je to zjištěná skutečnost z léta roku 1996. Blíže viz : Redakční rada : Situace v oblasti nelegálního obchodu a zneužívání neznámější drogy domácího původu – pervitinu, Bulletin NPC 2/97 str.4 - 5

dostatečném množství, a proto se ceny vyrobeného pervitinu v přímém pouličním prodeji opět stabilizovaly na částku 1000,- Kč za 1 g, tedy na částku 100,- Kč za jednu dávku.

S rozšířením hydroponního („indoor“) pěstování konopí v posledních 5 letech dochází na trhu s marihuanou k podstatným změnám. Snižuje se podíl marihuany rozšiřované (zejména mezi známými) zdarma a stoupá počet uživatelů, kteří ji nakupují, přičemž dochází k rozdílným cenovým relacím, neboť marihuana scunk, která je pěstována na hydroponní bázi, je obvykle pro větší obsah THC dražší (koncentrace THC v marihuane se pohybuje nejčastěji mezi 3 – 7 %, u hydroponně pěstované marihuany až kolem 13 % - 16 %).⁶⁹

V roce 2002 je podle informací policie zaznamenáván prudký nárůst počtu uživatelů syntetických drog, zejména XTC a GHB. Extáze se vyskytuje na většině tanečně hudebních produkcí a v klubech.⁷⁰ Její cena klesala na rozmezí od 150,- do 250,- Kč v případě jednotlivého nákupu, při odběrech ve stovkovém množství byla cena kolem 80,-Kč, v případech tisícových odběrů se cena za tabletu pohybovala mezi 50,- až 60,- Kč. Nákupní cena tablety XTC při odběru mnoha tisícových množství v zahraničí (jedná se zejména o Nizozemí a Belgie) nepřesáhla v přepočtu 40,- Kč. Ve stejné době došlo na našem území k masivnímu nárůstu výskytu nové syntetické drogy GHB, které se přezdívá „tekutá extáze“ nebo GABA.

Mezi nové trendy v r. 2003 patřil nelegální obchod se substitučním preparátem Subutex, který je některými uživateli prodáván za vyšší cenu. Cena 1 tablety (8 mg buprenorfinu) na černém trhu se pohybuje kolem 600,- Kč i výše, cena v lékárnách je cca pětinasobně nižší. V posledních 3 letech nedošlo podle policie na drogovém trhu k výraznějším změnám. Nejdostupnější a nejrozšířenější drogou je marihuana, která je užívána ve všech regionech a sociálních skupinách. Spotřeba marihuany je z významné části kryta pěstováním konopí na našem území, ať již pro osobní potřebu, nebo za účelem zisku, ale pro ostatní drogy zůstáváme cílovou, případně tranzitní zemí. Česká republika je produkční zemí pervitinu (metamfetaminu), který je také ilegálně vyvážen do zahraničí, nejčastěji do SRN. Ceny drog zůstávají dle informací NPC stabilní, čistota zachycených drog se v posledním období snížila u heroinu, zvýšila u pervitinu, podíl tablet extáze, které obsahují MDMA jako účinnou látku, se zvyšuje.

Základní drogy jsou dostupné i v menších městech a jejich dostupnost se zvyšuje. Stabilní dostupnost základních typů drog potvrzuje i poměrně stabilní úroveň jejich cen na nelegálním trhu v posledních letech. Vyskytují se regionální rozdíly a rozdíly na různých úrovních distribučního řetězce, ale jejich sledování represivními složkami je obtížné.⁷¹

Prezentované informace alespoň částečně ukázaly vývoj nabídky základních typů drog na české drogové scéně.

Poptávku lze odvodit od zájmu populace o užívání drog, zahrnuje prevalenci užívání drog ve všeobecné populaci i prevalenci užívání drog v rizikových - cílových skupinách populace včetně kvalitativních údajů o rozsahu drogové scény. Její evidence tvoří klíčový

⁶⁹ Údaje z různých zdrojů se liší.

⁷⁰ Lze předpokládat, že prevalence užívání (těchto) drog a pravděpodobně i jejich dostupnost je mezi návštěvníky tanečních akcí ve srovnání s obecnou populací vysoká.

⁷¹ Ceny drog zůstávají v poslední době stabilní, a to i přes zjištěné meziroční rozdíly v čistotě drog analyzovaných represivními složkami, které jsou způsobeny započtením záchyťů většího množství drog o vyšší čistotě ještě před konečným ředěním.

zdroj informací (i když zdaleka ne dostačující) pro kvantitativní hodnocení rozsahu a závažnosti drogové scény v České republice i jejích hlavních trendů.

Zájemce o drogy lze podle frekvence užívání rozdělit na:

- jednorázové – zkusí jednou a dost
- experimentální - experimentuje na rozdíl od jednorázového opakovaně s jedním druhem, nebo případně s více druhy OPL
- příležitostné⁷² - vyhledává příležitosti, spojuje užívání s určitými aktivitami nebo okruhem lidí
- pravidelné – až problémové (podle definice EMCDA) či závislé uživatele drog užívá OPL bez vazby na místo, čas a prostředí.

Z dostupných dat vyplývá, že existuje značná disproporce mezi počtem těch, kteří drogu jednorázově zkusí, kteří opakovaně experimentují, těmi, kteří vyhledávají příležitosti k jejímu užívání, a těmi, kteří ji pravidelně užívají a stávají se problémovými uživateli, popř. závislými na drogách.

Kategorie „problémový uživatel“ pak představuje obvykle pravidelné užívání drog s různě vyjádřenými zdravotními či sociálními problémy, nikoliv však nutně se závislostí na drogách, a podle definice EMCDDA je problémové užívání drog definováno jako injekční užívání drog a/nebo dlouhodobé či pravidelné užívání opiátů a/nebo amfetaminů a/nebo kokainu.⁷³

V ČR tvoří převážnou část problémových uživatelů drog uživatelé pervitinu a heroinu. Zneužívání opiátů, které jsou součástí léků, je v České republice zatím hodnoceno jako málo časté, stejně jako sezónní užívání opiátů vyráběných podomácku z makovic. Také užívání kokainu je v ČR málo časté a prozatím není v ČR ani součástí definice problémového užívání.

Kategorie „závislý uživatel“ se od pravidelných či problémových uživatelů neliší frekvencí, ale následky užívání drog, které jsou z lékařského hlediska klasifikovány jako choroba.

Frekvence a rozsah užívání je nejvyšší ve velkých městech, ale musíme mít stále na paměti, že existuje poměrně rozsáhlá „skrytá“ populace uživatelů drog, kteří nejsou v kontaktu s žádnou zdravotní ani sociální institucí. Tato populace není proto přístupná jakékoliv intervenci a představuje značné společenské riziko (zdravotní komplikace, šíření infekčních chorob, kriminalita).

Počet evidovaných uživatelů drog podle zatím uváděných údajů narůstá každým rokem, ale údaje nemají přesnou vypovídací hodnotu. Platí totiž – čím méně služeb je poskytováno, tím nižší je incidence, čím méně je nízkoprahových zařízení, tím méně je nově evidovaných uživatelů.

---

⁷² Někdy se používá termín rekreační, ten však může vyvolávat představu situace, při které člověk regeneruje své síly příp. bezproblémového, pohodového užívání.

⁷³ Srovnej definici problémového užívání v kapitole předmět, cíl a metodika výzkumu.

Validní informace o poptávce a jejích trendech z hlediska jejího vývoje lze vyčíst z údajů mapujících drogovou scénu prostřednictvím jednotlivých epidemiologických studií. Současné epidemiologické studie prezentované Hygienickou službou hl. města Prahy evidují dvě základní skupiny osob:

1. prvožadatele – tj. osoby, které poprvé v životě požádaly o léčebnou, poradenskou či sociální službu (každoročně od roku 1995).
2. všechny uživatele drog, kteří vyhledali pomoc resp. služby v léčebném/kontaktním centru v daném roce (registr od r. 2002).

IV.1. Epidemiologické studie⁷⁴

Drogovou epidemiologii provádí hygienická služba na základě usnesení vlády ČR č. 446/1993. Znamená to, že je v této oblasti koordinátorem uvedených činností.

Centrální pracoviště drogové epidemiologie při Hygienické stanici hl. m. Prahy sleduje od roku 1995 incidenci⁷⁵ a prevalenci léčených uživatelů drog v celé republice.⁷⁶ Byl vybudován hlásný systém, který pokrývá všechna významná státní i nestátní zařízení (léčebná a kontaktní centra – L/K)⁷⁷ poskytující péči osobám s problémy ve vztahu k nealkoholovým návykovým látkám. Zároveň jsou zde zaznamenány i trendy některých deskriptivních ukazatelů, jakými jsou např. věk, pohlaví, injekční užívání drog a druh užívané drogy. Data, která pracoviště shromažďuje, jsou zpracovávána a zveřejňována ve čtvrtletních zprávách. S touto periodicitou je také možné sledovat vývoj trendů v incidenci problémového užívání drog.

V současné době jsou k dispozici údaje za 11 let o nově registrovaných uživatelích drog v jednotlivých letech, tj. za období 1995 – 2005, a údaje o všech léčených uživatelích drog v letech 2002 – 2005. Stávající DIS neumožňuje zachytit ani tu uživatelskou⁷⁸ část populace, která ještě nemá při užívání drog zdravotní či jiné problémy motivující ji k návštěvě L/K centra, ani tzv. skrytou⁷⁹ populaci uživatelů drog, kteří alespoň zatím jakoukoliv pomoc těchto L/K center z nejrůznějších důvodů odmítají, a ani užívání drog ve věznicích⁸⁰. To však snižuje validitu a význam zjištěných údajů a trendů týkajících se nově zachycených i všech léčených uživatelů drog a jimi užívaných drog.

Stručný souhrn a trendy léčených uživatelů drog za období 1995 – 2005

Problémy spojené s užíváním nelegálních nealkoholových drog v České republice začaly narůstat v souvislosti se změnou společenské situace v r. 1989.

⁷⁴ Validní informace o uživatelích drog v české populaci za předcházející období nejsou k dispozici.

⁷⁵ Jak v incidenci, tak v prevalenci je každý klient vykazován pouze jedenkrát v hodnoceném kalendářním roce, bez ohledu na počet jeho návštěv v příslušném zařízení či na návštěvy ve více těchto zařízeních.

⁷⁶ Drogový informační systém (DIS) svým zaměřením i obsahem respektuje doporučení Evropského monitorovacího centra pro drogy a drogové závislosti v Lisabonu (EMCDDA). Vychází ze sledování incidence problémových uživatelů drog – žádosti o první léčbu jako základního zdravotního indikátoru drogové scény. Je kompatibilní se systémem sběru dat EMCDDA, jehož standardizovaný formulář (Pompidou Group) využívá.

Drogový informační systém je dále rozšířen o sledování dalších zdravotních indikátorů, konkrétně o incidenci virových hepatitid a HIV/AIDS u osob s rizikovým chováním, sledování akutních intoxikací v souvislosti s užíváním drog a analýzu úmrtí, ke kterým došlo v souvislosti s užíváním drog.

⁷⁷ Databáze L/K center je pravidelnou přílohou každé výroční zprávy za jednotlivý rok. Typy L/K center, která poskytla data : nízkoprahové zařízení, ambulantní zařízení, lůžková zařízení.

⁷⁸ Informace o této části uživatelů drog je možno získat pomocí cílených dotazníkových studií – většinou zaměřených na školní populaci, nebo někdy zaměřených i na celou populaci.

⁷⁹ Informace o tzv. skryté populaci problémových uživatelů drog vycházejí jednak z kvalifikovaných odhadů expertů, případně jsou odhady jejich prevalence uskutečňovány pomocí různých metod, lišících se dostupností a spolehlivostí použitých zdrojů dat.

⁸⁰ Vězeňská služba i přes poskytnutí všech podkladů pro vytvoření hlásného systému o léčených uživatelích drog ve věznicích nedodala opakovaně do systému celorepublikového zpracování dat (Hygienickou službou ČR) žádné údaje. Zde se objevuje rozpor - viz kapitola IV.3 exkurs do problematiky užívání drog ve věznicích.

Sledování trendů užívaných drog a charakteristik jejich uživatelů na celostátní úrovni eliminuje náhodné místní i časové výkyvy a sloužilo nám jako základní orientační východisko pro popis drogové scény v České republice v letech 1995 – 2005.

Zatímco stoupající charakter některých trendů (např. incidence léčených uživatelů drog) může být částečně ovlivněn i postupně se zvyšujícím počtem hlásících L/K center a hlásnou morálkou jejich pracovníků,⁸¹ směřování u jiných trendů tato skutečnost nijak neovlivňuje, a tyto trendy objektivně informují o vývoji české drogové scény (např. druhy užívaných drog a jejich aplikace).

TRENDY NOVĚ EVIDOVANÝCH UŽIVATELŮ DROG - ŽADATELŮ O LÉČBU V ČR, 1995 – 2005

Základní data 1995 – 2005

	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005
Incidence na 100 000 obyvatel	23,9	31,5	30,4	37,4	37,7	40,3	41,2	45,9	40,4	45,1	42,9
Průměrný věk (v rocích)	22,8	21,5	20,8	20,6	20,8	20,9	21,3	21,8	21,9	22,7	22,9
Poměr mužů a žen	2,4:1	1,9:1	1,7:1	2,0:1	1,9:1	1,9:1	1,9:1	2,1:1	2,0:1	2,1:1	2,2:1
Procento uživatelů mladších 19ti let	47,2	57,4	54,1	52,4	49,1	47,5	43,9	42,4	43,5	36,0	34,4
Procento injekčních uživatelů	54,3	56,5	55,0	61,8	64,0	62,3	64,8	58,5	60,5	64,9	64,0
Počty nově evidovaných uživatelů heroinu (základní i sekundární droga) ⁸²	529 tj. 21,4 %	1050 tj. 32,3 %	945 tj. 30,2 %	909 tj. 23,6 %	1094 tj. 28,1 %	1229 tj. 29,6 %	1362 tj. 32,2 %	947 tj. 20,1 %	794 tj. 19,1 %	822 tj. 17,9 %	808 tj. 18,5 %
Počty nově evidovaných uživatelů pervitinu (základní i sekundární droga) ⁸³	1252 tj. 50,7 %	1757 tj. 54,0 %	1946 tj. 62,1 %	2642 tj. 68,5 %	2554 tj. 65,6 %	2576 tj. 62,1 %	2545 tj. 60,1 %	2932 tj. 62,1 %	2761 tj. 66,4 %	3243 tj. 70,5 %	3126 tj. 71,5 %

Zdroj : Hygienická stanice hl.m. Prahy

⁸¹ Do zpracování dat se v období roku 2001 prvně promítlo nové státoprávní uspořádání.

Je pravděpodobné, že na snížení počtu léčených uživatelů drog v letech 2004 – 2005 se podílí i způsob kódování klientů z nízkoprahových center, u nichž je uváděn místo data narození pouze rok narození (na základě rozhodnutí Úřadu pro ochranu osobních údajů, který datum narození označil jako citlivý údaj a nepovolil jeho předávání v rámci drogového informačního systému). Proto je nutno každé čtvrtletí prověřovat stovky záznamů a upřesňovat, zda se nejedná o záznam o stejném klientovi. Centrální pracoviště drogové epidemiologie tak v průběhu roku vyřazuje zhruba 800 záznamů jak tzv. „duplicitní“ nebo změnová hlášení. Záznam je z evidence vyřazen již v případě podezření na stejnou osobu klienta, pokud se nepodaří jednoznačně odlišit, že se jedná o dva různé klienty. Tím jsou celková čísla o léčených uživatelích podhlášená.

⁸² Každý jednotlivě uváděný údaj znamená celkový počet příp. % nově evidovaných uživatelů heroinu (který je uváděn jako droga základní, nebo sekundární) ze všech nově evidovaných uživatelů drog v daném roce.

⁸³ Každý jednotlivě uváděný údaj znamená celkový počet příp. % nově evidovaných uživatelů pervitinu (který je uváděn jako droga základní, nebo sekundární) ze všech nově evidovaných uživatelů drog v daném roce.

Z analýzy prezentovaných epidemiologických údajů vyplývají dále uváděné trendy:

Maximální hodnota incidence léčených uživatelů drog byla 45,9/100 000 obyvatel v roce 2002, po poklesu v roce 2003 se opět v roce 2004 zvýšila na druhou nejvyšší hodnotu od roku 1995 (45,1/100 000 obyvatel), v roce 2005 byl znovu zaznamenán pokles incidence na 42,9/100 000 obyvatel.

Celkový počet nově evidovaných léčených uživatelů drog po výrazném vzestupu v roce 2002 se v roce 2003 snížil, ale v roce 2004 došlo znovu k nárůstu (druhý nejvyšší počet nově léčených klientů od roku 1995). Pokles jejich počtu v roce 2005 souvisí s vyšším vyřazováním léčených uživatelů drog pro podezření na záznam o již hlášené osobě, a také s neposkytováním úplných dat z některých L/K center.

Poměr mužů a žen užívajících drogy se v posledních letech příliš nemění.

U dvou nejnebezpečnějších drog, heroinu a pervitinu, lze pozorovat určité rozdíly mezi pohlavími. Ženy – uživatelky pervitinu – ve věkové skupině 15 – 19 let převažují nad muži jak mezi žadateli o prvou léčbu, tak i mezi všemi klienty. Muži – uživatelé heroinu – převažují ve všech věkových kategoriích nad ženami. Zatímco u uživatelů pervitinu je možno v posledních letech pozorovat velmi mírný nárůst zastoupení mužů, kteří nyní tvoří asi 66 % uživatelů pervitinu, pak převaha mužů – uživatelů heroinu je větší a dosahuje 70 %. Muži – uživatelé heroinu a pervitinu jsou zhruba o 1,5 – 2 roky starší než ženy.

Věk uživatelů drog představuje jeden z nejvýznamnějších ukazatelů, které charakterizují drogovou scénu v ČR. Podíl léčených uživatelů drog mladších 19 let se ve srovnání s předchozími lety stále snižuje a poklesl na 34,4 %.

Pokračuje trend mírného vzestupu průměrného věku nových léčených uživatelů drog. Je tedy možno konstatovat mírné stárnutí uživatelů drog, kteří přicházejí s žádostí o léčbu do L/K center.

Průměrný věk uživatelů heroinu a pervitinu má vzestupný trend již zhruba devátý rok. Nejvyšší průměrný věk v době první návštěvy v L/K centru mají uživatelé heroinu (v roce 2005 to bylo 25,5 roku), průměrný věk uživatelů pervitinu byl v posledním roce 23,4 roku.

Průměrný věk všech léčených uživatelů heroinu, pervitinu, marihuany a rozpustidel má mírně vzestupný trend, pouze u marihuany se v posledních 2 letech nezměnil. Při porovnání s průměrným věkem nově evidovaných uživatelů vybraných drog je věk všech léčených uživatelů drog zhruba o 1 rok vyšší, u uživatelů rozpustidel dokonce o více než 2 roky.

Podle skupin zneužívaných drog je průměrný věk uživatelů pervitinu téměř o 2 roky nižší než u uživatelů heroinu. Významně mladší jsou pak uživatelé kanabinoidů a rozpustidel. Uživatelé sedativ a hypnotik, případně dalších léků, jsou v průměru o 10 – 20 let starší než ostatní uživatelé drog žádajících o léčbu.

Trendy incidence a prevalence problémových uživatelů drog ve smyslu definice EMCDDA (tj. uživatelů opiátů a stimulancií).

Podíl *nových uživatelů pervitinu* se od roku 1998 do roku 2001 každoročně snižoval, ale v posledních letech je registrován nárůst jejich podílu (ze 60,1 % v roce 2001 na 71,5 % v roce 2005). Počet nově evidovaných uživatelů pervitinu byl v roce 2004 nejvyšší od roku 1995, ani mírný pokles jejich počtu v roce 2005 neznamenal snížení jejich podílu mezi nově evidovanými uživateli drog.

Obecně lze konstatovat, že *incidence uživatelů stimulancií* (převážně pervitinu) měla kromě nepatrného poklesu v roce 1999-2000 – výrazně vzestupný charakter, a od zahájení DIS v roce 1995 se do r. 2002 více než zdvojnásobila. V roce 2003 došlo k poklesu počtu, tedy i incidence uživatelů stimulancií, ale v roce 2004 se jak počet, tak i incidence léčených uživatelů stimulancií výrazně zvýšily a byly nejvyšší od roku 1995. V roce 2005 došlo k jejímu mírnému poklesu.

Počet i podíl *nových uživatelů heroinu* kulminoval v roce 2001 (1 362 osob, tj. 32,2 %), od té doby bylo zaznamenáno do roku 2003 snižování podílu uživatelů heroinu, v roce 2005 se podíl opět zvýšil o 0,6 %.

Také u *opiátů* lze hovořit o dvojnásobném vzestupu od zahájení DIS do roku 2001, i když na zhruba polovičních hodnotách incidence, než je tomu u stimulancií. V letech 2001 a 2002 byl zaznamenán zpočátku výrazný, do roku 2003 pak mírnější pokles na hodnoty jako v roce 1998. V roce 2004 se však počet nově evidovaných uživatelů opiátů zvýšil, zvýšila se i jejich incidence na 100 000 obyvatel, a ta se v roce 2005 téměř nezměnila.

Celkový trend **prevalence léčených uživatelů drog** je mírně klesající. Zvyšuje se poměr mužů a žen na 2,3:1 (v r. 2005). Každoročně klesá podíl léčených uživatelů drog mladších 19ti let. Naopak do roku 2004 stoupal podíl injekčních uživatelů drog, který se v posledním roce téměř nezměnil.

Celkový počet léčených *uživatelů heroinu* jako základní i sekundární drogy se každoročně snižuje, stejně tak i jejich podíl mezi všemi léčenými klienty, což však může mít souvislost s výrazným nárůstem počtu uživatelů Subutexu (a to zejména nesubstitučně). *Prevalence uživatelů opiátů po poklesu v roce 2003 má zhruba setrvalý charakter.*

Uživatelů pervitinu naopak každoročně přibývá a stoupá nejen jejich počet, ale i podíl těch léčených uživatelů drog, kteří udávají užívání pervitinu. Zajímavé je porovnání podílu uživatelů heroinu mezi nově evidovanými a všemi léčenými klienty. Prvožadatelů o léčbu je téměř o 10 % méně než všech léčených uživatelů drog. Naopak podíl uživatelů pervitinu mezi prvožadateli je oproti podílu uživatelů pervitinu mezi všemi léčenými uživateli drog o 0,3 % vyšší.

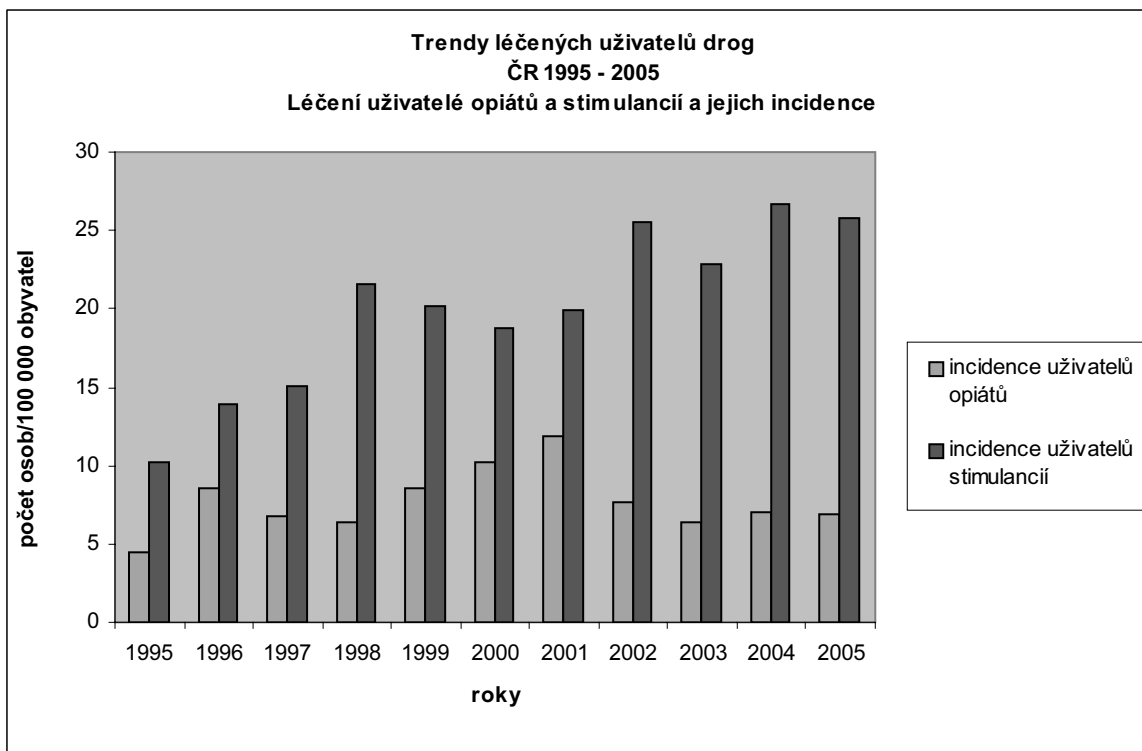
Prevalence uživatelů stimulancií po poklesu v roce 2003 má mírně vzestupný trend. Snížené počty uživatelů opiátů jsou provázeny zvýšenými počty uživatelů stimulancií.

Drogová scéna v ČR je zcela nepochybně zásadním způsobem ovlivňována uživateli pervitinu a heroinu. Překvapivé není ani tak vysoké procento uživatelů s injekční aplikací u obou drog, jako spíše to, že toto procento je téměř identické - s mírnou převahou uživatelů pervitinu.

ČR, 1995 – 2005
Léčení uživatelé opiátů a stimulancií a jejich incidence na 100 tis. obyvatel

	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005
Incidence uživatelů opiátů	4,5	8,6	6,8	6,4	8,5	10,2	11,9	7,7	6,4	7,0	6,9
Incidence uživatelů stimulancií	10,2	13,9	15,1	21,6	20,2	18,8	19,9	25,5	22,8	26,7	25,8
počet nových uživatelů opiátů	457	882	692	657	869	1044	1213	788	656	710	702
počet nových uživatelů stimulancií	1038	1421	1540	2199	2064	1917	2029	2598	2323	2727	2632

Zdroj : Hygienická stanice hl. m. Prahy

Podíl *injekčních uživatelů drog* v jednotlivých rocích kolísá, přesto je stále poměrně vysoký. Počty injekčních uživatelů drog každoročně narůstaly do roku 2002, v roce 2003 byl sice zaznamenán pokles jejich počtu, ale v roce 2004 byl zaznamenán dosud nejvyšší počet nových injekčních uživatelů drog od roku 1995. V roce 2005 jich bylo evidováno celkem 26 158.

Mezi injekčními uživateli drog vysoce převažují uživatelé pervitinu⁸⁴. Naopak počty injekčních uživatelů heroínu po výrazném poklesu v r. 2002 zůstávají v posledních třech letech téměř na stejné výši, ale jejich počet v r. 2005 je ve srovnání s r. 2001 poloviční.

⁸⁴ Informace o tom, zda injekční uživatelé drog identifikovaní v dřívějších letech v této aplikaci drogy i nadále pokračují, nejsou k dispozici. Mohl by je upřesnit pouze celostátní registr problémových uživatelů drog, který by ve změnových hlášeních průběžně zaznamenával nejen změny v užívaných drogách a ve způsobu aplikace drogy, ale přinášel by i informace o případném vyléčení klienta či o jeho event. úmrtí.

Injekční aplikace u uživatelů pervitinu tvoří téměř 78 %, v posledních dvou letech se snížil podíl žen, které aplikují pervitin injekčně. V průběhu roku 2005 téměř 86 % uživatelů heroinu aplikovalo drogu injekčně. Tento poměr v aplikaci drogy se v posledních letech prakticky nemění, pouze v posledním roce se změnilo procentuální zastoupení mužů a žen aplikujících drogu injekčně v neprospěch žen.

Věk prvního užití základní drogy umožní sledovat délku doby užívání drog před první návštěvou L/K center, tedy doby, která uplyne, než užívání drogy vyústí v nějaké zdravotní či socioekonomické problémy, vedoucí k žádosti o terapii. U uživatelů obou nejzávažnějších drog dochází v průběhu sledovaných let ke zřetelnému prodlužování intervalu mezi prvním užitím těchto drog a první návštěvou v L/K centru, zejména narůstají podíly klientů užívajících drogu 6 a více let před návštěvou L/K centra. Uživatelé pervitinu se objevují se svými problémy v L/K centrech dříve než uživatelé heroinu. Vysvětlení pro prodlužování intervalu mezi prvním užitím drogy a žádostí o první léčbu může být pouze spekulativní, v úvahu přichází větší počet výměnných programů stříkaček a jehel a dalších programů harm-reduction, obavy z represe, možnosti řešení problémů svépomocí apod.

Mezi *všemi léčenými uživateli drog je nejčastěji užívanou drogou pervitin*, počet jeho uživatelů každoročně narůstá a zvětšuje se podíl pervitinu jako sekundární drogy, kterou užívají především uživatelé heroinu. Druhou nejčastěji užívanou drogou je marihuana, u níž se mírně snižuje počet uživatelů jako drogy základní, naopak zejména v posledních dvou letech narůstá počet uživatelů marihuany jako drogy sekundární. Relativně velmi častá je kombinace kanabinoidů s alkoholem. LSD je všemi léčenými uživateli udávána většinou jako droga sekundární, počet jejích uživatelů po poklesu v letech 2003- 2004 mírně stoupl. Extáze je také s převahou droga užívaná jako sekundární. Počet uživatelů extáze jako základní drogy mezi léčenými uživateli drog stále klesá, ale výrazně se zvyšuje počet jejích uživatelů jako drogy sekundární. Počet uživatelů rozpustidel jako základní drogy má setrvalou sestupnou tendenci, ale narůstá počet uživatelů rozpustidel jako drogy sekundární, zejména u uživatelů heroinu, pervitinu, ale i marihuany.⁸⁵ Psilocybin představuje téměř výhradně drogu sekundární, počet jeho uživatelů se mírně zvyšuje. Mimořádný je vzestup počtu uživatelů Subutexu⁸⁶, který je zhruba v polovině případů užíván jako droga sekundární, většina evidovaných uživatelů této drogy ji užívá nesubstitučně.

Zhruba 55 – 60 % léčených uživatelů drog užívá kromě základní drogy také 1 – 2 drogy sekundární. Jako sekundární droga je nejčastěji užívána marihuana, dále pervitin, extáze a heroin.

Mezi zdravotní důsledky injekčního užívání drog patří virové hepatitidy⁸⁷. Podíl injekčních uživatelů drog mezi nemocnými virovou hepatitidou A se od roku 1997 snižoval, v roce 2002 však opět zaznamenal vzestup na 4,7 % a po poklesu v roce 2003 a 2004 bylo v roce 2005 mezi nemocnými 0,6 % injekčních uživatelů. U hepatitidy typu B došlo po vzestupu mezi roky 1997 – 2000 k mírnému poklesu do roku 2003, v roce 2004 došlo k nárůstu na nejvyšší podíl za sledované období a v roce 2005 podíl injekčních uživatelů drog

⁸⁵ Léčebná a kontaktní zařízení pro uživatele drog nejsou většinou orientována na skupinu uživatelů těkavýchp látek, kteří proto jen výjimečně vstupují do léčebných programů, a tudíž lze pravděpodobně konstatovat podhlášenost jejich počtu.

⁸⁶ Subutex je přípravek, který je lékaři ordinován problémovým uživatelům opiátů při substituční léčbě. NPC zaznamenala i případy prvouživatelů Subutexu, kteří etapu užívání opiátů „přeskočili“.

⁸⁷ Informace o virových hepatitidách A,B,C, jejichž výskyt má souvislost s rizikovým chováním a injekčním užíváním drog, jsou získávány prostřednictvím automatizovaného hlášení infekčních onemocnění EPIDAT.

na tomto typu hepatitidy mírně poklesl. Podíl injekčních uživatelů drog mezi nemocnými virovou hepatitidou C je podstatně vyšší než u hepatitid typu A nebo B. Vzestup zaznamenal v letech 1997 – 2000, a po poklesu v letech 2001 a 2002 se opět zvýšil na 64,2 % v roce 2005.

Počty HIV⁸⁸ pozitivních injekčních narkomanů zůstávají stále velmi nízké. Ke dni 31. 12. 2005 bylo v České republice evidováno 827 HIV pozitivních osob, z toho bylo 37 případů u injekčních uživatelů drog. Koncem roku 2005 bylo v ČR evidováno celkem 196 případů AIDS, z toho se v 5 případech jednalo o injekční uživatele drog.

Nepřímým indikátorem zdravotní závažnosti užívání drog je sledování *intoxikací*⁸⁹ v souvislosti s užitím drogy – jsou zjišťována data o jejich frekvenci, podílu jednotlivých drog na evidovaných případech, i o charakteristikách intoxikovaných osob.

Dlouhodobě sledovaným ukazatelem zdravotních důsledků užívání drog je sentinelovým způsobem⁹⁰ prováděná evidence akutních předávkování a zdravotních komplikací v souvislosti s užitím drogy. V letech 1995 – 2005 je patrný zmenšující se podíl intoxikací skupinou hypnotik a sedativ (včetně benzodiazepinů a barbiturátů)⁹¹. Závažný je sice kolísající, ale soustavně se zvyšující podíl intoxikací pervitinem a dalšími stimulantii, podíl intoxikací heroinem se od roku 1999 sice snižoval, ale teprve v roce 2002 se dostal až za podíl intoxikací stimulantii, v roce 2004 i 2005 jejich podíl opět stoupl. Zajímavým zjištěním je zvýšení podílu intoxikací kanabinoidy v letech 2002 – 2003, který však opět klesá. Rozpuštědla, která tvořila zhruba 15 % případů v roce 1995, byla v následujících letech podstatně méně často příčinou intoxikací. Zvýšení podílu intoxikací toluenem a rozpustidly v r.1998 svědčí o jejich „znovuobjevování“, zejména v nejmladších věkových skupinách. U této skupiny látek pozorujeme dlouhodobě kolísání podílu v jednotlivých letech, ale nikdy nedochází k dlouhodobějšímu poklesu nebo vzestupu, jde tedy o trvalou součást drogové scény, avšak v posledních letech nikdy nedošlo k vzestupu jejich podílu na 10 %. V posledním roce představují jen asi 5 % ze všech případů.

Trvale okrajovou skupinou z hlediska intoxikací jsou halucinogeny (např. v roce 2003 pouze 0,8 %).

Z předchozích informací o intoxikacích uživatelů drog v jednotlivých letech lze vyvodit:

- podíl mužů a žen se dlouhodobě podstatně nemění (zhruba 3/5 mužů a 2/5 žen)
- ženy převažují ve skupině intoxikovaných sedativy/hypnotiky
- nejčastěji zachycenou sekundární drogou je alkohol, zhruba u 2/5 intoxikovaných jde o intoxikaci dvěma a více látkami
- zvýšení počtu intoxikací heroinem bývá nejčastěji zaznamenáno ve věkové skupině nad 40 let, u pervitinu ve věkové skupině 15 – 19 let

⁸⁸ Zdrojem informací o výskytu HIV/AIDS u injekčních narkomanů je Národní referenční laboratoř pro HIV/AIDS ve Státním zdravotním ústavu.

⁸⁹ Intoxikace – akutní předávkování nebo zdravotní komplikace související s užitím drogy. Třídění do skupin drog bylo provedeno podle hlavní (první uvedené) drogy. U větší části hlášených příhod bylo uvedeno více návykových látek.

⁹⁰ Sběr dat systémem tzv. sentinelových pracovišť zhruba pokrývající bývalá krajská města.

⁹¹ Došlo ke zkvalitnění výběru evidovaných případů (byly důsledněji vyřazovány náhodné intoxikace či suicidální pokusy těmito látkami). Od roku 1998 byla metodika evidence jednotlivých případů intoxikace zpřesněna a sjednocena.

- injekční aplikace stále jednoznačně převažuje u intoxikací heroinem a pervitinem
- bezdomovci jsou v malých počtech mezi intoxikovanými heroinem, pervitinem a benzodiazepiny, nejvyšší podíl mají u intoxikovaných toluenem

Z pravidelně monitorovaných ukazatelů charakterizujících jednotlivé uživatele drog a jejich sociální prostředí lze shrnout tyto **socioekonomické trendy**:

- Při sledování geografické distribuce četnosti problémových uživatelů drog lze pozorovat vyrovnávání dřívějších rozdílů mezi jednotlivými regiony, ale v zastoupení jednotlivých skupin drog existují stále významné odlišnosti, zejména ve vzájemném poměru uživatelů pervitinu a heroinu.
- Užívání drog je u nás v nepřímé úměře s dosaženým vzděláním. Souvisí to i s věkovým složením problémových uživatelů, kteří dosud nestihli jiné než základní vzdělání, a také asi již vyššího vzdělání nedosáhnou (např. v r. 2003 55 % z problémových uživatelů drog mělo pouze základní či nedokončené vzdělání (51 % z mužů a dokonce 63 % z žen)).
- Nezaměstnaných či pouze příležitostně pracujících je mezi všemi klienty cca 50 %. Vyšší je podíl nezaměstnaných či pouze příležitostně pracujících mezi muži. Nezaměstnané uživatele drog nacházíme nejčastěji v Ústeckém kraji, v Praze, v Jihomoravském kraji a v Plzeňském kraji.
- Asi polovina všech léčených uživatelů drog žije s rodiči, často klient udává, že žije pouze sám – častěji muži než ženy. Závažné jsou informace o tom, že spolu s uživatelem drog žijí děti, ať již s partnerem či bez něj. Samy s dítětem žijí výrazně častěji ženy než muži.
- S rozmachem vysoce rizikových drog v naší republice v posledních 10 letech dochází s určitým zpožděním k častějším graviditám toxikomanek a porodům dětí, které jsou v prvních dnech života ohroženy v důsledku toxikomanie matky. Zatím není dostatek informací o jejich dalším vývoji.
- Osob s přechodným bydlištěm, osob umístěných v nějakém zařízení či dokonce bezdomovců je výrazně více mezi opakovaně léčenými a dlouhodobými uživateli drog než mezi žadateli o první léčbu - v těchto kategoriích je výrazně vyšší podíl mužů ve srovnání s ženami.
- Mezi evidovanými uživateli drog byly v posledních letech častěji uváděny osoby s jinou než českou národností a u poměrně značného počtu uživatelů drog nebyla národnost uvedena. Nejčastěji mezi všemi klienty byla kromě české uvedena národnost slovenská a romská.
- Okolnosti, které uživatele drog vedly či dokonce přinutily k návštěvě L/K centra a k žádosti o léčebnou či poradenskou službu: zhruba 60 - 65 % všech (i nových) klientů přišlo do L/K center z vlastního rozhodnutí, případně pod vlivem některého rodinného příslušníka (v roce 2003 dokonce 74 % ze všech klientů). Sociální služba, soudy či policie jsou jako iniciátoři návštěvy v L/K centru uváděny pouze okolo 7 % u všech, i u nových klientů.

IV.2. Drogová kriminalita⁹²

IV.2.1. Analýza statistických údajů

K vytvoření kvantitativního obrazu stavu a vývoje drogové kriminality jsme využili statistických údajů z oficiálních zdrojů, tedy ze statistik Policie ČR a z justičních statistik Ministerstva spravedlnosti ČR. Zabývali jsme se především údaji o vybraných ukazatelích drogové kriminality a o uložených trestech (v případě nepodmíněných trestů odnětí svobody též o jejich délce), a to v časových řadách od roku 1995 do roku 2005. Protážení časových řad před rok 1995 znemožňuje způsob, jakým byly, či v některých případech spíše nebyly, údaje o drogové kriminalitě v oficiálních statistikách vykazovány. Z hlediska registrované kriminality však údaje o drogových trestných činech za léta 1990 – 1994 nepředstavovaly statisticky příliš významnou položku (28 osob odsouzených za veškeré drogové trestné činy v r. 1991, 129 osob v r. 1994).

Rozbor statistických údajů je nezbytnou součástí snahy o pochopení jakéhokoliv kvantifikovatelného jevu, jakým jsou i drogová trestná činnost a částečně též reakce trestní justice na ni. Na druhé straně však může (a často tomu tak bývá) nedůsledné a povrchní nakládání se statistickými daty vést k nepodloženým či přímo mylným závěrům a tím přispět k vytváření jakéhosi virtuálního obrazu zkoumaného jevu. Spolehlivost statistických údajů ovlivňují zejména

- metodika vykazování a zpracování dat (vč. případných změn územního členění geografického celku, za který se údaje evidují)
- lidský faktor (tj. správný a pečlivý postup při vykazování a zpracování dat).

Pro naše účely jsme údaje o počtu zjištěných trestných činů a jejich objasněnosti získali ze statistik Policie ČR⁹³, a údaje o počtu stíhaných, obžalovaných a odsouzených osob, stejně jako o uložených trestech, ze statistik Ministerstva spravedlnosti ČR.⁹⁴ Vzhledem k výše uvedeným faktorům ovlivňujícím spolehlivost statistických údajů je třeba při jejich analýze mít neustále na paměti několik skutečností. Předně je to fakt, že jsme pro účely naší studie použili policejní statistiku registrované kriminality, která pracuje s trestnými činy (skutky), zatímco ze statistik Ministerstva spravedlnosti ČR uvádíme údaje o stíhaných, obžalovaných a odsouzených osobách.

---

⁹²Tato část studie je zaměřena na popis fenoménu drogové kriminality na území ČR a určení vývojových trendů v této oblasti, na základě analýzy oficiálních statistických údajů o drogové kriminalitě, expertní studie zpracované pracovníky Národní protidrogové centrály Služby kriminální policie a vyšetřování PČR (NPC), a analýzy relevantních oficiálních dokumentů o stavu a vývoji drogové kriminality (výroční zprávy NPC, zprávy MV ČR o situaci v oblasti veřejného pořádku a vnitřní bezpečnosti na území ČR, zprávy NSZ o činnosti státního zastupitelství).

Drogovou kriminalitou míníme tzv. drogovou kriminalitu v užším smyslu, tedy trestné činy nedovolené výroby a držení omamných a psychotropních látek a jedů podle § 187, § 187a a § 188 tr.z., a trestný čin šíření toxikomanie podle § 188a tr.z. Tyto trestné činy také souhrnně označujeme jako trestné činy drogové.

⁹³ [Http://www.mvcr.cz/statistiky/kriminalita.html](http://www.mvcr.cz/statistiky/kriminalita.html); Kapesní ročenka kriminality v ČR za příslušný rok, Policejní prezidium ČR; Statistické údaje o kriminalitě na území České republiky, Policejní prezidium ČR.

⁹⁴ Statistická ročenka kriminality za příslušný rok, Ministerstvo spravedlnosti ČR; <http://portal.justice.cz/ms/ms.aspx?o=23&j=33>

Policejní statistiky v současnosti vycházejí z Evidenčně statistického systému kriminality. Kriminalita se v něm eviduje na základě oznámení podaných občany či policií operativně zjištěných skutečností, nasvědčujících tomu, že byl spáchán trestný čin. Podmínkou jejich zařazení do evidence kriminality je stanovení trestně právní kvalifikace. Každý skutek se znaky trestného činu se vykazuje jako samostatný trestný čin. Platí, že jediný skutek je zpravidla vykazován jako jeden trestný čin, i když jde o jednočinný souběh (ve statistice se vykáže nejzávažnější z nich). U vícečinného souběhu se vykazuje tolik trestných činů, kolik bylo samostatných skutků. Jako jediný skutek jsou vykazovány i trestné činy hromadné a trvající. Za objasněný se považuje trestný čin, kdy bylo zahájeno trestní stíhání či bylo sděleno podezření z trestného činu nebo byla věc odložena podle ustanovení § 159a odst. 2 a 3 trestního řádu.⁹⁵

Způsob, jakým je pojem „trestný čin“ používán v policejní statistice, neodpovídá vymezení obsahu tohoto pojmu v teorii trestního práva (např. se evidují i jednání, která mají znaky trestného činu, spáchaná osobami trestně neodpovědnými pro nedostatek věku). Novela tr.ř. č. 265/2001 Sb., která mj. do trestního práva procesního zavedla pro případ pokračování v trestném činu odlišné pojetí „skutku“ oproti trestnímu právu hmotnému⁹⁶, tento vzájemný vztah pojmů užívaných v oblasti trestního práva a v policejních statistikách ještě zkomplikovala.

To může mít velký význam např. při analýze údajů o trestné činnosti spočívající v prodeji drog, kdy se často o pokračování v trestném činu jedná (pachatel - dealer opakovaně po delší dobu prodává drogy více různým osobám). V takových případech pak na metodice vykazování a jejím plnění velmi záleží, zda výsledný obraz nebude skutečnost hrubě zkreslovat. Vývojové trendy v oblasti zjištěné kriminality (viz dále) naznačují a informace z policejního prostředí⁹⁷ potvrzují, že policie v průběhu sledovaného období (a to od r. 2000) změnila metodiku vykazování podobných jednání, již nevykazuje zvlášť každý jednotlivý zjištěný dílčí útok pokračujícího trestného činu (případ prodeje drogy), čímž se jí vykazované skutečnosti blíží definici „skutku“ podle trestního práva hmotného.

Lze konstatovat, že (přinejmenším pro pozorovatele zvenčí) nepřiliš jasná metodika a terminologie evidence statistických údajů citelně snižuje potenciál využitelnosti policejních statistik. Přitom policejní evidence může být (a ve vyspělých zemích tomu tak bývá) neocenitelným zdrojem informací a vzhledem k tomu, že údaje o zjištěné (oznámené) kriminalitě jsou v řetězci kriminálních statistik tzv. nejbližše spáchanému trestnému činu (v porovnání s údaji o obžalovaných či odsouzených osobách), bývají pokládány za nejvěrnější obraz skutečné kriminality, jaký lze z oficiálních statistik získat.

Obsah jednotlivých sledovaných ukazatelů ze statistik Ministerstva spravedlnosti ČR zde vychází z vysvětlivek ke statistické ročence kriminality. Stíhanými osobami se tak rozumí osoby, proti kterým bylo v daném roce vedeno trestní stíhání dle § 160 tr.ř. (roky 1996, 1997 a 1998), popř. jejichž trestní stíhání podle § 160 tr.ř. bylo v daném roce ukončeno

⁹⁵ Viz Zpráva o situaci v oblasti veřejného pořádku a veřejné bezpečnosti na území ČR v roce 2004 (ve srovnání s rokem 2003), MV ČR, Praha 2005, str. 8.

⁹⁶ Trestněprávní teorie i praxe do té doby pokládala pokračování v trestném činu (jakož i trestný čin trvající a trestný čin hromadný) pro účely hmotněprávní i procesní za jediný skutek, zatímco od r. 2002 se pro účely trestního řízení pokládá za samostatný skutek i dílčí útok pokračujícího trestného činu; blíže viz např. Novotný, O., Dolenský, A., Jelínek, J., Vanduchová, M.: Trestní právo hmotné – I. Obecná část. ASPI Publishing, Praha 2003, str. 90.

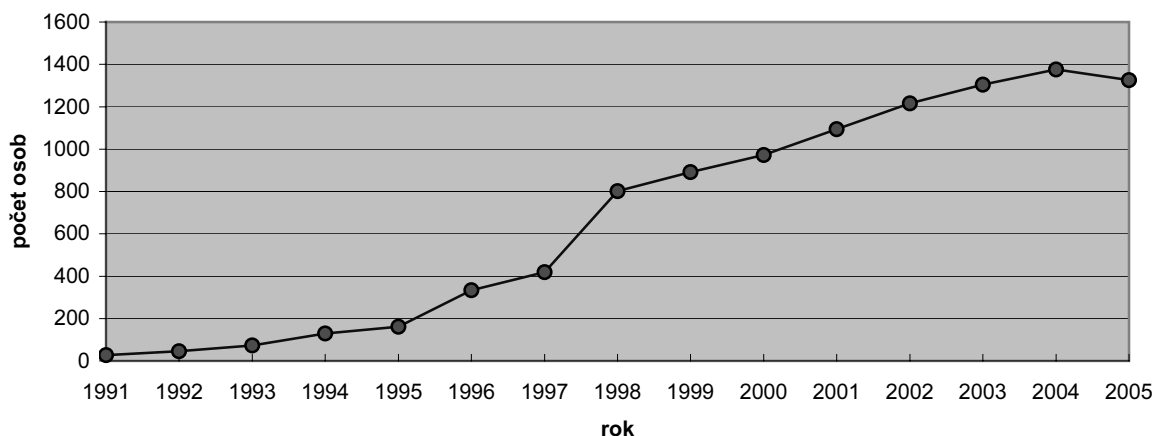
⁹⁷ Viz např. vyjádření bývalého policejního prezidenta genpor. JUDr. J. Koláře v článku Statistika (Policista, č. 2/2003, rubrika Slovo policejního prezidenta, <http://www.mvcr.cz/casopisy/policista/2003/02/spp203.html>).

(roky 1999 - 2005). Jako obžalované jsou vykazovány osoby, na které byla v daném roce podána obžaloba dle § 176 tr.ř., a jako odsouzené ty, jejichž odsuzující rozsudek nabyl v daném roce právní moci.

Z toho vyplývá, že lze hodnotit pouze časové řady jednotlivých sledovaných ukazatelů, nikoliv vzájemný vztah jednotlivých ukazatelů v témže roce (např. poměr stíhaných, obžalovaných a odsouzených osob v roce 1996). Důvodem je fakt, že každá z těchto kategorií se vztahuje právě jen k danému roku, takže kupříkladu zdaleka ne o všech osobách, na které byla v určitém roce podána obžaloba, bylo v témže roce soudem také pravomocně rozhodnuto. I s tímto vědomím je však překvapující rozdíl v údajích Ministerstva spravedlnosti ČR, týkajících se počtu obžalovaných osob a počtu osob, o kterých bylo pravomocně rozhodnuto (tedy nejen počet odsouzených osob, ale i těch, jež byly obžaloby zproštěny, jejichž stíhání bylo zastaveno atd.). Počty obžalovaných osob (nejen v případech drogové kriminality) vykázaných státním zastupitelstvím jsou ve všech sledovaných letech významně vyšší než počty obžalovaných, jejichž trestní stíhání v daném roce podle údajů soudu pravomocně skončilo. Přes výše popsanou skutečnost, že o podaných obžalobách bývá často rozhodnuto až v následujících letech, je tento jev zarážející. Částečným vysvětlením by mohla být praxe, kdy do počtu obžalovaných osob jsou zahrnovány i případy, kdy soud vrátí věc státnímu zástupci k došetření a obviněný je následně v dalším roce obžalován znovu, tedy případy kdy bylo na tutéž osobu v téže věci (nikoliv však v tomtéž roce) podáno více obžalob. Taková osoba se objeví mezi obžalovanými v každém roce, v němž na ni byla podána obžaloba, ačkoliv se jedná stále o tutéž věc, zatímco ve statistice soudní se objeví v téže věci pouze jednou - v roce, kdy rozsudek nabyl právní moci.

Je třeba pamatovat i na skutečnost, že drogové trestné činy bývají často páčány ve vzájemném souběhu. Z výše uvedených způsobů evidence drogové kriminality v policejních a justičních statistikách vyplývá, že v případě vícečinného souběhu drogových trestných činů téhož pachatele se v policejní statistice objeví zvláště každý ze sbíhajících se činů, zatímco ve statistice justiční bude pachatel stíhaný, obžalovaný a odsouzený za více drogových trestných činů spáchaných ve vícečinném souběhu evidován pouze jednou, a to u nejzávažnějšího ze sbíhajících se trestných činů. Případy souběhu jednočinného (v obou statistikách) i vícečinného (v justiční statistice) pak ovlivňují vykazované údaje u „méně závažných“ sbíhajících se trestných činů, neboť v uvedených případech se registrovaný případ či stíhaný, obžalovaný resp. odsouzený pachatel objeví pouze u nejzávažnějšího sbíhajícího se trestného činu (zpravidla trestný čin dle § 187 tr.z. na úkor ostatních drogových deliktů).

Graf 1: Počty osob pravomocně odsouzených za drogové trestné činy (§ 187, § 187a, § 188, § 188a tr.z.) v letech 1991 – 2005

Graf 1 ukazuje vývoj počtu osob, pravomocně odsouzených v ČR za drogové trestné činy, v letech 1991 – 2005. Pouze v tomto případě jsme použili souhrnný údaj pro všechny drogové trestné činy, neboť tento graf slouží pro ilustraci podílu populace, sankcionovaného v souvislosti s drogovou kriminalitou. Dále se již budeme věnovat jednotlivým drogovým trestným činům zvlášť. Pracujeme přitom s absolutními čísly, nikoliv s jinak obvyklými indexy přepočítanými na určitý počet obyvatel, neboť rozdíl počtu obyvatel v jednotlivých letech sledovaného období podle údajů Českého statistického úřadu nepřesáhl 1,5 %.⁹⁸ Dalším důvodem je skutečnost, že ve sledovaném období tvořily mezi osobami, odsouzenými v ČR za drogové trestné činy vždy určitý, nikoliv nepodstatný podíl (od roku 1995 cca 5 – 10 %) osoby s jinou než českou státní příslušností. ČSÚ do svých statistik o počtu obyvatel však zahrnuje pouze tzv. trvale či dlouhodobě usazené cizince, tedy osoby bez státní příslušnosti ČR, které mají povolení k pobytu, vízum nad 90 dnů, nebo požívají azylu v ČR.

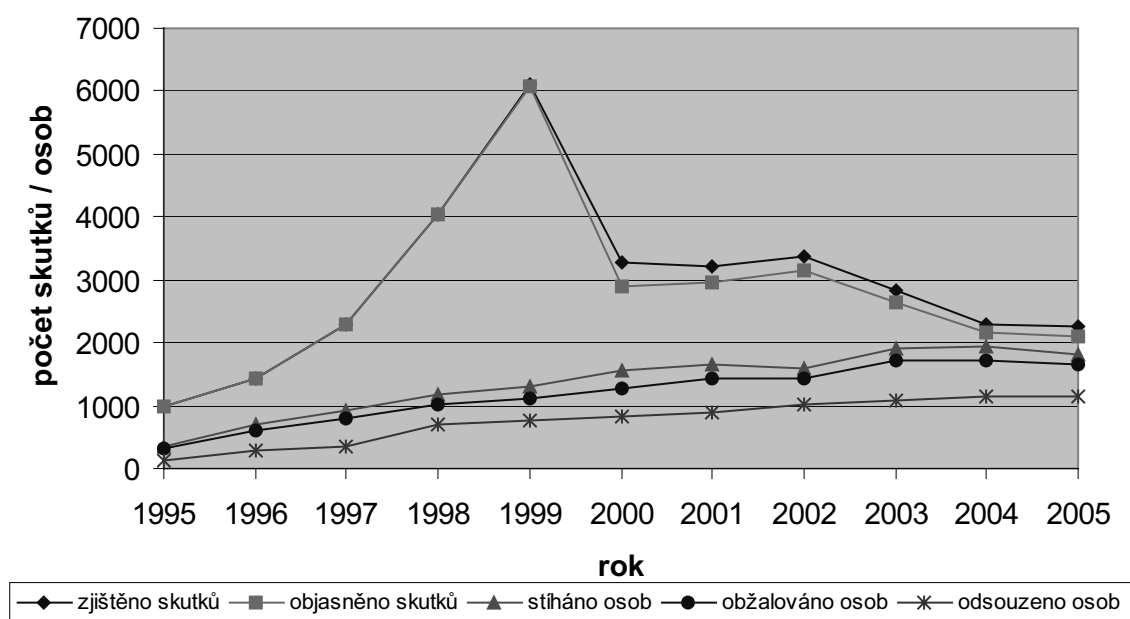
V souvislosti s Grafem č. 1 lze uvést, že index počtu osob pravomocně odsouzených za drogovou trestnou činnost na 100 000 obyvatel se zvýšil z hodnoty 0,3 v r. 1991 na hodnotu 13 v r. 2005 (vrcholem byl zatím rok 2004 s hodnotou 13,5). Přitom za přelomová léta ve smyslu zvyšování podílu odsouzených lze označit roky 1996 a 1998.

⁹⁸ Viz <http://www.czso.cz>

Nedovolená výroba a držení omamných a psychotropních látek a jedů - § 187 tr.z.:

Graf 2: Počty zjištěných a objasněných případů trestného činu dle § 187 tr.z. a počty osob za tento trestný čin stíhaných, obžalovaných a odsouzených v letech 1995 – 2005

Obecně lze konstatovat, že objasňenost drogové kriminality podle policejních statistik je pravidelně velmi vysoká (nad 90 %). Je ovšem pravdou, že sama policie přiznává vysokou latenci těchto deliktů, která vyplývá z jejich povahy, z faktu, že zde zpravidla neexistuje osoba, která by se subjektivně cítila jako oběť trestného činu, že se často stírají rozdíly mezi těmito „oběťmi“ a pachateli, kteří náleží ke stejné svěbytné subkultuře. Jediný opravdu významný propad objasňenosti - cca o 10 % - byl mezi všemi drogovými delikty zaznamenán právě u trestného činu dle § 187 tr.z. (který je tradičně nejfrekventovanějším drogovým trestným činem), a to v roce 2000. V tomtéž roce u něj po předchozím strmém nárůstu (meziročně až o 76 % mezi lety 1997 a 1998) došlo k prudkému propadu v počtu zjištěných deliktů (Graf 2). Jak již bylo výše naznačeno, lze tento nebývalý propad (o 46 %) přičíst především změně metodiky vykazování pokračujících drogových trestných činů. Po následné stagnaci pak od roku 2003 začal počet zjištěných trestných činů dle § 187 tr.z. opět klesat (mezi lety 2002 a 2005 o téměř 33 %).

Pokles zjištěných trestných činů dle § 187 tr.z. v roce 2000 a po roce 2002 se v následujících letech nepromítl do počtu osob za tyto trestné činy stíhaných, obžalovaných a odsouzených. Jejich počty po celé sledované období vcelku pravidelně narůstaly, přičemž zejména vývoj počtu odsouzených osob měl od roku 1998 téměř lineární průběh. Počty stíhaných a obžalovaných osob významněji vzrostly mezi lety 2002 a 2003 (opačný trend než u zjištěné kriminality). V posledním sledovaném roce počty stíhaných, obžalovaných i odsouzených osob poněkud poklesly. Vzhledem ke skutečně mírnému tempu tohoto poklesu (o 6 %, 4 %, resp. 1 %) však lze hovořit spíše o stagnaci.

Tabulka 1: Tresty uložené za trestný čin dle § 187 tr.z. v letech 1995 - 2005

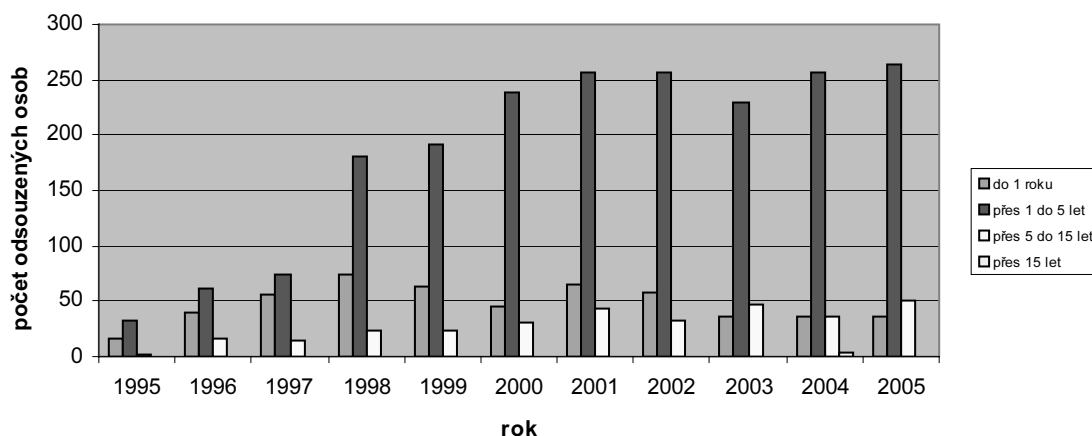
rok	odsouzeno osob celkem	NEPO	PO	peněžitý trest	obecně prospěšné práce	jiný trest	upuštěno od potrestání
1995	138	50	81	4	-	0	3
1996	283	116	149	7	-*	5	6
1997	357	145	192	9	6	2	3
1998	702	279	358	17	15	1	32
1999	765	279	432	4	23	0	27
2000	819	315	441	1	34	2	26
2001	905	365	474	3	41	5	17
2002	1007	347	540	3	77	6	34
2003	1077	313	631	1	93	8	31
2004	1146	331	586	1	90	5 (78)**	55
2005	1135	351	575	4	84	0 (64)**	60

*- v roce 1996 nebyl trest obecně prospěšných prací samostatně vykazován, pokud byl uložen, je obsažen ve skupině „jiný trest“

** - od roku 2004 v závorce uveden počet uložených trestních opatření dle zák. č. 218/2003 Sb.

Mezi tresty uloženými za trestný čin dle § 187 tr.z. trvale převládá podmíněný trest odnětí svobody, představující více než polovinu všech odsuzujících rozsudků (viz Tabulku 1). Po několika letech poklesu podílu nepodmíněných trestů odnětí svobody nastal v roce 2000 obrat a v roce 2001 již podíl těchto trestů na všech odsouzeních dosahoval téměř výše podílu z roku 1996 (41% - 40,3%). Do roku 2004 však tento podíl znovu poklesl na nejnižší úroveň za celé sledované období (28,9 %) a i v roce 2005 zůstal mírně nad 30 %. Podíl ostatních trestů se teprve v roce 2001 dostal nad hranici 5 % a stoupal k 10 %, zejména zásluhou rostoucího počtu ukládaných trestů obecně prospěšných prací. Od roku 2004 je samostatně vykazován počet mladistvých, jimž bylo soudem pro mládež uloženo trestní opatření podle zákona č. 218/2003 Sb., ovšem bez rozlišení druhu trestního opatření, což podíl ostatních trestů ovlivňuje.

Graf 3: Délka nepodmíněných trestů odnětí svobody uložených za trestný čin dle § 187 tr.z. v letech 1995 – 2005

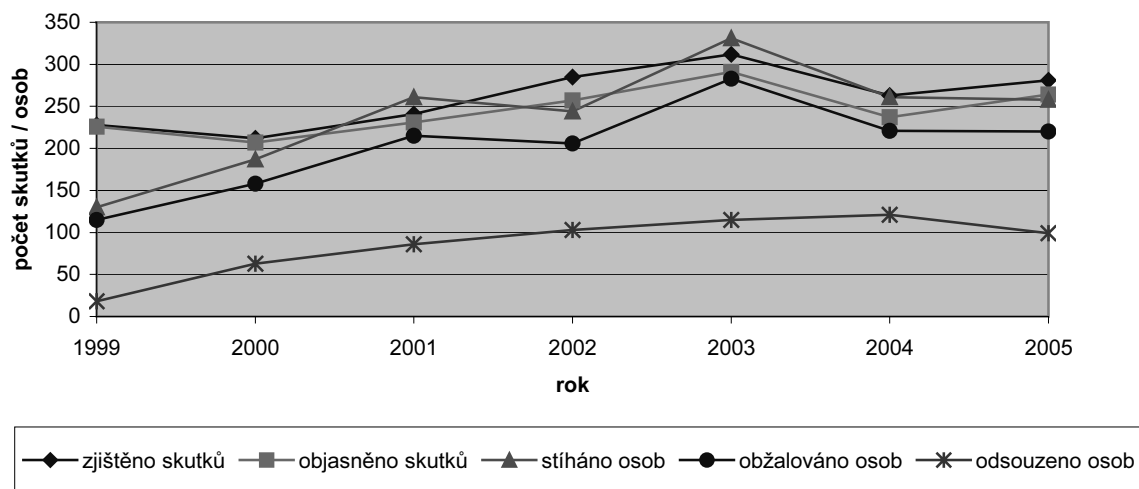

Na složení uložených trestů odnětí svobody podle jejich výše se odrazil fakt, že s účinností od 1. 7. 1998 došlo k úpravě trestních sazeb, a to v základní skutkové podstatě zvýšením na jeden rok až pět let, takže uložení trestu odnětí svobody do jednoho roku bylo nadále možné jen u mladistvých (do nabytí účinnosti zákona č. 218/2003 Sb.) či za využití institutu mimořádného snížení trestu odnětí svobody dle § 40 či § 32 trestního zákona. Určitou roli mohla sehrát i praxe, kdy některé nejméně závažné skutky byly od roku 1999 kvalifikovány podle § 187a tr.z. Trvale nejvíce ukládanými nepodmíněnými tresty odnětí svobody, jak ukazuje Graf 3, jsou tresty v rozmezí přes jeden rok do pěti let, přičemž jejich podíl se v roce 2004 vyšplhal nad 77 %. Od roku 1999 roste podíl trestů v rozmezí přes pět do patnácti let, jehož výše v roce 2001 překonala 10 % a od r. 2003 se drží kolem 15 % (výjimečný trest v délce přes 15 let byl uložen pouze ve třech případech v roce 2004). Důvodem může být jak úspěšnost orgánů činných v trestním řízení při odhalování a stíhání příslušníků vyšších struktur drogové kriminality, tak i změna v přístupu soudů k trestání pachatelů závažnějších forem drogové trestné činnosti.

Pro úplnost lze uvést, že ochranné léčení protitoxikomanické je v trestním řízení soudy ukládáno poměrně nízkému počtu osob. U trestného činu dle § 187 tr.z. se počet jeho pachatelů (příp. pro nepřičetnost trestně neodpovědných pachatelů činu, který má jinak znaky uvedeného trestného činu), jimž soudy uložily ochranné léčení, ve sledovaném období pohyboval převážně mezi 40 a 50 osobami (nejvýše 60 v r. 1996), u ostatních trestných činů počet osob, jimž bylo ochranné léčení uloženo, nepřesáhl 6.

Nedovolená výroba a držení omamných a psychotropních látek a jedů - § 187a tr.z.:

Graf 4: Počty zjištěných a objasněných případů trestného činu dle § 187a tr.z. a počty osob za tento trestný čin stíhaných, obžalovaných a odsouzených v letech 1999 - 2005

Počty zjištěných a objasněných trestných činů podle § 187a tr.z. od zavedení tohoto ustanovení do trestního zákona po většinu času mírně stoupaly, vrcholu dosáhly v roce 2003 a po propadu v roce 2004 se v roce 2005 pohybovaly mírně pod úrovní z roku 2002 (Graf 4). Výraznější nárůst (meziročně cca 40 %) se v prvních třech letech účinnosti zákona č. 112/1998 Sb. projevil u počtů stíhaných a obžalovaných osob. Po stagnaci v r. 2002 pak v následujícím roce nárůst v podobné míře pokračoval, zatímco v r. 2004 došlo k citelnému poklesu na úroveň, na které se tyto indikátory držely i v roce 2005. S určitým časovým posunem tedy jejich vývoj kopíruje trend v počtu zjištěných trestných činů.

Počty odsouzených osob po celé sledované období rostly, přičemž po strmém nárůstu mezi prvními dvěma lety (způsobeném hlavně tím, že v prvním roce účinnosti zákona č. 112/1998 Sb. nebyly ukončeny zdaleka všechny případy, které se vyskytly v policejní evidenci) se jeho tempo zpomalilo na velmi mírné a v posledním sledovaném roce došlo k poklesu. Na uvedeném vývoji se zatím příliš neprojevují účinky zavedení zkráceného přípravného řízení a zjednodušeného řízení před soudem, neboť tyto instituty nejsou zatím v řízení o trestném činu dle § 187a tr.z. ve větší míře využívány (v r. 2003 bylo na potrestání navrženo 6 osob, v r. 2004 osoby 4 a v r. 2005 osoba 1). Absolutní počty stíhaných a odsouzených osob nejsou nijak závratné a v tomto směru se zřejmě nenaplnily obavy odpůrců zavedení § 187a do trestního zákona. Je však otázkou, zda tomu tak je v důsledku citlivého postupu orgánů činných v trestním řízení při kvalifikaci jednotlivých případů, nebo se jedná pouze o výsledek vysoké latence daného druhu kriminality.

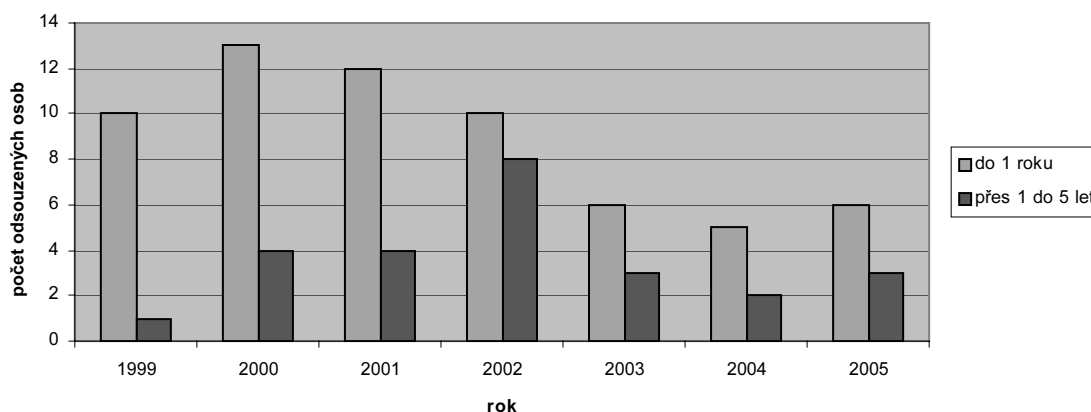
Tabulka 2: Tresty uložené za trestný čin dle § 187a tr.z. v letech 1999 – 2005

rok	odsouzeno osob celkem	NEPO	PO	peněžitý trest	obecně prospěšné práce	jiný trest	upuštěno od potrestání
1999	18	11	3	1	2	1	0
2000	63	17	30	2	6	4	4
2001	86	16	45	2	18	0	5
2002	103	18	60	3	17	2	3
2003	115	9	73	7	20	2	4
2004	121	7	77	5	22	1 (4)**	5
2005	99	9	53	5	27	1 (0)**	4

** - od roku 2004 v závorce uveden počet uložených trestních opatření dle zák. č. 218/2003 Sb.

Ke zřejmě pochopitelnému vývoji dochází ve skladbě ukládaných trestů, kdy se výrazně snížil podíl nepodmíněných trestů odnětí svobody na všech případech odsouzení obžalovaného (61,1 % v r. 1999, 5,8 % v r. 2004, 9 % v r. 2005), a to zejména ve prospěch trestů podmíněných, které v roce 2004 představovaly již více než 60 % všech případů odsuzujících rozsudků. Rovněž podíl trestu obecně prospěšných prací se za sledované roky zvýšil na cca 27 % (viz Tabulku 2).

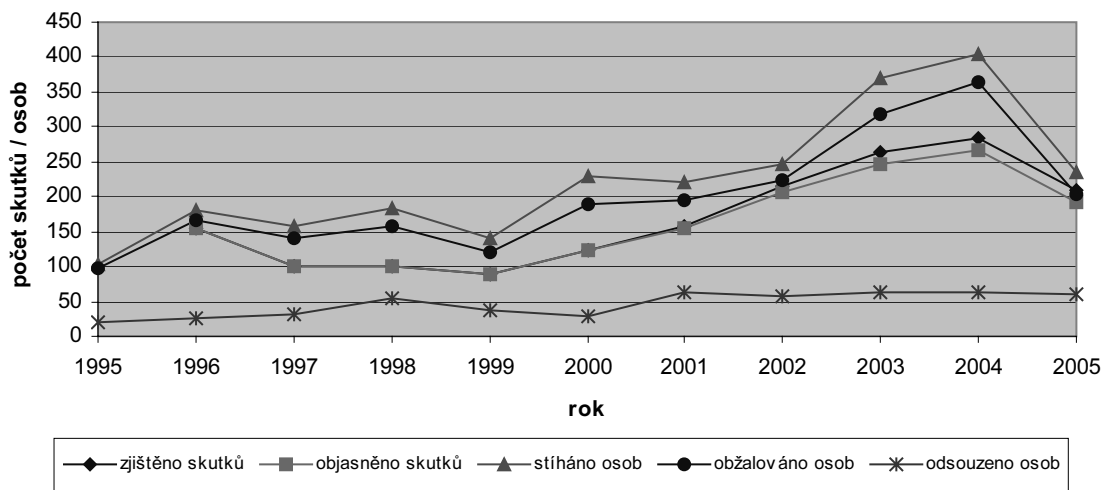
Graf 5: Délka nepodmíněných trestů odnětí svobody uložených za trestný čin dle § 187 a tr.z. v letech 1999 – 2005

Výše ukládaných nepodmíněných trestů odnětí svobody odpovídá trestním sazbám za uvedený trestný čin, které v základní skutkové podstatě činí až dva roky a ve skutkové podstatě kvalifikované jeden rok až pět let. Většina uložených nepodmíněných trestů tak, jak ukazuje Graf 5, nepřesahuje jeden rok.

Nedovolená výroba a držení omamných a psychotropních látek a jedů - § 188 tr.z.:

Graf 6: Počty zjištěných a objasněných případů trestného činu dle § 188 tr.z. a počty osob za tento trestný čin stíhaných, obžalovaných a odsouzených v letech 1995 - 2005

Jak ukazuje Graf 6, vývoj počtu zjištěných a objasněných trestných činů dle § 188 tr.z. prošel podle policejních statistik ve sledovaném období propadem, vrcholícím v r. 1999, a opětovným nárůstem, přerušným až v roce 2005. V údajích o počtech stíhaných a obžalovaných osob stojí za zmínku přibližně šedesátiprocentní nárůst mezi roky 1999 a 2000, který se poté projevil i ve více než stoprocentním nárůstu počtu osob odsouzených v následujícím roce. Mezi lety 2001 až 2004 se počty stíhaných a obžalovaných osob zvýšily o více než 80 %, aby se následně v posledním sledovaném roce prudce snížily o více než 40 %. Naproti tomu počet odsouzených osob od r. 2001 spíše stagnuje.

Tabulka 3: Tresty uložené za trestný čin dle § 188 tr.z. v letech 1995 – 2005

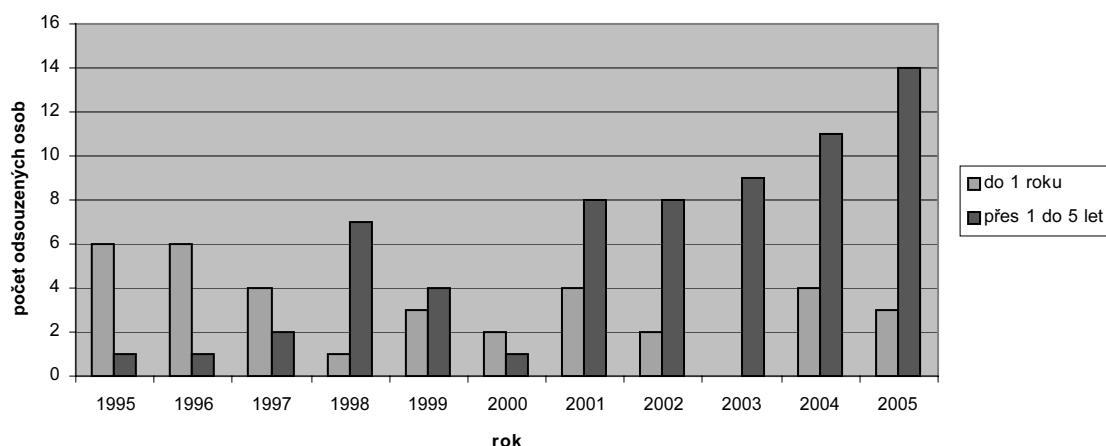
rok	odsouzeno osob celkem	NEPO	PO	peněžitý trest	obecně prospěšné práce	jiný trest	upuštěno od potrestání
1995	20	7	12	1	-	0	0
1996	27	7	16	2	-*	0	2
1997	32	6	23	1	0	0	2
1998	55	8	41	1	3	0	2
1999	38	7	26	1	2	1	1
2000	29	3	22	0	4	0	0
2001	62	13	40	4	4	0	1
2002	58	10	34	1	12	0	1
2003	63	9	41	1	10	1	1
2004	64	15	36	1	8	1 (1)**	2
2005	60	17	28	0	12	0 (1)**	2

*- v roce 1996 nebyl trest obecně prospěšných prací samostatně vykazován, pokud byl uložen, je obsažen ve skupině „jiný trest“

** - od roku 2004 v závorce uveden počet uložených trestních opatření dle zák. č. 218/2003 Sb.

Skladba uložených trestů byla, jak je vidno z Tabulky 3, po sledované období poměrně stálá. Charakterizuje ji převaha podmíněných trestů odnětí svobody a opětovný nárůst podílu trestů nepodmíněných v posledních letech. Podíl ostatních trestů na všech odsuzujících rozsudcích se od r. 1999 drží nad deseti procenty a v r. 2002 překonal dvacetiprocentní hranici.

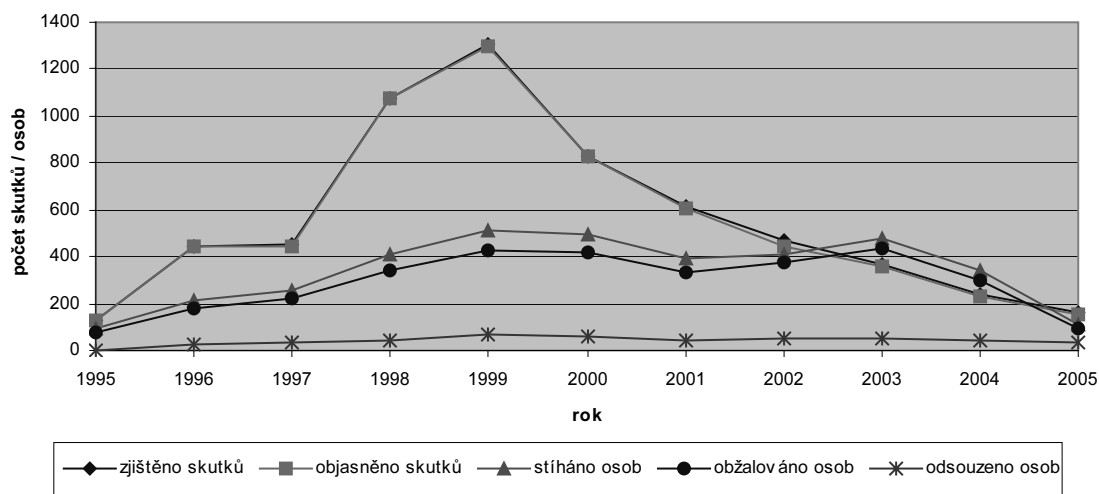
Graf 7: Délka nepodmíněných trestů odnětí svobody uložených za trestný čin dle § 188 tr.z. v letech 1995 – 2005

Ohledně výše ukládaných nepodmíněných trestů odnětí svobody (Graf 7) je třeba jen zopakovat vliv novely č. 112/1998 Sb., zpřísnující od 1. července 1998 trestní sazbu v prvním odstavci § 188 tr.z. na jeden rok až pět let, čímž omezila možnost ukládání trestů odnětí svobody do jednoho roku a přesunula tak většinu trestů do kategorie přes jeden rok do pěti let.

Šíření toxikomanie – 188a tr.z.:

Graf 8: Počty zjištěných a objasněných případů trestného činu dle § 188a tr.z. a počty osob za tento trestný čin stíhaných, obžalovaných a odsouzených v letech 1995 - 2005

Počty zjištěných a objasněných trestných činů dle § 188a tr.z. ve sledovaném období rostly až do roku 1999 a od té doby stále klesají, přičemž k výraznému meziročnímu nárůstu došlo v letech 1996 a 1998 (o více než 230 %, resp. 130 % vyšší počet oproti předchozímu roku), zatímco naopak meziroční pokles v letech 2000, 2004 a 2005 přesahoval 30 % (cca 38 %, 35 %, resp. 34 % oproti předchozímu roku). Počet zjištěných trestných činů se tak téměř vrátil na úroveň z r. 1995 (Graf 8). Rovněž ve statistikách Ministerstva spravedlnosti ČR jsou roky 1996 a 1998 lety významného meziročního nárůstu počtu osob stíhaných, obžalovaných a odsouzených (u počtu osob odsouzených to platí i pro rok 1999). K již ne tak výraznému nárůstu došlo ještě v letech 2002 a 2003, poslední dva roky jsou již ve znamení zdatelného poklesu, a to zejména v roce 2005.

Tabulka 4: Tresty uložené za trestný čin dle § 188a tr.z. v letech 1995 – 2005

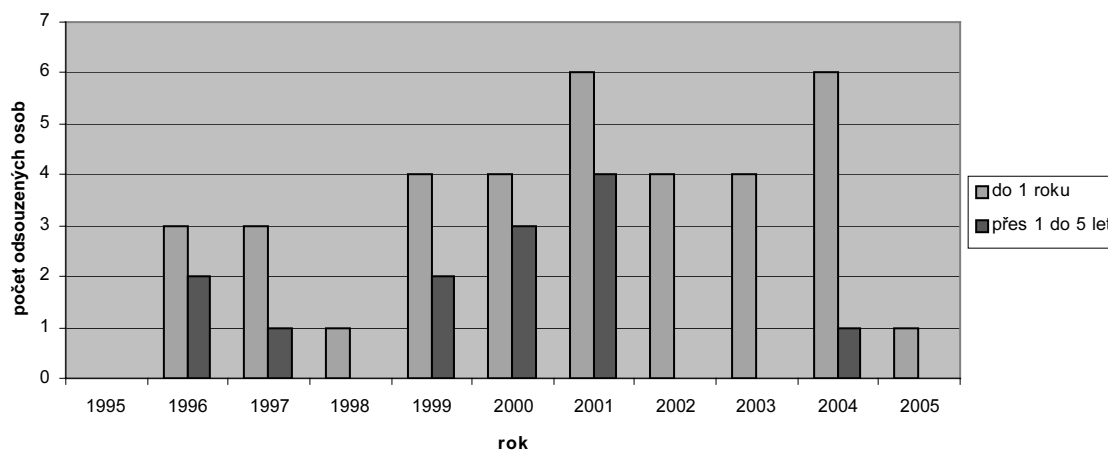
rok	odsouzeno osob celkem	NEPO	PO	peněžitý trest	obecně prospěšné práce	jiný trest	upuštěno od potrestání
1995	4	0	4	0	-	0	0
1996	24	5	17	0	-*	2	0
1997	30	4	20	1	0	0	5
1998	45	1	35	1	1	0	7
1999	70	6	46	0	6	0	12
2000	61	7	43	2	5	0	4
2001	41	10	23	1	5	0	2
2002	48	4	31	0	7	0	6
2003	49	4	33	0	8	0	4
2004	45	7	19	0	11	0 (5)**	3
2005	32	1	14	0	1	0 (12)**	4

*- v roce 1996 nebyl trest obecně prospěšných prací samostatně vykazován, pokud byl uložen, je obsažen ve skupině „jiný trest“

** - od roku 2004 v závorce uveden počet uložených trestních opatření dle zák. č. 218/2003 Sb.

Jak ukazuje Tabulka 4, ohledně skladby ukládaných trestů je vývoj obdobný jako u trestného činu dle § 188 tr.z. - tedy trvalá převaha podmíněného odsouzení, ovšem s narůstajícím podílem jiných trestů nespojených s odnětím svobody. Vzhledem k poměrně nízkému celkovému počtu osob odsouzených za tento trestný čin je uvedený přehled od roku 2004 citelně zkreslován skupinou případů, kdy bylo uloženo trestní opatření podle zákona č. 218/2003 Sb., aniž by byl vykazován druh uloženého trestního opatření.

Graf 9: Délka nepodmíněných trestů odnětí svobody uložených za trestný čin dle § 188a tr.z. v letech 1995 – 2005

Délka ukládaných nepodmíněných trestů odnětí svobody se odvíjí od trestní sazby, jejíž horní hranice byla u základní skutkové podstaty zvýšena od 1. 7. 1998 z jednoho na tři roky a u skutkové podstaty kvalifikované ze tří na pět let, takže stále je většina trestů ukládána v délce do jednoho roku (viz Graf 9). Přes obavy, které část veřejnosti projevovala v souvislosti s rozšířením okruhu okolností podmiňujících použití vyšší trestní sazby o šíření toxikomanie tiskem, filmem, rozhlasem, televizí, veřejně přístupnou počítačovou sítí nebo jiným obdobně účinným způsobem (od 1. 7. 2002 zavedl zákon č. 134/2002 Sb.), se podíl nepodmíněných trestů odnětí svobody nad jeden rok počínaje rokem 2002 naopak zcela minimalizoval.

Výskyt okolností podmiňujících použití vyšší trestní sazby

Výše uvedený rozbor statistických údajů v členění podle jednotlivých drogových trestných činů (tj. ve čtyřech kategoriích - § 187, § 187a, § 188 a 188a tr.z.) poskytuje základní přehled o stavu a vývoji registrované drogové kriminality, neumožňuje však rozlišovat často velmi rozdílné konkrétní formy jednání, které mohou skutkové podstaty jednotlivých drogových trestných činů naplňovat. Kupříkladu trestný čin nedovolené výroby a držení omamných a psychotropních látek a jedů podle § 187 tr.z. může formálně spočívat jak v bezúplatném poskytnutí cigarety marihuany mezi dvěma osobami, tak i v organizaci rozsáhlého obchodu s OPL v rámci mezinárodní organizované skupiny.

Pro podrobnější pohled na charakter registrované drogové kriminality podle typové závažnosti jednání, naplňujících skutkové podstaty jednotlivých trestných činů, lze využít zvláštní statistické sestavy Policejního prezidia ČR (Sestava 22; Celková kriminalita – členění podle paragrafů tr.z.). V této sestavě jsou jednotlivé policií evidované trestné činy členěny podle jejich přesné právní kvalifikace, tedy s uvedením příslušného paragrafu, odstavce, příp. písmene. To umožňuje sledovat počty různých typů jednání, naplňujících skutkové podstaty

drogových trestných činů, alespoň podle jednotlivých okolností podmiňujících použití vyšší trestní sazby (i když dalším omezením je skutečnost, že jednotlivé kvalifikované skutkové podstaty drogových trestných činů někdy zahrnují alternativně více okolností podmiňujících použití vyšší trestní sazby). Vzhledem ke způsobu, jakým jsou trestné činy, za něž jsou jednotliví pachatelé stíháni, obžalováni a odsouzeni, vykazovány státními zastupitelstvími a soudy ve statistických listech trestních (rovněž právní kvalifikace s uvedením paragrafu, odstavce a písmene), by patrně podobné sestavy mohly být zpracovávány též v rámci justičních statistik.

Pro účely této studie jsme uvedeným způsobem členěnou policejní statistickou sestavu měli k dispozici za roky 2001, 2002, 2003 a 2005. Vcelku pochopitelné je, že největší podíl mají mezi policií registrovanými drogovými trestnými činy jednání uvedená v základních skutkových podstatách, tj. bez okolností podmiňujících použití vyšší trestní sazby, příp. taková jednání, u nichž se sice podobná okolnost vyskytuje, ovšem podle § 88 odst. 1 tr.z. se k ní nepřihlíží, neboť pro svou závažnost podstatně nezvyšuje stupeň nebezpečnosti trestného činu pro společnost. U trestného činu nedovolené výroby a držení omamných a psychotropních látek a jedů dle § 187 tr.z. se jejich podíl v uvedených letech pohyboval mezi 43 % (2002) a 57 % (2005), u trestného činu dle § 187a tr.z. se zvýšil z 83 % v r. 2001 na 89 % v r. 2005, a u trestného činu dle § 188 tr.z. vzrostl z 92 % v r. 2001 až na 98 % v r. 2005. U tohoto trestného činu jsou obě okolnosti podmiňující použití vyšší trestní sazby (spáchání trestného činu ve větším rozsahu, resp. vůči osobě mladší osmnácti let) přibližně stejně zastoupeny, aniž by ovšem kterákoliv z nich překročila znatelně v některém ze sledovaných let pětiprocentní podíl.

U trestného činu šíření toxikomanie podle § 188a tr.z. byl poměr počtu jednání uvedeného v základní skutkové podstatě a jednání spočívajícího ve spáchání daného trestného činu vůči osobě mladší osmnácti let přibližně vyrovnaný s tím, že se v průběhu sledovaného období otočil ve prospěch základní skutkové podstaty (z poměru 42 % ku 58 % v r. 2001 na poměr 58 % ku 42 % v r. 2005). Z tohoto pohledu je zajímavé, že ve sledovaných letech nebyl policií evidován žádný trestný čin dle § 188a odst. 1, 2 písm. b) tr.z., tj. šíření toxikomanie tiskem, filmem, rozhlasem, televizí, veřejně přístupnou počítačovou sítí nebo jiným obdobně účinným způsobem. Potvrzuje to nedůvodnost již výše zmíněných obav části veřejnosti z ohrožení svobody slova v důsledku rozšíření okruhu okolností podmiňujících použití vyšší trestní sazby u tohoto trestného činu o uvedenou okolnost, k němuž došlo s účinností od 1. 7. 2002 zákonem č. 134/2002 Sb.

Podstatně členitější jsou skutkové podstaty trestného činu nedovolené výroby a držení omamných a psychotropních látek a jedů podle § 187 tr.z. (viz Tabulku 5). Zaměříme-li se na výskyt jednotlivých okolností podmiňujících použití vyšší trestní sazby, jednoznačně převládá členství pachatele v organizované skupině, resp. spáchání činu ve větším rozsahu (§ 187 odst. 1, 2 písm. a) tr.z.), jež se ve sledovaných letech vyskytovalo ve 20 % - 30 % zjištěných případů (nejméně 20 % v r. 2005, nejvíce 31,5 % v r. 2002), a také spáchání činu vůči osobě mladší osmnácti let (§ 187 odst. 1, 2 písm. b) tr.z.), jež na zjištěných případech tvořilo obdobný podíl (21 % v r. 2005, 28,5 % v r. 2001). Z ostatních okolností podmiňujících použití vyšší trestní sazby mělo významnější relevanci jen spáchání činu vůči osobě mladší patnácti let (§ 187 odst. 1, 3 písm. b) tr.z.) s podílem mezi 6,5 % a 9 %.

Tabulka 5: Výskyt okolností podmiňujících použití vyšší trestní sazby u zjištěných případů trestného činu dle § 187 tr.z. v letech 2001, 2002, 2003 a 2005

Okolnost	2001		2002		2003		2005	
	P	%	P	%	P	%	P	%
1	694	21,70	1057	31,47	673	23,88	459	20,24
2	910	28,46	719	21,40	717	25,44	474	20,91
3	16	0,50	154	4,5	15	0,53	2	0,09
4	293	9,16	266	7,92	184	6,53	152	6,70
5	2	0,06	1	0,03	1	0,04	0	0
6	20	0,63	2	0,06	1	0,04	6	0,26
7	8	0,25	3	0,09	1	0,04	1	0,04
8	18	0,56	62	1,85	31	1,10	27	1,19

Okolnosti podmiňující použití vyšší trestní sazby:

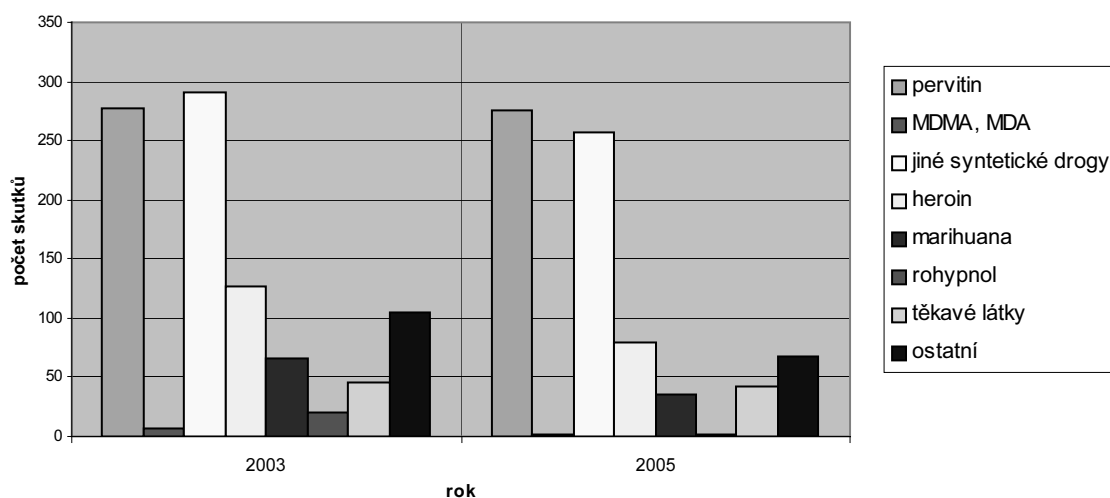
- 1 – pachatel členem organizované skupiny, nebo spáchání činu ve větším rozsahu (§ 187 odst. 1, 2 písm. a));
- 2 – spáchání činu vůči osobě mladší než osmnáct let (§ 187 odst. 1, 2 písm. b));
- 3 – získání značného prospěchu (§ 187 odst. 1, 3 písm. a));
- 4 – spáchání činu vůči osobě mladší patnácti let (§ 187 odst. 1, 3 písm. b));
- 5 – způsobení těžké újmy na zdraví (§ 187 odst. 1, 3 písm. c));
- 6 - způsobení těžké újmy na zdraví více osob nebo smrti (§ 187 odst. 1, 4 písm. a));
- 7 – získání prospěchu velkého rozsahu (§ 187 odst. 1, 4 písm. b));
- 8 – spáchání činu ve spojení s organizovanou skupinou působící ve více státech (§ 187 odst. 1, 4 písm. c));

V jednotlivých případech se samozřejmě může vyskytovat kombinace dvou a více okolností podmiňujících použití vyšší trestní sazby. To je také důvod, proč výše uvedené procentní podíly výskytu jednotlivých okolností dohromady s podílem jednání uvedeného v základní skutkové podstatě § 187 tr.z. přesahují 100 %.

Pokud jde o podíl jednotlivých jednání na všech zjištěných trestných činech dle § 187 tr.z. podle jejich přesné právní kvalifikace, pak nejčastěji se vyskytovala opět jednání kvalifikovaná jako trestné činy dle § 187 odst. 1, 2 písm. a) tr.z., resp. § 187 odst. 1, 2 písm. b) tr.z., tj. činy uvedené v základní skutkové podstatě spáchané členem organizované skupiny či ve větším rozsahu (nejméně 12 % v r. 2001, nejvíce 23 % v r. 2002), anebo vůči osobě mladší osmnácti let (15 % v r. 2005, 19 % v r. 2001 a 2003). Relativně často se vyskytovalo i jednání kombinující obě tyto okolnosti podmiňující použití vyšší trestní sazby, tedy kvalifikované jako trestný čin dle § 187 odst. 1, 2 písm. a), b) tr.z. (2 % v r. 2002, 4 % v r. 2001 a 2005). Podobný výskyt měla ještě jednání kvalifikovaná jako trestné činy dle § 187 odst. 1, 2 písm. b), 3 písm. b) tr.z., tedy trestné činy uvedené v základní skutkové podstatě spáchané vůči osobě mladší osmnácti let i vůči osobě mladší patnácti let (2 % v letech 2002, 2003 a 2005, 4 % v r. 2001), a dle § 187 odst. 1, 3 písm. b) tr.z., tedy trestné činy uvedené v základní skutkové podstatě spáchané vůči osobě mladší patnácti let (4 % v r. 2003, 5 % v ostatních sledovaných letech).

Trestná činnost spáchaná pod vlivem OPL v letech 2003 a 2005:

Graf 10: Trestná činnost spáchaná pod vlivem některých drog a jiných návykových látek v letech 2003 a 2005

Pozn.: Jako „ostatní“ jsou uvedeny veškeré další policií vykazované návykové látky s výjimkou alkoholu. Nejsou zahrnuty případy kombinace více látek.

Závěrem rozboru statistických údajů přinášíme pro ilustraci pohled na počty trestných činů, spáchaných v ČR podle údajů Policejního prezidia ČR pod vlivem některých u nás užívaných drog a jiných návykových látek s výjimkou alkoholu (dle kategorizace Policie ČR), a to v letech 2003 a 2005.⁹⁹ Jedná se přitom o veškerou, tj. nejen drogovou kriminalitu. Z Grafu 10 vyplývá, že pachatelé trestné činnosti byli v obou letech nejčastěji pod vlivem pervitinu či jiných než v grafu jmenovitě uvedených syntetických drog, a s výrazným odstupem též heroinu. Nejvyšší hodnotou v roce 2003 bylo 290 trestných činů spáchaných pod vlivem jiných syntetických drog a v roce 2005 pak 275 trestných činů spáchaných pod vlivem pervitinu. Pro srovnání – pod vlivem alkoholu bylo v roce 2003 spácháno 10 143 trestných činů a v roce 2005 pak 11 020 trestných činů, druh látky ovlivňující pachatele se v uvedených letech nepodařilo zjistit v případě 2968, resp. 2535 trestných činů a ovlivnění návykovou látkou nebylo vůbec zjištěno v případě 130 034, resp. 127 570 trestných činů. Vzhledem ke značně omezeným možnostem zjišťování této okolnosti u pachatelů trestných činů je však třeba uvedené údaje pokládat skutečně jen za ilustrativní a hodnotit je velmi obezřetně.

IV.2.2. Vybrané vývojové aspekty z pohledu pracovníků NPC

Při realizaci výzkumu jsme oslovili dva zkušené pracovníky centrálního pracoviště Národní protidrogové centrály SKPV PČR se žádostí o zpracování dílčí studie o vývoji drogové kriminality na našem území po roce 1990, a to se zaměřením na změny v některých aspektech této trestné činnosti (tj. zejména pachatele drogové kriminality, příslušné druhy OPL, způsoby páchaní trestné činnosti, mezinárodní spolupráci v této oblasti). Naším cílem bylo získat pokud možno ucelený pohled osob, které jsou dlouhodobě z titulu své profese v rámci systému trestní justice drogové kriminalitě „nejblíže“. To nám mělo umožnit seznámit

⁹⁹ Policejní prezidium ČR: Statistická sestava 26 – skutky spáchané pod vlivem, za příslušný rok.

se s postřehy a souvislostmi, které lze při pohledu zvenčí odhalit jen stěží či vůbec ne. Výsledkem je dílčí studie, která svým rozsahem a šíří záběru místy přesahuje původní zadání.¹⁰⁰ Pro účely této kapitoly uvádíme podstatnou část studie, týkající se zejména aspektů, které jsme v rámci celého výzkumu nezpracovávali samostatně.

V této souvislosti je třeba upozornit, že následující část kapitoly IV.2.2. obsahuje výlučně poznatky a názory pracovníků NPC, kteří jsou autory zmíněné dílčí studie. Jejich text jsme proto ponechali z věcného a stylistického hlediska bez úprav a provedli jen několik formálních změn.

Typy pachatelů drogové trestné činnosti

Pokud hovoříme o pachatelích drogové kriminality, nevyhneme se jednomu velice příznačnému rysu tohoto druhu trestné činnosti, její latenci. Obdobně jako mnohé sexuální delikty nebo určité hospodářské trestné činy, nebývá drogová trestná činnost zpravidla oznamována. Pokud se o ní vedou úkony trestního řízení a jsou zjištěni její pachatelé, jde o trestnou činnost takzvaně vyhledanou, která byla zjištěna z iniciativy orgánů služby kriminální policie a vyšetřování většinou za využití metod operativní práce. Větší část drogové trestné činnosti zůstane skrytá čili latentní, tudíž trestněprávními prostředky nepostižená, a neprojeví se ani ve statistických údajích. Proto na pachatele drogové trestné činnosti existují dva pohledy: statistický a empirický. Statistický zachycuje jen ty pachatele, které se povedlo dopadnout a usvědčit. Empirický pohled vychází ze zkušeností policistů, kteří nabývají informace nejen z trestněprocesních úkonů, ale i z operativní práce. Operativní informace jistě nejsou tak spolehlivé jako statistická data. Nicméně alespoň částečně postihují to, co je ve skutečnosti exaktně nepostižitelné, ale velmi významné, a sice onu latenci drogové delikvence.

Soudobý obchod s drogami, zasahující naši zemi po roce 1989, má výrazně mezinárodní charakter a představuje typickou organizovanou trestnou činnost. Jde vlastně o odvětví podnikání, které by bez vysokého stupně organizovanosti nemohlo dost dobře fungovat. Pro tyto organizace je charakteristická především vysoká konspirativnost, obchodníci s drogami často svou činnost maskují pod legálními firmami a činnostmi. I nejnižší články distribuční sítě mají poměrně rozvinutý systém organizace s dodržováním konspirativních pravidel, která mají za úkol zabraňovat odhalení této trestné činnosti. Organizace, které tento druh nelegálního obchodu provádějí, se vyznačují rozdělením jednotlivých funkcí a druhů činností a mnohdy jistou hierarchičností. Ne vždy musí jít o přísně hierarchické organizace, jak jsme na ně zvyklí u klasických zločineckých organizací mafiánského typu. Ty jistě v obchodu s drogami svou roli sehrávají i nyní. Na druhou stranu se zejména v posledních několika letech objevují mnohem volnější struktury. V nich zpravidla spolupracují skupiny lidí, kteří se dobře znají, důvěřují si, a spojují se k provedení jednotlivých operací v nelegálním obchodu s drogami. K tomu nepotřebují ony klasické pyramidové struktury mafiánského typu. Postačí dohoda, systémy komunikace a sjednaný způsob rozdělení zisku. Na tomto principu dnes funguje nečekaně mnoho zločineckých skupin činných nejen v mezinárodním obchodu s drogami, ale i v obchodu s drogami na celostátní a místní úrovni.

---

¹⁰⁰ Borovička, A., Šejvl, J.: Vývoj drogové kriminality po roce 1989. Dílčí studie pro účely výzkumu IKSP „Možnosti trestní justice v protidrogové politice“, 35 stran, nepublikováno.

Podle postavení a role v obchodu s drogami se pachatelé liší svým místem ve struktuře zločineckých skupin. Rozlišíme především organizátory, investory a vykonavatele. Organizátoři často vůbec s drogou nepřijdou fyzicky do styku. Využívají jen svoje znalosti a známosti k tomu, aby řídili síť výkonných osob. Organizátoři se vyskytují na více úrovních, podle fáze a rozsahu obchodu s drogami. Existují organizátoři výroby, organizátoři přepravy, překládky a skladování drogy a organizátoři distribuce drogy. Z jiného pohledu existují organizátoři v mezinárodním rozsahu, celostátním rozsahu a místním rozsahu. Čím níže je v hierarchii organizátor postaven, tím je větší pravděpodobnost, že se do kontaktu s drogou dostane. Investoři jako zcela specifická skupina pachatelů jsou od drogy nejbližší a v podstatě do obchodu s drogami investují peníze jako do každého jiného podnikání. Rozdíl je v nelegálnosti těchto investic a v jejich vysoké ziskovosti oproti investicím legálním, zároveň představují nepochybně investice s vysokým stupněm rizika. Investoři obvykle uniknou postihu, jejich úloha bývá sice známa, ale velice obtížně se prokazuje.

Kategorie výkonných pachatelů je charakteristická tím, že právě oni manipulují s drogou samotnou. V zásadě se zde vyskytují výrobci, kurýři či dopravci, osoby s drogou jinak zacházející a distributoři, někdy též nazývaní dealeri.

S výrobcí se setkáváme u naší tradiční syntetické drogy, tedy u metamfetaminu, zvaného též pervitin. Bývají to zpravidla osoby s předchozí kriminální minulostí, které si získaly zkušenosti dlouhodobým praktikováním výroby této drogy v podmínkách malých laboratoří víceméně domácího typu. Jsou mezi nimi i osoby s chemickým vzděláním různého stupně, ale řada z těchto výrobců získala své „know-how“ čistě empiricky. Česká republika se stala typickou právě tím, že disponuje poměrně značným počtem zkušených výrobců metamfetaminu. Jejich „profesionální dráha“ bývá často i dlouholetá.¹⁰¹

Zcela specifická kategorie pachatelů souvisí s jednou poměrně často užívanou metodou pašování drog, a to impregnací. Roztok kokainu nebo heroinu se napustí do nějakého legálního zboží, nejčastěji do textilu, ale i do papíru, dřeva či jiného vhodného materiálu. Toto legální zboží impregnované drogou se převezme na místo určení. Tam je ho potřeba většinou rozdrtit, vyluhovat a z výluhu vyextrahovat opět čistou drogu. Za tímto účelem k nám zpravidla přijíždějí odborníci ze zahraničí, většinou z produkčních zemí. Extrakci drogy provedou zde, dostanou za ni zaplacené a zase odjedou. Velice typický je tento postup u pašování kokainu. Nejsou to tedy klasičtí výrobci, ale určité chemické zkušenosti mít musí. U nás není znalost metod extrakce příliš běžná.

Na počátku devadesátých let, když se na našem černém trhu začala objevovat jiná významná syntetická droga, MDMA čili extáze, vyskytly se ojedinělé pokusy vyrábět ji i na našem území. Dnes, pokud se jedná o MDMA, ale i o jiné stimulanty amfetaminového typu, představuje zásobovatele celé Evropy a rovněž i naší země zejména Nizozemsko.

Poslední léta přinesla i výrobce marihuany s vyšším obsahem účinné látky. Jde o hydroponické pěstitele konopí, kteří si vybavení a semena opatřují většinou v Nizozemsku,

---

¹⁰¹ V této souvislosti je dobré připomenout, že výrobci v zahraničí, například u heroinu v Afghánistánu a Pákistánu nebo u kokainu v latinskoamerických státech andské oblasti, bývají nezdělaná zcela negramotní, chemickým formálním vzděláním zcela nedotčení, chemické postupy se naučivší pouze v praxi. Výrobní postupy však mají pozoruhodně dobře uložené v paměti a vykonávají je zcela rutinně. Odhadem a s využitím zkušeností také váží chemikálie, sledují teploty a další potřebné hodnoty výrobního procesu. Výrobce drogy rozhodně tedy nemusí být chemikem ve smyslu formálního vzdělání.

kde jde o velice rozšířený druh výroby kanabisových drog. O této metodě pojednáme podrobněji dále.

Do kategorie osob jinak s drogou manipulujících řadíme ty, které nejsou přímo kurýry či přepravci, ale přesto s drogou provádějí určité operace. Někdy se pašování drogy děje bez kurýrů. Může jít o převoz větších množství drogy v běžném komerčním nákladu, buď přímo k nám letecky anebo lodí do některého evropského přístavu, a poté zpravidla kamionem do naší republiky. Nezřídka se stává, že řidiči kamionů, kteří fakticky jsou do přepravy drogy zapojeni, nejsou o podstatě nákladu informováni. Výhodný je tento postup zejména z hlediska utajení nákladu. Musí však existovat příjemce, který drogu zpravidla v nastrčené firmě převezme, a uloží ji do skladovacího prostoru, anebo předá dalšímu přepravci. Často to bývají osoby, a nebo majitelé firem, kteří mají určité finanční problémy a jsou ochotni přistoupit i na nelegální obchod s drogami. Jindy se k pašování drog využívá pošty nebo expresních balíkových služeb. Zde opět existuje adresát v ČR, který drogu převezme, a buď ji sám distribuuje, anebo ji předá dalšímu distributorovi. Tyto osoby, narozdíl od řidičů kamionů, musí být zpravidla o podstatě věci informovány, i když při dopadení se snaží uplatňovat obhajobu, že o droze v zásilce nevěděly.

Jinou manipulací bývá takzvané ředění drogy. Zejména heroin či kokain se přivážejí z produkčních zemí často ve velice koncentrované podobě. Pro distribuci na stupni nejbližším ke spotřebiteli je třeba obsah účinné látky v droze snížit. Jsou zde důvody bezpečnostní, protože vysoce čistá droga vede snadno k předávkování, a především důvody ekonomické. Rozředění účinné látky v droze zvyšuje její objem, a tím i zisky distributora. Tuto operaci většinou provádějí osoby, které mají na starosti to, čemu se někdy říká mezisklad drogy. Po naředění se droga váží a balí do obalů obvyklých pro pouliční distribuci. Jde o další způsob zacházení s drogou na její cestě ke konzumentovi. Obaly tvoří buď malé papírové obálky, známé pod názvem „psaníčka“, nebo v poslední době mnohem častěji malé plastické sáčky, často s tak zvaným zip-lockem. Z meziskladů odebírají drogu pouliční dealeri nebo přesněji řečeno dealeri na nejnižších stupních distribuce. Často může dealery od toxikomana dělit až několik mezistupňů. Ale pro všechny pachatele zůstává drogový byznys velmi výhodný.

Zatím jsme pominuli kategorii kurýrů a dopravců. Kurýři představují osoby, které určité, zpravidla menší množství drogy, převážejí přes hranice. V zásadě se vyskytují kurýři letečtí a pozemní. Pozemní využívají jak osobní automobily, tak i hromadné dopravní prostředky. Drogu převážejí v různých úkrytech na těle, v oděvu nebo v obuvi, zvláštní kategorii pak představují osoby pašující drogy v trávicím traktu a tělesných dutinách, zejména ve vagíně nebo v konečníku. U polykajících kurýrů se množství drogy pohybuje od několika dekagramů zhruba po kilogram. V ostatních případech může jít o množství kilogramová až několikakilogramová. Velice frekventovaný je převoz drogy v zavazadlech. Pokud kurýr používá osobního vozu, pak nezřídka drogu obsahují velice důmyslně zhotovené úkryty jak v karoserii, tak v podvozku či sedadlech, ale i v rezervních pneumatikách a velmi efektivně i v nádržích na pohonné hmoty. Takový kurýr může vézt pozoruhodně velké množství drogy, někdy i několik desítek kilogramů. Kurýři tvoří velice početnou skupinu pachatelů, kteří se na obchodu s drogami podílejí, a bývají také velmi často odhalováni v praxi. Riziko z toho plynoucí snižují organizace obchodníků s drogami tím, že vysílají ohromná množství kurýrů s menšími zásilkami. Někdy bývá kurýr osobou užívající drogu. V takovém případě je většinou placen podílem na přepravené droze. Pro svou nespolehlivost však nejsou toxikomani příliš vyhledávanými kurýry, spíše, z hlediska ekonomiky, kurýry relativně levnými.

Specifickou skupinu představují kurýři, které bychom snad spíše nazvali průvodci. Kurýr nemá zavazadlo s drogou bezprostředně u sebe a v případě vyžádání nákladu se k zavazadlu pochopitelně nehlásí. Droga v těchto případech zůstává uložena ve speciálním úkrytu ve vagónu nebo autobuse a kurýr na ni jen dohlíží. Kurýry tohoto druhu je velice obtížné dopadnout a usvědčit, pokud nejde o sledovanou zásilku, ale o odhalení drogy při rutinní pohraniční kontrole.

Dopravcem je zpravidla majitel nebo zaměstnanec dopravní firmy, který přepravu drogy zajistí. Přitom přímý dopravce, tedy řidič vozidla, o zásilce většinou neví. Opět jde nezřídka o firmy, které mají určité potíže, nebo jejichž majitelé mají s nelegální činností předchozí zkušenost, takže jsou ochotni podstoupit riziko plynoucí z přepravy drogy.

Zdaleka nejpočetnější skupinou pachatelů drogové trestné činnosti z hlediska svého postavení v procesu nelegálního obchodu s drogami jsou distributoři. Tvoří většinou poměrně rozsáhlé sítě a mívají k dispozici od kilogramových množství po několik dávek drogy. Právě v této kategorii se (kromě kurýrů) vyskytují nejčastěji i sami uživatelé drog a osoby na droze závislé, které jsou typicky placeny podílem z distribuované drogy. Hlavně mezi mladými pachateli jde o takzvané „rekreační uživatele“, kteří jsou charakterističtí pro kanabisové produkty a extázi a užívají je většinou o víkendech při příležitosti večírků, diskoték či technopárty.¹⁰² V praxi existuje i řada distributorů či dealerů, kteří sami drogu neužívají. Pro ně prodej drogy představuje výhradně zdroj výdělku. Mezi dealery drog se vyskytují osoby z nejrůznějších sociálních skupin: od žáků základních škol, přes studenty středních a vysokých škol, osoby v pracovním poměru až po osoby s kriminální minulostí, osoby bez pracovního poměru a osoby drogově závislé. Vedle kurýrů jsou dealery skupinou, která bývá v praxi nejčastěji odhalována a trestně stíhána.

Specifickou sociální skupinu, která se po roce 1989 významně podílí na mezinárodní formě obchodu s drogami, jsou čeští i slovenští emigranti a reemigranti, kteří mají častěji zkušenost z obchodu s drogami, nežli čeští občané z komunistické éry. Ostatně soudobí emigranti, kteří k nám přicházejí jako zahraniční dělníci nebo jako žadatelé o azyl, se nezřídka stávají kurýry a distributory drog, protože obvykle pocítují potřebu relativně snadného, i když riskantního výdělku. Reemigranti, zejména z Latinské Ameriky, ale i západní Evropy, si vytvořili časem mnoho styků v oblasti obchodu s drogami a svoje kontakty plně využívají jako organizátoři dovozu drog do naší země. Na této trestné činnosti se podílejí mnohdy dlouhá léta i navzdory případným předchozím trestům za obchod s drogami. Někdy mívají i dvojí občanství - české a země, kam kdysi emigrovali. V případě odsouzení za drogový delikt toho nezřídka využívají a žádají o vydání k výkonu trestu do té země, která je pro ně z hlediska podmínek pro předčasné propuštění výhodnější.

Zapojení cizinců do drogové trestné činnosti

Otevření hranic po roce 1989 a liberalizace pohybu osob přes naše hranice, stejně jako naše značná vstřícnost při vstupu cizinců na naše území a jejich usídlení v republice, vedly k tomu, že se v ČR vytvořily některé kriminálně vysoce produktivní etnické komunity. Jejich členové si v průběhu let vybudovali v České republice dobré zázemí, mnohdy zde uzavřeli fiktivní, ale i reálné sňatky, a získali tak i české občanství. S našimi obyvateli navázali početné styky společenské i obchodní, proto se jim pochopitelně podařilo najít společnou řeč i s místním podsvětím.

---

¹⁰² V tomto smyslu platí pravidlo, že tím, kdo dítěti či mladistvému poskytne drogu první, je jeho kamarád či spolužák.

Aktivní v drogovém byznysu bývají osoby albánské národnosti žijící na území Srbska, především na území srbské provincie Kosovo, která je dnes dočasně pod poněkud problematickou mezinárodní správou. Totéž platí o etnických Albáncích žijících na území Makedonie. Díky velké benevolenci vůči etnickým Albáncům v době konfliktu v Kosovu, kdy byli chápáni jako oběti války, se zde mnozí usadili, založili si své firmy a často prostřednictvím fiktivních sňatků získali i české občanství. Vytvořili velice soudržnou komunitu, která je neoddělitelně spjatá s obchodem s heroinem a zachovává si tradiční prvky příbuzenského klanu, kde se jeden na druhého může bez výhrad spolehnout a kde při kontaktu s orgány činnými v trestním řízení platí zákon mlčenlivosti. Etničtí Albánci působí na takzvané balkánské trase. Jde o trasu dopravy heroinu z oblasti výroby v Afghánistánu a Pákistánu přes Írán do Turecka, a odtud dále přes Bulharsko, Rumunsko, Maďarsko a Slovensko do ČR a z ČR dále buď na sever do Skandinávie nebo na západ do Německa a Spojeného království, ale i na jih do Švýcarska a Itálie i jinam.

Etničtí Albánci těží z již zmíněné výhody uzavřené komunity s výraznými rysy rodového zřízení, kdy se do trestné činnosti zapojuje skupina osob příbuzných nebo pocházejících z jedné vesnice či oblasti, které si vzájemně důvěřují a dobře si rozumějí. Specifickou úlohu v konspiraci drogového obchodu sehrává i albánský jazyk. Vyznačuje se výraznou odlišností od všech evropských jazyků. Mimo oblasti, kde se běžně užívá, ho málokdo zná. Tlumočnicků, a zejména spolehlivých tlumočnicků zaručujících mlčenlivost, je velmi málo, a to podstatně zvyšuje šance těchto pachatelů vůči policii. Pokud se u nás vůbec najde tlumočnicko do albánštiny, bývá velmi úzce spojen s etnickou albánskou komunitou. Nelze ho tedy využívat pro překlad citlivých informací pro účely operativní činnosti nebo trestního řízení, zejména pak ne tam, kde o úkonech trestního řízení dotčené osoby nevědí. Hrozba úniku informací se zde jeví jako enormní. V případě uvěznění se pachatel z albánské komunity dočká často finanční podpory nejen pro sebe, ale i pro svou rodinu. Obdobně jako ruskojazyčné zločinecké skupiny, které mají svůj „obščak“ čili společný fond určený mimo jiné i pro podporu uvězněných členů skupiny, mají i albánské rodinné klany pro tyto účely své finanční rezervy.

Etničtí Albánci bývají nezdávka ozbrojeni střelnými zbraněmi a v případě potřeby jsou připraveni je použít proti konkurentům nebo osobám, které je zradily. Předpokládá se, že část zisků z obchodu s drogami jde na udržování ozbrojených sil albánských separatistů v Kosovu i jinde. Opatřit o tomto důkazy v procesním smyslu bývá prakticky nemožné, především s ohledem na shora zmíněný charakter této etnické komunity.

Z řad etnických Albánců se rekrutují hlavně organizátoři na střední úrovni řízení, osoby zodpovídající za mezisklady a distribuci ve větším množství a někdy kurýři, hlavně v osobních automobilech. Organizátory na vyšší úrovni a investory do mezinárodního obchodu s heroinem bývají ve vztahu k etnickým Albáncům zpravidla Turci. Na rozdíl od sousedního Německa či od Spojeného království u nás Turci nepředstavují významnější a početnější komunitu. Za zmínku stojí i skutečnost, že etničtí Albánci se stále více zapojují i do obchodování s jinými drogami nežli s heroinem. Setkáme se s nimi například v souvislosti s pašováním a distribucí kokainu nebo marihuany. Ta se mimo jiné stále více pěstuje v odloučených oblastech Albánie. Tento jev koresponduje s celoevropskou tendencí k polydrogovému charakteru drogové zločinnosti.

Jinou výraznou etnickou skupinu z hlediska nelegálního obchodu s drogami tvoří v České republice Nigerijci. Opírají se o rozšířenou mezinárodní síť komunit nigerijských rodáků po celém světě. Také oni se postupně po roce 1989 usadili v naší zemi. Mnohem

častěji než podnikání je zde drží spíše fiktivní sny. Jejich způsob myšlení vykazuje kupodivu značně rasistické prvky. Považují se za vyvolenou kastu a k bělochům mají povýšenecký postoj. V praxi se setkávají spíše s nižšími vrstvami společnosti, což je může v jejich názorech o vlastní nadřazenosti podporovat. Zapojují se do obchodu s kokainem, ale i s heroinem a se syntetickými drogami. V Evropě tvoří velmi rozšířenou diasporu a svoje krajany v zahraničí využívají jako kontakty v obchodu s drogami. S vlastní drogou přijdou do styku jen zřídka, představují organizátory obchodu s drogami. V posledních letech jsme u nich zaznamenali příklon hlavně ke kurýrní přepravě drog. Za kurýry rekrutují téměř výhradně české občany ze sociálně problematických vrstev, kteří se pro drogové kurýrství nechají ochotněji zverbovat. Dovoz kokainu z karibské oblasti většinou provádějí přes letecké kurýry převážně právě nigerijské zločinecké gangy. Nigerijci netvoří hierarchické rodové struktury jako etničtí Albánci, ale spíše se sdružují k provedení jednotlivých nelegálních obchodních operací. I u nich se domorodé jazyky Nigérie jeví jako ideální prostředek komunikace v obchodu s drogami, obdobně jako tomu bývá u Albánců. Obtížnost při nalézání tlumočnicků je mimořádně vysoká. Na některé nigerijské jazyky, a je jich několik desítek, nemáme v Česku vůbec tlumočnicka, natožpak ještě tlumočnicka spolehlivého.

Do obchodu s drogami se nápadně častěji zapojují i jiné u nás žijící etnické skupiny. Souhrnně o nich zpravidla hovoříme jako o skupinách ruskojazyčných. Spojuje je občanství některého z následnických států po Sovětském svazu, tedy Ukrajiny, Ruska, Běloruska, pobaltských a středoasijských republik, Moldávie, států severního Kavkazu a Zakavkazska, a právě ruský jazyk jako prostředek jejich vzájemného dorozumění. Výrazně se projevuje mimořádně početná menšina ukrajinská, která reprezentuje ovšem spíše kurýry a distributory drog na nižších úrovních. Specifické postavení mezi těmito etniky mají Čečenci. Není jich příliš mnoho, ale mají již ze života v Rusku značné kriminální zkušenosti. Stejně jako ke kosovským Albáncům, i k nim existoval v minulosti přístup jako k obětem válečného konfliktu, který usnadňoval jejich usídlení na našem území prostřednictvím azylového řízení. Do obchodu s drogami se zapojují jako jeho organizátoři. Distribuci za ně provádějí například právě Ukrajinci či Češi. Podobně jako Albánci představují velice soudržnou skupinu, do které se obtížně proniká. Také oni využívají výhod důvěry a zákona mlčení v rodově pojatých společenstvech. I o nich platí totéž, co o Albáncích, pokud jde o násilí a použití zbraní. Rovněž u Čečenců existují úvahy o tom, že na vyzbrojování a podpoře jejich separatistů se musí podílet výnosy z obchodu s drogami. I u Čečenců existují obtíže s jejich jazykem jako u etnických Albánců nebo u Nigerijců. Na našem území v současnosti není k dispozici spolehlivý tlumočnick čechštiny, který by nebyl spojen s čečenskou komunitou a u něhož by nehrozilo vyzrazení informací druhé straně.

Poměrně početná komunita občanů arabských zemí se u nás podílí na nezákonném obchodu s drogami spíše v pozicích prodejců drog, nejčastěji na pouliční úrovni.

Omamné a psychotropní látky

Druhy omamných a psychotropních látek, se kterými jsme se mohli a můžeme setkat na drogové scéně v České republice, prodělaly za posledních patnáct let pochopitelně značný vývoj. Některé z nich, které se v dřívějším období vyskytovaly relativně často, ustoupily zcela do pozadí. To platí například o získávání kodeinu z vodného roztoku léku Alnagon, zčásti i o domácí výrobě opiátu zvaného brown. Snížil se význam zneužívání těkavých látek, protože jsou k dispozici lehce dostupné a účinnější drogy.

Na českém drogovém nebi však máme stálici, jde o metamfetamin, zvaný pervitin. V předlistopadovém období to byla asi nejrozšířenější droga, která nejen že přežila nástup jiných, ve světě mnohem populárnějších psychoaktivních látek, ale z drogy dříve čistě tuzemské se stává vývozním artiklem. Zejména příhraniční spolkové země Bavorsko a Sasko zaznamenávají dodávky českého „krystalu“, tedy metamfetaminu (pervitinu). Díky svým účinkům a ceně toto syntetikum účinně nahrazuje mezi uživateli drog kokain. Pro jeho export hovoří i čistě ekonomické důvody, protože jeho cena v Německu je ve srovnání s tuzemskou zhruba trojnásobná. Proto se vyplácí vyvážet zkušené české výrobce s jejich „know-how“, aby v Německu z místních surovin drogu za úplatu vyrobili, navíc jde o způsob mnohem méně riskantní než přeprava hotové drogy.

Na české ilegální drogové scéně se objevily nové drogy, které se v předlistopadové éře prakticky neobjevovaly, či pouze sporadicky. Rozhodně to platí o tom, čemu souhrnně říkáme kanabis nebo kanabisové produkty. Kulturní rostlina, konopí seté (indické), poskytuje po usušení svých rostlin, hlavně květů a listů, známou marihuanu, nebo se z ní získává kanabisová pryskyřice, známá jako hašiš. Obě drogy se užívají prostřednictvím celkově obecně akceptovaného kouření. Z větší části se marihuana do Česka dováží. Hlavní zdrojové oblasti představují severní Afrika, hlavně Maroko, ale dnes i Nizozemsko. Domácí pěstování konopí mělo zpočátku charakter spíše samozásobitelské kultivace rostlin v květnících či na záhonech. I pokud šlo o větší osetou plochu, stačila droga jen pro nevelký okruh zákazníků. Tato marihuana měla relativně nižší obsah účinné látky, tetrahydrocannabinolu. V posledních několika letech se situace v České republice začíná poměrně radikálně měnit. Může za to technologie pěstování importovaná hlavně z Nizozemska, a to hydroponie, která umožňuje získání marihuany s vyšším obsahem účinné substance. Hlavní konopný produkt v českých podmínkách představuje marihuana, hašiš je spíše okrajovější. Dostupnost marihuany je vysoká. Soudobé odhady hovoří až o polovině mladé populace, která s marihuanou přinejmenším experimentovala.

Nově a velice dynamicky na naši drogovou scénu nastoupila i jiná syntetika, nežli domácí metamfetamin. Téměř epidemický charakter měl v tomto ohledu nástup MDMA čili extáze na náš drogový trh.

MDMA se vyskytuje téměř výlučně na trhu ve formě tablet s vyraženým logem, které představuje určitou garanci kvality. Tablety se poměrně snadno převážejí, a rovněž jejich distribuce bývá poměrně jednoduchá. Spotřeba extáze na naší drogové scéně stále roste. Poptávku po této droze ovšem plně uspokojuje dovoz, hlavně z Nizozemska a zčásti z Belgie. Konzumenti extáze se výrazně liší od konzumentů hlavního domácího syntetika, metamfetaminu. MDMA nevyvolává na rozdíl od metamfetaminu fyzickou závislost a obecně se málo komplikovaný způsob aplikace v podobě spolknutí pilulky považuje za společensky přijatelný. Účinky této drogy jsou hlavně pro mladé konzumenty v určitém prostředí vysoce atraktivní. V preferencích u mladé populace extáze předstihuje zřejmě i pervitin a pravděpodobně s kanabidem soutěží v současnosti o vůdčí postavení na našem drogovém trhu. Mladí konzumenti si racionálně omlouvají její užívání hlavně zdánlivou větší sociální přijatelností a menší nebezpečností, a to i co do způsobu aplikace, než u heroinu, kokainu či metamfetaminu. Přitom mají výraznou tendenci nebrat na vědomí rizika s touto drohou spojená.

Rovněž heroin představuje na naší drogové scéně jev typicky polistopadový. Přichází k nám především po takzvané balkánské trase a má svůj původ hlavně v Afghánistánu. Odtud se pašuje přes Írán, Turecko, Bulharsko, Srbsko a jeho kosovskou provincii, dále přes

Rumunsko a Maďarsko na Slovensko a k nám. Spotřeba na vnitřním trhu není dostatečně velká, aby pokryla výhodnější velkokapacitní dodávky. Proto má stále heroin v naší zemi spíše charakter drogy provážené, nežli charakter drogy převážně konzumované v tuzemsku. I přesto komunita osob na něm závislých není zanedbatelná, zejména proto, že heroin vede k fyzické závislosti a relativně rychlému chátrání tělesnému i duševnímu. V posledních letech heroin v tuzemském rámci představuje spíše stabilní jev. Kromě balkánské trasy se můžeme spíše sporadicky setkat s heroinem dováženým převážně opět z Afghánistánu, po takzvané hedvábné trase vedoucí přes středoasijské státy, Rusko a Ukrajinu k nám. Oblast jihovýchodní Asie, stejně tak jako Jižní a Střední Amerika, nemají pro naši zemi jako zdroj heroinu praktický význam pro svou značnou odlehlost. Dovoz po balkánské trase tradičně kontrolují organizované skupiny etnických Albánců. Velký význam si na našem území zachovává tranzit heroinu do zahraničí. Větší zásilky, dorazivší po balkánské trase v kamionech či nákladních autech, se na našem území skladují a zpravidla rozdělují do menších množství. Ta se pak vozí osobními automobily, ale i jinak na sever do skandinávských zemí, na západ do Německa a Spojeného království, a na jih hlavně do Švýcarska a Itálie jako koncových destinací.

Jinou novinku na českém drogovém trhu po listopadu 1989 představoval kokain. V období mezi dvěma světovými válkami se u nás již vyskytoval. Zneužívaly ho převážně osoby z uměleckého a podnikatelského světa a znamenal spíše exkluzivní drogu. Po válce izolace způsobená komunistickým režimem jeho dovoz prakticky přerušila. Spornou otázkou zůstává a asi natrvalo zůstane, zda naše území v té době nebylo využíváno pro tranzit kokainu. Po roce 1989 se především čeští emigranti ze zahraničí zasloužili o vstup této drogy do naší země.

Oproti ostatním drogám má jednu velkou nevýhodu, a tou je vysoká cena. Proto i kokain představuje do značné míry v Česku tranzitující drogu. Vysokou cenu ovlivňují hlavně relativně vysoké dopravní náklady. Na rozdíl od jiných drog má kokain výhradně jedinou zdrojovou oblast. Ta zahrnuje několik států v andské oblasti Jižní Ameriky, jmenovitě Kolumbii, Peru a Bolívii. Jiné jihoamerické země mají jako země zdrojové spíše okrajový a místní význam. Do Evropy se ze zdrojových zemí dostává kokain hlavně v lodních, ale i leteckých komerčních nákladech přímo, nebo přes státy středoamerické a karibské oblasti. Po kontinentu se pak pohybují tyto obchodní zásilky hlavně v kamionech. Další významnou vstupní cestou kokainu do Evropy, a tím i do naší země, jsou letečtí kuryři, kteří ve velkých počtech převážejí z uvedených oblastí menší množství této drogy. S obecně narůstající koupěschopností českých uživatelů drog roste v posledních letech poptávka i po kokainu, a tím i jeho dovoz na náš nelegální trh.

Droga se zneužívá převážně šňupáním. Konzumenti u ní oceňují zejména její povzbuzující účinky, včetně oblasti sexuální. Proto se s ním nezdědka setkáme v souvislosti s prostitucí. V USA a v současné době i ve Spojeném království představuje ohromnou hrozbu derivát kokainu zvaný crack. Získává se z čistého kokainu poměrně jednoduchou chemickou reakcí, kterou lze provést i v domácích kuchyňských podmínkách. Charakterizují ho mnohem razantnější účinky nežli u čistého kokainu a hlavně brutálně devastující vliv na lidský organismus. Zajímavé je, že na našem trhu, ostatně jako třeba i v sousedním Německu, se zatím nijak výrazně neprosadil.

Způsoby páchání drogové trestné činnosti

Co se modu operandi drogových deliktů u nás týče, historickým předělem, který se závažným způsobem podepsal na metodách páchání drogových trestných činů u nás, bylo nesporně otevření hranic po listopadu 1989. S jistou nepřesností bychom mohli tento mezník datovat obdobím 1990-1991. V této souvislosti by bylo zřejmě potřebné si definovat přesněji období předcházející, tedy komunistickou éru. I když se to nikdy oficiálně nepřiznalo, užívání drog v ní vždy jistým problémem bylo. Nicméně jeho rozsah a dopad na celou společnost byly nesrovnatelně menší, nežli tomu je dnes.

Drogy, které v šedesátých až osmdesátých letech ovládaly nelegální trh ve vyspělých západních zemích, představovaly v tehdejší Československu spíše jistou raritu. Hovoříme zde o heroinu, kokainu, hašiši, také o marihuaně, ale i o halucinogenech typu LSD a v osmdesátých letech již i o MDMA čili extázi. K nám se díky naprosté uzavřenosti naší společnosti vůči západnímu světu tyto drogy dostávaly jen zcela výjimečně a jejich užívání bylo málo významné. Poptávka po látkách ovlivňujících psychiku člověka však existovala pochopitelně i tehdy. Proto se objevovaly určité náhražky drog, především z oblasti léků, a dále pak syntetické drogy vlastní výroby. U léků šlo o zneužívání některých psychofarmak, jako byl například v šedesátých letech velmi populární fenmetrazin, ale i o zneužívání terapeutických opiátů, například dolsinu. Jednalo se o nelegální úniky těchto preparátů ze zdravotnické sféry a obvykle se na nich podílely rovněž osoby ve zdravotnictví zaměstnané.

Jinou náhražku drog představovalo od sedmdesátých let poměrně rychle se rozšiřující čichání technických rozpouštědel, specificky toluenu. Ty mají na uživatele obecně obalující a často i halucinogenní účinek. Tyto látky charakterizovala a stále ještě charakterizuje skutečnost, že jsou legálně dostupné. Jejich prodej nebyl nikdy a nijak kontrolován či omezován. Dost dobře by to ani nebylo možné, protože mají velice široké technické využití v běžné praxi. Jejich držení nebylo trestným činem. Nikdy se totiž pochopitelně nevyskytovaly na příslušném seznamu vycházejícím z mezinárodních konvencí. Praxe zpravidla využívala ustanovení § 217 tr.z. o ohrožování mravní výchovy mládeže proti osobám, které mladistvé a nezletilce poučovaly, jak si tuto drogu aplikovat.

Od sedmdesátých let se objevovalo také zneužívání látek získaných úpravou některých léčiv, zvyšující jejich účinek. Tak se například tablety léku Alnagon drtily, ve vodném roztoku vlévaly do injekčních stříkaček opatřených vatou a roztok se za pomoci pístu injekční stříkačky takto filtroval. Tím se odstraňovaly jeho nežádoucí složky. Prakticky se docílovalo značně koncentrovaného vodného roztoku kodeinu jako účinné složky. Tato látka se na rozdíl od Alnagonu již nacházela na seznamu omamných a psychotropních látek. Proto její zneužívání mohlo být trestně postihováno.

Postupně od let sedmdesátých narůstal význam syntetických drog, které se vyráběly nelegálně a typicky takzvaně „podomácku“. Máme zde na mysli hlavně metamfetamin, zvaný v našich podmínkách pervitin. Jde o stimulant amfetaminového typu, svými účinky do jisté míry srovnatelný s kokainem. Vyrábí se z efedrinu, který se získával a stále získává nelegálními úniky z legální výroby, nebo poněkud složitěji chemickou cestou z běžně dostupných léčiv, která efedrin obsahují. K jeho výrobě je třeba vybavení, které si i tehdy bylo možno opatřit z legální obchodní sítě. Zmíněnou drogu je možno s úspěchem vyrábět v domácích podmínkách, například v kuchyni nebo v jiné k tomu přizpůsobené prostře domu či bytu, kde je zdroj tepla a vody. Tyto relativně primitivní, ale velmi účinné domácí laboratoře fungovaly ve značném rozsahu již hluboko v komunistické éře. Zajímavé je, že si metamfetamin své postavení udržuje i dnes, kdy od oněch „pionýrských“ dob prvních

„vaříčů“ uplynulo již mnohem více než dvě desetiletí. Svou roli tu jistě sehrála tradice spojená se znalostí technologie a stále se doplňující základnou zkušených praktických chemiků, schopných drogu v požadované kvalitě vyrobit. Další závažný důvod spatřujeme v tom, že kokain, který metamfetamin nezřídka nahrazuje, má stále pro náš vnitřní trh relativně vysokou cenu. Obdobným způsobem se vyráběl i domácí opiát zvaný podle své charakteristicky hnědé barvy „brown“. Oproti metamfetaminu však jeho význam v době polistopadové výrazně poklesl. V posledních letech se s případy jeho výroby setkáváme spíše epizodicky.

Předlistopadovou éru v oblasti způsobu páčání drogových deliktů charakterizovala především uzavřenost drogové scény. Výrobci drog či osoby, které si drogu opatřovaly z legální sféry, distributoři drog a jejich uživatelé se spojovali do relativně velmi uzavřených skupin. V rámci těchto skupin vznikala i jistá subkultura, která tyto skupiny oddělovala od většinové společnosti. Drogy se pohybovaly pouze v rámci těchto uzavřených společenství. Sociální mobilita ve směru do těchto uzavřených skupin a z nich zase ven byla skutečně jen nevelká. Navíc ze strany policejních a justičních orgánů byl na tyto skupiny značný represivní tlak. To nutilo osoby z drogové subkultury k co největšímu utajení jejich činnosti. Způsob páčání drogové kriminality v tomto období se tedy vyznačoval vysokou konspirativností a skutečností, že ji páchal velice omezený okruh osob. Dovoz drog pro vnitřní trh byl prakticky zcela zanedbatelný.

Zajímavou, ale málo známou oblastí zůstává i nadále možný tranzit „klasických“ drog přes naše území do západní Evropy. O tomto jevu víme z operativních zdrojů informací. Zejména v devadesátých letech jsme zachytili z těchto pramenů informace, že na sklonku komunistické éry v osmdesátých letech k podobným případům docházelo. Konkrétně se mělo jednat o kokain z Latinské Ameriky pašovaný do tehdejšího Československa v komerčním leteckém nákladu a dále pak zase v komerčním nákladu do západní Evropy. Nutno uznat, že jisté předpoklady pro to byly dány. Československo mělo poměrně slušnou síť leteckého spojení do Latinské Ameriky a udržovalo tradičně se zeměmi této oblasti obchodní styky. Policejní a celní orgány v té době zřejmě jen sotva předpokládaly, že by k takovému využití našeho území mohlo docházet. Nicméně díky nemožnosti tyto údaje potvrdit z jiných zdrojů zůstane tato kapitola asi nadále jen dohadem a možnou historickou kuriozitou.

Zásadní zlom proběhl na naší drogové scéně počátkem devadesátých let dvacátého století. Otevřely se dříve obtížně prostupné hranice do západní Evropy, a to jak pro turistiku, tak pro zahraniční obchod. Mezi Českou republikou a členskými zeměmi Evropské unie byla zrušena vízová povinnost. Se vstupem soukromého podnikání do zahraničního obchodu a mezinárodní dopravy padly dřívější monopoly státních podniků v této oblasti. Jak v turistickém, tak v obchodním sektoru nastal skutečný rozmach zahraničních styků. Počet osob a zásilek překračujících naše hranice na západ se tak citelně zvětšil, že účinná plošná kontrola nad tímto tokem se ukázala být prakticky nemožná. Takovým způsobem se vytvořila základna pro masový dovoz drog na český trh. Velkou úlohu sehrála i změna společenského ovzduší spojená s liberalizací života a pocitem ničím neomezované nově nabyté svobody. K této atmosféře výrazně přispěla média. Vše ve svém důsledku vedlo ke zvýšení tolerance k užívání drog ve společnosti.

Nemůžeme opominout ani tu skutečnost, že oproti hospodářsky velice skromnému počátku let devadesátých, se ekonomická situace v Česku začala krok za krokem stabilizovat a kupní síla potencionálních klientů pro drogové dealery přece jen vzrostla. I dražší drogy, jako je kokain, přestaly být pro běžného konzumenta nedostupným snem.

Tyto faktory pak vyústily ve skutečnost, kterou označujeme jako vytvoření otevřené drogové scény. Charakterizuje ji především masová spotřeba omamných a psychotropních látek ve srovnání s předchozím obdobím. Z uživatelů drog přestávají být izolované ostrůvky ve společnosti a drogy pronikají prakticky do všech vrstev společnosti. Dostupnost drog se neustále zvyšuje a postupně je možné si je obstarat i na místech velmi obvyklých společenských kontaktů, jako jsou diskotéky, restaurace, kluby, ale i typická místa na ulicích velkoměst, a na druhé straně školy všech stupňů. Nárůst počtu osob, které do styku s drogou přijdou, dále zvyšuje nárůst poptávky. To nutně musí časem vést ke zvýšení dovozu omamných a psychotropních látek ze zahraničí.

V poslední dekádě dvacátého století a na počátku století jedenadvacátého se začaly rýsovat nové způsoby páchání drogové delikvence. Na některé z nich bychom jako na příznačné chtěli upozornit, aniž si děláme nárok na úplnost výčtu:

Organizování dovozu velkých zásilek. V tomto případě sehrávají významnou úlohu zejména čeští emigranti v zahraničí a reemigranti ze zahraničí a dále pak určité etnické skupiny pachatelů, kteří zabezpečují zásilky o rozsahu kilogramů až několika set kilogramů dovážené z tradičních produkčních oblastí. Týká se to jak heroinu a kokainu, tak i marihuany. Na českém území se obvykle dovezené drogy skladují v takzvaných meziskladech. Část z nich zůstává na vnitřním nelegálním trhu a část se výhodně exportuje dále na trhy západoevropských zemí. Samotný český drogový trh zřejmě nebyl a nikdy nebude dostatečný pro umístění opravdu velké několikacentové zásilky, a proto tranzit bude zřejmě vždy sehrávat v Česku významnou roli, a to i s ohledem na geografickou polohu naší země ve středu kontinentu.

Drogoví kurýři. Tímto způsobem se přepravují prakticky všechny omamné a psychotropní látky běžné na našem trhu. Zpočátku se pro tento způsob přepravy využívali zejména jedinci ze sociálně velmi slabých vrstev obyvatelstva zemí třetího světa. Časem se ukázalo, že tyto osoby vzbuzují velkou pozornost kontrolních orgánů a ztráty způsobené zadržením takových kurýřů a zabavením drogy jsou relativně vysoké. Proto hlavně v posledních letech zaznamenáváme trend využívání Evropanů z různých společenských vrstev pro tyto účely.

Existuje a vždy existovala tendence, typicky u některých západoevropských kolegů zvyklých na mohutné, několikatonové zásilky drog přicházející v lodních nákladech ze zámoří, kurýrní cestu podceňovat. Jednotliví kurýři bývají považováni za hodné jen malé pozornosti ve srovnání s obřími objemy popsány shora. Na výraznou mylnost těchto názorů poukázala zkušenost západoevropské země, která se tradičně k drogám staví na kontinentu zřejmě nejliberálněji, a sice Nizozemska. Rostoucí počet případů zadržení leteckých kokainových kurýřů především z karibské oblasti přinutil Nizozemsko od roku 2002 k postupnému zavedení praxe takzvaných stoprocentních kontrol. Při nich se prohlídce na drogy museli podrobit všichni pasažéři i členové posádky u letů z vytipovaných rizikových destinací v karibské oblasti a Latinské Americe. Rok 2003 tak například pouze na letišti Schiphol přinesl zabavení více než 7,5 tuny kokainu. Takové ohromující množství bylo způsobeno enormně vysokým počtem kurýřů. Odhadovalo se, že v některých vysoce rizikových letech bývalo v jednom letadle z karibské oblasti 20-50 kurýřů. Uvedená praxe přísných prohlídek vedla nakonec ke značnému poklesu počtu kurýřů z uvedených destinací. Tento příklad jasně ukazuje význam kurýrní cesty pašování drog.

Využívání poštovních zásilek. K pašování nejrůznějších druhů drog se využívají jak dopisy a balíky klasické pošty, tak zejména zásilky expresních balíkových služeb, jako je například DHL. Objemy pašovaných drog zde oscilují od několika gramů po několik kilogramů podle druhu zásilky. Význam tohoto druhu pašování spočívá v masové frekvenci zásilek, nikoliv v jejich jednotlivém objemu. I u nás šlo a jde o poměrně oblíbenou formu získávání drog. Malé objemy pašované v jednotlivých zásilkách obvykle vedou k tomu, že orgány činné v trestním řízení považují tyto metody dovozu drogy za bagatelní a nevěnují jim potřebnou pozornost. Přispívá k tomu možná i skutečnost, že k jejich odhalení a získání hlavního důkazu potřebujeme procesní institut zadržení a otevření zásilek. V praxi je spojen s poměrně složitou formální procedurou povolování a provádění.

Distribuce drog. Zatím jsme hovořili jen o způsobu spáchání trestných činů spojených s dovozem drog na naše území. Distributoři drog, v praxi často nazývaní drogovými dealery, jsou dalším článkem v řetězu spojujícím výrobce drogy a jejího konzumenta. Představují velice různorodé spektrum a vedle kurýrů zřejmě nejpočetnější skupinu pachatelů deliktů tohoto druhu. Najdeme mezi nimi osoby, které mají přístup k mezikladům s větším množstvím drog, ty pak obvykle balí do spotřebitelských balení a prodávají dealerům na nižším stupni. Zejména u extáze se do distribuce zapojují i osoby, které nemají kriminální profil, jako jsou například studenti a žáci škol. Při pouliční distribuci se stále více využívají konspirační metody činnosti. Při kontaktech se zákazníky i pouliční dealeři používají mobilních telefonů, jejichž karty často mění. Distribuce drog konečným spotřebitelům se provádí na nejrůznějších místech, na diskotékách a tanečních party, v klubech, restauračních zařízeních, ve školách, v hernách, na ulicích či v parcích, od osoby k osobě nebo z automobilu. Poslední období přineslo i distribuci v soukromých bytech, kam informovaní zákazníci za účelem nákupu drogy docházejí. Široké spektrum míst distribuce patří k příznakům otevření drogové scény.

V této souvislosti bychom si možná měli povšimnout jednoho jevu, kterého si musí po určitém čase povšimnout každý, koho zajímá tento problém. Ve velkých městech (typicky v Praze) existují místa, která jsou notoricky známá tím, že zde lze bez problémů od pouličních dealerů koupit drogy. Zejména se to týká pervitinu, heroinu a konopných produktů. Stejně typickou se jeví i skutečnost, že policie o těchto místech dobře ví. Přesto zde obchod s drogami jen kvete. Na otázku po příčině tohoto jevu neexistuje, bohužel, podobně jako u jiných sociálně patologických jevů jednoduchá a výstižná odpověď. Přesto bychom se o ni měli pokusit. Domníváme se, že policie má poměrně omezené možnosti, jak tuto drobnou drogovou kriminalitu účinně potírat. Především velmi omezenými možnostmi disponují uniformovaní policisté, kteří přítomností na místě vždy dealery jen na určitou dobu „zaženu“. Po jejich odchodu se dealeři zase vrátí na místo, kde původně byli. A nikde nemůže být hlídka dvacet čtyři hodiny denně. Služba kriminální policie a vyšetřování má nesporně k dispozici účinnější nástroje. Ač však jde o trestnou činnost v jednotlivých skutcích považovanou za drobnou a spíše podružnou, k jejímu prokázání je třeba nemalého úsilí. Způsob spáchání této trestné činnosti se vyznačuje charakteristickou konspiračností, protože se i na veřejném prostranství provozuje skrytě. K jejímu zadokumentování potřebuje tedy policie skryté sledování a obvykle i skryté pořizování obrazových záznamů tak, aby se podařilo získat důkazy o činnosti dealera. Souběžně se ovšem musejí sledovat i zákazníci a ve vhodné chvíli zadržet a vyzvat k vydání drogy. Tu je pak potřeba zadokumentovat a chemicky analyzovat na specializovaném pracovišti, abychom prokázali, že jde vůbec o drogu. Toto vše je nutné učinit třeba i přesto, že v jednotlivých epizodách jde o velice malá množství omamných a psychotropních látek. Situaci rovněž komplikují některé soudobé trendy ve způsobu spáchání drobné distribuce drog. Jednak dealeři, jak již bylo řečeno,

využívají mobilních telefonů k domluvení místa schůzky a klienti zase veřejných telefonních automatů ke kontaktu s dealery. To omezuje možnosti využití odposlechu. Dealeři často prodávají z motorového vozidla a mají výhodu špatné pozorovatelnosti a současně možnost rychlého ústupu ze scény. Rozšiřuje se i distribuce drog v bytech. Vstup do takového bytu vyžaduje povolení soudu, kterého je většinou v takových případech obtížné rychle dosáhnout. Pachatel tedy opět využívá výhodu oproti klasické pouliční distribuci. Drobná distribuce se příznačně odehrává v místech s velkým množstvím osob a s jejich neustálým pohybem, jako jsou diskotéky, technopárty, kluby a restaurace, i velice frekventované ulice nebo stanice metra. To rovněž ztěžuje možnosti sledování a dokumentace tohoto druhu kriminality. Jinými slovy řečeno, opatření důkazů o distribuci drog na nejnižším stupni vyžaduje zapojení velkého množství kvalifikovaných policistů a využití trestněprocesních institutů, jako jsou sledování osob a věcí spojené s pořizováním obrazových záznamů, odposlech a záznam telekomunikačního provozu a znalecké zkoumání zajištěných látek. Policisté většinou musejí tuto činnost vykonávat mimo běžnou pracovní dobu, protože největší část distribuce se děje ve večerních a nočních hodinách. Jde tedy o činnost velmi nákladnou a náročnou na odbornost policistů a mnohdy dlouhodobou, která ne vždy slibuje adekvátní výsledky. Není tedy divu, že policie se k postihu této drogové delikvence někdy staví rezervovaně.

Výroba drog. V naší zemi nejrozšířenějším způsobem výroby drog je výroba v laboratoři na výrobu metamfetaminu. Ten si stále zachovává postavení velice rozšířené drogy na tuzemském trhu. Za pozoruhodné lze označit, že technologie výroby se nijak podstatně nezměnila od dob předlistopadových. Stále převládají malé nelegální laboratoře. Nikde jsme nezaznamenali výrobu na průmyslové úrovni jako se to děje u MDMA například v Nizozemsku. Posledních několik let pak přináší nový jev, a to vývoz metamfetaminu, především do sousedního Německa. Objevil se tu i zcela nový modus operandi, a sice „vývoz vaříče“. Pašování hotové drogy nese pochopitelně značná rizika. Proto osoba znalá technologie výroby vyjede za hranice, kde jí poskytnou laboratoř a suroviny, a tato osoba vloží do výroby jen svoje know-how za příslušnou odměnu. Zdrojem hlavního prekursoru pro výrobu metamfetaminu, efedrinu, byly hlavně nelegální úniky z výroby ve výrobní jednotce v Roztokách u Prahy. Ta ke konci roku 2004 ukončila výrobu efedrinu. Proto v současné době roste význam dovozu efedrinu na naše území ze zahraničí.

Další příklad tuzemské výroby drogy představuje pěstování konopí na výrobu marihuany. Od původních malých ploch osetých rostlinami s relativně nižším obsahem účinné látky, tetrahydrocannabinolu, se v posledních letech přechází na hydroponické pěstování odrůd konopí s vyšší koncentrací THC. Zařízení pro tyto výroby se prakticky kompletně dováží z Nizozemska, včetně semen rostlin. Tato výroba vyžaduje v zásadě jen skrytý prostor se zdrojem elektrické energie a vody. Protože poskytuje značně kvalitní drogu, popularita tohoto způsobu výroby marihuany roste, přestože náklady na pořízení vybavení nejsou malé. V souvislosti s hydroponickým pěstováním konopí nelze nezmínit nový a dynamicky rostoucí fenomén v oblasti způsobu spáchání drogových deliktů, a sice využití internetu. Například semena vhodného konopí pro hydroponické pěstování si lze podle našich zkušeností bez problému objednat po internetu.

V první polovině devadesátých let jsme v České republice zaznamenali ojedinělé dva pokusy o výrobu MDMA neboli extázi. Od té doby jsme tuzemskou výrobu extáze nezaregistrovali. Nejpravděpodobnější vysvětlení tohoto jevu bude spočívat zřejmě v tom, že masivní produkce této drogy v Nizozemsku a zčásti i v Belgii snižuje cenu natolik, že se investice do produkce v České republice ve srovnání s investicemi do převážně kurýrního dovozu zkrátka nevyplátí.

Mezinárodní spolupráce v oblasti potírání drogové kriminality

Od jiných druhů trestné činnosti, zejména pak od trestné činnosti majetkové a násilné, se trestná činnost spočívající ve výrobě drog a obchodování s nimi liší zejména zapojením mezinárodního prvku. To ji na druhé straně sblížuje s takovými oblastmi delikvence, jako jsou nelegální obchodování se zbraněmi, obchod s lidmi a nelegální migrace, organizovaná prostituce, praní špinavých peněz a hospodářská delikvence v bankovním sektoru, které mají rovněž velice významný mezinárodní prvek. Není divu, že se těmto druhům trestné činnosti zpravidla věnují tytéž organizované zločinecké skupiny.

Obchod s drogami na našem území si nemůžeme vůbec představit bez účasti zahraničních občanů a zahraničních organizovaných zločineckých skupin. Z toho také plyne mimořádný význam mezinárodní spolupráce orgánů činných v trestním řízení, které vedou boj proti obchodu s drogami. Zločinci v obchodu s drogami spolupracují velice neformálně a účinně. Žene je k tomu zájem na mimořádně vysokém zisku, který tento nezákonný obchod skýtá. Orgány právo vymáhající musí čelit nejrůznějším omezením v mezinárodním styku. Narážíme především na odlišnost národních zákonodárství a rovněž na odlišnou strukturu organizace policie v jednotlivých zemích. To znemožňuje, aby se v případě mezinárodní spolupráce postupovalo stejně, jako když posíláme dožádání uvnitř našeho státu jiným orgánům činným v trestním řízení. Navíc se důkazy o obchodu s drogami opatřují obtížně a za využití specifických trestněprocesních institutů. Máme na mysli hlavně sledování osob a věcí spojené s obrazovou dokumentací a na to navazující instituty sledované zásilky a předstíraného převodu věci, dále širokou oblast úkonů spojených s telekomunikačním stykem, jako je odposlech a záznam telekomunikačního provozu, poskytování výpisů telefonního volání a jiných telekomunikačních údajů a ztotožňování účastníků telekomunikačního provozu, či zadržení a otevření zásilek.

Ve všech těchto případech se neobejdeme bez žádosti o mezinárodní právní pomoc. V tomto trestněprocesním institutu ovšem nehraje hlavní úlohu policie, která především má zájem na jejich rychlém a účinném provedení, ale orgány justiční, zejména státní zastupitelství či vyšetřující soudci. V praxi justice vykazuje podstatně menší pružnost a rychlost nežli orgán policejní. Cesta žádosti o právní pomoc se zpomaluje nutností pořízení oficiálního překladu. Konečně zřejmě hlavní časovou brzdu na cestě k vyřízení žádosti o právní pomoc představuje poměrně byrokraticky komplikovaná cesta oficiálního zaslání těchto žádostí prostřednictvím různých stupňů orgánů obou stran. V některých případech zahraniční partner striktně trvá na dodržení formalit a není ochoten zahájit činnost, dokud nedostane originál žádosti pomalou oficiální cestou. To platí i tehdy, když dostane kopii žádosti cestou kratší, například přes styčného důstojníka. Mnohde se značný problém skrývá v nalezení policejního partnera na druhé straně, který se bude vyřízením naší žádosti zabývat. Zde doplácíme na značnou rozdílnost systémů organizace policejní práce (což platí zejména pro Nizozemsko). Jinde justiční systém vykazuje velkou nepružnost a přímo přilnavost k formálním prvkům. Vyřizování právních pomoci s rychlostí, kterou by operativní práce na vyšetřování drogových věcí vyžadovala, je v těchto případech prakticky nemožná (typicky obzvláště v některých státech středomořské oblasti).

K překonání některých problémů v oblasti mezinárodní spolupráce vznikly postupně mezinárodní organizace policejní spolupráce, které by měly mezinárodní kontakt zjednodušit. Československo je od roku 1923 jedním ze zakládajících členů té nejstarší z nich, Interpolu. V komunistické éře naše členství zaniklo a bylo obnoveno až po roce 1989. V následujícím období se začala spolupráce prostřednictvím Interpolu dynamicky vyvíjet. Interpol jistě

představuje užitečný článek mezinárodní policejní spolupráce. Umožňuje zejména kontakt do zemí mimo Evropskou unii, výměnu mezinárodních zatykačů a jistou pomoc při organizování spolupráce. Také poslouží tam, kde policejní útvar nemá k dispozici nikoho se znalostí cizích jazyků, jako určitý jazykový servis. Na druhou stranu jsou jeho možnosti výrazně omezeny. Jeho členy jsou země, které mnohdy mají v boji proti drogám rozdílné zájmy, a nelze tedy vždy od druhé strany očekávat stejnou vstřícnost. Dále jde o velice rozsáhlou byrokratickou strukturu, kde informace a žádost o spolupráci od českého policisty pracujícího na trestní věci prochází mnoha mezistupni, než dosáhne jeho protějšek v zemi určení. Každá informace ztrácí na autenticitě a přesnosti tím více, čím více různými stupni zpracování projde. Výrazným rysem spolupráce prostřednictvím Interpolu je pomalost a nemožnost navázat přímý kontakt s partnerem v druhé zemi.

Evropská unie cítila a cítí organizovaný zločin a závažnou kriminalitu jako svůj velký problém. Jak je to pro ni typické, rozhodla se ho řešit institucionálně. Vznikl tak Europol. Naše zkušenosti s touto organizací poskytují spíše skeptický obraz. I zde přetrvává mnohostupňovost při pohybu informace a nepružná struktura. Prostřednictvím Europolu rovněž nelze navázat přímý kontakt s partnerem na druhé straně. Navíc organizace se výrazně orientuje na analytickou činnost a nedokáže dost dobře vyjít vstříc potřebám operativní spolupráce při vyšetřování konkrétních trestních věcí. Přitom se na udržování struktur Europolu vynakládají nemalé finanční prostředky z rozpočtů členských zemí. Zdá se, že vytvoření Europolu předcházelo spíše přání politiků ukázat voličům, že problém kriminality řeší, nežli skutečné potřeby policejní praxe.

Naše empirie spíše naznačuje, že účinně se dají využívat méně institucionální formy mezinárodní spolupráce. Patří sem například institut styčných důstojníků, kteří jsou rozmístěni v druhé zemi. Často mají odpovědnost za širší region nežli za jedinou zemi. Spojují se u nich nikoliv zanedbatelné výhody. Především mají vytvořenu síť osobních kontaktů jak v zemi působení, tak v mateřské zemi, což nepochybně ulehčuje vzájemný styk. Osobně dobře znají právní systém a organizaci justice a policie na obou stranách, a mohou proto účinně intervenovat pro urychlení spolupráce, a to i u žádostí o mezinárodní právní pomoc. Urychlují tak nesporně proces spolupráce při vyšetřování drogových případů s mezinárodními rysy. Konečně pak osobní kontakt styčných důstojníků s odpovědnými policisty na obou stranách vytváří ovzduší důvěry. Ta je v případech výměny informací někdy značně citlivého charakteru nesmírně důležitá. Odvrácenou stranou fungování tohoto institutu je, že jeho vydržování se zdá být dosti nákladné. Zejména menší země si nemohou dovolit vydržovat velkou síť styčných důstojníků, ač by ji mnohdy potřebovaly. Například naše republika má jen tři styčné důstojníky, a to v Bratislavě, Moskvě a Kyjevě, ač by jich potřebovala mnohem více. Ze zahraničních zemí pokrývají styčnými důstojníky naše území Německo, Rakousko, Slovensko, Švýcarsko, Nizozemsko, Belgie, Francie, Spojené království, Bulharsko, Rumunsko, Japonsko, Izrael a Spojené státy. Severské země, Itálie a Turecko bohužel styčné důstojníky odpovědné i za Českou republiku v nedávné minulosti zrušily, a to hlavně z důvodů ekonomických. Každopádně považujeme styčné důstojníky za velmi účinný instrument v oblasti odhalování a vyšetřování drogové trestné činnosti a domníváme se, že i nadále znamenají prvek, který stojí za to intenzivně využívat a podporovat jeho rozšiřování.

Jinou osvědčenou formu mezinárodní spolupráce představují přímé styky. Hrají svou úlohu zejména tam, kde v partnerské zemi je specializovaná protidrogová jednotka na ústřední úrovni. Vznikají jednak při účasti na různých mezinárodních akcích, jako jsou semináře, konference, kursy a školení, jednak při vyšetřování konkrétních případů, nebo také na základě

jiného kontaktu, například přes zastupitelský úřad druhé země či styčného důstojníka. Jejich hlavní výhodou představuje skutečnost, že se týkají toho, kdo bezprostředně vyřizuje naši žádost o spolupráci a je na jejich výsledcích jako specializovaný orgán také maximálně zainteresován. Snažíme se trvale o navazování stále nových přímých kontaktů a o využívání starých a osvědčených. Nesou v sobě rovněž prvek neformálnosti a často osobní známosti na obou stranách, což přispívá k žádoucímu vytváření vzájemné důvěry při spolupráci. Zaznamenali jsme v praxi i velmi úspěšné formy mezinárodní přímé spolupráce, kdy se obě strany vzájemně neznaly. Tak tomu bylo například při vyšetřování případu mezinárodní skupiny zapojené do pašování hašiše z Indie do Evropy, kdy se spolupráce s indickými kolegy uskutečňovala cestou e-mailu. Tady se odrazil fakt, že velký časový rozdíl a značná cena mezinárodních telefonických hovorů znesnadňují vzájemný kontakt. Elektronická pošta se zde ukázala, a nikoliv poprvé, jako velice operativní a relativně levný způsob komunikace při mezinárodní policejní spolupráci. K navázání a udržování přímých kontaktů velice napomáhají služební cesty, hlavně pak ty, které jsou spojeny s vyřizováním žádostí o právní pomoc v jednotlivých trestních věcech. Rubem této výhody je nákladnost takové formy spolupráce a omezené policejní rozpočtové prostředky, které širší využívání této podoby mezinárodních kontaktů v našich podmínkách příliš nepodporují.

IV.2.3. Trendy od roku 2000

Dále naznačené podrobnější trendy v oblasti drogové kriminality od roku 2000 je možno vysledovat z výročních zpráv NPC, zpráv MV ČR o situaci v oblasti veřejného pořádku a vnitřní bezpečnosti na území ČR a výročních zpráv Nejvyššího státního zastupitelství o činnosti státního zastupitelství. Snažili jsme se podchytit aspekty, které se ve zmiňovaných dokumentech objevovaly opakovaně, příp. na které v nich bylo upozorňováno se zvláštním důrazem. Porovnali jsme je rovněž s obecnějšími charakteristikami vývoje drogové kriminality, jak je vyjmenovali autoři dílčí studie, zmíněné v předchozí části textu. Tyto aspekty lze pro zjednodušení rozdělit do několika hlavních oblastí – změny v prostředí drogové kriminality, nové způsoby pašování OPL, změny ve způsobech dealingu, snahy pachatelů o vyšší stupeň zajištění své bezpečnosti, a zapojení cizinců do drogové trestné činnosti.

Prostředí drogové kriminality

Výraznou tendencí v oblasti drogové kriminality se, a to již v průběhu devadesátých let minulého století, stalo šíření drog, jejich užívání a související trestné činnosti i do menších obcí. Obecně se hovoří o vyšší dostupnosti OPL, přinejmenším ve smyslu geografického rozšiřování oblastí, kde lze drogu získat. Tento trend byl patrně nejzřetelnější na přelomu století, nicméně do určité míry stále přetrvává. Kromě distribuce OPL se tato skutečnost v jistém smyslu projevuje v oblasti výroby drog, kdy se zejména laboratoře na výrobu pervitinu postupem času stále více přesouvají z městských bytů na venkov. Tzv. „vaříčská centra“ tak vznikají v málo obydlených místech, odlehlých osadách či na samotách. Rozdíly v drogové kriminalitě však mají i regionální příčiny, kdy hrají roli místní zvláštnosti (blízkost státních hranic či mezinárodního letiště, vysoká lokální nezaměstnanost, vysoký výskyt cizích

státních příslušníků, turistů apod.). Hlavními ohnisky výskytu drogové trestné činnosti však zůstávají velké městské aglomerace.¹⁰³

Pervitin si uchoval své výsadní postavení mezi českými uživateli a stal se i úspěšným vývozním artiklem. V oblasti jeho výroby došlo v posledních letech k posunu pokud jde o používané prekursory. V souvislosti s postupným omezováním dostupnosti průmyslově vyráběného efedrinu z domácích zdrojů¹⁰⁴ se úměrně zvyšoval rozsah výroby pervitinu z léčiv¹⁰⁵ obsahujících efedrin a pseudoefedrin a rostla snaha výrobců o získání efedrinu ze zahraničí¹⁰⁶ (Polsko, Slovensko, Ukrajina, Německo, Bulharsko). Orgány činné v trestním řízení trvale upozorňují zejména na rozsáhlé zneužívání volně dostupných léků (Modafen, Paralen, Nurofen Stopgrip apod.). V roce 2005 činil podíl případů, kdy výrobci použili k výrobě pervitinu tato léčiva, přibližně 90 % všech zjištěných případů nelegální výroby metamfetaminu na území ČR. Účinné látky z léčiv se používají i jiným způsobem – metamfetamin na českém trhu bývá ředěn látkou piracetam, získávanou např. z přípravku Kalicor.

Na vysokou oblibu konopných drog¹⁰⁷ na českém trhu orgány činné v trestním řízení upozorňují po celé sledované období. V této souvislosti stále více zmiňují zejména dva nepříznivé trendy. Prvním je vytváření obrazu užívání marihuany jako běžné a společensky přijatelné součásti životního stylu mezi mladými lidmi. Druhým je bezesporu postupný nástup a rozšíření hydroponického pěstování konopí,¹⁰⁸ kdy je získávána rostlina s vyšším obsahem účinné látky. V roce 2005 byla také po čase zaznamenána vyšší intenzita obchodu s hašišem.

Fenoménem současnosti je konzumace některých druhů drog v souvislosti s provozováním určitých typů hudebních produkcí.¹⁰⁹ Již řadu let uvádějí policejní a justiční orgány pravidelně své poznatky o poměrně masivní distribuci OPL při takových příležitostech. V průběhu posledních let se objevilo několik případů dobavky drog do věznic,¹¹⁰ což pouze potvrzuje všeobecně přijímaný předpoklad výskytu OPL ve věznicích, kdy se obvykle liší jen odhady míry tohoto výskytu.

Charakteristickým rysem české drogové scény ve sledovaném období byla rostoucí obliba extáze. Policejní orgány upozorňují v poslední době na obchodování s touto látkou i v jiných formách než jsou klasické tablety, a sice jako kapsle, čípky či tobolky.¹¹¹ Nebezpečným jevem je přimíchávání nejrůznějších příměsí k účinné látce MDMA.¹¹² Nedávno byly zachyceny tablety extáze s příměsí meta-chlor-phenyl-piperazinu (mCPP). Tato kombinace je způsobila vyvolat velmi nepříznivé vedlejší účinky (bolesti hlavy, ledvin,

¹⁰³ Zpráva Nejvyššího státního zastupitelství o činnosti státního zastupitelství za rok 2001, 2003 (dále v poznámkách jen „NSZ“ a rok, ke kterému se zpráva vztahuje); výroční zpráva Národní protidrogové centrály za rok 2000, 2001, 2002, 2003, 2004 (dále v poznámkách jen „NPC“ a rok, ke kterému se zpráva vztahuje);

¹⁰⁴ Český výrobce efedrinu, společnost ICN Czech Republic, a.s., sídlící v Roztokách u Prahy (dnes působící pod názvem VUAB Pharma, a.s.), nejprve v součinnosti s NPC přijímal opatření na snížení možnosti nelegálních úniků látky z procesu výroby či distribuce a v roce 2005 její výrobu ukončil.

¹⁰⁵ NSZ 2001, 2002; NPC 2001, 2005

¹⁰⁶ NPC 2001, 2005.

¹⁰⁷ NSZ 2001, 2002; NPC 2004, 2005.

¹⁰⁸ NPC 2003, 2004.

¹⁰⁹ NSZ 2001; NPC 2001, 2003.

¹¹⁰ NSZ 2001, 2004.

¹¹¹ NPC 2005.

¹¹² NSZ 2002; NPC 2005.

záchvaty křečí). Výskyt byl potvrzen i v rámci evropského Systému včasného varování, který koordinuje Evropské monitorovací centrum pro drogy a drogové závislosti a Europol.¹¹³ V oblasti nelegálního obchodu se substitučními přípravky¹¹⁴ se vedle metadonu začal na černém trhu po své registraci v roce 2000 objevovat i přípravek Subutex, obsahující psychotropní látku buprenorfin, přičemž v současnosti se již nelegálně získaný buprenorfin zařadil mezi u nás nejrozšířenější drogy. V roce 2005 byla zaznamenána vyšší poptávka po kokainu a byla opět po letech opakovaně zjištěna nelegální výroba opiátu, slangově označovaného jako „brown“.

Další výraznou tendencí je zhruba od roku 2002 zvyšování rozdílů v kvalitě drog¹¹⁵ v závislosti na úrovni distribuční sítě (výrazně nižší kvalita u koncového distributora) a na příslušnosti prodejce k určité skupině (nižší kvalita u distributorů z řad Romů a Vietnamců). Platí to zejména pro pouliční prodej heroinu a pervitinu.¹¹⁶ Policejní orgány zaznamenaly kolem roku 2000 významnější nárůst podílu uživatelů drog (zejm. toxikomanů) mezi pachateli majetkové trestné činnosti (opatrovací kriminalita) a snižování věku těchto pachatelů.¹¹⁷ Na stále nižší věk pachatelů drogové kriminality poukazovala státní zastupitelství od počátku století.¹¹⁸

Skutečnost, že se drogová kriminalita v ČR tak jako i jinde ve světě stává jednou z aktivit skupin organizovaného zločinu,¹¹⁹ včetně těch mezinárodních, si policejní a justiční orgány uvědomovaly již v průběhu devadesátých let. S postupem času, tak jak narůstaly zkušenosti s tímto fenoménem, poukazovaly stále častěji a důrazněji na nezbytnost účinné a rychlé spolupráce s obdobnými zahraničními a mezinárodními orgány.

Nové způsoby pašování OPL

Již od devadesátých let trvá situace, kdy převažuje množství dovezených OPL nad množstvím drog, vyrobených v ČR. Specifickou výjimkou je v tomto směru pervitin. Mění se však role České republiky v rámci mezinárodního obchodu s drogami. V počátečním období po pádu komunismu a otevření hranic se ČR stala velmi rychle tranzitní zemí v řetězci dopravy drog do zemí Západní Evropy. Drogy, které v průběhu tranzitu zůstávaly na našem území, byly spíše vedlejším produktem převozu, zatímco podstatná část zásilky byla určena na jiný trh. Tato situace se však postupně začala měnit a v současnosti již příslušné orgány charakterizují ČR v rámci mezinárodního obchodu s drogami jako zemi tranzitní i cílovou.¹²⁰

Mezi další trendy v této oblasti patří rostoucí míra využívání pozemních i leteckých kurýrů při dovozu drog do ČR, příp. průvozu přes její území. V této souvislosti zmiňovaly příslušné dokumenty v období před vstupem země do EU větší využívání státní hranice se

¹¹³ Viz Europol–EMCDDA Joint Report on a new psychoactive substance: 1-(3-chlorophenyl)piperazine (mCPP), www.emcdda.europa.eu

¹¹⁴ NPC 2005.

¹¹⁵ NPC 2002, 2003, 2004, 2005.

¹¹⁶ Nicméně v říjnu 2006 vydal Úřad OSN pro drogy a kriminalitu (UNODC) varování před riziky spojenými s nástupem velmi čistého heroinu na pouliční drogový trh v souvislosti s téměř 50 % meziročním nárůstem produkce opia v Afghánistánu oproti roku 2005; viz

např.: http://www.unodc.org/unodc/press_release_2006_10_05.html

¹¹⁷ NPC 2000, 2001, 2002, 2003.

¹¹⁸ NSZ 2001.

¹¹⁹ NSZ 2001; NPC 2003, 2004, 2005.

¹²⁰ NSZ 2002.

Slovenskem pro tyto účely.¹²¹ Policejní orgány upozorňovaly na nebezpečí, které hrozí v důsledku vyšší propustnosti hranic i pro nelegální zásilky drog po vstupu do EU.¹²² Ač patrně nejsou k dispozici spolehlivé poznatky tuto hypotézu potvrzující, lze předpokládat, že odstranění celních kontrol v původní podobě a nahrazení celních orgánů, vybavených zkušenostmi při odhalování případů pašování drog, na hraničních přechodech orgány cizinecké policie, vytvořilo pro snazší převoz OPL přes hranice příznivější podmínky.

V této souvislosti lze zmínit, že v roce 2006 byl zaznamenán zvýšený výskyt případů zadržení českých občanů v zahraničí pro podezření ze spáchání drogových deliktů, a to ve větším počtu i v zemích Latinské Ameriky. Podle informací Ministerstva zahraničních věcí ČR¹²³ bylo v souvislosti s drogami v zahraničí v období leden - listopad 2006 zadrženo nejméně 48 českých občanů, z toho 32 v Evropě a 14 v jihoamerických státech. Čeští občané zadrženi v Latinské Americe se pokoušeli převážet do Evropy kokain, a to z Brazílie (5 případů), Peru (5), Argentiny (3) a Kolumbie (1). Přitom z předchozích let se již v Latinské Americe nacházejí ve vazbě či výkonu trestu odnětí svobody čeští občané v Peru (2 osoby), Ekvádoru (7), Kostarice (1), Dominikánské republice (1) a Venezuele (1).

Jako závažný fenomén bylo na přelomu století označováno stále častější využívání dopravy malých množství OPL, zejména hašiše, v listovních zásilkách.¹²⁴ Vzhledem k tehdejší úpravě institutu zadržení a záměny zásilky, které byly vázány na osobu obviněného, byla podobná činnost velice obtížně postižitelná.¹²⁵ Později se objevily poznatky o využívání poštovních zásilek s drogou při testování průchodnosti dopravních cest v ČR pro účely jejich tranzitu do zahraničí.

V důsledku uvolnění kontrol na státních hranicích po vstupu České republiky do Evropské unie je výrazným trendem poslední doby tzv. drogová turistika,¹²⁶ která se projevuje například vývozem metamfetaminu v jednotlivých dávkách z našeho území do Německa či dovozem extáze v menších i větších množstvích z Nizozemí.

Vzrůstá též počet pachatelů původem z bývalé Jugoslávie, kteří jsou zapojeni do organizace nelegálního dovozu efedrinu z Balkánu,¹²⁷ výroby metamfetaminu a jeho následné distribuce do zahraničí, zejména Spolkové republiky Německo. Zvyšuje se i míra jejich zapojení do nelegálního obchodu s kokainem, který je rovněž dopravován po tzv. Balkánské cestě.

Změny ve způsobech dealingu

V průběhu devadesátých let došlo, jak bylo uvedeno v předchozí části, k „otevření“ drogové scény v ČR. To se projevilo i ve způsobu pouličního prodeje drog, který probíhal poměrně viditelnou formou a z velké části ve veřejnosti přístupných lokalitách (parky,

---

¹²¹ NPC 2002.

¹²² NPC 2004, 2005.

¹²³ Sdělení konzulárního odboru MZV ČR č.j. 307067/2006-KO/2, ze dne 22. 11. 2006; je však třeba mít na paměti, že MZV a jeho zastupitelské úřady v zahraničí vedou přehled jen o těch občanech ČR ve vazbě či výkonu trestu odnětí svobody v zahraničí, o nichž byly informovány příslušnými orgány státu působnosti (na žádost a se souhlasem zadrženého občana), kteří je sami kontaktovali se žádostí o pomoc, nebo o nichž se dozvěděly při výkonu své konzulární činnosti.

¹²⁴ NSZ 2003; NPC 2000.

¹²⁵ Situaci změnila s účinností od 1. 1. 2002 novela č. 265/2001 Sb., viz kapitolu o vývoji právní úpravy.

¹²⁶ NPC 2005.

¹²⁷ NPC 2005.

restaurace, pasáže apod.), které byly v této souvislosti velmi dobře známy širokým vrstvám obyvatel dané obce či dokonce celorepublikově.

To se však postupně se zpřísnováním protidrogové legislativy a patrně i razantnějším postupem orgánů činných v trestním řízení začalo měnit. V období kolem roku 2000 zaznamenaly orgány činné v trestním řízení skutečnost, že prodej na notoricky známých místech ve formě permanentní přítomnosti stálých dealerů pozvolna ustává a přesouvá se do oblasti užší klientely.¹²⁸ Tento trend dosud trvá. Dealer nezdědka prodává pouze odběratelům, které osobně zná, případně požaduje doporučení od jemu známého a dlouhodobějším bezproblémovým odběrem prověřeného uživatele. Dochází neustále ke změně místa i časů schůzek za účelem prodeje a koupě OPL.

Předání drogy a peněz se děje většinou za pohybu prodávajícího a kupujícího, přičemž vzdálenost od místa prvního kontaktu k místu samotného prodeje je mnohdy i několik stovek metrů. Ke změnám směru a výhledu je využíváno městské zástavby. Při předávání drogy jsou dealery využívány různé „krycí manévry“ (podání rukou, objetí apod.).¹²⁹

Dalším trendem posledních několika let je nižší výskyt klasického prodeje na ulici. S tím souvisí vznik tzv. dealerských bytů,¹³⁰ odkud OPL prodává i více osob (zástupným systémem) - to je podle poznatků policejních orgánů specifické hlavně pro dealery romského původu. Prodej probíhá dle situování bytu buď přes okno, případně ve dveřích nebo nejbližším okolí domu.

Jak se obecně předpokládalo, ke změně chování dealerů přispěla i novela trestního zákona č. 112/1998 Sb., zavádějící mj. trestnost přechovávání (i pro vlastní potřebu) OPL v množství větším než malém.¹³¹ Pouliční prodejci u sebe začali nosit minimální množství dávek (často jen jednu) drogy.¹³² Teprve podle zájmu pak odebírají další dávky určené k prodeji od svých spolupachatelů, příp. ze zvláštních schránek, umístěných k tomuto účelu na nejrůznějších místech. U arabských dealerů byl zaznamenán postup, kdy pachatel nosí jednotlivé dávky v ústní dutině pod jazykem v kuličce obalené hliníkovou fólií či igelitem, kterou může v případě nebezpečí zadržení policií vyplivnout či spolknout.

Dalším charakteristickým rysem vývoje pouličního prodeje drog v ČR je již od devadesátých let podle poznatků orgánů činných v trestním řízení skutečnost, že se na jedné straně dealeři stále více rekrutují z řad dříve „pouhých“ konzumentů,¹³³ a na straně druhé se do distribuce drog na nejnižší úrovni postupně zapojil široký okruh osob, a to i z nekriminálních vrstev obyvatelstva.

---

¹²⁸ NSZ 2005; NPC 2000.

¹²⁹ NPC 2000.

¹³⁰ NPC 2000.

¹³¹ Viz kapitulu o vývoji právní úpravy.

¹³² NPC 2000, 2001, 2002, 2003, 2004.

¹³³ NSZ 2001.

Zajištění bezpečnosti pachatelů

Výrazným trendem v oblasti drogové kriminality v posledním desetiletí je nárůst konspirace ze strany pachatelů¹³⁴ tohoto druhu trestné činnosti. Vyšší míra konspirace je obvyklá u skupin organizovaného zločinu, příslušné orgány ji však stále více zaznamenávají i u pouličních prodejců, tedy osob na nejnižším stupni distribučního řetězce. K tomuto účelu jsou používány nejrůznější metody.

Stále více je pro páchání drogové kriminality využívána moderní technika, informační a komunikační technologie.¹³⁵ Pachatelé ke sjednávání obchodů masově používají mobilní telefony zpravidla s předplacenými kartami. Stále častěji je k těmto účelům využíván i internet s možností anonymního přístupu např. z internetových kaváren či veřejných knihoven.

Při činnostech souvisejících zejména s distribucí drog na nejnižší úrovni (pouliční prodej), využívají pachatelé osoby trestně neodpovědné z důvodu věku.¹³⁶ I na nižších úrovních distribučního řetězce se projevuje výrazná tendence pachatelů v zájmu ztížení svého odhalení měnit neustále způsob páchání trestné činnosti.¹³⁷

V souvislosti se zmíněným intenzivnějším využíváním moderních komunikačních technologií ze strany pachatelů drogové trestné činnosti poukazují státní zastupitelství na stále větší význam odposlechu a záznamu telekomunikačního provozu při odhalování tohoto druhu kriminality a stíhání jejích pachatelů. Na druhou stranu byly v poslední době získány poznatky o tom, že z odposlechů mobilních telefonů bývá k dispozici méně informací než dříve, neboť pachatelé stále více využívají k předávání informací internet, příp. veřejné telefonní automaty, a to i při telefonování do zahraničí. Rovněž se objevila hypotéza, že se pachatelé již dostatečně obeznámili s postupem policie při provádění předstíraného převodu věci, takže úspěšnost používání tohoto důležitého operativně pátracího prostředku klesá.¹³⁸

Policejní orgány zaznamenaly rostoucí snahy zločineckých struktur proniknout prostřednictvím korupce či zastrasování do složek systému trestní justice, jakož i do veřejného sektoru obecně. Upozorňují též na rostoucí tlaky na svědky trestné činnosti a snahy o jejich odstranění z procesu trestního řízení. Poukazují na možnost eskalace těchto tlaků a jejich přerůstání do stále násilnějších projevů. Využitelnost svědků v případech této trestné činnosti navíc komplikuje skutečnost, že se často jedná o uživatele drog, osoby na nich závislé, anebo i odběratele pachatele. S výše uvedeným aspektem souvisí celkový nárůst brutality osob, zabývajících se drogovou kriminalitou.¹³⁹

---

¹³⁴ NSZ 2001, 2004; NPC 2000, 2001, 2002, 2004, 2005.

¹³⁵ NSZ 2004; NPC 2000, 2001, 2002, 2004.

¹³⁶ NPC 2001, 2002, 2003, 2004.

¹³⁷ NPC 2003, 2004, 2005.

¹³⁸ NSZ 2003, 2004, 2005; NPC 2005.

¹³⁹ NPC 2001.

Zapojení cizinců

Roli cizinců podle jejich státní či etnické příslušnosti v rámci drogové kriminality v ČR se podrobně věnovala předchozí část této kapitoly. Nyní upozorníme na některé výše neuvedené trendy z poslední doby.

Od roku 2000 poukazují policejní orgány na nástup ruskojazyčných skupin pachatelů¹⁴⁰ zejména do oblastí obchodu s pervitinem. Tyto skupiny zahájily spolupráci s českými výrobci drogy a její produkce, vzešlá z tohoto spojení, prudce narostla. Důvodem bylo zejména zajištění přísunu efedrinu domácím výrobcům. V souvislosti s výrobou velice kvalitního krystalického metamfetaminu pokračuje prorůstání a propojování českých a německých zločineckých skupin,¹⁴¹ organizujících vývoz této látky do Německa.

Policejní zprávy pravidelně uvádějí, že organizovaná trestná činnost v oblasti obchodu s OPL, páchaná jednotlivými etniky a národnostními menšinami, se vyznačuje značnými specifiky, operativní výměnou komodit s cílem zvyšování zisků, užíváním násilí apod. Práce orgánů činných v trestním řízení zde naráží také na jazykovou bariéru.¹⁴² Kritice podrobují v této souvislosti azylovou a migrační politiku ČR,¹⁴³ která podle nich odhalování této kriminality značně komplikuje.

Příslušné dokumenty poukazují na skutečnost, že zatímco pachatelé drogové kriminality z řad cizinců nepředstavují obzvláště významnou skupinu z hlediska počtu, v hierarchii zločineckých struktur zpravidla patří do vyšších pater. Postupně však vyšší pozice v rámci těchto struktur získávají i čeští občané.¹⁴⁴

Zajímavý fenomén byl v poslední době zjištěn u části občanů Vietnamu, provozujících v tržnicích na území ČR stánkový prodej,¹⁴⁵ a to zejména v příhraničních oblastech. Tyto osoby při své činnosti navazují kontakty s německými turisty, přilákanými levným zbožím, a nabízejí jim zpravidla pervitin. Vzhledem k velké poptávce po českém metamfetaminu v Německu dochází k uzavírání dohod na pravidelné dodávky drogy. Zaznamenáno bylo napojení těchto Vietnamců na albánské obchodníky s OPL, od kterých drogu získávají. Patrně se jedná o snahu některých vietnamských trhovců nahradit ztrátu zisků z prodeje padělaného zboží, vznikající v důsledku intenzivnějšího soustředění státních orgánů na potírání obchodu se zbožím porušujícím práva k duševnímu vlastnictví, jehož jsme v současnosti svědky.

V této souvislosti je třeba uvést zkušenost NPC, konstatovanou ve výroční zprávě za rok 2005, podle níž již narozdíl od let devadesátých nelze vymezit specializace konkrétních etnických skupin vůči jednotlivým druhům drog. Drogy se v současnosti mezi jednotlivými skupinami mění a není např. výjimkou podíl etnických Albánců na dovozu kokainu či efedrinu (kromě tradičního heroinu) či na organizaci výroby metamfetaminu a jeho vývozu do zahraničí.

---

¹⁴⁰ NPC 2000, 2001.

¹⁴¹ NPC 2001, 2005.

¹⁴² NSZ 2004.

¹⁴³ NPC 2003, 2004.

¹⁴⁴ NSZ 2001, 2002.

¹⁴⁵ NSZ 2005.

IV.3. Exkurs do problematiky užívání drog ve věznicích

Uložení a výkon trestu odnětí svobody bývají v některých případech završením reakce systému trestní justice na trestnou činnost; vzetí do vazby a její výkon představují významný prostředek k zajištění řádného průběhu trestního řízení. V obou případech se jedná o citelný zásah do práv a svobod obviněného, který zpravidla značně ovlivní jeho další život, sociální prostředí atd. Podíl nepodmíněných trestů odnětí svobody mezi tresty ukládanými za drogovou kriminalitu (zejména za trestný čin nedovolené výroby a držení omamných a psychotropních látek a jedů dle § 187 tr.z.) není zanedbatelný.¹⁴⁶ Ve studii o možnostech trestní justice v rámci protidrogové politiky by tedy pasáž o situaci v oblasti užívání drog ve věznicích a souvisejících opatřeních neměla chybět.

Institut pro kriminologii a sociální prevenci se penologické problematice věnuje dlouhodobě, a v uplynulých šesti letech publikoval dvě výzkumné studie¹⁴⁷, zabývající se specificky užíváním drog ve vězeňském prostředí. Za této situace bylo možno z výsledků citovaných studií vycházet při tvorbě teoretického základu našeho výzkumu, pokud jde o oblast vězeňství. V této kapitole se tedy omezíme na některé vývojové aspekty právní úpravy, týkající se opatření proti užívání drog ve věznicích a zacházení s vězněnými uživateli OPL, stručně shrneme relevantní výsledky zmíněných výzkumů a doplníme je o některé aktuální poznatky o rozsahu drogového problému v českých věznicích a o reakci vězeňského systému na něj.

Legislativní vývoj

Podobně jako v kapitole III. je i v úvodu této části vhodné připomenout, že vnitrostátní právní úprava omezení osobní svobody jednotlivce v důsledku výkonu vazby či trestu odnětí svobody musí respektovat mezinárodněprávní závazky ČR v této oblasti a má též svůj ústavněprávní základ. Vězeňská problematika je předmětem řady dokumentů vytvořených na půdě OSN, Rady Evropy i Evropské unie, ať už se jedná o mezinárodní úmluvy, doporučení či strategické materiály. Pro účely této studie se soustředíme na způsob, jakým česká (československá) legislativa reagovala na existenci uživatelů drog mezi vězeňskou populací po roce 1990.

Až do konce devadesátých let zůstal právním rámcem výkonu trestu odnětí svobody *zákon č. 59/1965 Sb. o výkonu trestu odnětí svobody*. Ten původně pouze zmiňoval, že během výkonu trestu lze též vykonávat soudem uložené ochranné léčení. Bližší podmínky a způsob výkonu ochranného léčení stanovil ministr spravedlnosti v dohodě s ministrem zdravotnictví. Pro území ČR se tak stalo *rozkazem ministra spravedlnosti ČSR č. 18 ze dne 31. 12. 1976*. Stejnou formou, tedy rozkazem ministra spravedlnosti, byl také vydán prováděcí předpis k zákonu č. 59/1965 Sb., a sice *Řád výkonu trestu odnětí svobody v nápravně výchovných ústavech*¹⁴⁸, který byl zrušen až s účinností od 1. 6. 1992.

¹⁴⁶ blíže viz kapitolu IV.2.1.

¹⁴⁷ Marešová a kol.: Drogová problematika ve věznicích ČR a některých zahraničních věznicích. Studie IKSP č. 259, Praha, 2000; Marešová a kol.: Drogeny a česká vězeňská populace v kontextu drogové scény a trestněprávní legislativy. Studie IKSP č. 294, Praha 2003.

¹⁴⁸ Rozkaz ministra spravedlnosti ČSR č. 26/1971, úplné znění vydané rozkazem ministra spravedlnosti ČSR č. 17 ze dne 6. 8. 1973.

Nahradila jej *vyhláška ministerstva spravedlnosti č. 247/1992 Sb., kterou se vydává Řád výkonu trestu odnětí svobody v nápravně výchovných ústavech České republiky*. Tato vyhláška se již výslovně zmiňovala o „psychotropních“ či „toxických“ látkách. V rámci tzv. kulturně výchovné práce s odsouzenými byl ředitel ústavu nebo jím pověřený příslušník Sboru nápravné výchovy ČR oprávněn zakázat rozšiřování a přechovávání mj. tiskovin nebo materiálů obsahujících popis výroby a použití psychotropních látek či jedů (§ 6). V rámci právní úpravy vzdělávání odsouzených zakazovala vyhláška výslovně školení odsouzených v zacházení mj. s psychotropními látkami a jedy (§ 11). Mezi předměty, které nesměl obsahovat balíček pro odsouzeného, zařadila vyhláška mj. tiskoviny nebo materiály obsahující popis výroby a použití psychotropních látek a jedů (§ 48).

Vyhláška č. 247/1992 Sb. se zabývala též zvláštnostmi výkonu trestu odsouzených „s psychopatickými poruchami“ (§ 113, 114). Výslovně v této souvislosti rozlišovala odsouzené s méně výraznými psychopatickými poruchami, odsouzené se zvláště výraznými psychopatickými poruchami, a odsouzené, u nichž je psychopatie doprovázena defektem inteligence, organickým poškozením centrální nervové soustavy nebo jinými změnami, způsobenými dlouhodobou závislostí na alkoholu, toxických látkách apod. Ohledně odsouzených s uloženým ochranným léčením vyhláška stanovila, že mohou být zařazeni k výkonu trestu do ústavu, ve kterém lze takové léčení vykonat (§ 112).

Nový řád výkonu trestu odnětí svobody byl vydán s účinností od 3. 6. 1994 *vyhláškou ministerstva spravedlnosti č. 110/1994 Sb.* Oproti předchozí úpravě obsahoval, pokud jde o ochranu proti pronikání drog do věznice a zacházení s odsouzenými uživateli drog, změny spíše terminologického charakteru.

Současnou právní úpravu výkonu trestu odnětí svobody představují *zákon č. 169/1999 Sb. o výkonu trestu odnětí svobody, a vyhláška ministerstva spravedlnosti č. 345/1999 Sb.*, kterou se vydává řád výkonu trestu odnětí svobody. Oba právní předpisy nabyly účinnosti dne 1. 1. 2000.

Zákon o výkonu trestu odnětí svobody stanoví, že mezi osobami, které se do věznic zpravidla umísťují odděleně (§ 7), jsou i osoby s poruchami duševními a poruchami chování, jakož i osoby s uloženým ochranným léčením. Mezi základními povinnostmi odsouzených (§ 28) jmenuje povinnost podrobit se opatřením, která jsou nezbytná k potlačení výroby, držení nebo zneužívání omamných a psychotropních látek a jedů ve věznici, zákaz vyrábět, přechovávat a konzumovat alkoholické nápoje a jiné návykové látky, a od 1. 7. 2004 též zákaz přechovávat a rozšiřovat tiskoviny nebo materiály obsahující popis výroby a použití návykových látek či jedů (*novela č. 52/2004 Sb.*). S ochranou před pronikáním OPL do věznic samozřejmě souvisejí i další povinnosti odsouzených, jako např. povinnost podrobit se osobní prohlídce v zájmu zajišťování vnitřního pořádku ve věznici a vyloučení toho, aby u sebe měl vězeň věc, kterou by narušoval účel výkonu trestu, či povinnost umožnit zaměstnancům Vězeňské služby kontrolu svých osobních věcí. Zákon nezakazuje, aby odsouzený při práci přišel do styku s OPL. V takovém případě ovšem vyžaduje, aby nad ním byla zajištěna zvýšená kontrola (§ 31).

Výslovně je stanoveno, že u odsouzených s poruchou duševní a poruchou chování, s poruchou osobnosti a chování způsobenou užíváním psychotropních látek¹⁴⁹, nebo

---

¹⁴⁹ Ve vězeňských předpisech (včetně předpisů vnitřních) se někdy hovoří pouze o psychotropních látkách, ovšem jedná se patrně spíše o terminologickou nepřesnost než o záměrné opomenutí látek omamných; možná by vzhledem k režimu uvnitř věznic bylo vhodnější používat jednotně termín „jiné návykové látky než alkohol“.

s mentální retardací se ve vnitřním řádu věznice, zejména při volbě obsahu a forem programu zacházení, přihlíží k závěrům odborného lékařského posouzení těchto odsouzených a k nutnosti individuálního nebo skupinového terapeutického působení (§ 70). Ochrannému léčení během výkonu trestu je věnováno ustanovení § 57. Umožňuje-li to výměra uloženého trestu nebo jeho zbytku, započne se s výkonem ochranného léčení uloženého v ambulantní formě bezprostředně po nástupu výkonu trestu. Pokud soudem uložené ochranné léčení v ústavní formě, jež bylo uloženo vedle výkonu trestu, nebylo vykonáno před nástupem výkonu trestu, a s ohledem na kapacitu věznice je možné takové léčení v podmínkách výkonu trestu provádět, učiní věznice opatření potřebná k tomu, aby s výkonem ochranného léčení bylo započato co nejdříve po nástupu výkonu trestu.

Platný řád výkonu trestu odnětí svobody řadí od 1. 7. 2004 (*novela č. 378/2004 Sb.*) mezi předměty, jež nesmějí být obsahem balíčku pro odsouzeného, kromě již zmíněných tiskovin nebo materiálů obsahujících popis výroby a použití návykových látek či jedů též výslovně návykové látky včetně rostlin nebo chemikálií k jejich přípravě a jedy (§ 33). Zvláštní ustanovení je věnováno rozdělování mladistvých odsouzených ve věznicích pro mladistvé do čtyř základních diferenciačních skupin na základě charakteristiky jejich osobnosti a spáchaného provinění (dříve trestného činu) (§ 83). Odsouzení s poruchami chování včetně poruch chování způsobených užíváním návykových látek, kteří vyžadují specializovaný výkon trestního opatření (dříve trestu) se zařazují do základní skupiny C.

Odsouzení s poruchami duševními a s poruchami chování mohou vykonávat trest ve specializovaných odděleních věznic zřízených generálním ředitelem Vězeňské služby pouze na základě doporučení psychologa či psychiatra (§ 94). Ochranné léčení v ústavní formě se vykonává ve specializovaných odděleních věznic zřízených generálním ředitelem Vězeňské služby (§ 99). Vnitřní řád, jakož i obsah a formy aplikovaných programů zacházení zásadně zohledňují zdravotní stav odsouzených a léčebný režim ochranného léčení. Ochranné léčení v ambulantní formě zajišťují poradny zřízené ve věznicích určených generálním ředitelem Vězeňské služby (§ 100).

Výkon vazby byl až do roku 1994 upraven ustanovením § 360 *tr.ř.* a na něj navazujícím *rozkazem ministra spravedlnosti ČSR č. 4/1969* ze dne 30. 4. 1969, o Řádu výkonu vazby. Dne 1. 1. 1994 nabyl účinnosti dosud platný *zákon č. 293/1993 Sb. o výkonu vazby*. Tento zákon mezi povinnostmi obviněných (§ 21) zařadil mj. zákaz výroby, přechovávání a konzumace alkoholu či jiných návykových látek. *Novela č. 208/2000 Sb.* s účinností od 1. 1. 2001 okruh povinností obviněných dále rozšířila mj. o povinnost podrobit se opatřením, která jsou nezbytná k zamezení případné výroby, držení nebo zneužívání omamných a psychotropních látek a jedů ve věznicích.

Související prováděcí předpis, vyhláška ministerstva spravedlnosti č. 109/1994 Sb., kterou se vydává řád výkonu vazby, nabyt účinnosti 3. 6. 1994. Obdobně jako řád výkonu trestu odnětí svobody upravil i řád výkonu vazby zákaz zasílání tiskovin nebo materiálů obsahujících popis výroby a použití psychotropních látek či jedů (§ 48). Toto ustanovení bylo s účinností od 14. 8. 2001 upřesněno *vyhláškou č. 292/2001 Sb.* tak, že termín „psychotropních“ nahradil pojem „návykových“. Podobně jako v řádu výkonu trestu odnětí svobody byl doplněn výčet předmětů, jež nesmějí být obsahem balíčku pro obviněného, o návykové látky včetně rostlin nebo chemikálií k jejich přípravě a jedy (*novela č. 377/2004 Sb.*, s účinností od 1. 7. 2004).

Konkrétní opatření proti průniku drog do věznic a proti užívání OPL vězeňskou populací jsou realizována na základě vnitřních předpisů Vězeňské služby ČR a koncepčního materiálu, který zpravidla vychází z aktuální Národní strategie protidrogové politiky. Již v roce 1993 bylo vládou uloženo ministrowi spravedlnosti vypracovat soubor protidrogových opatření pro potřeby vězeňství.¹⁵⁰ Vznikl tak materiál „Soubor protidrogových opatření ve výkonu vazby a trestu odnětí svobody na léta 1994 až 1997“, rozdělující jednotlivá konkrétní protidrogová opatření v oblasti vězeňství do tří oblastí – redukce nabídky, primární prevence, sekundární a terciární prevence. Totéž dělení zachovaly i následující „Soubory protidrogových opatření“ na období let 1998 – 2000 a 2001 – 2004.

V průběhu platnosti „Souboru protidrogových opatření ve výkonu vazby a trestu odnětí svobody na léta 2001 – 2004“ bylo vnitřními předpisy Vězeňské služby ČR (VS ČR) upraveno několik významných protidrogových opatření. *Nařízením generální ředitelky VS ČR č. 33/2001* ze dne 6. 9. 2001 byly ve všech věznicích a vazebních věznicích zřízeny poradny drogové prevence, upravena jejich organizace a činnost. Poradna drogové prevence je poradním orgánem ředitele (vazební) věznice v oblasti prevence zneužívání psychotropních a jiných návykových látek a zacházení s drogově závislými a drogou ohroženými obviněnými a odsouzenými osobami ve vztahu k obecným zásadám bezpečnosti a zacházení s vězňenými osobami ve výkonu vazby a výkonu trestu odnětí svobody. Vzhledem k odkazu na ustanovení § 100 platného řádu výkonu trestu odnětí svobody (viz výše) by tyto poradny zřejmě měly mj. zajišťovat výkon ochranného léčení v ambulantní formě.

Nařízením generální ředitelky VS ČR č. 49/2001 ze dne 19. 12. 2001 upravilo pravidla pro zřizování a činnost bezdrogových zón ve vazebních věznicích a věznicích. Bezdrogová zóna se ve (vazební) věznici zřizuje s cílem zamezit odsouzeným kontakt s návykovými látkami, aplikovat bezdrogový režim a realizovat v nich diferencovaný výkon trestu odnětí svobody u drogově závislých odsouzených v zájmu snižování zdravotních a sociálních rizik jejich závislosti. O zřízení bezdrogové zóny ve (vazební) věznici rozhoduje ředitel odboru výkonu vazby a trestu Generálního ředitelství VS ČR na návrh ředitele příslušné (vazební) věznice). Do bezdrogové zóny je na vlastní žádost přijímán odsouzený, který

- a) nebyl a není uživatelem drogy, ale lze ho považovat za jedince ohroženého drogou,
- b) užíval drogu a nyní je motivován k dobrovolné abstinenci,
- c) absolvoval ochranné léčení protitoxikomanické nebo absolvoval pobyt v oddělení specializovaném pro výkon trestu odnětí svobody odsouzených s poruchou osobnosti a chování, způsobenou užíváním psychotropních látek.

Naopak se do bezdrogové zóny nezařadí odsouzený, u něhož jsou shledány trestněprávní, zdravotní, osobnostní či jiné kontraindikace pobytu v bezdrogové zóně. Za kontraindikaci pobytu v bezdrogové zóně se zpravidla považuje též odsouzení pro některý z drogových trestných činů. Odsouzený je z bezdrogové zóny vyřazen zejména z důvodu, že zneužil drogu, odmítl se podrobit kontrole abstinence, odmítl se podrobit odběru tělních tekutin, byl mu uložen kázeňský trest spočívající v umístění do uzavřeného oddělení, či samovazby, anebo se odmítl účastnit povinných aktivit. Podrobnosti o fungování bezdrogové zóny v konkrétní (vazební) věznici jsou stanoveny v řádu bezdrogové zóny, který je nedílnou součástí vnitřního řádu dané (vazební) věznice.

Nařízením generální ředitelky VS ČR č. 19/2003 upravilo využívání služebních psů k odhalování omamných a psychotropních látek ve (vazebních) věznicích. *Nařízením*

---

¹⁵⁰ Marešová a kol.: Drogová problematika ve věznicích ČR a některých zahraničních věznicích. Studie IKSP č. 259, Praha, 2000, str. 5 – 7.

generální ředitelky VS ČR č. 45/2003 ze dne 17. 12. 2003 byl ve Vězeňské službě ČR zaveden „Registr uživatelů drog – žadatelů o léčbu“ a byl stanoven způsob poskytování informací z již existujícího „Registru vězňených osob – uživatelů drog“ centrálnímu pracovišti drogové epidemiologie, Hygienické službě hl. m. Prahy. Uživatelem drog se v citovaném nařízení rozumí vězňená osoba, která v průběhu šesti měsíců před nástupem nebo vzetím do věznice užila drogu a současně splnila podmínku, že ve svém životě užila marihuanu či rozpouštědlo nejméně dvacetkrát, nebo některou z ostatních drog nejméně šestkrát. Uživatelem drog – žadatelem o léčbu se ve Vězeňské službě ČR rozumí vězňená osoba, která žádá o

- a) odborné poradenství, individuální či skupinovou terapii v rámci činnosti poradny drogové prevence,
- b) zařazení do bezdrogové zóny (s výjimkou bezdrogových zón zřízených pro neuzivatele drog),
- c) zařazení do oddělení specializovaného pro odsouzené s poruchou osobnosti a chování, způsobenou užíváním psychotropních látek,
- d) zařazení do oddělení specializovaného pro výkon ochranného léčení protitoxikomanického.

Nařízení generální ředitelky VS ČR č. 43/2004 ze dne 23. 11. 2004 stanovilo pravidla pro zřizování a činnost oddělení specializovaného pro výkon trestu odsouzených s poruchami duševními a poruchami chování ve vazebních věznicích a věznicích. Mezi tuto skupinu odsouzených patří i odsouzení s poruchou osobnosti a chování, způsobenou užíváním psychotropních látek. Do oddělení pro výkon trestu odsouzených s poruchou osobnosti a chování, způsobenou užíváním psychotropních látek, se zařazují odsouzení s diagnózou F10-F19, případně F63.0 dle Mezinárodní klasifikace nemocí. O zařazení do oddělení rozhoduje odborná komise na základě žádosti odsouzeného, výsledků jeho psychologického nebo psychiatrického vyšetření a stanoviska vychovatele, speciálního pedagoga a psychologa. Pobyť odsouzeného na oddělení může být ukončen kromě úspěšného absolvování příslušného programu též na jeho žádost nebo v důsledku jeho předčasného vyřazení pro neplnění či porušování terapeuticko-výchovného programu. Podrobnosti fungování oddělení stanoví jeho řád, zpracovaný vedením příslušné (vazební) věznice.

Na období let 2005 – 2006 byl přijat „Plán činnosti Vězeňské služby ČR v protidrogové politice“, který lze pokládat za následovníka zmíněných „Souborů protidrogových opatření“. Vychází z Národní strategie protidrogové politiky na období 2005 – 2009 (NSPP) a reflektuje úkoly, vyplývající pro Vězeňskou službu ČR z Akčního plánu realizace NSPP. Zatím posledním legislativním počinem, který by měl k plnění tohoto plánu přispět, bylo nařízení generálního ředitele VS ČR č. 25/2006 ze dne 31. 3. 2006, které s účinností od 1. 4. 2006 zřídilo jako jeden z poradních orgánů generálního ředitele VS ČR protidrogovou komisi. Jejím úkolem je mj. navrhnout koncepční opatření v rámci protidrogové politiky VS ČR na základě analýz současného stavu, vyhodnocovat mimořádné události ve věznicích a vazebních věznicích související s drogovou problematikou, a na základě jejich posouzení navrhnout opatření po linii zacházení s vězni, bezpečnosti a zdravotnické služby, anebo zajišťovat začlenění VS ČR do systému vládní protidrogové politiky a koordinovat spolupráci s příslušnými ministerstvy, státními orgány a organizacemi.

Drogy v českých věznicích – dosavadní výzkumné poznatky a aktuální situace

„Výkon trestu odnětí svobody je místem, kde se sociálně deviantní i sociálně patologické jevy kumulují. Zejména psychicky labilnější vězni mají velice často tendence upínat se na dominantní silné jedince z řad osob s pokročilou kriminální infekcí. Vedle případu, kdy jim imponuje právě kriminální kariéra zkušenějšího vězně jsou častější ty, kdy se mladý, ve vězení nezkušený prvovězněný člověk upne na narušeného jedince, aniž je schopen rozpoznat jeho skutečný charakter. Pozvolna tak velice často dochází k postupné změně hodnotové orientace, následované prvními příznaky kriminální infekce. (...) Specializované výzkumy vězněných recidivistů potvrdily již počátkem 80. let, že se droga stala statusovým symbolem recidivisty. Proto lze mít za to, že mezi negativní vlivy zkušených recidivistů na méně narušené odsouzené patří právě nastartování zájmu o drogu. Vězení je prostředím, které abúzus drog nebo návyk na ně favorizuje a závislý člověk zde nenachází negativní postoj nebo odsouzení. Naopak je mnoha vězňi povzbuzován a utvrzován v tom, že droga je jediný prostředek, jak vězení přežít.“¹⁵¹

Zřejmě prvním výzkumem po roce 1989, týkajícím se problematiky užívání drog ve věznicích, byl výzkum evidovaných toxikomanů – pachatelů trestných činů, nacházejících se v nápravně výchovných ústavech, realizovaný v letech 1991 – 1992 pracovníky Federálního policejního sboru.¹⁵² V rámci výzkumu pracovníků Policejní akademie ČR s názvem „Trestná činnost na úseku drog a možnosti prevence“ bylo provedeno i výzkumné šetření v prostředí věznic. Tato část uvedeného výzkumu se zabývala mapováním cest drog do věznic, možnými zdroji informací o případném užívání drog odsouzenými ve výkonu trestu odnětí svobody, mapováním výskytu jedinců s drogovým problémem ve vybraných věznicích, jakož i faktory ovlivňujícími zacházení s vězněnou osobou užívající drogy v praxi věznic.¹⁵³

Na základě řady získaných poznatků byl vězeňskými lékaři vytvořen základní obraz uvězněného toxikomana: Obvykle se jedná o jedince s nedostatečným rodinným zázemím (od dětství). Má základní vzdělání a před uvězněním byl bez pracovního poměru. Často se pohyboval v partě narkomanů a dopouštěl se majetkových deliktů. V době zadržení inklinoval k tvrdým drogám a preferoval intravenózní užití. V průběhu věznění obvykle zůstává bez finančních prostředků, nebývá proto středem zájmu distributorů drog, ale může se stát objektem jejich zájmu za určitou úsluhu nebo protislužbu.¹⁵⁴

Studie IKSP z let 2000 a 2003 přinesly k otázce užívání drog ve věznicích řadu poznatků. Pro účely našeho výzkumu pouze shrneme některé z nich s tím, že zájemce o podrobnější náhled na tuto problematiku odkazujeme na publikované studie.

Cílem terénní penologické části výzkumu IKSP z roku 2000 bylo zmapování stavu a trendů drogové problematiky u vězněné kriminální subkultury.¹⁵⁵ Základní metodou provedeného šetření byl dotazník DROGAN SF-3/K, původně konstruovaný k vyšetřování

¹⁵¹ Marešová a kol.: Drogy a česká vězeňská populace v kontextu drogové scény a trestněprávní legislativy. Studie IKSP č. 294, Praha 2003, str. 79-80.

¹⁵² Bodlákova, I., Němec, J., Nečas, S.: Výsledky z výzkumu evidovaných toxikomanů – pachatelů trestných činů nacházejících se v NVU ministerstva spravedlnosti ČR. Kriminalistický sborník, č. 2/1993, str. 75 – 80.

¹⁵³ Černíková, V.: Drogová scéna v českých věznicích. České vězeňství, č. 3-4/98, str. 51 – 54.

¹⁵⁴ Marešová a kol.: Drogová problematika ve věznicích ČR a některých zahraničních věznicích. Studie IKSP č. 259, Praha, 2000, str. 20.

¹⁵⁵ Tamtéž, str. 42 – 70.

postojů větších skupin mladé populace k drogám a následně modifikovaný pro účely šetření mezi vězeňskou populací. Vzorek respondentů tvořilo 436 osob ve výkonu trestu odnětí svobody v deseti věznicích, a to z následujících skupin: mladiství, dospělí prvovězňení muži, dospělí opakovaně vězňení muži, dospělé ženy.

Autoři studie došli mj. k následujícím závěrům:

- Zkušenosti s drogou má velmi pravděpodobně nejméně 40% z celkového počtu vězňených osob v ČR. Drogy jsou výrazným kriminogenním faktorem.
- Drogová problematika se nejvýrazněji manifestuje u mladistvých delikventů.
- Potvrzuje se tradiční obraz drogových závislostí ve vězeních tak, jak byl pozorován již před dvaceti lety. Objevují se však relativně nové trendy, související s obecnou toxikomanickou scénou, zejména tlak na získávání klasických drog.
- K prvnímu experimentu s drogou dochází nejčastěji ve věku 14 až 15 let.
- Hlavním zdrojem informací o drogách jsou vrstevníci. Z tohoto hlediska je zřejmé, že se preventivní kampaně musí zaměřit právě na tuto skutečnost.
- Hlavním motivem prvního experimentu s drogou je zvědavost. To vypovídá o obecně příznivém společenském klimatu pro zneužívání drog, které jsou prezentovány a vnímány částí mládeže jako symbol doby.
- Drogy do věznic běžně pronikají a více či méně pravidelně se k nim dostává asi 20-30 % vězňených osob.
- Motivy pro zneužívání drog se výrazně liší mezi mladistvými a ostatními skupinami vězňů. Uvnitř jednotlivých skupin vězňů se výrazně liší mezi těmi, kteří drogu někdy zneužili, a ostatními. Znamená to, že sémantický význam drogy pro tyto dvě skupiny lidí je odlišný.
- Hlavními způsoby průniku drog do vězení jsou dodávky „z venku“ (balíčky, návštěvy). Významnými zdroji jsou dále zaměstnanci (vězeňští pracovníci, ale i ostatní zaměstnanci, se kterými přicházejí vězni do styku) a zneužívání léčiv předepsaných lékaři.
- Zvolená technika ukázala i obtížnost zkoumání delikventní populace. Tito lidé o sobě velmi často neradi vypovídají, jakékoliv otázky asociují na policejní výslechy, přemýšlejí, zda jim nemohou uškodit. Mnozí z nich jsou mistry lhaní a zastírání.

Výzkum užívání drog mezi vězňenou populací z roku 2003¹⁵⁶ pokrýval narozdíl od předchozího výzkumu nejen věznice, ale i vazební věznice.¹⁵⁷ Šetření bylo provedeno dotazníkem DROGPEN, který byl penitenciární modifikací dotazníku využitého v předchozím výzkumu. Vzorek respondentů tentokrát představovalo 789 odsouzených či obviněných osob členěných do stejných skupin jako v případě výzkumu z roku 2000 (95 mladistvých, 261 dospělých prvovězňených mužů, 299 dospělých opakovaně vězňených mužů a 134 dospělých žen). Z celého vzorku se k abúzu drogy v životní historii přiznalo celkem 446 (tj. 56 %) vězňů, a sice 82 % mladistvých, 54 % dospělých žen, 45,5 % prvovězňených dospělých mužů, 59 % opakovaně vězňených dospělých mužů. Nárůst počtu vězňů, kteří se k užívání drog přiznali, byl tedy oproti roku 1999 citelný, a to celkově i ve všech jednotlivých skupinách.

---

¹⁵⁶ Marešová a kol.: Drogy a česká vězeňská populace v kontextu drogové scény a trestněprávní legislativy. Studie IKSP č. 294, Praha 2003.

¹⁵⁷ Pro zjednodušení se v dalším textu užívá jednotných pojmů „vězeň“, „vězňená osoba“ apod. jak pro osoby ve výkonu trestu odnětí svobody tak i pro osoby ve výkonu vazby, a pojmů „věznice“, „vězení“ apod. jak pro věznice, tak i pro vazební věznice. Výslovně jsou tyto osoby či zařízení odlišeny tam, kde to má z hlediska dané problematiky význam.

Na základě získaných dat, ale i poznatků z jiných šetření a získaných v průběhu své dlouhodobé práce s drogově závislými (nejen vězni), formulovala skupina realizující terénní část výzkumu mj. následující závěry:

- Sociálně patologické jevy dnes nejsou jen přirozenou součástí delikventní subkultury, ale přesahují ji a stávají se běžným jevem v životě ostatní nedelikventní (normální) populace.
- Sociálně patologické jevy, které se vyskytují ve věznicích, jsou tam vnášeny z vnějšího prostředí a opět vynášeny z věznic ven. To platí obecně, v průběhu let se však významně mění dynamika, forma a razance tohoto pohybu. Dle názorů autorů studie je nyní toto spojení vnitřního světa věznic s vnějším světem nejdynamičtější a nejdůraznější za posledních cca 50 let.
- Drogová scéna ve věznicích je relevantní drogové scéně ve vnější společnosti a sociálně patologické jevy, vyskytující se ve věznicích, jsou modifikacemi sociálně patologických jevů, existujících ve vnější společnosti.
- Individuální zkušenost s drogou má minimálně polovina vězňených osob, přičemž většina z nich učinila první zkušenost s drogou před prvním uvězněním. Věk prvního experimentu s drogou zkoumané delikventní populace mladistvých je nyní asi 14-15 let, přičemž lze předpokládat, že se v průběhu dalších pěti až deseti let posune k hranici dvanácti let, kde se zastaví.
- Obecně vzrostla frekvence snah i rafinovanost způsobů dostat drogy do vězení. Souvisí to i s tím, že vzrůstá organizovanost vězňů a jimi vytvořené „organizace“ vznikají přímo s cílem rozložit funkčnost vězeňského systému.
- Narůstá a bude se i nadále zvyšovat korupční tlak na personál věznic a další do věznic vstupující osoby s cílem dostat do vězení více drog.
- Drogy jsou jednou z hlavních oblastí narušujících vnitřní bezpečnost věznic a jsou významnou součástí skryté nedovolené činnosti vězňů - tzv. druhého života odsouzených.
- Vězni zneužívající drogy se vyznačují, jako možné oběti šikany či jiného násilného nátlakového či agresivního chování ve věznicích, vysokou zranitelností (vulnerabilitou).
- Minimálně polovina vězňů zneužívajících drogy různě selhává ve standardních podmínkách výkonu trestu odnětí svobody nebo výkonu vazby.
- S vězni zneužívajícími drogy je nutné specializovaně zacházet, pokud to podmínky dovolí, a to odděleně od ostatních vězňů.
- Drogy jsou ve vězeních dostupné, avšak nárazově a v relativně malém množství. Vězni s drogou v osobní anamnéze se ve většině případů v průběhu výkonu trestu odnětí svobody plynule přeorientují na polyabúzus bez výběru (substituce léčiv, jejich kumulace).
- Jedním z výrazných znaků nikoliv malého počtu jedinců, náležejících do vězňené kriminální subkultury a kriminální subkultury obecně, je nižší úroveň péče o vlastní zdraví a podceňování některých rizik, zejména ve vztahu k přenosným chorobám.

Vězeňská služba ČR provádí od roku 1996 monitorování přítomnosti drog v těle osob, nastupujících výkon trestu odnětí svobody v pražských vazebních věznicích Pankrác a Ruzyně, a rovněž u osob již vykonávajících trest odnětí svobody v jednotlivých věznicích či vazebních věznicích.¹⁵⁸ Níže uvedené údaje Vězeňské služby ČR, publikované ve Výroční zprávě o stavu ve věcech drog v České republice v roce 2005, potvrzují předpoklad, že podíl osob s pozitivním nálezem mezi testovanými osobami nastupujícími do pražských vazebních věznic je dlouhodobě několikanásobně vyšší, než podíl osob s pozitivním nálezem mezi osobami testovanými ve výkonu trestu odnětí svobody.

¹⁵⁸ Blíže viz Mravčík, V. a kol.: Výroční zpráva o stavu ve věcech drog v České republice v roce 2005. Národní monitorovací středisko pro drogy a drogové závislosti, Úřad vlády ČR, Praha 2006, str.57 a násl.

Tabulka 1: Výsledky testování vězňů ve vazebních věznicích a věznicích (% pozitivních testů)

Rok	Testováno osob	Amfetaminy (%)	Konopné látky (%)	Barbituráty (%)	Opiáty (%)	Kokain (%)	Celkem (%)
1999	1 504	0,9	0,8	0,7	1,9	0,0	4,3
2000	1 236	2,9	1,2	2,3	0,5	0,2	7,1
2001	4 492	1,1	0,2	0,2	0,3	0,0	1,7
2002	1 808	2,4	0,7	1,4	1,4	0,0	5,9
2003	4 524	1,2	0,7	0,7	0,3	0,0	3,0
2004	9 380	1,4	0,8	0,7	0,4	0,0	3,3
2005 (1. pol.)	2 732	1,6	1,1	0,9	0,7	0,0	4,3

Pozn.: V polovině roku 2005 došlo ke změně detekční metody, proto jsou do srovnání zahrnuty pouze výsledky z 1. pololetí roku 2005.

Pramen: Mravčík, V. a kol.: Výroční zpráva o stavu ve věcech drog v České republice v roce 2005. Národní monitorovací středisko pro drogy a drogové závislosti, Úřad vlády ČR, Praha 2006, str. 58

Tabulka 2: Výsledky testování osob nastupujících do vazebních věznic v Praze (% pozitivních testů)

Rok	Testováno osob	Amfetaminy (%)	Konopné látky (%)	Opiáty (%)	Barbituráty (%)	Kokain (%)	Celkem (%)
1999	4 180	8,3	4,6	4,6	2,1	0,1	19,8
2000	5 832	9,9	4,7	7,6	2,7	0,1	25,1
2001	5 840	9,3	4,9	5,9	1,3	0,2	21,5
2002	3 688	7,0	6,2	4,3	0,8	0,1	18,4
2003	4 568	10,8	6,6	3,6	0,9	0,2	22,1
2004	4 356	11,8	8,4	3,0	1,0	0,1	24,2
2005 (1. pol.)	2 220	12,8	11,0	4,3	0,6	0,1	29,0

Pozn.: V polovině roku 2005 došlo ke změně detekční metody, proto jsou do srovnání zahrnuty pouze výsledky z 1. pololetí roku 2005.

Pramen: Mravčík, V. a kol.: Výroční zpráva o stavu ve věcech drog v České republice v roce 2005. Národní monitorovací středisko pro drogy a drogové závislosti, Úřad vlády ČR, Praha 2006, str. 58

Již výše zmíněný „Plán činnosti Vězeňské služby ČR v protidrogové politice na období 2005 – 2006“ se věnuje též stavu plnění protidrogových opatření VS ČR. Protože některé z těchto informací dokreslují aktuální situaci v oblasti drog v českých věznicích, pokládáme za vhodné několik bodů uvedené části Plánu bez dalšího komentáře uvést:¹⁵⁹

- Problematika průniku drog do věznic je kontinuálně sledována odborem vězeňské a justiční stráže. Na základě prokazatelných poznatků (počet nálezů omamných a psychotropních látek, počet pozitivních nálezů v rámci monitoringu vězňených osob) i na základě empirických zkušeností (poznatky odborných zaměstnanců, zaměstnanců oddělení prevence a stížností) je třeba konstatovat, že průniku drog do věznic není zcela zabráněno a jsou proto průběžně přijímána další opatření. Zneužití drogy

¹⁵⁹ Plán činnosti Vězeňské služby ČR v protidrogové politice na období 2005 – 2006. Generální ředitelství VS ČR, 23. 11. 2005.

vězněnou osobou bylo v roce 2005 (ke dni 14.11. 2005) zaznamenáno v 187 případech, což je srovnatelný počet s předchozími lety. Indicie svědčící pro významný nárůst počtu zneužití drog vězněnými osobami a průniku drog do věznic VS ČR nemá. Nicméně nelze tuto skutečnost podceňovat, neboť do věznic přichází vězeňská populace, která je více zasažena drogami, a oblasti redukce nabídky je třeba setrvale věnovat zvýšenou pozornost.

- Velmi účinně je využívání služební kynologie k odhalování omamných a psychotropních látek. Počet psů specialistů se ve VS ČR pohybuje kolem 70. Ročně je jimi vykonáno přibližně 300 000 úkonů (kontrola ložnic a dalších prostor, balíků, poštovních zásilek, dopravních prostředků atd.), z toho pozitivních značení je přibližně 0,04%. V roce 2005 bylo zřízeno vlastní výcvikové středisko psů specialistů ve Věznici Jiřice a byl zřízen centrální sklad pro drogy k zajištění výcviku psů specialistů ve Věznici Vinařice.
- Evidence drogových uživatelů je v kompetenci odboru zdravotnických služeb. Zdravotnická střediska jednotlivých věznic vedou seznamy drogových uživatelů, a to na základě zjištění lékařů a stanovení diagnóz. V posledních letech se ročně počet evidovaných osob pohybuje kolem 6 800. Registr uživatelů drog je v počítačové podobě spravován odborem informatiky, který také data předává Hygienické službě hl.m. Prahy – centrálnímu pracovišti drogové epidemiologie. Data do registru ukládají pověřeni zaměstnanci oddělení výkonu vazby a trestu věznic, a jsou do něho zařazovány uživatelé drog - žadatelé o léčbu (viz výše) z řad vězněných osob. V prvním pololetí 2005 bylo takto do registru zařazeno 630 vězněných osob.
- Ve všech věznicích jsou zřízeny poradny drogové prevence, jež mimo jiné nabízejí poradenské, konzultační a psychologické služby uživatelům drog. Pojetí bezdrogových zón ve věznicích je široké a zahrnuje velkou škálu klientely. Jejich kapacita aktuálně činí přibližně 1500 míst, tj. cca 8% vězněné populace. Jsou koncipovány jako ochrana před drogovou nákazou v rámci prevence neuzivatelů, ale i pro uživatele motivované k intenzivnějšímu výchovně terapeutickému zacházení. Poptávka vězněných osob po umístění v bezdrogové zóně se aktuálně shoduje s nabídkou. Ve specializovaných odděleních pro uživatele drog je realizován intenzivní terapeuticko léčebný program dle standardů obvyklých v civilních zařízeních podobného typu. Postupným navyšováním kapacity těchto oddělení v roce 2005 (nově zřízená oddělení ve 3 věznicích) aktuálně nabízí VS ČR uvedené programy přibližně 500 odsouzeným. Kapacita těchto oddělení se proto jeví dostačující pro odsouzené ženy a pro odsouzené muže v mírnějších typech věznic. Zřízení dalších specializovaných oddělení tohoto typu je však podmíněno zmapováním poptávky ze strany odsouzených v přísnějších typech věznic. Terapeutický program v těchto odděleních řídí zaměstnanci s terapeutickým vzděláním – vysoce odborně erudovaní. Realizací terapeutického programu v rozsahu minimálně 21 hodin týdně u odsouzených zařazených do těchto specializovaných oddělení Vězeňská služba ČR naplňuje úkol zajišťování terapeutického centra pro uživatele drog. Při zabezpečování poradenských služeb, terapeutických a léčebných programů spolupracují věznice s civilními organizacemi a institucemi tak, aby v co největší míře byla zajištěna prostupnost a kontinuita služeb.¹⁶⁰

---

¹⁶⁰ K této problematice blíže viz též: Drogové služby ve vězení. Zaostřeno na drogy 4/2006, Národní monitorovací středisko pro drogy a drogové závislosti, Úřad vlády ČR, Praha 2006.

V závěru studie IKSP z roku 2003 autoři upozornili na faktickou neoddělitelnost řešení jakéhokoliv sociálně patologického jevu ve věznicích od jeho řešení v celé společnosti. Při srovnání poznatků o situaci v oblasti zneužívání nelegálních drog a jiných návykových látek za zdmi vězeňských zařízení a mimo ně konstatovali, že se teorie o provázanosti výskytu sociálně patologických jevů v běžné populaci a ve vězeňské subkultuře potvrdila: „Drogová scéna ve vězeňských zařízeních vcelku odpovídá obecné drogové scéně s odchylkami, vyplývajícími z podstaty života ve věznicích (složení vězeňské populace, fyzické překážky na cestě drogy ke konzumentovi atp.). (...) Představa, že z věznic lze vytvořit ostrůvky oproštěné od neřestí, kterým se ve vnějším světě zjevně daří, je samozřejmě naivní. Postup by měl být spíše opačný. Na základě kvalitního a fungujícího přístupu k řešení problematice na úrovni celé společnosti by měly být s využitím poznatků o zvláštích daného jevu ve specifickém prostředí (vězeňská subkultura, ale i jiná specifická prostředí) zde zaváděny prvky, modifikující a doplňující obecné prostředky pro účely použití v tomto specifickém prostředí. (...) Hodnocení opatření k omezení zneužívání nelegálních drog je vždy poněkud problematické. Jestliže by kritériem mělo být absolutní vymýcení tohoto jevu ze společnosti, popř. z určitého subsystému (např. věznice), pak by bylo možno konstatovat, že všechna selhávají. Pokud totiž všichni členové daného (sub)systému nebudou zcela šťastní jedinci, plně spokojení se svou situací, vždy bude existovat prostor pro hledání alternativního způsobu života včetně nejrůznějších náhražek toho, co dotyčný jedinec zrovna postrádá. Toto extrémní kritérium je však chápáno jako utopistické a spíše než o vyřešení drogového problému lze hovořit o jeho kontrole, stabilizaci a v rámci možností snižování jeho negativních dopadů. Tento dnes již celosvětově rozšířený postoj není rezignací na problém, ale výsledkem jeho realistického posouzení.“¹⁶¹

Výsledky penologického výzkumu podle autorů opravňují k opatrnému tvrzení, že způsoby zacházení s drogově závislými vězni v českých věznicích, včetně léčby a speciálního zacházení s nimi, jsou vcelku na uspokojivé úrovni, dané zejména ekonomickými, personálními a prostorovými možnostmi Vězeňské služby ČR. Vzhledem k tomu, že se drogy a jejich zneužívání ve věznicích vyskytují v míře nikoliv zanedbatelné, lze si tohle tvrzení dovolit právě jen tehdy, je-li činnost Vězeňské služby ČR na tomto poli posuzována optikou reálně dosažitelných cílů.¹⁶²

---

¹⁶¹ Marešová a kol.: Drogy a česká vězeňská populace v kontextu drogové scény a trestněprávní legislativy. Studie IKSP č. 294, Praha 2003, str. 117 – 119.

¹⁶² Tamtéž.

V. Shrnutí výsledků I. fáze výzkumu¹⁶³

Česká republika se stejně jako ostatní státy Evropy snaží omezit nejen užívání drog v populaci, ale i navazující problémy, zejména drogovou kriminalitu. Proto již v roce 1993 schválila základy národní protidrogové politiky, které postupně aktualizuje. Zároveň byl vytvořen stávající systém koordinace protidrogové politiky prostřednictvím koordinátorů příslušných úřadů.

Národní strategie protidrogové politiky je klíčový dokument schvalovaný vládou, který definuje základní východiska a směry řešení problematiky užívání drog v ČR. Je základem pro tvorbu a uskutečňování protidrogových strategií jednotlivých resortů a orgánů místní, okresní a krajské veřejné správy. Základním východiskem strategie protidrogové politiky České republiky byl po celé sledované období vyvážený přístup k řešení problému užívání drog z hlediska represe, prevence, léčby a resocializace drogově závislých. Pro realizaci racionální protidrogové politiky je nezbytný komplexní a koordinovaný přístup a provázanost dílčích intervencí, ale také součinnost příslušných institucí při řešení dalších závažných problémů.

Od roku 1993 prošla protidrogová politika ČR mnoha změnami, byla realizována řada konkrétních opatření v oblasti legislativy, prevence, léčby a resocializace závislých osob. Postupně byla zintenzivňována činnost jak v oblasti zákonné represe, tak v oblasti prevence. I drogová scéna v ČR procházela v uplynulých letech vývojem, v jehož důsledku vznikly nové problémy, a tudíž i potřeba hledání nových řešení. Mezi klíčové kroky realizované (mimo oblast trestní justice) lze ve sledovaném období zařadit následující :

- harmonizace legislativy s právními předpisy EU
- přijetí zákona č. 79/1997 Sb. o léčivech a o změnách a doplnění některých souvisejících zákonů (mj. reguluje nakládání s léčivými přípravky obsahujícími omamnou nebo psychotropní látku nebo prekursor)
- přijetí zákona č. 167/1998 Sb. o návykových látkách
- přijetí zákona č. 359/1999 Sb. o sociálně-právní ochraně dětí (mj. zaměřuje sociálně-právní ochranu na děti, které požívají alkohol nebo jiné návykové látky)
- přijetí zákona č. 258/2000 Sb. o ochraně veřejného zdraví a o změně některých souvisejících zákonů (upravuje mj. hygienické požadavky na provoz zdravotnických zařízení a ústavů sociální péče)
- přijetí zákona č. 379/2005 Sb. o opatřeních k ochraně před škodami působenými tabákovými výrobky, alkoholem a jinými návykovými látkami a o změně souvisejících zákonů (mj. upravuje organizaci a provádění protidrogové politiky)
- zpřísnění bezpečnostních podmínek pro subjekty legálně zacházející s návykovými látkami, přípravky a prekursory
- zlepšení kontrolních mechanismů., zapojení orgánů místní zprávy do kontrolní činnosti zdravotnických zařízení a lékáren; kontrola subjektů, kterým MZ vydalo povolení zacházet s OPL, je závislá na současném počtu pracovníků IOPL
- síť protidrogových koordinátorů, kteří pracují při okresních úřadech a úřadech magistrátních a statutárních měst. Přednostové a primátoři jmenovali jako svůj poradní orgán protidrogové komise, složené ze zástupců klíčových institucí. Protidrogová

---

¹⁶³ Tato studie měla vytvořit teoretický základ pro empirickou část výzkumu, přičemž závěrečná zpráva z II. fáze bude obsahovat také shrnutí výsledků z celého výzkumu.

koordinátoři a místní protidrogové komise iniciují a koordinují protidrogové aktivity na místní úrovni v souladu s vládní strategií

- vybudování systému léčebné a resocializační péče pro uživatele drog, který zabezpečuje poskytování klíčových služeb na území celé ČR.

Tak, jak se po roce 1990 začaly drogy a jejich užívání stávat mediálně a politicky zajímavým tématem, a jak se v ČR začala vytvářet klasická otevřená drogová scéna, zintenzivnila se též činnost zákonodárců v oblasti **protidrogové legislativy**. Zároveň bylo třeba, aby trestní právo reagovalo na nové formy drogové kriminality, a to vše v podmínkách hlubokých změn celé trestněprávní legislativy, souvisejících s přechodem k demokratickému právnímu státu, s otevřením hranic, se zapojováním státu do mezinárodních struktur, s globalizací života jako celku i kriminality jako jeho součástí, s nástupem nových koncepcí přístupu k řešení trestné činnosti (odklony, restorativní justice...), s objevením nových hrozeb či nových forem hrozeb již známých (globální terorismus, organizovaný zločin...), apod.

Kapitola o vývoji právní úpravy v této oblasti zachycuje po roce 1990 několik legislativních trendů. Skutkové podstaty drogových trestných činů byly zpřesňovány a doplňovány tak, aby postihovaly různé formy neoprávněného nakládání s omamnými a psychotropními látkami. Dopad skutkových podstat byl rozšířen i na přípravky obsahující omamnou či psychotropní látku a na prekursory. V této souvislosti nelze nezmínit přijetí zákona č. 167/1998 Sb., o návykových látkách, který mj. na zákonné úrovni vymezil pro účely trestního práva pojmy omamné látky, psychotropní látky, přípravku obsahujícího omamnou nebo psychotropní látku a prekursoru (třebaže od dubna 2006 není seznam prekursorů uveden přímo v příloze zákona o návykových látkách, ale zákon odkazuje na bezprostředně použitelný předpis Evropských společenství), a nahradil tak dosavadní definice stanovené nařízením vlády č. 192/1988 Sb. Trestnost přechovávání drogy pro vlastní potřebu (resp. její držení bez prokázaného úmyslu přechovávat ji pro jiného) byla na počátku sledovaného období z trestního zákona vypuštěna, aby byla na konci devadesátých let po podstatně vzrušenější diskusi restaurována v podobě kontroverzního ustanovení § 187a tr.z., zavádějícího poměrně vágní množstevní kritérium (množství větší než malé) trestnosti přechovávání drogy pro vlastní potřebu.

V letech 1990 a 1998 došlo k poměrně citelnému zvýšení trestních sazeb u drogových trestných činů, resp. k jejich větší diferenciaci tak, aby lépe odrážely rozdíly ve společenské nebezpečnosti jednotlivých forem drogové kriminality, a to zejména typově vyšší závažnost výroby a obchodu s drogami v rámci (mezinárodního) organizovaného zločinu. Především v souvislosti s tímto zvláště závažným druhem trestné činnosti byly ve sledovaném období do českého trestního práva zaváděny některé instituty, které by měly zefektivnit práci orgánů činných v trestním řízení (sledovaná zásilka, operativně pátrací prostředky...), příp. byly již existující instituty doplňovány či zpřesňovány (prohlídky apod.). Některé z těchto změn měly zároveň zajistit důslednější respektování práv a svobod účastníků trestního řízení (např. zařazení právní úpravy odposlechu a záznamu telekomunikačního provozu do trestního řádu a její pozdější změny).

Výraznou tendencí byla ve sledovaném období snaha o vytváření prostoru pro alternativní řešení jednotlivých případů. Byl zaveden trest obecně prospěšných prací, v trestním řízení se objevily prvky odklonu a probace, a uvedené postupy se v určité míře začaly využívat i v méně závažných případech drogové kriminality. A konečně nelze opomenout zřetelný trend rozšiřování a zpřesňování právní úpravy právního styku s cizinou ve věcech trestních. Stále větší internacionalizace zločinu vede jednotlivé státy k tomu, aby se

nejen formou mezinárodních smluv, ale i v rámci svého vnitrostátního práva snažily vytvořit předpoklady pro co nejjednodušší a neúčinnější spolupráci policejních a justičních orgánů z různých zemí. Česká republika v tomto ohledu nebyla výjimkou, přičemž s blížícím se vstupem země do EU a v období poté se toto úsilí ještě zintenzivnilo.

K interpretaci **statistických údajů** o kriminalitě je třeba přistupovat opatrně, přičemž u údajů o drogové trestné činnosti to platí možná obzvláště. Při pohledu na statistiky drogových trestných činů, registrovaných policií, či osob za drogové trestné činy stíhaných, obžalovaných a odsouzených, lze nabýt dojmu, že drogová kriminalita svým rozsahem nepředstavuje v ČR v kontextu celkové míry trestné činnosti významnější problém. Drogové trestné činy představují dlouhodobě mírně přes 1 % všech u nás policií registrovaných trestných činů. Podíl osob, odsouzených v ČR za drogovou kriminalitu, na celkovém počtu odsouzených osob, činí posledních pět let cca 2 % a v letech předešlých byl ještě nižší. Přesto nelze problematiku drogové kriminality bagatelizovat.

Charakteristickým rysem drogové kriminality, jako kriminality tzv. „bez oběti“, je vysoká latence. Lze předpokládat, že drogové trestné činy evidované v oficiálních statistikách jsou pouze malou částí skutečně páchané drogové kriminality. Kromě toho samotné drogové trestné činy podle § 187, § 187a, § 188 a § 188a tr.z. představují jen malou část kriminálních aktivit, souvisejících se základním problémem, kterým je užíváním nelegálních drog. V úvahu je třeba v této souvislosti vzít nikoliv zanedbatelné množství trestných činů páchaných pod vlivem OPL (násilná, mravnostní, majetková kriminalita) a především kriminalitu opatřovací. A konečně je drogová kriminalita pouze jedním z řady vzájemně souvisejících sociálně patologických jevů, provázejících užívání nelegálních drog (organizovaný zločin, záškoláctví, domácí násilí, prostituce, šíření viru HIV a žloutenky atd.). V těchto souvislostech nelze ani relativně nízký počet evidovaných případů drogových trestných činů podceňovat.

Pokud jde o trendy drogové kriminality, tak po období pochopitelného a poměrně výrazného nárůstu všech základních sledovaných ukazatelů (počet policií zjištěných trestných činů, počty stíhaných, obžalovaných a odsouzených osob) v devadesátých letech, se na přelomu století začala situace měnit. Počet zjištěných drogových trestných činů začal od roku 2000 (s výjimkou roku 2002) meziročně klesat (s údaji z předcházejícího období nelze z důvodu zásadně odlišné metodiky evidování příliš srovnávat, z hlediska trendu však lze hovořit o nárůstu až do roku 1999), přičemž v posledních třech letech byl zřetelný. K meziročnímu poklesu počtu osob stíhaných a obžalovaných dochází od roku 2003, a v roce 2005 poklesl poprvé za sledované období také počet odsouzených osob. Počet osob odsouzených za drogové trestné činy přitom do roku 2004 narůstal, a to v porovnání s vývojem celkového počtu osob odsouzených v ČR v letech 1995 – 2004 (celkově mírný nárůst) mnohem výrazněji. Zaměříme-li se však na výrazně nejfrekventovanější drogový trestný čin, kterým je nedovolená výroba a držení omamných a psychotropních látek a jedů podle § 187 tr.z., lze hovořit spíše o několikaleté stagnaci.

Složení trestů, ukládaných za jednotlivé drogové trestné činy, jakož i výměra za ně ukládaných nepodmíněných trestů odnětí svobody, vycházely v průběhu sledovaného období samozřejmě především z trestních sazeb za tyto trestné činy stanovených a jejich změn. V justičních statistikách však lze postřehnout jisté náznaky možné změny přístupu soudů při ukládání trestů za drogové trestné činy, kdy zejména organizovaný obchod s drogami patrně začal být během devadesátých let postupně hodnocen jako velmi závažná trestná činnost, čemuž mohl odpovídat i určitý posun při stanovování druhu trestu a jeho výměry. Do skladby trestů se ve druhé polovině devadesátých let promítlo též stále častější ukládání trestu obecně

prospěšných prací. Od roku 2004 je samostatně vykazován počet mladistvých, jimž bylo soudem pro mládež uloženo trestní opatření podle zákona č. 218/2003 Sb., ovšem dosud bez rozlišení druhu trestního opatření, což podíly ostatních trestů ovlivňuje.

Za drogovou kriminalitu bývá v posledních několika letech v ČR pravomocně odsouzeno přibližně 1300 osob ročně. Počet policíí zjištěných případů drogových trestných činů klesl v roce 2005 poprvé od roku 1997 pod 3000. Vzhledem k charakteru jednání, postižitelného podle ustanovení § 187, § 187a, § 188 a § 188a trestního zákona, však lze předpokládat, že v oficiálních statistikách je zachycena pouze malá část tohoto druhu trestné činnosti. Nelze též zapomínat na skutečnost, že statistické údaje poskytují pouze kvantitativní pohled na danou problematiku. Zkušenosti jednotlivců a institucí, které se odhalováním a stíháním drogové kriminality zabývají, zahrnují informace a trendy, které se ve statistikách neprojeví.

Jedním z významných a ve vyspělých zemích pravidelně sledovaných aspektů je **vývoj nelegální drogové scény**, mapovaný prostřednictvím údajů z epidemiologických studií a údajů o čistotě a cenových relacích jednotlivých druhů drog. Drogovou epidemiologii provádí Centrální pracoviště drogové epidemiologie při Hygienické stanici hl. m. Prahy od roku 1995. Základním zdrojem aktuálních cenových relací jsou výroční zprávy NPC a GŘC. Postupnému vývoji české drogové scény a současným trendům v této oblasti je věnována samostatná kapitola naší studie.

Poznatky orgánů činných v trestním řízení o **stavu drogové kriminality v ČR** potvrzují názor, že se zde v průběhu devadesátých let vytvořila klasická drogová scéna „západoevropského“ typu včetně drogového trhu, s některými odlišnostmi danými především geografickou polohou, historií a demografickou strukturou země. V souvislosti s celkovým otevřením drogové scény došlo na počátku sledovaného období též k otevření drogového trhu. Vlivem intenzivnějšího zájmu orgánů činných v trestním řízení a patrně i přísnější legislativy však pachatelé drogové kriminality začali postupně využívat stále konspirativnější metody činnosti. Objevily a etablovaly se zde nové formy drogové kriminality, včetně forem typických pro činnost skupin organizovaného zločinu. Otevření hranic umožnilo příliv „klasických“ drog, které se před rokem 1990 na našem trhu prakticky nevyskytovaly, a na území ČR se postupně dostávaly rovněž nejrůznější „novinky“ (GHB). Významnou roli v oblasti drogové kriminality zde převzaly skupiny cizích státních příslušníků. V důsledku působení zahraničních či mezinárodních zločineckých skupin v ČR a zároveň českých pachatelů v zahraničí stále vzrůstá důležitost účinné mezinárodní spolupráce při odhalování a stíhání drogové kriminality.

-X-X-X-X-X-X-

Literatura a prameny

- Bodláková, I., Němec, J., Nečas, S.: Výsledky z výzkumu evidovaných toxikomanů – pachatelů trestných činů nacházejících se v NVU ministerstva spravedlnosti ČR. Kriminologický sborník, 2/1993
- Borovička, A., Šejvl, J.: Vývoj drogové kriminality po roce 1989. Dílčí studie pro účely výzkumu IKSP „Možnosti trestní justice v protidrogové politice“, 35 stran, nepublikováno.
- Budina, Z.: Problematika právní úpravy nedovoleného obchodu s omamnými a psychotropními látkami. Kriminologika, 1/1995
- Cotič, D.: Drogy a trest, IKSP Praha 1991
- Černíková, V.: Drogová scéna v českých věznicích. České vězeňství, 3-4/98
- Doležal, J. X.: Gumák. Reflex, 4. 4. 2002
- Drtil J., : Drogová scéna a její vývoj, Alkoholizmus a drogové závislosti 5/1996,
- Europol–EMCDDA Joint Report on a new psychoactive substance: 1-(3-chlorophenyl)piperazine (mCPP),
http://www.unodc.org/unodc/press_release_2006_10_05.html
- Fastner, J.: Ještě k trestnému činu nedovolené výroby a držení omamných a psychotropních látek a jedů podle § 187a tr.z.. Trestní právo, 11/1999
- Juráková, I.: Několik poznámek ke kriminalizaci držení drog pro vlastní potřebu. Právní rozhledy, 1/1999
- Kalina, K a kol.: Drogy a drogové závislosti – mezioborový přístup. 1.a 2. díl, Úřad vlády ČR, Praha 2003
- Kloučková, S.: Hodnocení znaků skutkové podstaty trestného činu přechovávání drog pro vlastní potřebu podle § 187a tr.z.. Právní rozhledy, 6/2000
- Komorous J.: Současná situace v oblasti nedovolené výroby, dovozu, převozu, vývozu, obchodu a šíření OPL na území České republiky, Bulletin NPC, 1/1995
- Mravčík, V. a kol.: Výroční zpráva o stavu ve věcech drog v České republice v roce 2005. Národní monitorovací středisko pro drogy a drogové závislosti, Úřad vlády ČR, Praha 2006
- Nedbálková, I., Šejvl, J.: Dvě usnesení Nejvyššího soudu. Bulletin NPC, 3/2005
- Novotná, J.: Můžeme trestně stíhat pachatele nelegální manipulace s rostlinou durmanu obecného ? Bulletin NPC, 3/2004
- Novotný, O. a kol.: Trestní právo hmotné - I. obecná část. CODEX, Praha 1997
- Novotný, O., Dolenský, A., Jelínek, J., Vanduchová, M.: Trestní právo hmotné I. Obecná část. ASPI Publishing, Praha 2003
- Nožina M., Svět drog v Čechách, Koniasch Latin Press, Praha 1997
- Presl, J.: Jednoduchá řešení. Trestní právo, 4/1996
- Prosecution of drug users in Europe. EMCDDA insights series, number 5. EMCDDA, Luxembourg, 2002
- Púry, F.: Souhrn aktuální judikatury – III. drogové trestné činy. Trestněprávní revue, 5/2006
- Redakční rada : Situace v oblasti nelegálního obchodu a zneužívání nejnámější drogy domácího původu – pervitinu, Bulletin NPC 2/97
- Rizman, S.: Trestní zákon. Komentář. II. díl. 6., doplněné a přepracované vydání. C.H.Beck, Praha 2004
- Růžička, M.: K problematice trestného činu nedovolené výroby a držení omamných a psychotropních látek nebo jedů podle ustanovení § 187a trestního zákona. Trestní právo, 6/1999
- Sotolář, A. a kol: Trestná činnost spojená se zneužíváním drog a formy jejího řešení. Příručky MS ČR, svazek 65, Institut vzdělávání MS ČR, Praha 2002

Šámal, P., Král, V., Baxa, J., Púry, F.: Trestní řád. Komentář. I. díl. 4. vydání. C.H.Beck, Praha 2002,

Šámal, P., Púry, F., Rizman, S.: Trestní zákon. Komentář. II. díl. 6., doplněné a přepracované vydání. C.H.Beck, Praha 2004,

Teryngel, J.: K lidoveckým návrhům novel trestního zákona. Trestní právo, 4/1996,

Zábranský, T. a kol.: Projekt analýzy dopadů novelizace drogové legislativy (PAD) - souhrnná závěrečná zpráva. ResAd, Praha 2001

Koncepce a program protidrogové politiky na období 1998 –2000, usnesení vlády ČR č. 111 ze dne 23. 2. 1998

Národní strategie protidrogové politiky na období 2001 – 2004, usnesení vlády ČR č. 1045 ze dne 23. 10. 2000

Národní strategie protidrogové politiky na období 2005 až 2009, usnesení vlády ČR č. 1305 ze dne 22. 12. 2004

Akční plán realizace Národní strategie protidrogové politiky na období 2005 - 2006, usnesení vlády ČR č. 886 ze dne 13. 7. 2005

Bulletin NS ČSR, 1/1985, Nejvyšší soud ČSR

Drogové služby ve vězení. Zaostrěno na drogy 4/2006, Národní monitorovací středisko pro drogy a drogové závislosti, Úřad vlády ČR, Praha 2006

Incidence problémových uživatelů drog, ČR – 1995, Hygienická stanice hl. m. Prahy, 1996

Epidemiologie drogových závislostí Česká republika 1996, 1997, 1998, Hygienická stanice hl. m. Prahy

Epidemiologie drog a uživatelů drog Česká republika 1999, 2000, 2001, Hygienická stanice hl. m. Prahy

výroční zpráva ČR – Incidence , prevalence, zdravotní dopady a trendy léčených uživatelů drog 2002, 2003, 2004, 2005, Hygienická stanice hl. m. Prahy

výroční zpráva Národní protidrogové centrály za roky 2000, 2001, 2002, 2003, 2004, 2005

Zvláštní zpráva o závažných poznatcích k trestným činům spáchaným v souvislosti s výrobou, držením, přechováváním a prodejem drog. Nejvyšší státní zastupitelství, Brno, 1997

zpráva Nejvyššího státního zastupitelství o činnosti státního zastupitelství za roky 2001, 2002, 2003, 2004, 2005

Stanovisko ke sjednocení výkladu zákonů a jiných právních předpisů k možné trestní odpovědnosti při testování drogy „extáze“ nestátními organizacemi, zabývajících se preventivní činností v boji proti drogám. Nejvyšší státní zastupitelství ze dne 17. 10. 2002, poř. č. 26/2002

Kapesní ročenka kriminality v ČR za roky 1995, 1996,1997,1998,1999, 2000,2001, 2002, 2003, 2004, 2005, Policejní prezidium ČR;

Plán činnosti Vězeňské služby ČR v protidrogové politice na období 2005 – 2006. Generální ředitelství VS ČR, 23. 11. 2005

Policejní prezidium ČR: Statistická sestava 26 – skutky spáchané pod vlivem, za roky 2003, 2005

Sdělení konzulárního odboru MZV ČR č.j. 307067/2006-KO/2, ze dne 22. 11. 2006;

Statistické údaje o kriminalitě na území České republiky za roky 1995, 1996,1997,1998,1999, 2000,2001, 2002, 2003, 2004, 2005, Policejní prezidium ČR

Statistická ročenka kriminality za roky 1991, 1992, 1993, 1994, 1995, 1996, 1997, 1998, 1999, 2000, 2001, 2002, 2003, 2004, 2005, Ministerstvo spravedlnosti ČR;

Zpráva o situaci v oblasti veřejného pořádku a veřejné bezpečnosti na území ČR v roce 2004, MV ČR, Praha 2005

<http://www.czso.cz>
<http://www.emcdda.europa.eu>
<http://www.mvcr.cz/casopisy/policista/>
<http://www.mvcr.cz/statistiky/kriminalita.html>
<http://portal.justice.cz/ms/>
<http://www.psp.cz>
<http://www.senat.cz>
<http://www.vlada.cz>

Studie a výzkumy pracovníků IKSP k drogové problematice:

- Trávníčková, I.: Legalizace drog ano či ne ? Sborník referátů ze semináře, Praha 24. 10. 1991, IKSP 117, Praha 1992
- Trávníčková, I., Gawlik, L., Kotulan, P.: Právní úprava drogové problematiky. IKSP 141, Praha 1992
- Trávníčková, I., Gawlik, L., Kotulan, P.: Společenská kontrola a postih dopingu ve sportu v ČR. IKSP 145, Praha 1993
- Trávníčková, I.: Názory odborníků na možnosti společenské kontroly a postih drog v ČR. IKSP 153, Praha 1993
- Trávníčková, I.: Hazardní hry a drogy jako potencionální zdroj organizovaného zločinu. IKSP 195, Praha 1996
- Trávníčková, I.: Alkohol a drogová závislost u dětí a mládeže: Tolerovat, léčit nebo postihovat ? IKSP 215, Praha 1997
- Trávníčková, I.: Sociálně patologické aspekty zneužívání drog u pražské mládeže. IKSP 235, Praha 1999
- Marešová, A. a kol. : Drogová problematika ve věznicích ČR a některých zahraničních věznicích. IKSP 259, Praha 2000 (viz www.kriminologie.cz)
- Trávníčková, I.: Specifické aspekty zneužívání drog u žen. IKSP 267, Praha 2001 (viz www.kriminologie.cz)
- Vůjtěch, J. a kol.: Účinky transformace trestního zákonodárství na stav kriminality a zvyšování efektivnosti justice ve vztahu k bezpečnosti občanů ČR v horizontu r. 2000. IKSP 261, Praha 2001 (viz www.kriminologie.cz)
- Cejp, M. a kol.: Pravděpodobný vývoj vybraných druhů kriminality. IKSP 268, Praha 2001 (viz www.kriminologie.cz)
- Marešová, A. a kol.: Drogy a česká vězeňská populace v kontextu drogové scény a trestně právní legislativy. IKSP 294, Praha 2003 (viz www.kriminologie.cz)
- Zeman, P. a kol. : Institut zabezpečovací detence. IKSP 317, Praha 2005 (viz www.kriminologie.cz)

Resumé

Základním cílem výzkumu je zhodnocení vzájemného vlivu vývoje právní úpravy a aplikace jednotlivých zkoumaných prostředků, zejména trestního práva a vývoje drogové kriminality a drogové scény v České republice po roce 1989.

Jedním z rysů našeho přístupu k řešení výzkumného úkolu byla snaha zaměřit se na oblasti, jež hrají v rámci působení systému trestní justice v širším kontextu protidrogové politiky zásadní roli. Nesnažili jsme se tedy vyčerpat všechny možné aspekty zapojení trestní justice do protidrogové politiky, ale soustředili jsme se na ty oblasti, kde její vliv je či byl zjevně nejsilnější, a to ve sledovaném období, tedy od r. 1990 do současnosti.

Předmětem realizovaného výzkumu jsou:

- a) *prostředky trestního práva (a souvisejících právních oborů) využívané po r. 1989 při postihu drogové kriminality*
- b) *vývoj drogové kriminality a drogové scény v ČR po r. 1989.*

Metodika výzkumu

Vzhledem k značnému rozsahu sledovaných informací a poznatků jsme rozdělili jejich prezentaci do dvou částí.

V této první – teoretické části práce jsme na základě deskripce chtěli rozšířit a prohloubit znalosti o vývoji drogové scény a drogové kriminality v kontextu analýzy vývoje trestněprávní legislativy.

Druhá - empirická část zprávy bude prezentovat poznatky získané rozбором vytypovaných trestních spisů a dotazníkovým šetřením mezi různými skupinami expertů, zabývajícími se problematikou drog, doplněné resp. korigované informacemi získanými z rozhovorů s nimi.

Druhá část zprávy včetně souhrnných výsledků z obou fází výzkumu bude publikována v roce 2008.

Metodologické těžiště teoretické části spočívá v:

- a) *analýze právních předpisů a dostupné literatury*, která posloužila k získání uceleného přehledu o dosaženém stavu poznání právních prostředků využívaných od r. 1989 při postihu drogové kriminality
- b) *analýze dokumentů relevantních státních orgánů* (např. zprávy o bezpečnostní situaci, výroční zprávy Národní protidrogové centrály PČR, zprávy Nejvyššího státního zastupitelství, výroční zprávy Meziresortní protidrogové komise, Rady vlády pro koordinaci protidrogové politiky, epidemiologické zprávy Hygienické stanice hl. m. Prahy, materiály vězeňské služby..), která zmapovala významné změny na české drogové scéně a v oblasti drogové kriminality
- c) *analýze statistických údajů Policie ČR a Ministerstva spravedlnosti ČR k drogové kriminalitě*, která určila charakteristiky vývoje registrované drogové kriminality a jejího postihu.

Summary

The basic aim of this research is to assess the mutual impact of changes in legislation and application of the specific measures studied, in particular criminal law and the development of drug crime and the drug scene in the Czech Republic since 1989.

One of the features of our approach in carrying out the research task was the endeavour to focus on areas which play a fundamental role in the operation of the criminal justice system in the wider context of anti-drug policy. We did not, therefore, attempt to make an exhaustive study of all possible aspects of the connection between criminal justice and anti-drug policy but concentrated on those areas where its impact clearly is or has been particularly strong in the period monitored, namely from 1990 to the present.

The subjects of the research carried out are:

- c) *measures in criminal law (and related areas of law) used since 1989 in prosecution of drug crime*
- d) *development of drug crime and the drug scene in the Czech Republic since 1989.*

Research methodology

In view of the considerable extent of the information and findings studied we have divided their presentation into two parts.

In this first part – the theoretical part – we wanted on the basis of description to extend and deepen knowledge concerning development of the drug scene and drug crime in the context of analysis of changes in criminal legislation.

The second – the empirical part – of the report will present the findings obtained from analysis of specific criminal records and a questionnaire conducted with various groups of experts dealing with the drugs issue, supplemented or adjusted by information obtained from interviews with them.

The second part of the report, including a summary of the results from both phases of the research, will be published in 2008.

The methodological focus applied in the theoretical part consists in:

- b) *analysis of legal regulations and the literature available*, which was used to obtain a comprehensive overview of the current state of knowledge concerning the legal measures used since 1989 in prosecution of drug crime
- b) *analysis of documentation of relevant state authorities* (for example, reports on the security situation, the annual reports of the Czech Police National Drug Enforcement Centre, reports of the Supreme State Prosecutor's Office, the annual reports of the Interdepartmental Anti-Drug Committee, the Government Board for Anti-Drug Policy Coordination, epidemiological reports of the Prague City Hygiene Centre, Prison Service documentation ...), which mapped important changes in the Czech drug scene and in drug crime
- c) *analysis of statistical data of the Czech Police and the Ministry of Justice of the Czech Republic on drug crime*, which determined features of the development of recorded drug crime and its prosecution.

Summary of the results of Phase I of the research¹⁶⁴

The Czech Republic, similar to the other European states, is attempting to restrict not only the use of drugs among the population but also problems associated with it, in particular drug crime. For this reason, in 1993 it approved the basic principles of a national anti-drug policy, which has progressively been updated. In addition, the current system for coordinating anti-drug policy through coordinators from the relevant authorities was created.

A key document approved by the Government is the national anti-drug policy strategy, which defines the basic starting points and directions for dealing with the problem of drug use in the Czech Republic. It forms the basis for creation and implementation of the anti-drug strategies of individual government departments and local, district and regional public administration authorities. The anti-drug policy strategy of the Czech Republic has been based throughout the period studied on a balanced approach to dealing with the problem of drug use in terms of repression, prevention, treatment and resocialising of drug addicts. Implementation of a rational anti-drug policy requires a comprehensive and coordinated approach and linkage between specific interventions, but also cooperation between the institutions concerned in dealing with other serious problems.

Since 1993, the anti-drug policy of the Czech Republic has undergone many changes, and a range of specific measures have been implemented in the fields of legislation, prevention, treatment and resocialising of addicts. Activity has progressively been intensified both in the field of legal repression and in the prevention field. Changes have also taken place in the drug scene in the Czech Republic over the past years, as a result of which new problems have arisen, and consequently also the need to seek new solutions. The key steps implemented in the period studied (outside the criminal justice field) can be outlined as follows:

- harmonisation of legislation with EU law
- adoption of Act No. 79/1997 Coll. on medicaments and on amendments and additions to certain related Acts (it regulates inter alia handling of medicinal preparations containing a narcotic or psychotropic substance or a precursor)
- adoption of Act No. 167/1998 Coll. on addictive substances
- adoption of Act No. 359/1999 Coll. on social and legal protection of children (inter alia this targets social and legal protection at children who use alcohol or other addictive substances)
- adoption of Act No. 258/2000 Coll. on protection of public health and on amendment of certain related Acts (it regulates inter alia hygiene requirements for the operation of health facilities and social care institutions)
- adoption of Act No. 379/2005 Coll. on measures for protection against harm caused by tobacco products, alcohol and other addictive substances and on amendment of related Acts (inter alia it regulates organisation and implementation of anti-drug policy)
- tightening of security conditions for entities dealing with addictive substances, preparations and precursors legally
- improvement of control mechanisms and involving local administration authorities in checks of health facilities and pharmacies; checks on entities requiring a Ministry of Health permit for dealing with narcotic and psychotropic substances (OPL) depends

---

¹⁶⁴ The purpose of this study was to create a theoretical basis for the empirical part of the research; the final report from phase II will also contain a summary of results from the research project as a whole.

on the current staff numbers in IOPL (Narcotic and Psychotropic Substances Inspectorate)

- a network of anti-drug coordinators, who work in district council offices and city and statutory town council offices. Council leaders and mayors have appointed anti-drug committees composed of representatives from key institutions to advise them. Anti-drug coordinators and local anti-drug committees initiate and coordinate anti-drug activities at local level in accordance with Government strategy
- building of a system of treatment and resocialising for drug users, which will ensure provision of key services throughout the Czech Republic.

So, as drugs and use of them began after 1990 to become a topic of interest in the media and in politics, and as a typical drugs scene began to develop in the Czech Republic, there was also intensification in the activities of legislators in the field of **anti-drug legislation**. It was also necessary for criminal law to respond to new forms of drug crime, all this in conditions of fundamental changes in the whole of criminal legislation relating to the transition to a democratic state based on the law, to the opening of frontiers, to linking the state in with international structures, with globalisation of life as a whole including criminality as part of it, with the arrival of new concepts as to how to approach dealing with crime (diversions, restorative justice...), the appearance of new threats or new forms of threat already known (global terrorism, organised crime...) and so on.

The section on changes in legal regulation in this area mentions a number of trends in legislation since 1990. The facts of drug crimes have been specified and amplified so as to cover different forms of illegal handling of narcotic and psychotropic substances. The effect of these facts was also extended to preparations containing narcotic and psychotropic substances and to precursors. In this connection we need to point out adoption of Act No. 167/1998 Coll., on addictive substances, which inter alia defined at the statutory level for the purposes of criminal law the terms narcotic substance, psychotropic substance, preparation containing a narcotic or psychotropic substance and precursor (although since April 2006 no list of precursors has been given directly in the appendix to the Addictive Substances Act, the Act refers to an immediately applicable European Communities regulation), and so replaced the previous definition given in Government Order No. 192/1988 Coll. The criminal offence of possessing drugs for one's own use (or their possession without proved intent to possess them for another person) was deleted from the Penal Code at the beginning of the period monitored, only to be restored at the end of the 1990s after much rather heated discussion in the form of the controversial provision in Section 187a of the Penal Code, introducing a relatively vague quantity criterion (quantity greater than small).

Between 1990 and 1998 there was a relatively severe increase in the length of sentences for drug crimes and greater differentiation between them in order to reflect better the differences in danger to society from particular forms of drug crime, particularly the typically greater seriousness of production and drug trafficking as part of (international) organised crime. In particular, in connection with this especially serious type of crime a number of provisions were introduced in Czech criminal law in the period under review which were to make the work of law enforcement authorities more effective (monitoring consignments, operational means of investigations...), or already existing provisions were amplified or made more specific (searches etc). Some of these changes also were to ensure more consistent respect for the rights and freedoms of parties in criminal proceedings (for example, incorporation of the legal regulation of phone tapping and records of telecommunications traffic in the Code of Criminal Procedure and later amendments to it).

A marked tendency in the period monitored was an attempt to allow for alternative solutions to individual cases. The sentence of community service was introduced, diversion and probation elements appeared in criminal proceedings, and these procedures also began to be used to a certain extent in less serious cases of drug crime. And finally we should not omit a clear trend to extend and specify legal regulation of legal relations with foreign countries in criminal cases. The constantly increasing internationalisation of crime is leading individual states to attempt to create, not only in the form of international agreements but also in domestic law, the preconditions for making cooperation between police and justice authorities from different countries as simple and effective as possible. The Czech Republic is no exception in this respect, and with the approaching entry to the EU and in the period after this effort was intensified still further.

When interpreting **statistical data** on crime we need to tread carefully; this applies especially to data on drug crime. In looking at statistics on drug offences recorded by the police, or regarding persons prosecuted, indicted and convicted for drug offences committed, we can form the impression that drug crime does not in the extent of its occurrence constitute a particularly serious problem in the Czech Republic in the context of the amount of crime in general. Drug crime represents long-term slightly more than 1 % of all criminal offences registered by the police here. The number of persons convicted of drug crime in the Czech Republic amounts over the last five years to ca 2 % of the total number of persons convicted, and in previous years was even fewer. Even so, the problem of drug crime cannot be trivialised.

A characteristic feature of drug crime, as what is termed “victimless” crime, is its high latency. It can be assumed that drug-related offences recorded in official statistics are only a small fraction of drug crimes actually committed. In addition to this, drug offences under Sections 187, 187a, 188 and 188a of the Penal Code in themselves represent only a small part of the criminal activities related to the principal problem, which is the use of illegal drugs. We need to take into consideration in this connection the far from negligible number of criminal offences committed under the influence of narcotic and psychotropic substances (violent, immoral and property crime) and in particular the crime of supplying drugs. And finally drug crime is only one of a range of mutually related socio-pathological phenomena accompanying the use of illegal drugs (organised crime, truancy, domestic violence, prostitution, passing on the HIV virus and hepatitis and so on). In this context we cannot underestimate the relatively low number of cases of drug-related offences recorded either.

As far as trends in drug crime are concerned, after a period of understandable and relatively significant rise in all basic indicators monitored in the 1990s (the number of criminal offences uncovered by the police, and the numbers of persons prosecuted, indicted and convicted), the situation began to change as we entered the twenty-first century. The number of drug offences uncovered started to fall year-on-year from 2000, except in 2002 (it is not possible to make a particularly reliable comparison with data from the previous period in view of the fundamentally different recording methodology, but in terms of a trend we can speak of a rise up to 1999); this was clear in the last three years. There has been a year-on-year decrease in the number of persons prosecuted and indicted since 2003, and in 2005 the number of persons convicted also fell for the first time in the period monitored. Nevertheless, the number of persons convicted for drug offences rose up to 2004, and much more compared with the figures for the total number of persons convicted in the Czech Republic between 1995 and 2004 (overall a slight rise). However, when we look at the clearly most commonly committed drug offence, which is illegal production and possession of narcotic and

psychotropic substances and poisons under Section 187 of the Penal Code, we can rather speak of stagnation for several years.

The structure of sentences imposed for particular drug offences, and also the extent to which unconditional prison sentences were imposed for them, naturally stemmed during the period monitored principally from the terms of imprisonment stipulated for these criminal offences and changes in them. The judicial statistics, however, also show certain indications of a possible change in the approach of courts in imposing sentences for drug offences, when organised drug trafficking in particular clearly progressively began to be judged during the 1990s as a very serious crime, and also a certain change in stipulating the type of sentence and its length could have been a response to this. Also, constantly more frequent imposition of a community service sentence became evident in the structure of sentences in the second half of the 1990s. Since 2004, the number of juveniles upon whom sentences were imposed by juvenile courts under Act No. 218/2003 Coll. has been recorded separately, but as yet without distinctions being made between the types of penal measures, which affects the proportional figures for other sentences.

Approximately 1300 persons have been legally convicted for drug crime over the last few years in the Czech Republic. The number of drug offence cases uncovered by the police fell below 3000 in 2005 for the first time since 1997. However, in view of the nature of the acts prosecuted under the provisions of Sections 187, § 187a, § 188 and § 188a of the Penal Code, it can be assumed that only a small part of this type of crime is reflected in the official statistics. We should also note the fact that the statistical data provide only a quantitative view of this problem. The experiences of individuals and institutions concerned with the detection and prosecution of drug crime include information and trends which are not reflected in the statistics.

One of the important aspects, and one that is regularly monitored in developed countries, is **development of an illegal drugs scene**, mapped by using data from epidemiological studies and data on the purity and relative prices of particular types of drug. Drug epidemiology has been performed by the Central Drug Epidemiology Office at the Prague City Hygiene Centre since 1995. The basic source for current relative prices is the annual reports of the National Drug Enforcement Centre and General Customs Directorate. A separate section of our study is devoted to progressive developments in the Czech drugs scene and current trends in this area.

Findings of law enforcement authorities concerning the **drug crime situation in the Czech Republic** confirm the view that a standard drug scene was created here of the “Western European” type during the 1990s, including a drugs market, with certain differences arising particularly from the geographical position, history and demographic structure of the country. In connection with general opening up of a drug scene, a drugs market was also opened up at the beginning of the period monitored. However, as a result of intensified interest from law enforcement authorities and clearly also stricter legislation, those committing drug crime progressively began to use constantly more conspiratorial methods of activity. New forms of drug crime appeared and established themselves here, including forms typical for the activities of organised crime groups. The opening of borders enabled an influx of “classical” drugs, which hardly ever appeared on our market before 1990, and also a wide variety of “novelties” (GHB) progressively came into the Czech Republic. An important role in the drug crime field here was assumed by groups of foreign nationals. As a result of the operation of foreign or international criminal groups in the Czech Republic and also Czech

criminals abroad, effective international cooperation in detecting and prosecuting drug crime became increasingly more important.

Translation by: Marvel

Možnosti trestní justice v protidrogové politice I. (vývojové aspekty)

Autoři: PhDr. Ivana Trávníčková, CSc.
JUDr. Petr Zeman, Ph.D.

Vydavatel: Institut pro kriminologii a sociální prevenci

Určeno: Pro odbornou veřejnost

Tiskárna: Vydavatelství KUFR s. r. o.
Naskové 3, Praha 5

Dáno do tisku: Duben 2007

Vydání: první

Náklad: 180 výtisků

www.kriminologie.cz

ISBN 978-80-7338-059-5